

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

Περίοδος Β', τεύχος 327, Παρασκευή 26 Σεπτεμβρίου - Πέμπτη 2 Οκτωβρίου 1986

Δρχ. 100

Κάτι κινείται

14 χρόνια πριν από την

ΕΛΛΑΔΑ του 2000:

**ο Γούκος και
ο Ρωχάμης**

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ:
Μαχόμενη αντίφαση

ΑΠΟ ΤΟ 1926 ΩΣ ΤΟ 1975

- ΚΑΛΑΜΑΤΑ: Ο ΕΓΚΕΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ
- ΕΧΕΙ ΜΥΣΤΙΚΑ Ο ΒΑΝ;
- ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
- ΑΝΩΤΑΤΗ ΠΑΙΔΕΙΑ
- ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΜΙΛΟΥΝ
- ΤΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΘΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΟΥΝ
ΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 1986

ΚΑΡΑΤΖΑΦΕΡΗ ΙΩΑΝΝΑ	Οι έφηβοι του Κολωνού	Μυθιστόρημα
ΚΕΔΡΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ	Η φωτιά κάτω απ' τη θάλασσα	Μυθιστόρημα
ΚΟΛΩΝΑΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ	Οι νταλικές ταξιδεύουν πάντα νύχτα	Διηγήματα
ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ ΜΑΝΟΣ	«Τα φώτα», Είπε	Μυθιστόρημα
ΜΙΛΙΕΣ-ΓΚΡΙΤΣΗ ΤΑΤ.	Χρονικό ενός εφιάλτη (1966-1974)	
ΝΟΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ	Το πέμπτο γένος	Νουβέλα
ΣΑΡΑΝΤΙΤΗ-		
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΕΛΕΝΗ	Όταν φύγαμε...	Μυθιστόρημα
ΧΕΙΜΩΝΑΣ ΓΙΩΡΓΟΣ	Η φρουρά	Νουβέλα
ΣΙΩΤΗΣ ΝΤΙΝΟΣ	10 χρόνια κάπου	Μυθιστόρημα
ΓΩΓΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ	Απόντες	Ποίηση
ΦΩΣΚΑΡΙΝΗΣ ΘΑΝΟΣ	Βαλπαντίνα	Ποίηση
ΕΣΣΕ ΕΡΜΑΝ	Ο Βροχοποιός-Ο εξομολογητής-Ινδική βιογραφία	Νουβέλες
ΜΠΟΡΧΕΣ Χ.Λ.	Λαβύρινθοι	Μυθιστόρημα
ΧΑΝΤΚΕ ΠΕΤΕΡ	Η ώρα της αληθινής αίσθησης	Νουβέλα
ΧΑΝΤΚΕ ΠΕΤΕΡ	Λάθος κίνηση	Νουβέλα
ΠΡΕΒΕΡ Ζ.	Κουβέντες	Ποίηση
ΑΔΑΜΟΣ ΤΑΚΗΣ	Πνευματικές γνωριμίες	Δοκίμια
ΑΡΓΥΡΙΟΥ ΑΛΕΞΗΣ	17 κείμενα για τον Σεφέρη	Δοκίμια
ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡ.	Κρίσιμη λογοτεχνία	Δοκίμια
ΤΣΑΡΟΥΧΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ	Κείμενα 1935-1985	
ΜΠΡΕΧΤ	Μικρό όργανο για το θέατρο	
ΧΑΡΤΜΑΝ Λ.Μ.	Βία και πονηριά (Άντρες και γυναίκες σ' ένα ελληνικό χωριό)	Μελέτη
ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ ΜΙΚΗΣ	Για την ελληνική μουσική	
ΤΣΙΑΝΤΗΣ Γ.	ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗΣ	
ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΣ Σ.	1. Ανάπτυξη 2. Προσεγγίσεις στην ταξινόμηση-διάγνωση 3. Ψυχοπαθολογία 4. Ψυχοκοινωνικά θέματα 5. Θεραπευτικές προσεγγίσεις	
ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΙΟΝ.	Σκηνικά - Κοστούμια	Τέχνη
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΩΤΗΡΗΣ	ΛΕΞΙΚΟ ΟΡΩΝ Νο 4 Κυβερνητικής, Δομισμού και θεωρίας των συστημάτων Λου	Μυθιστόρημα
ΠΟΛΕΝΑΚΗ ΜΑΡΙΑ	Παγκόσμια ψυχή	Μυθιστόρημα
ΕΜΤΣΕΦ Μ. ΠΑΡΝΟΦ Γ.	Η αρχή της αβεβαιότητας	Μυθιστόρημα
ΜΠΙΛΕΝΚΙΝ ΝΤ.	Γράμματα στα σχολεία	
ΚΡΙΣΝΑΜΟΥΡΤΙ	Ευτυχώς, δεν έχεις τίποτα...	Χιούμορ
ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗ ΔΗΜΗΤ.	Χημικές αντιδράσεις Α' Β' Λυκείου 1ης 2ης Δέσμης	
ΛΟΓΓΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ	Προβλήματα Ανόργανης Χημείας, Α' Β' Λυκείου	
ΛΟΓΓΟΣ Γ.-ΜΠΟΤΟΝ Μ.		
ΚΑΛΟΥΛΗΣ Π. ΣΥΡΙΩΤΗΣ		
Θ.		
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΧΑΡΗΣ	ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ	
(Διευθυντής)	Έκδοση έρευνας και προβληματισμού, Τόμος 1ος	
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΧΑΡΗΣ	Οδηγός παιδικού-νεανικού βιβλίου 1987	
ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ ΘΑΝΑΣ.		
ΚΙΠΛΙΝΓΚ Ρ.	Η εταιρεία Στάλκι και Σία	Παιδικό
ΛΙΧΑΝΟΦ Α.	Η έκλειψη του ήλιου	
ΚΙΡΑ ΣΙΝΟΥ-		
ΑΠΟΣΤΙΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΧΟΥΚ	Το χέρι στο βυθό	Παιδικό
ΤΟΥΕΙΝ ΜΑΡΚ	Οι περιπέτειες του Χακ Φιν	Παιδικό
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΧΑΡΗΣ	Διηγήματα Χριστουγέννων-Πρωτοχρονιάς-Φώτων	Παιδικό
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΧΑΡΗΣ	Ο Σπιθοβολάκης	Παιδικό θέατρο
ΤΟΥΡΓΚΙΕΝΙΕΦ Ι.	Οι αφηγήσεις ενός κυνηγού	Παιδικό
ΤΣΕΧΩΦ ΑΝΤ.	Αστείες ιστορίες	Παιδικό
ΧΕΜΙΝΓΟΥΕΝ ΕΡΝ.	Ο γέρος και η θάλασσα	Παιδικό
Θ. ΤΑΛΑΓΑΝΗΣ	Ο δρόμος	Ποίηση

ΗΠΙΟ ΚΛΙΜΑ Η ΔΙΑΝΟΜΗ ΛΑΦΥΡΩΝ;

ΑΠΟ τις οκτώ εκλογικές αναμετρήσεις που πραγματοποιήθηκαν στην περίοδο 1974-1985, δεν είναι υπερβολή το να ισχυρισθεί κανείς ότι στις φετινές δημοτικές εκλογές κυριαρχεί για πρώτη φορά αυτό που ονομάστηκε ήπιο κλίμα ή πολιτισμένος ανταγωνισμός.

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ των αντιπάλων χαράχθηκε σύμφωνα με τα πρότυπα του «μέσου καθημερινού πολίτη», αφού κρίθηκαν ως ατελέσφορες οι αρχικές απόπειρες να αναχθούν σε συνολικά πολιτικά πλαίσια και το αντικείμενο και το αποτέλεσμα των επερχόμενων εκλογών. Ο κ. Μητσotάκης επέλεξε τη φρόνιμη οδό της διατήρησής του στην ηγεσία του κόμματος μέσω της επιδιαιτησίας του στον ανταγωνισμό των αντιπάλων του δεαλφίνων και για να το πετύχει αυτό, αναγκάστηκε να επιλέξει την υποστολή της υπερπολιτικής αντιπασοκικής σημαίας του προεκλογικού αγώνα του κόμματός του: δεν τίθεται ζήτημα, πλέον, το ενδεχόμενα αρνητικό —ως προς το ΠΑΣΟΚ— εξαγόμενο των καλπών να εκληφθεί, από την ηγεσία της ΝΔ, ως «σήμα» για να οδηγηθεί η χώρα σε πρόωρες εκλογές.

ΣΤΗΝ αριστερή πλευρά του πολιτικού φάσματος, η σταδιακή υποχώρηση —κυρίως του ΚΚΕ— από τις αρχικές θέσεις του «χαστουκιού» ή του «μαθήματος» στο ΠΑΣΟΚ (μέσω της υπερψήφησης των αριστερών αντιπασοκικών συνδυασμών) πραγματοποιήθηκε κάτω από την πίεση δύο κυρίως παραγόντων, που άπτονται μιας πολιτικής δυναμικής: την ατελή, εν τέλει, «αριστερή συμπαράταξη», λόγω της πολιτικής «ίσων αποστάσεων» που επέλεξε το ΚΚΕ εσ. και την άλυτη αντίφαση της μετωπικής στρατηγικής, που δεν μπορεί να συναιρέσει, αφ' ενός την ανάγκη προσέλκυσης ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων από τις δυνάμεις του «αντίπαλου» (ΠΑΣΟΚ) και, αφ' εταίρου, την έντονη πολεμική που ασκείται την ίδια στιγμή στην ηγεσία του «αντίπαλου» —ο οποίος βεβαίως εξακολουθεί να ηγεμονεύει σημαντικές μερίδες του εκλογικού σώματος που, έτσι, δεν καταλύουν εύκολα ή απότομα τις σχέσεις ταύτισής τους προς το κυβερνών κόμμα.

ΑΝ ΟΜΩΣ από το αποτέλεσμα αυτών των δημοτικών εκλογών δεν θα κριθεί συνολικά ούτε το έργο ούτε η μακροβιότητα της κυβέρνησης, από την άλλη η αποτελεσματικότητα της «στρατηγικής - μέσου πολίτη» που επέλεξαν οι αντίπαλοι, τίθεται υπό δοκιμασία: στη συνείδηση του εκλογικού σώματος έχει επισωρευθεί μια εμπειρία πολυετούς πολιτικισμού, όπου, στις μέχρι τώρα δημοτικές εκλογές π.χ., το επίμαχο αντικείμενο του πολιτικού ανταγωνισμού οριζόταν από τη δυαδική πόλωση: υπέρ - ή - κατά - της εκάστοτε κυβέρνησης. Στα πλαίσια αυτής της συμπεριφοράς, το αντικείμενο «τοπική αυτοδιοίκηση» δεν μπορούσε παρά να έχει φαντασιακή διάσταση, υπερπροσδιοριζόμενο από τις αντίπαλες παραταξιακές γενικές πολιτικές. Και αυτό σημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι μια πολιτική επικεντρωμένη αυτόνομα και οργανικά στην βαθμίδα εξουσίας που είναι η τοπική αυτοδιοίκηση, δεν μπόρεσε να αναπτυχθεί, ούτε μπορεί να ανθίσει αιφνιδίως.

ΑΝ ΛΟΙΠΟΝ κατακτήσαμε το πολυπόθητο ήπιο κλίμα, αυτό το κλίμα ούτε υποβαστάζεται ούτε αντικρύζεται σε ένα ουσιαστικό και αυτόνομο πεδίο επεξεργασίας και άσκησης δημοτικής πολιτικής. Είναι ένα κλίμα μίμησης του αντίστοιχου των «ευγενών» δημοκρατιών της Δύσης, και σαν μίμηση δεν μπορεί παρά να σηματοδοτεί το χάσμα μεταξύ του πρωτότυπου και του ομοιώματός του. Σαν μίμηση, αυτό το κλίμα δεν μπορεί παρά να παραπέμπει στον, προς το παρόν, αδύνατο συνδυασμό μιας έντονα κομματικής κοινωνίας και δημοκρατίας με την αυτοτέλεια των θεσμών και των πολιτών της.

ΤΟ ΗΠΙΟ κλίμα, το «λδου προφάιλ» των ηγετών του φετινού εκλογικού ανταγωνισμού μοιραία θα κατέληγε σε μια γενικόλογη υποσχεσιολογία ή ένα ατάκτως ερριμένο σύνολο «έργων» και «απολογισμών» και η ταλαιπωρη πολυσυλλεκτικότητα εδράζεται όχι σε θεσμικές αξιώσεις και διεκδικήσεις, αλλά σε «συμβόλαια παροχής» οιονεί υλικών υπηρεσιών, σε επίπεδο γειτονιάς και νοικοκυριού, όπου ο δημότης αντιμετωπίζεται ως κάτοικος και όχι ως τοπικά αρμόδιος και συμμετοχός πολίτης.

ΝΑ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΕΙ κανείς την υπόθεση, ότι το προεκλογικό αυτό «ήπιο κλίμα» θα μετατραπεί σε διανομή λαφύρων την 13η ή την 20ή Οκτωβρίου;

Περίοδος Β'
• Τεύχος 327
Παρασκευή 26 Σεπτεμβρίου 1986
δρχ. 100

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Θ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ	
Οδύνη και ελπίδες	10
ΑΝΤΙ-ΣΕΙΣΜΙΚΟΣ	
Στο δρόμο που χάραξε ο Καματερός	12
ΣΤ. ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ	
Κι όμως κάτι κινείται...	16
ΑΝ. ΜΠΡΙΛΑΚΗΣ	
Η εκλογική τακτική του ΚΚΕ εσ.	18
Γ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ	
Διεργασίες για πολιτικό σχήμα	20
Β. ΓΙΑΧΝΗΣ	
Η συναίνεση ante portas	21
Π.Ν. ΣΤΑΓΚΟΣ	
Η πορεία της Άγκυρας προς τις Βρυξέλλες	22
ΒΑΣ. ΖΗΣΗΣ	
Όταν βροντούν τα πυροβόλα	24
ΧΡ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ	
Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Η μαχόμενη αντίφαση και η ιστορία ως συγκυρία	27
ΣΤ. ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ	
«Θα τους λιώσουμε...»	32
Δ.Χ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ	
Συνάλλαγμα και ανώτατη παιδεία	35
ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΛΩΡΟΣ	
Όταν ένα «πρότυπο» βρίσκεται σε κρίση	36
Τ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ	
Η σημερινή κρίση και η κρίση της εξουσιαστικής τάξης	38
ΧΡ. Γ. ΛΑΖΟΣ	
Ο κινηματογράφος και το κοινό του	44
Θ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ	
Συνέντευξη	48
Θ. ΓΚΟΤΟΒΟΣ	
Η ποίηση του Ν. Βρεττάκου	50

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΑΝΤΗΝΩΡ	
Από την «αυτοδιαχείριση» στα Καλάβρυτα...	4
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	6
ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ	
Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ	15
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	42
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	52
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	54

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ

αντί

Από την «αυτοδιαχείριση» στα Καλάβρυτα...

«ΜΑΧΗ ΜΕ ΤΑ ΡΑΣΑ» (διάβαζε μάχη κατά του ιερατείου που διαχειρίζεται την τεράστια εκκλησιαστική περιουσία), ήταν ο ολοσέλιδος τίτλος των «Νέων» την περασμένη Τρίτη... Και, καθώς απέχουμε δυο μόλις εβδομάδες από τις δημοτικές εκλογές, ήταν φυσικό οι «μάχες» —οι «σκληρές μάχες» του ΠΑΣΟΚ κατά του συντηρητισμού, της γραφειοκρατίας και υπέρ ενός νέου ριζοσπαστισμού...— να πληθαίνουν! Έτσι, στη «μάχη» για την... «μη κομματικοποίηση» των δημοτικών εκλογών, προστέθηκαν, τώρα, η «μάχη» για τη αυτοδιαχείριση, η «μάχη» για τη λαϊκή συμμετοχή, η «μάχη» κατά της μαζικής αδράνειας και της αποχής (που οδηγούν στον τεχνοκρατισμό και τις ατομικές λύσεις), ή «μάχη» για την εθνική αξιοπρέπεια, τον πλουραλισμό, την ιστιμιά, το διάλογο. Από λέξεις άλλο τίποτε!

ΑΤΥΧΩΣ, η «μαχητική» αυτή εικόνα κάπου χαλάει. Αλλά η ζωή— όπως είπε και ο πρωθυπουργός στη Γιορτή Νεολαίας του ΠΑΣΟΚ— κυλάει μέσα από αντιφάσεις και εκπλήξεις.

ΣΥΝΕΠΩΣ, κανείς δεν πρέπει να εκπλήσσεται αν ο Ελληνοαμερικανός επιχειρηματίας, κ. Άλεξ Σπάνος, δηλώνει ότι, πράγματι, η υποδοχή που του επιφύλαξε η σοσιαλιστική μας κυβέρνηση, κατά την παραμονή του στην Αθήνα, ήταν υποδοχή «αρχηγού κράτους»... Όπως κανείς, επίσης, δεν πρέπει να εκπλήσσεται αν ο Ελληνοαμερικανός κ. Άντυ Μανάτος— συντονιστής του ελληνικού λόμπυ στις ΗΠΑ— αισθάνθηκε την ανάγκη να διαβεβαιώσει, τα μέλη της υποεπιτροπής εξωτερικών προγραμμάτων της αμερικανικής Βουλής, ότι «η συμφωνία για τις βάσεις θα ανανεωθεί» και, συνεπώς, δεν συντρέχουν λόγοι ανησυχίας!

ΠΡΟΦΑΝΩΣ, όλα τα παραπάνω αυτά— όπως και η περικοπή της ΑΤΑ, η ανακατανομή του εισοδήματος σε βάρος των εργαζομένων, η μείωση της παράγωγής, η μείωση των επενδύσεων, η αύξηση της στρατιάς των άνεργων, κ.α.— δεν εμποδίζουν την πορεία προς τον σοσιαλισμό, που παραμένει, για το ΠΑΣΟΚ, ο «πιο καταλυτικός στόχος». Όσο για κείνους που μιλούν για... κούρσα προς τον συντηρητισμό ή για την «απόγνωση», δήθεν, του αρχηγού της Νέας Δημοκρατίας (επειδή διαπιστώνει ότι του κλέβουν την δική του πολιτική...), πρόκειται, ασφαλώς, για «κακοήθειες πρώτου μεγέθους», ανάξιες για ν' ασχοληθεί κανείς στα σοβαρά!

ΤΟ ΠΑΣΟΚ, ΟΜΩΣ, για να εκπληρώσει την «ιστορική αποστολή» του, χρειάζεται, πρωτίστως, ενότητα γραμμών. Και αν υποθεθεί ότι ενδιάμεσος σταθμός, για την εκπλήρωση της αποστολής αυτής, είναι και η μεταπήδηση του πρωθυπουργού στην προεδρία της Δημοκρατίας (έχει γραφτεί ήδη ότι οι φωτογράφοι που θα πάνε στο μέγαρο της Ηρώδου του Αττικού, στις 31 Μαρτίου 1990, δεν θα βρουν εκεί τον κ. Σαρτζετάκη...), εξυπακούεται ότι η ενότητα αυτή θα πρέπει να περιλάβει και την «αριστερή πτέρυγα» του ΠΑΣΟΚ, πιο συγκεκριμένα αυτούς που είτε αποχώρησαν οικεία βουλήσει, είτε διαγράφηκαν, είτε κινούνται σήμερα για την ανασυγκρότηση— και ενεργοποίηση— της «πτέρυγας».

ΦΥΣΙΚΑ, η καλύτερη διαδικασία για την πραγμάτωση της ενότητας αυτής, θα ήταν η εκ προοιμίου χειραγώγηση των διε-

γασίων που συντελούνται, σήμερα, στους κόλπους της «πτέρυγας» και η εκ νέου ενσωμάτωση των στελεχών της στη «μεγάλη οικογένεια» του ΠΑΣΟΚ.

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΓΕΓΟΝΟΣ ότι, μέχρι στιγμής τουλάχιστον, ο «πρόεδρος και το Εκτελεστικό Γραφείο του ΠΑΣΟΚ» δεν φαίνεται να «ανησυχούν» για τις διεργασίες αυτές. (Όπως δεν φαίνεται ν' «ανησύχησαν» από τη δήλωση του πρώην υπουργού Εθνικής Οικονομίας, Γεράσιμου Αρσένη, ότι προβληματίζεται κατά πόσο θα πρέπει να προχωρήσει στη δημιουργία ενός νέου πολιτικού σχήματος, που «θα έχει την φερεγγυότητα που δεν είχαν τα προηγούμενα παραδοσιακά σχήματα»). Η παρατεταμένη σιωπή, ωστόσο, του πρώην υφυπουργού και άλλοτε επιφανούς στελέχους Κώστα Λαλιώτη, ενέβαλε σε σκέψεις ορισμένα εξερχόμενα στελέχη του Εκτελεστικού Γραφείου, που σκέφθηκαν ότι καλό θα ήταν αν διερευνούσαν τις προθέσεις του! Πού ξέρεις τι γίνεται στον κόσμο μας... Και πού ξέρεις αν ο «Ανδρέας» δεν θα επαναφέρει τον «Κώστα» μετά βαΐων και κλάδων, στις πρώτες θέσεις του κινήματος... (Η «ιεραρχία» παίζει, πάντα, σημαντικό ρόλο στις τάξεις του ΠΑΣΟΚ). Διοχέτευσαν, λοιπόν, στο «Έθνος της Κυριακής», μια καλοστημένη πληροφορία (ο Λαλιώτης «κινείται δραστήρια στο πολιτικό παρασκήνιο που καλύπτεται από το χώρο του ΚΚΕ Εσωτερικού») και περίμεναν την αντίδρασή του! Η αντίδραση ήλθε σαφής και κατηγορηματική: «Θέλω να είναι σίγουροι οι σύντροφοι και οι φίλοι του ΠΑΣΟΚ, καθώς και οι αντίπαλοι του ΠΑΣΟΚ, ότι οι ακατάλυτοι δεσμοί μιας 14χρονης αγωνιστικής και συντροφικής πορείας με τον Ανδρέα Παπανδρέου και το ΠΑΣΟΚ, θα παραμείνουν ισχυροί και άρρηκτοι»... Η απάντηση (επανάληψη παλαιότερης δήλωσής του, όταν αποχώρησε από το ΠΑΣΟΚ), περιέκλειε, βέβαια, κι ένα μήνυμα: Υπό ορισμένες προϋποθέσεις, θα μπορούσα, αγαπητέ σύντροφε Ανδρέα, να επανέλθω στο κίνημα, εφόσον... εφόσον...

Όταν ο Σούλτζ διαλέγεται...

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, και το δεκαπενθήμερο σφραγίζεται από τα ταξίδια του προέδρου Χρ. Σαρτζετάκη στο Βερολίνο, του αρχηγού της Νέας Δημοκρατίας Κ. Μητσοτάκη, στην Ουάσιγκτον και τη Βιέννη, του υπουργού Εξωτερικών Κ. Παπούλια στη Νέα Υόρκη και του υπουργού Εθνικής Οικονομίας Κ. Σημίτη στην Ουάσιγκτον. Ανάμεσα σ' αυτά, θα μπορούσε να καταγράψει κανείς την παρουσία του προέδρου Σπ. Κυπριανού στη Νέα Υόρκη και τη συνάντησή του με τον Αμερικανό υπουργό Εξωτερικών Τζωρτζ Σουλτζ.

ΑΣΦΑΛΩΣ, ο Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών είναι ένας κατ' εξοχήν πολυσχολος άνθρωπος. (Μόνον οι συνομιλίες του με τον Σοβιετικό ομόλογό του Σεβαντνάντζε, για την προετοιμασία μιας νέας αμερικανοσοβιετικής διάσκεψης κορυφής, κράτησαν, συνολικά, 14 ώρες...). Παρά ταύτα βρήκε καιρό για ν' αφιερώσει 15 λεπτά (και όχι 30, όπως είχε αρχικά προγραμματισθεί) στον αρχηγό της Νέας Δημοκρατίας και ανά 30 λεπτά στον πρόεδρο Κυπριανού και στον Κάρολο Παπούλια.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ με τον Σπ. Κυπριανού, έγινε— όπως μετέδωσε ο Αλέξης Παπαχελάς, από τη Νέα Υόρκη— σε «βαρύ κλίμα». Ο Κύπριος πρόεδρος πρόλαβε να του πει ότι η κυπριακή κυβέρνηση δεν πρόκειται να δεχθεί λύση που να θέτει την Κύπρο κάτω από τον στρατιωτικό και πολιτικό έλεγχο της Τουρκίας και ότι, όπως και αν έχει το πράγμα, δεν νοείται καμιά διαδικασία διαπραγμάτευσης που δεν θα κάλυπτε κρίσιμες πτυχές του προβλήματος, όπως είναι η αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων, η ελεύθερη διακίνηση, οι αποτελεσματικές εγγυήσεις, κ.α. Εκείνος όμως (ο Τζωρτζ Σουλτζ) υπήρξε άκαμπτος: *Πρέπει ν' αποδεχθείται, κατ' αρχήν, το σχέδιο Κουεγιάρ. Όλα τα άλλα έπονται.*

ΑΝΤΙΘΕΤΑ, η συνάντηση Παπούλια - Σουλτζ, έγινε σε κλίμα αμοιβαίας κατανόησης, καθώς η βελτίωση των ελληνοαμερικανικών σχέσεων προχωρεί με βήμα ταχύ και ο υφυπουργός Εξωτερικών Γιάννης Καψής «σβήνει» συνεχώς, από τον κατάλογο των εκκρεμοτήτων, «θέματα τριβής»... Όσο για την «ατζέντα» των συνομιλιών του Νοεμβρίου (όταν ο Κ. Παπούλιας θα επισκεφθεί, επίσημα, την Ουάσιγκτον, ως επίσημος προσκεκλημένος του Τζ. Σουλτζ), αποφασίσθηκε να συμφωνηθεί δια της διπλωματικής οδού. Βέβαιο, πάντως, θεωρείται ότι οι συνομιλίες του Νοεμβρίου θα καλύψουν το επίμαχο θέμα των βάσεων, καθώς και το επίσης επίμαχο θέμα της προσκλήσης του Έλληνα πρωθυπουργού στον Λευκό Οίκο.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ επιμένει, βέβαια, ότι δεν φλέγεται καθόλου να επιτύχει μια τέτοια πρόσκληση («άλλο αν η πρωτοβουλία προέλθει από τους Αμερικανούς...») και ότι ο πρωθυπουργός, μιλώντας στη Θεσσαλονίκη, «ξεκαθάρισε», για μια ακόμα φορά, το θέμα των βάσεων. Συνεπώς, όλα όσα λέγονται και άδονται (ότι, τάχα, ζητήσαμε από τον Άλεξ Σπάνο, που είναι φίλος του Μπομπ Χοπ, που είναι φίλος του Ρέγκαν, να μεσολαβήσει για να έλθει η πρόσκληση...), είναι εκ του πονηρού. Εκ του πονηρού είναι, επίσης, ότι τάχα συμφωνήσαμε ή θα συμφωνήσουμε για την ανανέωση της σημερινής αμυντικής συμφωνίας με τις ΗΠΑ και ότι, κοντολογίς, οι βάσεις μένουν και δεν φεύγουν. Όπως είναι γνωστό, στην γιορτή Νεολαίας του ΠΑΣΟΚ, μυριάδες νέοι Πασοκίτες φώναζαν το σύνθημα «Ο αγώνας τώρα δικαιώνεται» και οι νέοι αυτοί κάτι ασφαλώς ξέρουν!

ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ, ωστόσο, δεν φαίνεται ν' ανησυχούν. Ορισμένοι, μάλιστα, υπερπόντιοι διπλωμάτες στην Αθήνα, δέχονται ότι ένας «λογικός χρόνος» για να συμφωνηθεί «πότε, ακριβώς, θ' αρχίσει η νέα διαπραγμάτευση για τις βάσεις», θα ήταν η άνοιξη του 1987.

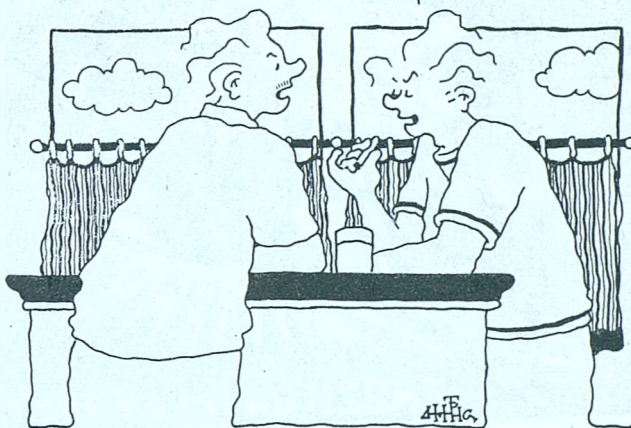
Κινητικότητα και στα ελληνοτουρκικά;

ΚΑΠΟΙΑ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ, όμως, ενδέχεται να εμφανίσουν και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, παρά την σημερινή τους ένταση. Ακριβείς πληροφορίες δεν υπάρχουν, αλλά δεν λείπουν οι αναλυτές εκείνοι που υποστηρίζουν ότι, στις αρχές του 1987, πιθανόν να διαμορφωθούν προϋποθέσεις για την επανέναρξη— έστω σε χαμηλό επίπεδο— του ελληνοτουρκικού διαλόγου. Οι αναλυτές αυτοί στηρίζουν την πρόβλεψή τους σε σειρά ενδείξεων και, κυρίως, σε εκτιμήσεις αξιωματούχων του Στάνιτ Ντηπάρτμεντ, που επιμένουν ότι η αποκατάσταση στοιχειώδους επαφής μεταξύ Αθηνών και Άγκυρας, έχει «άμεση προτεραιότητα», σε σημείο ώστε να προηγηθεί και αυτών ακόμα των νέων διαπραγματεύσεων για τις βάσεις!

ΠΑΝΤΩΣ για το θέμα αυτό, υπάρχει και η επιστολή Μητσοτάκη προς Παπανδρέου, μια και οι προϋποθέσεις για την έναρξη του ελληνοτουρκικού διαλόγου συζητήθηκαν, καθ' όλες τις ενδείξεις κατά την πρόσφατη συνάντηση του αρχηγού της Νέας Δημοκρατίας με τον Τούρκο πρωθυπουργό Τουργκούτ Ο-

ΜΙΑ ΙΔΕΑ ΕΙΝΑΙ...
ΑΝΤΙ ΝΑ ΓΕΜΙΣΟΥΜΕ ΧΑΡΤΙΑ ΠΡΟΒΟΛΟΓΙΑ,
ΝΑ ΣΤΕΙΛΟΥΜΕ ΤΑ ΔΕΦΤΑ
ΣΤΗΝ ΚΑΛΑΜΑΤΑ!

ΕΑΙ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΕΙΝΑΙ...
ΝΑ ΜΑΣ ΣΤΕΙΛΕΙ Η ΚΑΛΑΜΑΤΑ
ΤΙΣ... «ΧΑΡΤΙΝΕΣ ΟΙΣΟΔΟΜΕΣ»
ΝΑ ΤΥΠΩΣΟΥΜΕ ΑΦΙΣΕΣ!!

ζαλ. Κατά την «Καθημερινή», μάλιστα, το γεγονός ότι ο κ. Μητσοτάκης επέλεξε την οδό της αλληλογραφίας, με «προσωπική απόρρητη επιστολή», ενισχύει την άποψη ότι ο αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας «ήθελε να υπάρχει έγγραφη απόδειξη κάποιων σημαντικών ενδεχομένων στοιχείων, τα οποία εκθέτει στον πρωθυπουργό, από την συνομιλία του με τον Οζάλ».

ΑΠΟΜΕΝΕΙ η επίσκεψη Σαρτζετάκη στο Βερολίνο. Αλλά για το θέμα αυτό (όχι για το περιεχόμενό της, αλλά για τα όσα δήλωσε ο σημερινός πρόεδρος της Δημοκρατίας σε σχέση με τη θητεία του και την προσπάθεια «αποπροσανατολισμού του λαού από τα προβλήματά του»...) ασχολήθηκε, κατά κορον, ο ημερήσιος Τύπος. Αν κάτι, ωστόσο, μπορεί να προστεθεί είναι, πρώτον, η κυβερνητική οργή για τις δηλώσεις Σαρτζετάκη («μας κατηγορεί, ευθέως, ότι αποπροσανατολίζουμε τον λαό!») και, δεύτερο, η οργή του Καστρί εναντίον συγκεκριμένου υπουργού: «Να όψεται ο Μένιος που μας τον φόρτωσε»!

ΟΛΑ ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ, δεν αναστέλλουν, ωστόσο, την πορεία της χώρας προς τις δημοτικές εκλογές. Το έτος 2.000, ανάφερε ο επίτροπος της ΕΟΚ, αρμόδιος για τα θέματα ανάπτυξης, Λορέντζο Νατάλι, μιλώντας στη συνέλευση των χωρών ΕΟΚ - Αφρικής - Καραϊβικής - Ειρηνικού (ΕΟΚ - ΑΚΕ), στην Αθήνα είναι πολύ κοντά, «πίσω από τη γωνία». Και χρειάζεται, οπωσδήποτε, μια πιο «δίκαιη συνύπαρξη»... Την «δικαιότερη» αυτή συνύπαρξη, όμως, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος αποκλείει από την... τηλεόραση, όταν είπε ότι εκείνος κατάγεται από τα Καλάβρυτα και, απ' ό,τι ξέρει, τα Καλάβρυτα δεν ενδιαφέρονται για το τι θα πουν οι υποψήφιοι δήμαρχοι της Αθήνας. Συνεπώς, δεν υπάρχει λόγος να κουράζεται η τηλεόραση για να προβάλλει θέματα που δεν ενδιαφέρουν όλο τον λαό, αλλά μόνον τους Αθηναίους ή μόνον τους Θεσσαλονικείς ή μόνον τους Θεσσαλούς! Κατά τα άλλα, οι δημοτικές εκλογές, όπως είπε και ο πρωθυπουργός, «δεν πρέπει να κομματικοποιηθούν»...

ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ

AD MEMORIAM

Επειδή

- δεν κατάφερε να φθάσει ως την εξουσία·
- αντίθετα, οι αντίπαλοί του είχαν το επάνω χέρι για μια ολόκληρη γενιά·
- το θέμα του πέρασε πια από την αρμοδιότητα των πολιτικών και των επικαιρογράφων σ' αυτήν των ιστορικών·
- το κοινό κουράζεται ν' ακούει τα ίδια και τα ίδια για τους χαμένους κι αδικαιώτους αγώνες.

Για όλα αυτά

- η επέτειος της ίδρυσης του ΕΑΜ δεν ανακηρύχθηκε ούτε εθνική επέτειος, ούτε επίσημη αργία, ούτε σχολική γιορτή. Οι

αναφορές σ' αυτήν θυμίζουν πλέον θρησκευτική τελετή – επιμνημόσυνη δέηση. Χωρίς να θέλουμε να θίξουμε το θρησκευτικό συναίσθημα κανενός απέχουμε από τις τελετές· υπενθυμίζουμε απλώς ότι αύριο, 27 Σεπτεμβρίου 1986, κλείνουν 45 χρόνια από τότε που ιδρύθηκε το ΕΑΜ.

Σπάνος, Ρήγκαν, Χοπ, Αλλαγή και Βάσεις...

Ότι η πολιτική μας ζωή ανήκει πλέον στην αρμοδιότητα των σκίτσων του Γιάννη Ιωάννου και των κειμένων του Μποστ είναι σχεδόν προφανές. Άλλωστε το κύριο άρθρο του περασμένου ΑΝΤΙ γράφτηκε από τον Μέντη Μποσταντζόγλου και φαίνεται ότι απέδωσε, αφού ο αυτοδημιούργητος και επιτυχημένος ελληνοαμερικανός επιχειρηματίας κ. Άλεξ Σπάνος ήδη έστειλε την πρώτη βοήθεια: 100 εκατ. δραχμές στους σεισμοπαθείς της Καλαμάτας. Αλλά ο κ. Σπάνος φαίνεται ότι θα φανεί χρήσιμος στην πατρίδα (του) μας όχι μόνο οικονομικά, αφού όσο περνούν οι μέρες επιβεβαιώνεται η πληροφορία που δημοσιεύσαμε για τις στενές του σχέσεις με τον ηθοποιό Μπομπ Χοπ που τυγχάνει προσωπικός φίλος του αμερικανού προέδρου Ρόναλντ Ρήγκαν. Ναι, είναι ο ίδιος Μπομπ Χοπ που κάρφωσε για την μαύρη λίστα του Μακάβθους τους συναδέλφους του ως κομμουνιστές και γενικότερα ως «αντεθνικώς δρώντες». Αυτή ακριβώς η σχέση του κ. Σπάνος με τους κ. Χοπ και Ρήγκαν θα βοηθήσει τη δικαίωση της «Αλλαγής» και σ' αυτό το επίπεδο: Ο πρωθυπουργός και πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ Ανδρέας Παπανδρέου θα γίνει δεκτός από τον πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών Ρόναλντ Ρήγκαν. Είναι πια φανερό ότι η εμπέδεια του Α.Γ. Παπανδρέου και η ίδια η δύναμη της «Αλλαγής» έχουν βαθύτατα και καθοριστικά επηρεάσει ακόμη και τους χειρότερους εκπροσώπους του ιμπεριαλισμού και της εξάρτησης. Η συντήρηση, η ολιγαρχία, τα μονοπώλια, οι καπιταλιστές, τα γεράκια του Πενταγώνου, με τη μεσολάβηση του κ. Σπάνος θα υποταχτούν ολόπλευρα και αταλάντευτα στα αδούλwτα νιάτα και τα υπερήφανα γηραιά που εκφράζει η κυβέρνηση. Κι ο πρόεδρος Ρήγκαν, τι θα κάνει; Συρόμενος στα γόνατα θα παρακαλεί τον πρωθυπουργό για μια συνάντηση, για την παραμονή των βάσεων που τρέμει για το μέλλον τους. Κι όλ' αυτά χάρη στη μεσολάβηση του κ. Σπάνος...

ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΗΣ 24/9/86

Αποτυπωμένη στο «Έθνος» και την «Πρωτή» (αλλά παρομοία και σε όλο σχεδόν τον Τύπο) η χαρακτηριστική εικόνα της αστυνομικής δραστηριότητας:

- Ροκαμβολικές έφοδοι σε δημοτικά και νηπιαγωγεία έχουν επιτυχή έκβαση με τη σύλληψη και ανάκριση των «ληστών της πλαστελίνης».
- Από την άλλη, όργιο συναλλαγής των αστυνομικών με τον υπόκομο σε συνδυασμό με ανεπάρκεια και ανικανότητα όταν πρόκειται για τον Ρωχάμη π.χ.

Αλήθεια, τι απέγινε με την «ξεχασμένη» εκείνη έρευνα που είχε αρχίσει ο πρώην υπουργός Δημόσιας Τάξης κ. Γ. Σκουλαρικής για το «πόθεν έσχες» των αστυνομικών οργάνων που είχε αποδώσει «χρήσιμα» στοιχεία; Καλά, ξέρουμε ήταν κι αυτό ένας από τους λόγους του «εξωπετάγμάτος» του. Άλλωστε η αστυνομία έχει να «ψάχνεται» για πολλά: από το διάσημο πράκτορα Κρυστάλλη ως την διασημο «έμπορο ναρκωτικών» Ιατροπούλου και τον «πρύτανη των τρομοκρατών» Ρόλφ Πόλε...

Τεράστια ... «Επιτυχία»

Στην Ασφάλεια «κλέφτες» πλαστελίνης...

ΠΡΟΣΑΓΩΓΕΣ στην Ασφάλεια. Ανακρίσεις, καταθέσεις, ομολογίες, διαψεύσεις, φόβος και τρόμος. Δεν πρόκειται για τη συμμορία του Ρωχάμη. Μικρά παιδιά του δημοτικού σχολείου δοκιμάζουν με ανευλόγητες συνέπειες το... ζήλο των αστυνομικών να βρουν ποιοι έκαναν τις απειές στα νηπιαγωγεία και έκλεψαν τις πλαστελίνες!.

Ρεπορτάζ: σελ. 12-13

ΕΘΝΟΣ

Ανάστα τα Σώμ. Ασφάλειας-Πέφτον κεφάλια

ΛΑΔΩΝΕΙ αστυνομικούς ο Ρωχάμης

Ο Κρυστάλλης επανέρχεται με... βόμβες

ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΑΝΑ...

● Από τον πρόεδρο της ΔΗΑΝΑ κ. Κωστή Στεφανόπουλο πήραμε το γράμμα που ακολουθεί:

Αγαπητό ANTI,

«Κύριο εχθρό του λαϊκού κινήματος» αποκαλεί στο τελευταίο σου τεύχος ο εκλεκτός συνεργάτης σου Αστέρης Στάγκος την ΝΔ ...και λιγότερο τη ΔΗΑΝΑ. Δεν γνωρίζω τι είναι αυτό που επιτρέπει στο γνωστό αρθρογράφο να μας κατατάσσει στους εχθρούς του λαού: οι καθόλου δημαγωγικές προτάσεις μας; Οι θέσεις μας για συμμετοχή των μισθωτών στα κέρδη και τη διοίκηση των επιχειρήσεων; Οι πρωτοπόρες τοποθετήσεις μας στη Βουλή στα πιο καυτά κοινωνικά ζητήματα χωρίς επιδίωξης κομματικού οφέλους; Ο πολιτικός μας λόγος που αποτελεί μια πραγματική αποτοξίνωση από τον φανατισμό; Η φωνή της κοινωνικής και πολιτικής συναίνεσης την οποία υψώσαμε χωρίς μικροπολιτικές σκοπιμότητες; Ή το ότι βρήκαμε το θάρρος να διαρρήξουμε τους δεσμούς με την παράταξή μας, όταν αισθανθήκαμε πιεστική την ανάγκη της ανανέωσης, πετυχαίνοντας έτσι τη συστράτευση εκλεκτών πολιτικών διαφόρων ιδεολογικών προελεύσεων σ' ένα πρόγραμμα που δεν ονειροβατεί αλλά εμπνέεται από την πραγματικότητα; Και ποιους ονομάζει «φιλολαϊκούς» ο αρθρογράφος; Όσους ονειροπολώντας προσφέρουν ανεργία και καταβαρυνώνουν την οικονομία; Ή όσους παραπλανούν τους εργαζόμενους για την αξία ενός συστήματος που έχει τραγικά αποτύχει. Δεν έχω σκοπό σε απάντηση των χαρακτηρισμών του κ. Στάγκου να αντιπαραθέσω άλλους χαρακτηρισμούς. Δεν είναι αυτή η πρόθεσή μου.

Ρωτώ όμως, η αυθαίρετη απόδοση χαρακτηρισμών αντιλαϊκότητας στους πολιτικούς αντιπάλους δεν θυμίζει πιστοποιητικά φρονημάτων; Η ελληνική Αριστερά δεν διδάχτηκε τίποτε από το συμφιλιωτικό μήνυμα του Παναγιώτη Κανελλόπουλου;

Με τιμή
Κωστής Στεφανόπουλος

...ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΗ «ΝΔ»

● Σχετικά με το δημοσίευσμά μας για τη ΔΗΑΝΑ είναι και η επιστολή του κ. Χρ. Δ. Αντωνίου, πολιτευτή της «ΝΔ» ο οποίος διευκρινίζει ότι δεν «εγκατέλειψε το μεγάλο φιλελεύθερο χώρο της ΝΔ»:

Αγαπητό μου ANTI,

Στο έγκριτο περιοδικό σας (τεύχος 326 σελίδες 15 της 12.9.86 δημοσιεύθηκε σχόλιο με τίτλο «Δ.Α. Ένα χρόνο μετά»), όπου γίνεται αναφορά ότι είμαι μεταξύ των πολιτευτών που προσεχώρησαν στη ΔΗΑΝΑ.

Ποτέ και πουθενά δεν δήλωσα πως εγκαταλείπω το μεγάλο φιλελεύθερο χώρο της Ν. Δημοκρατίας και ούτε κατ'οιονδήποτε τρόπο άφησα να εννοηθεί κάτι τέτοιο. Είναι γνωστές οι μακροχρόνιες και πολύ μεγάλες μου υπηρεσίες στη ΝΔ —αφού οι φιλελεύθερες και δημοκρατικές διακηρύξεις της είναι το ίδιο πολιτικό μου πιστεύω— όπως είναι γνωστό εξ'ίσου πως η προσφορά τους είναι παντελώς ανιδιοτελής. Είμαι και παραμένω ΝΕΟΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ.

Ευχαριστώ
Χρήστος Δ. Αντωνίου
Πολιτευτής Μαγνησίας «ΝΔ»
Αθήνα τη 17.9.1986

Γούκος ή Ρωχάμης;

Ο κ. Σαρτζετάκης πρέπει πλέον να έχει πεισθεί ότι έπαψε να είναι ο δημοφιλέστερος των Ελλήνων. Το ερώτημα είναι αν προηγείται στις προτιμήσεις του κοινού ο Γούκος ή ο Ρωχάμης.

Ο Γεώργιος Γούκος πραγματοποίησε μια χωρίς προηγούμενο «μπάζα» σε βάρος ευυπολήπτων αστών που ήθελαν υπέρογκο τόκο χωρίς οι ίδιοι να γίνουν τοκογλύφοι. Φέρθηκε εντάξει στους φίλους του αρνούμενος να πάρει τα λεφτά τους. Ανυπομονεί να δει τη γυναίκα του στο εξωτερικό, στέλνει

Εκλογές. Δημοτικές βέβαια, αλλά το ANTI όπως πάντα πυκνώνει και τώρα τις εκδόσεις του. Θα κυκλοφορήσουν δυο έκτακτα τεύχη, για τις δημοτικές. Έτσι το ANTI θα κυκλοφορήσει ξανά σε έκτακτη έκδοση στις 3 Οκτωβρίου. Στη συνέχεια 10 Οκτωβρίου (κανονικό τεύχος), 17 Οκτωβρίου (έκτακτο τεύχος) και επανερχόμαστε στη κανονική έκδοση την Παρασκευή 24 Οκτωβρίου.

Καλό κουράγιο... και υπομονή μέχρι τις δημοτικές.

γράμματα για να καλύψει τους πρώην συνεργάτες του, προέρχεται από το χωριό των εθνικών ευεργετών — κι αυτό κάτι υπόσχεται για το μέλλον.

Ο Ρωχάμης τρομοκρατεί τους «μπάτσους» με αυτόματα, κοιμάται σε σπηλιές και δίνει μάχες σε δάλτους, ανησυχεί για την τιμή της κόρης του, εμφανίζεται στο πανηγύρι του χωριού του όπως πανάρχαια έθιμα επιβάλλουν, στέλνει γραφές σε υπουργούς όπως προβλέπουν τα άπαντα για τους ήρωες του Βάλτου, έχει δυο γονείς που ανησυχούν και ζητούν από την Πολιτεία επείγεια για το γιο τους, φίλους που διακυνδινεύουν μαζί του. Δεν μοιάζει να ενδιαφέρεται για τη «μεγάλη μπάζα». Είν' ένας «ντεσπεράντο», ένας ξεγραμμένος που δείχνει πως δε φοβάται πια θεούς και ανθρώπους.

Τα στοιχεία «ρωμοσύνης» που αποδεικνύουν και οι δυο ήρωες είναι πολλά: Μπέσα, οικογένεια, χωριό, φιλία. Λειτουργούν όμως ως πρότυπα ασύμβατων αξιών: Ο πρώτος πραγματοποιεί το όνειρο του νεοέλληνα — με αεριτζίδικα μέσα γίνεται εκατομμυριούχος· ο δεύτερος φέρνει μηνύες από το ηρωικό κλέφτικο παρελθόν — γελοιοποιεί τους πασάδες που καταδυναστεύουν το λαό. Η παράδοση κι ο νεωτερισμός προβάλλουν συμπυκνωμένα σε δυο εκτός νόμου. Μια σφυγμομέτρηση για τις προτιμήσεις του κοινού απέναντι σ' αυτούς θα έλυνε πολλά από τα προβλήματα που ταλανίζουν τους διανοούμενους σε σχέση με τον «εκσυγχρονισμό» ή την «παραδοσιακότητα» της ελληνικής κοινωνίας. Αν ο Γούκος επιστρέψει κι αν ο Ρωχάμης θελήσει — και τον αφήσουν — να επιζηήσει θα πρέπει να προσπαθήσουν να τα βρουν και να ιδρύσουν κόμμα. Θα σαρώσουν...

Ακύρωση εκλογής καθηγητή

Το Συμβούλιο Επικρατείας με την υπ' αριθ. 2849/86 απόφαση του ακύρωσε ως παράτυπη την εκλογή του τακτικού καθηγητή της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κ. Στέφανου Ήμελλου, μετά από προσφυγή της συνυποψηφίου.

Απ' ό,τι μαθαίνουμε μεθοδεύονται διαδικασίες εκλογής (με τους ίδιους υποψηφίους) που αντίκεινται στο νόμο-πλαίσιο (εκλογή κεκλεισμένων των θυρών χωρίς εκπροσώπους του ΕΔΠ και των φοιτητών, από την ολομέλεια της σχολής και όχι από το οικείο τμήμα κλπ.), πράγμα που πιθανόν σημαίνει την προκατασκευή φιλικών διακείμενων εκλεκτόρων. Μήπως αυτή είναι άλλη μια ευκαιρία για το Πανεπιστήμιο Αθηνών να τορπιλίσει το νόμο-πλαίσιο; Ποιος αποφασίζει για τις διαδικασίες αυτές; Ο υπουργός κ. Τρίσης παρακολουθεί αυτές τις μεθοδεύσεις; Μήπως θα ακολουθήσει μια νέα παράνομη εκλογή του κ. Ήμελλου και θα εναπόκειται πάλι στο πείσμα, τον πατριωτισμό και την αντοχή του οποιουδήποτε συνυποψηφίου του ν' αποδείξει (μετά από πολλούς κόπους και έξοδα) το παράνομο της εκλογής;

Πέρα από το ζήτημα της εκλογής με στόχο την ενίσχυση ενός συγκεκριμένου συσχετισμού δυνάμεων μέσα στη Σχολή και με βάση τις πελατείες ή τις δουλειές — διότι αυτές οι επιδιώξεις υπηρετούνται εδώ — έχουμε την πεποίθηση ότι το καθηγητικό σώμα της Φιλοσοφικής Σχολής θέλει να δοκιμάσει την εξουσία και την αντοχή του Υπουργού Παιδείας. Ξεκινά, λοιπόν, με μια πρόκληση και αναμένει τις αντιδράσεις.

Ι.Κ.Υ. και μέτρα λιτότητας

Τι γίνεται φέτος με το ΙΚΥ; Από τις 211 θέσεις υποτροφιών που προκύριζε το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών κάλυψε τελικά μόνο τις 141, με αποτέλεσμα 70 άλλοι επιτυχόντες να μην έχουν τη δυνατότητα μεταπτυχιακών σπουδών. Το επιχείρημα ότι η χορήγηση των υποτροφιών και στους δεύτερους «βρίσκεται στη διακριτική ευχέρεια του Ιδρύματος» δεν στέκει στο μέτρο που έχει καταργηθεί εθνικά. Γιατί όλα τα προηγούμενα χρόνια το ΙΚΥ συνήθιζε να διαθέτει τις υποτροφίες σε δεύτερους και τρίτους κατά σειρά επιτυχίας, σε ειδικότητες που οι επιτυχόντες ήταν περισσότεροι του ενός. Συνήθιζε δηλαδή να διαθέτει όλο τον αριθμό των υποτροφιών που προκήρυσσε, δίνοντας έτσι σ' αυτούς που είχαν το μεράκι της έρευνας αλλά είχαν πετύχει δεύτεροι ή τρίτοι να συνεχίσουν τις σπουδές τους. Φέτος το Ίδρυμα, αποφάσισε για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια να μην διαθέσει αυτές τις 70 υποτροφίες, επικαλούμενο την οικονομική λιτότητα.

Οι επιτυχόντες στις εξετάσεις είναι αναστατωμένοι με τις συγκεκριμένες επιλογές και τονίζουν ότι «μόνο με έκπληξη και πικρία μπορούμε ν' αντιμετωπίσουμε την απόφαση του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών, επιλογές που βάζουν τέλος σε μια πρακτική απ' την οποία μέχρι σήμερα μόνον ωφέλη υπήρχαν για τον τόπο». Οι ίδιοι ζητούν από το Δ.Σ. του ΙΚΥ να επαξετετάσει την απόφασή του και να μην στερήσει τους υπότροφους αλλά και την ίδια τη χώρα τούς ορίζοντες και τις μεγάλες δυνατότητες που προσφέρει η μετεκπαίδευση σε συγκεκριμένες ειδικότητες.

ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ ΘΕΛΕΙ ΦΑΝΤΑΣΙΑ

Ο «δαίμων του μοντάζ» εξαφάνισε στο περασμένο τεύχος (σελ. 26) το σχόλιο για τους ταυτόσημους τίτλους («ΤΟΛΜΩ» της «Ελευθεροτυπίας» και του «Έθνους» τη 15ης Σεπτεμβρίου όταν οι δύο συμπολιτευ-

όμενες συναγωνίζονταν σε επαίνους προς τον πρωθυπουργό για όσα είπε — και πώς τα είπε — στη Διεθνή Έκθεση της Θεσσαλονίκης. Όσα σημειώναμε — αν και τα μαντεύετε περίπου — είχαν ως εξής: «Το συμβάν θα είχε προκαλέσει σοβαρό προβληματισμό, αν όχι την παραιτήση των υπευθύνων της εφημερίδας σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου. Μιλάμε για το συνεχώς επαναλαμβανόμενο φαινόμενο των ιδίων πρωτοσέλιδων τίτλων, το οποίο ξαναπαρουσιάστηκε τη Δευτέρα 15/9/86 με το «Έθνος» και την «Ελευθεροτυπία». Πρόκειται άραγε για απλή σύμπτωση, ή για έλλειψη φαντασίας του κυβερνητικού υπεύθυνου, που επικοινωνήσει το βράδυ της Κυριακής με τους διευθυντές των δύο εφημερίδων; Αν ισχύει η δεύτερη εκδοχή, τότε κάποιος θα πρέπει να του υπενθυμίσει, ότι και για το πέρασμα της γραμμής — εκτός από την ανεργία — χρειάζεται φαντασία...»

Και να, μετά από άλλη «κίνηση του Ανδρέα» στην Καλαμάτα αυτή

τη φορά, είχαμε πάλι δύο ταυτόσημους τίτλους μετά από 5 ημέρες (Σάββατο 20/9). Αυτή τη φορά έπαιξε το δίδυμο «Ελευθεροτυπία» — «Νέα», Ανάσα, λοιπόν!

Η επανάληψη μας οδηγεί στον πειρασμό συμπερασμάτων από τα φαινόμενα της εμπειρίας. Έχουμε λοιπόν:

«Ελευθεροτυπία»: Δύο φορές (κατά συχνότητα) πιο συνεπής στις εντολές του κυβερνητικού εκπροσώπου
«Νέα»: Περισσότερο προσωπολατρικά το «Έθνος» και της «Ελευθεροτυπίας» (είναι «τα μέτρα του Ανδρέα» και όχι της κυβέρνησης, του ΠΑΣΟΚ ή της πολιτείας)

«Έθνος»: Πιο ριζοσπαστικό στην επιλογή συνθημάτων: «Όχι σε συνεχνίες, τζάκια και παραοικονομία». Ελαστικότητα στην επιλογή υποτίτλων κτλ.

Και για να κλείνουμε: Χρήσιμο είναι να υπενθυμίσουμε ότι η «τιμιότερη εφημερίδα της Ελλάδας», η «Αυριανή» του Κουρή, μετέφραζε την «ΑΝΑΣΑ» ως εξής: «Από την επίσκεψη του πρωθυπου-

γού στην Καλαμάτα ΠΗΡΑΝ ΚΟΥΡΑΓΙΟ ΟΙ ΣΕΙΣΜΟΠΛΗΚΤΟΙ».

Ο κ. Παπαϊωάννου πρέπει να αισθάνεται ευχαριστημένος. Με τέτοια απόδοση αποκλείεται να τον μετακινήσει ο εποφθαλμιών Δημ. Μαρούδας...

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 48

Ατοκά δάνεια, δωρεάν το 1/3

ΑΝΑΣΑ

Ανδρέας: Νέα πόλη σε θέσεις πιο ασφαλείς

Παύλος: 10 χιλιόμετρα το γρήγορο

Πως η κυβέρνηση κλέβει τις δημόσιες Σαρτζετάκι

Και αστυνομός στο νέο σύστημα με ασύστη νοδευμένο!

TA NEA

ΕΚΔΟΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ ΚΥΡΙΑΚΟ

ΣΑΛΩΣ ΜΟΔΙΑ

στη Μ.Α. για τις καλές επιδόσεις σου ΝΗΤΑ

ΑΝΑΣΑ

για την Καλαμάτα τα μέτρα Ανδρέα

Από τρεις πηγές πόροι για την ανοικοδόμηση

ΤΟ ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΤΟΥ «ΣΩΦΡΟΝΙΣΜΟΥ»

Υπάρχει ένα οδοιπορικό των κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ που, όπως και τόσα άλλα, αφορά στη νομιμότητα και τη νομιμοποίηση του Κράτους Δικαίου στη συνείδηση των πολιτών ή, καλύτερα, αφορά σε αυτή τούτη την υπόσταση του Κράτους Δικαίου: είναι το οδοιπορικό που έγινε μέχρι τώρα στο σεληνιακό τοπίο του κατ'εφημισμόν σωφρονιστικού μας συστήματος.

Ένα οδοιπορικό ατελές, αντιφατικό, γεμάτο παλινδρομήσεις, αφού ούτε πυξίδα υπήρχε, ούτε χάρτης, ούτε οδηγοί για να προσδώσουν υλική υπόσταση στην υποτιθέμενη πολιτική βούληση (του αόρατου υποκειμένου - «Αλλαγή») για αναμόρφωση, εκσυγχρονισμό και εκδημοκρατισμό της φυλακής και των δικαιοκρινών θεσμών και πρακτικών. Είναι ένα οδοιπορικό που ξεκίνησε με την εξαγγελία της κατάργησης των απανταχού της Ελλάδας «Γεντί Κουλέ» και κατέληξε στο να διακινδυνεύει πειθαρχική δίωξη η Εισαγγελέας Γιαταγάνα για τα όσα αποκάλυψε σχετικά με τις συνθήκες του κάτεργου της Θεσσαλονίκης, που φυσικά δεν καταργήθηκε και παραμένει απαράλλαχτο σε όλες του τις όψεις.

Γιατί, η «περίπτωση Γιαταγάνα» έρχεται να προστεθεί σε άλλες «περιπτώσεις» που ανάδειξαν ανάγλυφα την αντίφαση μεταξύ της ιδεολογίας περί Κράτους Δικαίου και της πραγματικότητάς της εδώ στην Ελλάδα, όπως αυτή η πραγματικότητα εκφράζεται με οξύτατο τρόπο σε θεσμούς που αποβλέπουν στην «επανεξισορρόπηση» του πολίτη έναντι της κοινωνίας. Αυτή η αντίφαση, αυτή η ανισορροπία των ιδεολογικών επαγγελιών με τις θεσμικές τους «ενσάρκώσεις», αναπαράγει και θα αναπαράγει συνεχώς τις περιπτώσεις Ιατροπούλου ή Γιαταγάνα. Αυτή όμως η άλυτη αντίφαση θα εγκυβρίζει και εις το διηνεκές τη γενικότερη νομιμότητα πολλών κρίσιμων θεσμών...

Αν η απάντηση των φορέων που διευθύνουν πολιτικά αυτούς τους θεσμούς είναι η προσφυγή στον αυταρχισμό και η προϊούσα ποινικοποίηση της πολιτικής, τότε ο αντι-σωφρονισμός δεν θα είναι ίσως η μόνη τελέσφορη πρόταση πρακτικής εκ μέρους των πολιτών.

ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟΣ

Σχήματα λόγου δεν είναι κενά περιεχομένου. Ιδιαίτερα τα πιο λαϊκιστικά από αυτά, τα διαβόητα «στερεότυπα», επενεργούν σαν «αλαλάζοντα κύμβαλα» στο συλλογικό υποσυνείδητο και αφυπνίζουν λεγεώνες εναποθηκευμένων προκαταλήψεων. Στερεότυπα που έχουν σαν αντικείμενο τον «προαιώνιο εχθρό του χριστιανισμού», τους Εβραίους, κινητοποιούν, όταν χρησιμοποιούνται, τη συσσωρευμένη επιθετικότητα και ακατανόησία όλων εκείνων, οι οποίοι, θελητά ή αθέλητα, είχαν τη τύχη να μαθητεύσουν στο «ελληνοχριστιανικό πνεύμα».

Με αυτή τη συλλογιστική οι αιτιάσεις του δήμαρχου της Νέας Υόρκης κ. Κοτς στην εφημερίδα «New York Post» περί αντισημιτισμού στην Ελλάδα δεν στερούνται αντικειμένου. Φράσεις όπως «περιπλανώμενος Ιουδαίος» και «εβραϊκή χάβρα», που χρησιμοποιήσαν αντίστοιχα οι κ. κ. Παπανδρέου και Μπέης για να στιγματίσουν και γελοιοποιήσουν τους πολιτικούς τους αντιπάλους, υποθάλπουν την ιδέα, ότι το μέτρο του γελοίου και οχληρού δίνεται από την εβραϊκή νοοτροπία και συμπεριφορά.

Βέβαια, αντιεβραϊσμός δεν είναι ίσον αντισημιτισμός. Στην Ελλάδα δεν υπήρξε ποτέ η φρικιαστική παράδοση των πογκρόμ, όπως για παράδειγμα στη Μέση και Ανατολική Ευρώπη. Ένα μεγάλο μέρος του λαού της Θεσσαλονίκης συμπαραστάθηκε επιδεικτικά στους Εβραίους συμπολίτες, όταν αυτοί εσύρθηκαν από τους ναζίδες στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Η σημερινή κυβέρνηση κα-

ταγράφει στο ενεργητικό της αρκετές πράξεις οι οποίες συμβάλλουν, στην Ελλάδα και διεθνώς, στη διασφάλιση της αυτόνομης ύπαρξης των Εβραίων. Και ακόμη στο άρθρο του κ. Κοτς διατυπώνονται υπεραρκетές άδικες ή ατυχείς κατηγορίες σχετικά με τη «δημοκρατικότητα» της κυβέρνησης και το ποιόν του εδώ αντισημιτισμού, οι οποίες δίκαια αντικρούστηκαν από τον υφυπουργό Εξωτερικών κ. Καψή.

Όχι όμως όλες. Και όχι πειστικά. Μια ματιά στον καθημερινό Τύπο αρκεί για να δείξει, ότι η ελληνική κοινή γνώμη δεν είναι άμοιρη αντισημιτισμού. Πριν δυο εβδομάδες ακόμη, για παράδειγμα, ο κ. Μάνος Ελευθερίου καυτηρίαζε την «αγιοποίηση» του Έλβις Πρίσλεϊ σαν «εβραϊκό εμπόριο» του θεάματος. Η έκφραση αυτή έμεινε ως συνήθως «απαράτηρητη». Στις διαμαρτυρίες του κ. Κοτς δόθηκε όμως από την ίδια εφημερίδα αμέσως

η «δέουσα» απάντηση. Σαν «αθλιότητα», «προβοκάτσια» και «ανθελληνικές σε βαθμό ρατσιστικό» τις αποτίμησε ο κ. Άγγελος Στάγκος.

Και αντιστρέφοντας ολοσχερώς τη σχέση πρωταίτιου - θύματος καταλόγισε στον κ. Κοτς, «ότι προσφέρει τις χειρότερες δυνατότες υπηρεσίες στον ομόθρησκους του Έλληνες πολίτες, δημιουργώντας όλες τις προϋποθέσεις για να εκδηλώσουν τον αντισημιτισμό τους τα στοιχεία εκείνα που, όπως σε κάθε χώρα, υπάρχουν και στην Ελλάδα». («ΤΑ ΝΕΑ», 22.9.86). Τα στοιχεία αυτά όντως υπάρχουν στην Ελλάδα, έτσι όπως υπάρχουν επίσης πολυεπίπεδοι ρατσισμοί όπως ΗΠΑ, στο Ισραήλ ή στη Σουηδία. Προβληματική γίνεται όμως η αντιμετώπιση τους από τη στιγμή, που η καλλιέργεια ξενοφόβων παθών διευκολύνεται, έστω απερισκεπτα, από τα ανώτατα στελέχη της πολιτικής ηγεσίας.

Η αντίδραση του κ. Καψή παραβλέπει όμως κυρίως τη διεθνή πλευρά του θέματος. Οι εβραϊκές κοινότητες, ιδίως εκείνες των Ηνωμένων Πολιτειών, έχουν, μετά την έκταση που πήρε το «θέμα Βάλντχάιμ», ευαισθητοποιηθεί στο έπαρκο. Η απάντησή τους σε κρούσματα ανοικτού ή «λαθραίου» αντισημιτισμού ακολουθεί σήμερα ακαριαία και επεκτείνεται σε διεθνή κλίμακα. Το ότι οι πολιτικοί αρχηγοί και ο Τύπος στην Ελλάδα θα αποτελούσαν στο μέλλον εξαίρεση, μόνο και μόνο επειδή ο κ. Καψής παρερμηνεύει τις αντιεβραϊκές τους αιχμές σαν «κενά» σχήματα λόγου, είναι μάλλον απίθανο.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ '86 • ΚΑΛΑΜΑΤΑ

Οδύνη και ελπίδες

του Θύμιου Παπαγιάννη

Ο Άνθρωπος πάντα φιλοδοξούσε να δαμάσει τη Φύση. Στον αιώνα μας μάλιστα φαίνεται σαν να προσπαθεί να το πετύχει με τη βία και την καταστροφή, ανατρέποντας τις προαιώνιες φυσικές ισορροπίες, καθιστώντας ακόμα και τη δική του ύπαρξη επισφαλή. Διαποτισμένοι από αλλαζονεία και «ύβρη», ασφαλής και περήφανος για τις απεριόριστες δυνατότητες, που νομίζει ότι του παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία, αντιμετωπίζει το μέλλον με έπαρση και απερισκεψία.

Γι' αυτό και είναι οδυνηρή η έκπληξη κάθε φορά που οι φυσικές δυνάμεις και τα φαινόμενα που προκαλούν, ανατρέπουν τα σχέδιά του, καταστρέφουν τα τεχνικά του έργα, αλλοιώνουν το τεχνητό περιβάλλον, που έχει δημιουργήσει, και τον αναγκάζουν να ξεκινά από την αρχή.

Οι σεισμοί της Καλαμάτας είναι μια τέτοια περίπτωση, όπου η Φύση έρχεται να θυμίσει βίαια την ύπαρξή της. Με μια σημαντική όμως ιδιαιτερότητα. Δεν υπήρχε έπαρση στη μικρή Μεσσηνιακή πόλη. Αλλά μια συνεχής προσπάθεια για προκοπή και για βελτίωση των συνθηκών ζωής. Πιστεύουμε ότι η προσπάθεια αυτή, που προέρχεται από το δυναμισμό των ιδίων της των κατοίκων, δεν θα ανακοπεί, αλλά θα συνεχιστεί τώρα πιο έντονα, πιο επίμονα. Μέσα από την οδύνη για τους νεκρούς, τους τραυματίες και τις καταστροφές, ξεκινά η ελπίδα για το μέλλον της πόλης.

Αργότερα, όταν κατακάσει η σκόνη κι αντιμετωπιστούν τα άμεσα προβλήματα, θα 'ρθει η ώρα για τον απολογισμό των ζημιών, την αναζήτηση των αιτιών και των παραλείψεων, την αξιολόγηση των λύσεων και των προτάσεων.

Σήμερα καταγράφουμε μόνο μερικές πρώτες σκέψεις, που προέρχονται από τα ερεθίσματα της λυπηρής επικαιρότητας.

Είναι στ' αλήθεια ιδιαίτερη η περίπτωση της Καλαμάτας. Γιατί έτυχε να βρεθεί εκεί ένας άξιος δήμαρχος, ο Σταύρος Μπένος, που και όραμα είχε για την πόλη του και ικανότητες για να το υλοποιήσει και επιμονή για ν' αντιμετωπίσει τις αντιδράσεις. Με τη στενή συνεργασία του πολεοδόμου Γρηγόρη Διαμαντόπουλου και της ομάδας του, κατάφεραν σε λίγα χρόνια ν' αλλάξουν το πρόσωπο της Καλαμάτας, να προγραμματίσουν (και να δρομολογήσουν) την πολεοδομική της ανάπτυξη, να πλουτίσουν την πόλη με νέες κοινωφελείς και κοινόχρηστες λειτουργίες, βελτιώνοντας ουσιαστικά τις συνθήκες ζωής των κατοίκων. Έτσι η Καλαμάτα είχε γίνει πρότυπο για την εξέλιξη των περιφερειακών αστικών κέντρων, αλλά και υπόδειγμα των δυνατοτήτων της τοπικής αυτοδιοίκησης στη Χώρα μας.

Θα πρέπει να σημειώσουμε εδώ, ότι ο Σταύρος Μπένος είχε πάντα την υποστήριξη της πλειοψηφίας των κατοίκων της Καλαμάτας, άσχετα από την κομματική τους τοποθέτηση. Το όραμά του για την πόλη ήταν και δικό τους όραμα. Ακόμα κι όταν πριν από λίγους μήνες, ξεσηκώθηκαν οι γνωστοί στον πανελλήνιο «αγανακτισμένοι ιδιοκτήτες γης», διαμαρτυρόμενοι για τις εισφορές του Ν. 1337 και προπηλάκισαν βάνουσα το δήμαρχο, η αντίδραση ήταν και οργανωμένη απ' έξω και περιορισμένη σε λίγους «θιγόμενους».

Σήμερα, με τις προσπάθειες τόσων χρόνων χαμένες και την πόλη σε ερείπια, αυτά τα δυο στοιχεία, δηλαδή η ικανότητα κι η αφοσίωση του δημάρχου και των συνεργατών του, και η δυναμική υποστήριξη των κατοίκων, είναι εκείνα που εδραιώνουν τις ελπίδες για το μέλλον. Μαζί με αμέριστη διάθεση ολοκλήρης της Ελληνικής κοινωνίας (κράτους, φορέων και πολιτών) να βοηθήσουν με κάθε τρόπο στην ανόρθωση της Καλαμάτας.

Διατήρηση της φυσιογνωμίας της πόλης

Οι σεισμοί μπορούν να 'χουν μακροπρόθεσμα κάποιες δευτερογενείς ευνοϊκές επιπτώσεις, δίνοντας την ευκαιρία για πιο ριζικές πολεοδομικές παρεμβάσεις. Μέσα όμως στην προσπάθεια γρήγορης αντιμετώπισης των προβλημάτων, με άκαιρες και άσκοπες αποφάσεις και ενέργειες, με βιαστικές και θεβιασμένες μελέτες και προγράμματα, δημιουργείται έντονος ο κίνδυνος για ριζική αλλοίωση της ιστορικής και πολεοδομικής φυσιογνωμίας της Καλαμάτας. Χαρακτηριστικές (και ανησυχητικές) είναι οι επιτόπου δηλώσεις του πρωθυπουργού στις 19 Σεπτεμβρίου, αλλά και άλλων πολιτικών φορέων, όπου ούτε λίγο, ούτε πολύ προδιαγράφεται και προκαθορίζεται το πολεοδομικό μέλλον της Καλαμάτας. Κι αυτό «χωρίς τον ξενοδόχο», δηλαδή το λαό της πόλης.

Γι' αυτό κι είναι ανάγκη ν' αλλάξει η πορεία. Η ανοικοδόμηση της Καλαμάτας πρέπει ν' αφεθεί στα χέρια των κατοίκων της και στην τοπική αυτοδιοίκηση που τους εκπροσωπεί. Κι οι δυο έχουν αποδείξει την ικανότητα κι αποφασιστικότητα τους.

Η κυβέρνηση, οι κρατικές υπηρεσίες, οι κοινωνικοί και επαγγελματικοί φορείς μπορούν και πρέπει να βοηθήσουν αποτελεσματικά στην προσπάθεια αυτή. Όχι όμως καπελώνοντας τους τοπικούς παράγοντες και προωθώντας αμφίβολες και μεγαλεπήβολες λύσεις, όπως της δημιουργίας «νέας Καλαμάτας» σ' άλλη θέση.

Βεβαίως, πρέπει να ελεγχθούν οι πραγματικά επικίνδυνες περιοχές ρεμάτων και προσχώσεων. Μόνο όμως εκεί, που δεν υπάρχουν ικανοποιητικές τεχνικές λύσεις ασφαλών θεμελιώσεων, θα πρέπει να εγκαταλειφθούν ιστορικές γειτονιές της πόλης.

Τα παραδοσιακά κτίσματα, που σήμερα κατεδαφίζονται συλλήβδην είτε από άγνοια, είτε από συμφέροντα, πρέπει να

προστατευθούν, να αποτυπωθούν και να ξαναχτιστούν αντισεισμικά, αλλά με την ίδια μορφολογία. (Το εγχείρημα δεν είναι δύσκολο, όπως απέδειξε η ανοικοδόμηση των ευρωπαϊκών κέντρων πόλεων, που ισοπεδώθηκαν απ' τους βομβαρδισμούς του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου).

Οι όποιες νέες περιοχές κατοικίας χρειαστούν θα πρέπει να 'ναι ενταγμένες στον ιστό της πόλης, σύμφωνα με το ρυθμιστικό της σχέδιο, κι όχι ξένο σώμα ή «δορυφόροι».

Όλα αυτά, και άλλα πολλά που είναι απαραίτητα για να διατηρηθεί η φυσιογνωμία και ο χαρακτήρας της Καλαμάτας, θα γίνουν μ' επιτυχία αν η ευθύνη της αποκατάστασης δοθεί στο δήμο της πόλης και σταματήσουν οι «άνωθεν» παρεμβάσεις.

Η στέγαση στα χωριά

Αντίστοιχα προβλήματα προκύπτουν και με τα κατεστραμμένα χωριά της περιοχής. Ας μην επαναλάβουμε τα σφάλματα, που έγιναν μετά τους σεισμούς των Αλκυονίδων νήσων. Δηλαδή εγκατάλειψη των οικισμών που είχαν πληγεί και προσπάθεια να δημιουργηθούν νέοι σε άλλες, «ασφαλείς» θέσεις. Με αποτέλεσμα την αντίσταση των κατοίκων, την επανοίκηση κάποιων από αυτούς κάτω από άθλιες (και επικίνδυνες) συνθήκες, αλλά και την ανοικοδόμηση κάποιων θλιβερών νέων χωριών, χωρίς χαρακτήρα και χωρίς μέλλον. (Το παράδειγμα της Περαιώρας, κοντά στο Λουτράκι, είναι χαρακτηριστικό).

Γι αυτό κι ως θρεθεί μια μεσοπρόθεσμη λύση στέγασης των κατοίκων, με φθηνά προκατασκευασμένα οικήματα κι ως αρχίσει αμέσως η προσπάθεια ξαναχτισίματος των χωριών, με αντισεισμικά κτίσματα, αλλά χωρίς αλλοίωση της μορφής τους και του οικιστικού ιστού, στον οποίο εντάσσονται. Μια τέτοια ανοικοδόμηση θα είναι πιο πετυχημένη αν το κράτος δώσει μόνο πιστώσεις, υλικά και τεχνική συμπαράσταση κι αφήσει το έργο κατασκευής στους ίδιους τους κατοίκους.

Τα μνημεία της περιοχής

Η περιοχή, που πλήγηκε απ' τους δύο μεγάλους σεισμούς, είναι πλούσια σε μνημεία. Φαίνεται ότι έχουν πάθει σημαντικές ζημιές. Πρέπει να γίνει αμέσως πολύ σοβαρή δουλειά καταγραφής των ζημιών, υποστήλξης των ετοιμόρροπων, προφύλαξης των έργων τέχνης και πιο μακροπρόθεσμα αποτύπωσης των μνημείων, σύνταξης μελετών αποκατάστασης και εκτέλεσης των απαραίτητων εργασιών.

Ήδη το Υπουργείο Πολιτισμού έχει ξεκινήσει την εργασία αυτή. Είναι γνωστή όμως η καχεξία του Υπουργείου αυτοί σε ανθρώπους και πόρους, μια και οι εκάστοτε κυβερνήσεις αποδίδουν πολύ μικρή σημασία στην προστασία της πολιτιστικής μας παράδοσης κι έτσι διαθέτουν μόνο ψιχία για το σκοπό αυτό. Βρισκόμαστε άλλωστε και σε περίοδο λιτότητας.

Γι' αυτό, μήπως θα 'πρεπε να ζητηθεί η βοήθεια της διεθνούς κοινότητας για τη σωτηρία των μνημείων της Μεσοηπείας, πιθανώς μέσω της UNESCO;

Ο κ. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

Πολύ ενδιαφέρουσες για το ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην εποικοδόμηση της Καλαμάτας είναι και οι δηλώσεις του αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης στην Καλαμάτα. Μεταφέρουμε επί λέξει (Ελευθεροτυπία, 23 Σεπτεμβρίου 1986):

● «Το έργο της αντιμετώπισης ενός σεισμού, αυτής της εκτάσεως μάλιστα, είναι σύνθετο, πολύπλοκο και υπάρχει πάντοτε ο κίνδυνος να υπάρξουν τριβές και ασυνεννοησίες, που φυσικά εμποδίζουν το καλύτερο αποτέλεσμα. Επίσης είπα στο Συντονιστικό, ότι, βεβαίως και η Τοπική Αυτοδιοίκηση πρέπει να μετάσχει στην προσπάθεια.

Άλλωστε αυτή την ώρα κινητοποιούμε όλο το λαό, όλα τα πολιτικά κόμματα, όλους τους πολίτες και φυσικά την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Αλλά δεν μπορεί η Τοπική Αυτοδιοίκηση να υποκαταστήσει το κράτος.

Και είπα ακόμη και θέλω να το πω και εδώ προς τον Τύπο, ότι δεν είναι ευκαιρία για κομματική εκμετάλλευση ο σεισμός της Καλαμάτας, ούτε είναι ευκαιρία να επωφεληθεί ο οποιοσδήποτε υποψήφιος δήμαρχος.

Πρέπει το κράτος να λειτουργήσει απρόσωπα και δίκαια απέναντι όλων. Είναι μια απαίτηση την οποία διατυπώνω αυτή την ώρα.

Χαρακτηριστική είναι και η ακόλουθη στιχομυθία:

ΕΡ: Μας μιλήσατε για την Τοπική Αυτοδιοίκηση και είπατε ότι πρέπει να συμβάλει, όχι όμως και να υποκαταστήσει το κράτος. Διαπιστώσατε ότι στην περίπτωση αυτή της Καλαμάτας η Αυτοδιοίκηση έχει υποκαταστήσει το κράτος;

ΑΠ: Το διαπίστωσα, διότι όταν ο δήμαρχος μου ανέπτυξε τις αρμοδιότητές του, δεν είδα και πολλά πράγματα να έμειναν για τον νομάρχη. Και βέβαια ο νομάρχης μου είπε εκ των υστέρων ότι χωρίς την Αυτοδιοίκηση δεν μπορεί ο λαός να μετάσχει.

Όμως, το λαό μπορούν να τον κινητοποιήσουν και τα κόμματα, μπορεί να τον κινητοποιήσει και το κράτος. Δεν είναι ο κράχτης του λαού μόνο η Τοπική Αυτοδιοίκηση. Όλοι μας λαός είμαστε και εγώ λαός είμαι».

Τι να σχολιάσει αλήθεια, κανείς;

Τα θύματα της κερδοσκοπίας

Η Καλαμάτα απέδειξε γι' άλλη μια φορά ότι η τιμωρία της ασύστολης κερδοσκοπίας στον αστικό χώρο είναι ο θάνατος — ο θάνατος για τους κερδοσκόπους. Οι πολυκατοικίες, που κατάρρευσαν θάβοντας στα ερείπιά τους τόσους ανθρώπους, είναι τα χαρακτηριστικά προϊόντα της σπέκουλας στην κατοικία, της αντιπαροχής. Άμεσο δηλαδή αποτέλεσμα των ανεξέλεγκτων συμφερόντων, σε θάρος των μέσων και ασθενέστερων εισοδηματικών τάξεων, με την πλήρη θέθαια ανοχή των μεταπολεμικών κυβερνήσεων. Ανοχή, που δόθηκε με ευγνωμοσύνη, μια κι οι κερδοσκόποι της γης και του κτίσματος απάλλαξαν τις κυβερνήσεις από την ευθύνη τους για τη λαϊκή κατοικία.

Οι τεχνικές και δικαστικές έρευνες θα αποδείξουν αν οι πολυκατοικίες-τάφοι της Καλαμάτας είχαν κτιστεί σε καταπατημένα ρέματα, και σε σαβρά εδάφη χωρίς κατάλληλη θεμελίωση, εάν είχαν γίνει με ατελείς μελέτες κι οι κατασκευαστές τους είχαν κλέψει το σίδερο και το τσιμέντο του σκελετού, εάν δεν υπήρχε επίβλεψη στην κατασκευή από τους μηχανικούς, ή εποπτεία από τα αρμόδια κρατικά όργανα. Όμως όλα αυτά δεν είναι τα αίτια της κατάρρευσης. Αίτιο είναι ένα και μόνο: ότι αφέθηκε η λαϊκή κατοικία στα χέρια των κερδοσκόπων.

Και κάποιες αθλιότητες

Μέσα στην οδύνη για την καταστροφή της Καλαμάτας και της προσπάθειας του κοινωνικού συνόλου να βοηθηθεί αποτελεσματικά, δεν χωρά ίσως η γκρίνια. Δεν μπορεί όμως να μη σημειωθούν ορισμένα φαινόμενα που προκαλούν μοιραία το δημόσιο αίσθημα.

● Πράγματι υπήρξε άμεση και σε μεγάλη κλίμακα κινητοποίηση της κρατικής μηχανής, από τη νύχτα μετά τον πρώτο σεισμό.

Αλλά η κινητοποίηση αυτή είχε όλα τα χαρακτηριστικά (καλά και κακά) του εθνικού χαρακτήρα. Δηλαδή ενθουσιασμό και αυταπάτη των πολιτών, αδιαφορία και «λούφα» ευτυχώς πολύ λίγων, πολυαρχία, μπερδέμα στις αποφάσεις αρμόδιων και αναρμόδιων, γενικό χάος, αλλά μέσα από αυτό αρκετά αποτελεσματική βοήθεια στα θύματα.

Όλο αυτό το αντιφατικό μωσαϊκό δεν δίνει στην κυβέρνηση το δικαίωμα να επαίρεται σα γύφτικο σκεπάρνι από το ραδιόφωνο και την τηλεόραση αλλά ούτε και την Αντιπολίτευση να επιτίθεται λάθρη για κομματισμούς και (φανταστικές ή πραγματικές) παραλείψεις. Μπρος στα ερείπια της Καλαμάτας δεν μπορούν να ξεχάσουν επιτέλους το κομματικό παιχνίδι;

● Και τι είναι αυτή η κωμικοτραγική διαμάχη των «ειδικών» (φεισολόγων, γεωλόγων, γεωτεχνικών, καθηγητών και μη), που διαπληκτίζονται από τις έγχρωμες σελίδες των εφημερίδων; Μέσα στην αγωνία των κατοίκων της καταστραμμένης περιοχής, με δηλώσεις και συνεντεύξεις τσακώνονται για το αν υπάρχει αποτελεσματική μέθοδος πρόβλεψης των σεισμών, αν είχαν ειδοποιήσει τις αρχές για το σεισμό της Καλαμάτας, αν επίκεινται και άλλοι ισχυρότεροι. Βρίζουν ο ένας τον άλλο, εκθέτοντας στο πανελλήνιο την πρηνότητα του δικού τους «μαγαζιού».

Το κράτος νίπτει τας χείρας ως Πόντιος Πλάτος. Και κάποιες εφημερίδες βρίσκουν ευκαιρία να μεγαλοποιούν τις αντιδικίες, καπηλεύόμενοι το φόβο των πληγέντων, για να πουλάνε φύλλα.

Όσο για τους «ειδικούς», μια κι δεν φαίνεται να αντιλαμβάνονται τις κοινωνικές τους ευθύνες, δεν φοβούνται τουλάχιστον ότι θα τους κυνηγήσουν κάποια στιγμή οι Καλαματιανοί με τα ξύλα;

BAN... BAN...

BAN... BAN...

BAN...

Στο δρόμο που χάραξε ο Καματερός

του Αντι-σεισμικού

Η πληροφορία ήρθε μέσω Γαλλίας. Σύμφωνα με τη *Λιμπερασιόν* το BAN είχε προβλέψει το σεισμό της Καλαμάτας. Όχι πλήρως, γιατί μία «μαγνητική καταιγίδα» είχε θέσει εκτός λειτουργίας τους 9 από τους 10 σταθμούς του δικτύου του κ. Βαρώτσου και έτσι είχε «προβλεφθεί» μόνο η ένταση —δεν γνώριζαν ούτε το σημείο, ούτε την ημερομηνία (*Αυγή*, 16.9.86). Βέβαια ούτε η ένταση δεν είχε προβλεφθεί με ακρίβεια (5,5 Ρίχτερ αντί 6,2) αλλά αυτό δεν εμπόδισε την καλή εφημερίδα να αναφέρεται σε «πρόβλεψη» —έστω και του τύπου «την επόμενη εβδομάδα κάπου στην Ελλάδα θα γίνει σεισμός 5,5 Ρίχτερ». Αν μάλιστα επιτρέπεται προσέγγιση ενός βαθμού στην «πρόβλεψη» είναι φανερό ότι ο κάθε Έλλην μπορεί να προβλέπει τους σεισμούς και να στοιχηματίζει κιόλας: με τη σεισμικότητα που παρουσιάζει ο ελλαδικός χώρος (περίπου ένας σεισμός την ημέρα μεγέθους 4 Ρίχτερ και άνω) είναι βέβαιο ότι θα κερδίσει...

Μπορεί τούτο το ειδησεογραφικό «λαυράκι» της *Λιμπερασιόν* να θυμίζει κάποιο αντίστοιχο της ίδιας επί δικτατορίας —όταν, στην επαναστατική της περίοδο ακόμη τότε, ανακοίνωσε πρωτοσέλιδο μετά το Πολυτεχνείο, ότι *οι φοιτητές δημιούργησαν αντάρτικα σώματα στον Υμηττό*— αλλά το πρόβλημα δεν είναι αυτό: ενώ ο κ. Βαρώτσος δήλωνε στις ελληνικές εφημερίδες «Πρέπει να μη μιλήσω, επιτρέψτε μου να μη μιλήσω» (με αποτέλεσμα να παρασύρει την εύπιστη *Πρώτη* που βγήκε με τίτλο «Το BAN είχε προβλέψει: ΗΞΕΡΑΝ για το σεισμό» (Δευτέρα, 15.9.86)) φαίνεται ότι προς τον εν Αθήναις ανταποκριτή της *Λιμπερασιόν* κάποιοι υπήρξαν ιδιαίτερα εύγλωττοι, αν και σκοτεινοί: πώς και τη γλύτωσε αυτός ο ένας σταθμός από τη «μαγνητική καταιγίδα» που εξουδετέρωνε όλους τους άλλους; Αυτός δεν εί-

ναι σταθμός, είναι πραγματικός από μηχανής θεός που επιτρέπει προβλέψεις του τύπου «σε τρία τέρμινα», που πάντα δικαιώνονται.

Η προς τους Γάλλους ευφράδεια της ομάδας του BAN (αν η είδηση δεν αποδοθεί σε αυτοσχεδιασμούς του ανταποκριτή της *Λιμπερασιόν*) ερμηνεύεται εύκολα από το γεγονός ότι ομάδα Γάλλων γεωφυσικών επιχειρεί να δοκιμάσει το BAN στη Γαλλία. Μια πλήρης αποτυχία του BAN στην Ελλάδα θα ναρκοθετούσε προφανώς και το εν Γαλλία εγχείρημα. Και σε μια στιγμή μάλιστα που τα πράγματα στη Γαλλία πάνε αρκετά καλά για το BAN: Τον Φεβρουάριο (επί σοσιαλιστών ακόμη) είχαν εγκριθεί 4 εκατομμύρια φράγκα (80.000.000 δρχ.) για τη διερεύνηση του συστήματος BAN. Τα μισά για την ομάδα της Ελλάδας, τα άλλα μισά για την εγκατάσταση 10 σταθμών στην Κυανή Ακτή (*Recherche*, τ. 176, Απρίλιος, σ. 439). Πρόσφατα επίσης το (εκκλαϊκευτικό μιν αλλά έγκυρο επιστημονικό περιοδικό *La Recherche* αφιέρωσε 3 σελίδες στη μέθοδο BAN (τ. 178, Ιούνιος, 1986, σ. 836-838). Το άρθρο επισημαίνει ότι οι επιστημονικές απόψεις της ομάδας BAN θυμίζουν περισσότερο «δηλώσεις πίστωσης παρά λογική επιχειρηματολογία», ότι το καθιερωμένο στο χώρο αυτό της επιστήμης περιοδικό *Tectonophysics* έκανε δυόμιση χρόνια μέχρι να δεχθεί να δημοσιεύσει τα άρθρα τους, ότι τα ερωτήματα σχετικά με τα περίφημα «ηλεκτρογράμματα» της ομάδας είναι πολλά. Συνολικά όμως το δημοσίευμα είναι θετικό, ζητά τον έλεγχο της μεθόδου και φθάνει να παρομοιάζει τους 3 Έλληνες φυσικούς με τον δημιουργό της «θεωρίας των πλακών» Βεγκανέρ —που οι σύγχρονοί του δεν είχαν καταλάβει!

Συνοπτικά η άποψη της ομάδας BAN είναι ότι οι σχετικά μικρής διάρκειας

μεταβολές της έντασης του γήινου ηλεκτρικού πεδίου, που δημιουργούν τα λεγόμενα «τελουριακά ρεύματα», επιτρέπουν την πρόγνωση των σεισμών με ακρίβεια ως προς το επίκεντρο 50 χιλιόμετρα και ως προς την ένταση 0,6 μονάδες Ρίχτερ, σε χρόνο που κυμαίνεται από 6 ώρες ως 4,5 ημέρες πριν την εκδήλωση του σεισμού. Το γεγονός είναι ότι παρόμοιες μετρήσεις των γήινων ηλεκτρικών ρευμάτων γίνονταν και παλιότερα αλλά εγκαταλήφθηκαν στις αρχές του αιώνα μας —οταν η εξάπλωση του ηλεκτρικού σιδηροδρομικού δικτύου είχε ως συνέπεια να δημιουργούνται ρεύματα που υπερκάλυπταν τα φυσικά (*Recherche*, ό.π). Επίσης οι γεωφυσικοί έχουν μετρήσει μακράς διάρκειας μεταβολές στην ένταση του ηλεκτρικού πεδίου (διαρκείας μέχρι και μηνών) που σχετίζονται με την εκδήλωση σεισμών, αλλά δεν επιτρέπουν προβλέψεις. Η άποψη της ομάδας BAN είναι ότι στην Ελλάδα τα παράσιτα είναι ελάχιστα σε σχέση με την εκβιομηχανισμένη Ευρώπη, ότι επιπλέον έχουν καταφέρει να τα φιλτράρουν και να παίρνουν σήματα καθαρά που τους επιτρέπουν προβλέψεις, ότι τα βραχυχρόνια σήματα (διάρκειας λεπτών ή ωρών) που οι ίδιοι καταγράφουν δεν σχετίζονται με τα μακροχρόνια που αναφέραμε παραπάνω. Πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι η ομάδα BAN ανήκει επαγγελματικά στο χώρο της φυσικής του «στερεού σώματος» και τα μέλη της καμιά σχέση δεν είχαν με τη γεωφυσική και σεισμολογία μέχρις ότου το 1981, μετά το σεισμό της Αθήνας, ήρθε στον κ. Βαρώτσο η ιδέα της μέτρησης των γήινων ηλεκτρικών πεδίων. Αυτή ακριβώς η επαγγελματική αναρμοδιότητα εξοργίζει τους γεωφυσικούς που θεωρούν πως οι μετρήσεις του BAN δεν διαφέρουν σε τίποτε από τις παλαιότερες και ανεπαρκείς για πρόγνωση μετρή-

σεις που πραγματοποιούσαν και οι συνάδελφοί τους. Τους αντιμετωπίζουν ως «ταύρους εν υαλοπώλειω» που απορροφούν κονδύλια, που καλλιεργούν υπάτες στον κόσμο που παρασύρουν τους αρμοδίους —αν και θα πρέπει κανείς να διαπιστώσει μια αλλαγή στην στάση π.χ. του κ. Δρακόπουλου: ενώ παλιότερα ήταν πλήρως απορριπτικός, τώρα αναφέρεται στην ανάγκη συνεργασίας με την ομάδα ΒΑΝ. Πού ν' αποδώσει κανείς αυτή τη διαφοροποίηση; Στο προηγούμενο Βεγκενέρ; Στην πειθώ των αποτελεσμάτων του ΒΑΝ; Σε τακτική υποχώρηση; Σε άνιστους συσχετισμούς δύναμης (μια που το ΒΑΝ έχει τις κρατικές ευλογίες);

Ο Βεγκενέρ όμως ίσως να έμεινε στην αφάνεια γιατί παραγνώρισε μικρές αλήθειες που οι σημερινοί επιστήμονες τις έχουν πλήρως συνειδητοποιήσει: χωρίς πολιτικές -οικονομικές διασυνδέσεις και καλές δημόσιες σχέσεις πεθαίνει κανείς άσημος, άγνωστος, φτωχός και τον «ανακαλύπτουν» οι ιστορικοί της επιστήμης μετά 100 χρόνια. Η ομάδα του ΒΑΝ φρόντισε λοιπόν να μη μείνει στην αφάνεια, είχε άλλωστε τις δυνατότητες να το καταφέρει.

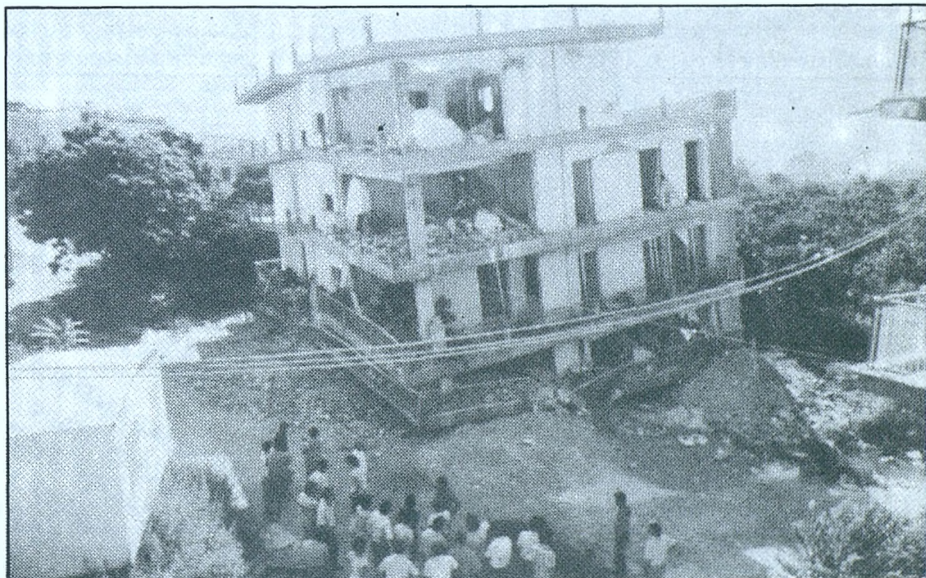
Ο κ. Καίσαρ Αλεξόπουλος, (ο μεσαιός της τριανδρίας του ΒΑΝ: Βαρώτσος - Αλεξόπουλος - Νομικός) επί δεκαετίες αυθέντης του φυσικού τμήματος στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ακαδημαϊκός, πρώην Πρύτανης, από γνωστή πατρινή οικογένεια, χρησιμοποίησε τις διασυνδέσεις του με τη Ν.Δ. και τις δεξιές εφημερίδες (ιδίως την Καθημερινή) για να προωθήσει σε πρώτη φάση το ΒΑΝ. Ο κ. Βαρώτσος, νέος και ανερχόμενος, συνδέεται με τον αντιπρόεδρο της κυβέρνησης κ. Χαραλαμπίδου, αποτελούσε μέλος του φιλόδοξου μικρού ηγετικού πυρήνα των Πασοκικών διδασκόντων του Φυσικού τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών —που, πράγματι, κατάφεραν όλοι τους να σταδιοδρομήσουν— κατηγορείται ότι χρησιμοποίησε το ΠΑΣΟΚ και από τις εφημερίδες κυρίως τα Νέα. Σύμφωνα λοιπόν με όσα λέγονται στο «Φυσικείο» της οδού Σόλωνος από τους αντιπάλους του κ. Βαρώτσου χωρίς την ενεργό αλληλούποστηρίξη των κ. Μαυράκη, Κλάδη, Βαρώτσου, Χέλμη και Ασημακόπουλου και τη μαζική υποστήριξη της Ένωσης Ελλήνων Φυσικών (που ελεγχόταν από πασοκίτες υποτελείς της πεντάδας κομματικά και επαγγελματικά και έφθασε να προτείνει επίλυση των διαφωνιών για το ΒΑΝ μέσω συζητήσεων στην τηλεόραση) ούτε το «φαινόμενο ΒΑΝ» θα ζούσαμε, ούτε ο κ. Μαυράκης θα διηύθυνε τη ΔΕΗ συνεπικουρούμενος από τον κ. Χέλμη, ούτε ο κ. Κλάδης θα ήταν Γενικός Γραμματέας του υπουργ-

γείου Παιδείας. Χάρης στην υποστήριξη του κομματικού μηχανισμού ο κ. Βαρώτσος πέτυχε γενναιοδωρή χρηματοδότηση για το ΒΑΝ (200.000.000 ισχυρίζονται οι εχθροί του, όσα περίπου ο προϋπολογισμός ενός ολόκληρου ερευνητικού κέντρου όπως το ΕΙΕ) και ανταπόδωσε την εξυπηρέτηση αναγορεύοντας με την ψήφο του επίκουρους καθηγητές, τους κ. Μαυράκη και Κλάδη παρά το γεγονός ότι οι τελευταίοι έχουν, καιρό τώρα, εγκαταλείψει τα ερευνητικά και διδακτικά τους καθήκοντα και επιτελούν το κοινωνικό και πολιτικό τους έργο από άλλα μετερίζια. Η χρηματοδότηση όλα αυτά τα χρόνια δεν ξεπερνά τα 130 εκατομμύρια, δηλώνει από τη μια μεριά της η ομάδα του ΒΑΝ, έχει διατεθεί όλη για μηχανήματα και για έξοδα λειτουργίας του δικτύου —οι ερευνητές δεν έχουν πάρει δραχμή πέραν των μισθών ή συντάξεων που δικαιούνται ως πρώην (Νομικός - Αλεξόπουλος) ή ως διδάσκοντες στο Πανεπιστήμιο (Βαρώτσος). Ως προς τις κομματικές εξαρτήσεις, η πολιτική ανομοιογένεια της ομάδας εγγυάται ακριβώς την ανεξαρτησία της, υποστηρίζουν οι του ΒΑΝ.

Το θέμα πάντως είναι ότι το ΒΑΝ (και ιδιαίτερα ο κ. Βαρώτσος) κέρδισε τις πρώτες σελίδες των εφημερίδων και τις

Δημοτικότητες που πρέπει να διατηρηθεί με κάθε μέσο: ακόμη και με υπονοούμενα ότι «εμείς τον είχαμε προβλέψει αλλά αδιαφόρησε η Πολιτεία» —δεν λέμε τίποτα για να μην εκθέσουμε τους αρμοδίους. Αυτή είναι η στάση που ακολουθεί ο κ. Βαρώτσος και τώρα με αποτέλεσμα πολυσέλιδες αναλύσεις περί του «ήξεραν ή δεν ήξεραν» —και την ομάδα πάντα στο προσκήνιο.

Η επαγγελματική, επιστημονική αλλά και κοινωνική επιτυχία του κ. Βαρώτσου δεν άργησε να βρει ζηλωτές. Κι έχουμε το φαινόμενο του κ. Γερ. Παπαδόπουλου, Προέδρου του Συλλόγου Γεωφυσικών Ελλάδος, ο οποίος περιέρχεται συνέδρια και εφημερίδες, πραγματοποιεί διαγνώσεις από τηλεφώνου, απειλεί με συνταρακτικές συνεντεύξεις, παραπονείται ότι τον αγνοούν και αντιπαράτάσσει στη συσκευή του κ. Βαρώτσου την «εξίσωσή του» —σύμφωνα με την οποία «έπρεπε ήδη» να είχε γίνει σεισμός 7,0-7,6 Ρίχτερ στην «περιοχή της Καλαμάτας». Οι εφημερίδες βοούν ξανά: «Τον είχε προβλέψει». Μια πρόχειρη ματιά στον χάρτη του κ. Παπαδόπουλου (*Ελευθεροτυπία*, 25.8.1986) δείχνει πως (πέρα από τη διαφορά στο μέγεθος) τα σημεία που εντόπιζε ο κ. Πρόεδρος και καθηγητής της Στρατιωτικής Σχο-

οθόνες της τηλεόρασης πολύ πριν κατακτήσει τις σελίδες των επιστημονικών περιοδικών. Από την πρώτη στιγμή διαφημίστηκαν τα θαυματοργά αποτελέσματα της μεθόδου —σε μια εποχή που είναι πολύ αμφίβολο αν ήξεραν τι ακριβώς μετρούσαν και τι προηγούμενα υπήρχαν στον τομέα αυτό, αφού για πρώτη φορά ασχολούνταν με τέτοια θέματα. Όπως τα διάφορα φάρμακα του καρκίνου έτσι και η σωτηρία από τον καταχθόνιο και υποχθόνιο Εγκέλαδο αποτελεί θέμα που «καίει» το κοινό, αυξάνει την κυκλοφορία των εφημερίδων, εξασφαλίζει δημοτικότητα στους σωτήρες,

της Μηχανικών Αεροπορίας (αληθεια, τι χρειάζεται στους αεροπόρους η γεωφυσική;) απέχουν 40-120 χιλιόμετρα από το επίκεντρο του σεισμού της Καλαμάτας. Πρόγνωση δηλαδή αντίστοιχης ποιότητας μ' αυτή που παραθέτει η Λιμπερασίων. Το περίεργο είναι ότι ενώ (*Ελευθερος Τύπος*, 16.9.86) ο κ. Παπαδόπουλος παραδέχεται ότι ο σεισμός που έγινε δεν είναι ο «δικός του», αυτός που προέβλεπε η «εξίσωσή του» επιμένει να θεωρεί ότι δικαιώθηκε επειδή έγινε εκεί κοντά άλλος σεισμός και επανέρχεται στη συνέχεια (*Ελευθεροτυπία*, 21.9.86) για να δηλώσει ότι «δικαιώθηκε». Τα κι-

νητρα των παρεμβάσεων και των προφητειών (που αποτελούν κοινό μυστικό: όλοι οι ειδικοί περιμένουν σεισμούς στην περιοχή αυτή) του κ. Παπαδόπουλου γίνονται διαφανή αν δούμε πόσο επιμένει στις δηλώσεις του για την ανάγκη να πληρωθούν οι θέσεις σεισμολόγων στο Πανεπιστήμιο της Πάτρας. Οι γεωφυσικοί του ΠΑΣΟΚ έμαθαν καλά το μάθημα από τους συναδέλφους και συντρόφους τους του «στερεού σώματος» και της ηλεκτρονικής φυσικής: χωρίς εφημερίδες και την υποστήριξη μαζικών σωματείων δεν προωθείται στην ακαδημαϊκή ιεραρχία, δεν παίρνεις λεφτά για έρευνα.

Ίσως οι ξένοι συνάδελφοί τους να ζηλεύουν τα επιτεύγματα των Ελλήνων που κατέκτησαν τις πρώτες σελίδες —έστω και με τίτλους όπως «ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ οι σεισμολόγοι» (Έθνος, 17.9.86. Και στην Εσπερία συμβαίνουν αυτά, αλλά δεν φτάνουν ως τον Τύπο. Βέβαια, αν δεν υπήρχε το υπόστρωμα, ο Τύπος, το φαινόμενο δεν θα εμφανιζόταν. Η σύζευξη επιστήμης και μέσων είναι τόσο έντονη που δεν ξέρει κανείς σε ποιον να ρίξει τις ευθύνες. Έχουμε το παράδειγμα της Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας που αποφαίνεται (14.9.86) ότι ο σεισμός είχε προβλεφθεί με «εκπληκτική σαφήνεια» από το νέο, σε αντικατάσταση του κ. Βαρώτσου, εκλεκτό της κ. Παπαδόπου-

λο. Η της ομογάλακτης καθημερινής Ελευθεροτυπίας που παρουσιάζει έγχρωμο τον «άνθρωπο που από τις στήλες της «Ε» είχε προειδοποιήσει για το μεγάλο σεισμό» —όταν ο ίδιος δηλώνει πως δεν ήταν ο «δικός του» σεισμός αυτός, και ίσως για να μη χάσει η εφημερίδα την επιτυχία επανέρχεται μετά για να τη διεκδικήσει. Και έτσι, μετά την «εφημερίδα του Καματερού» έχουμε ήδη αποκτήσει τις εφημερίδες του Βαρώτσου, του Παπαδόπουλου —και μάλλον θα δούμε και θ' ακούσουμε πολλά ακόμη.

Βοηθούσης λοιπόν και της Λιμπερασιόν και των εδώ συγκροτημάτων εμπρός όλοι στο δρόμο που χάραξε ο Καματερός. Ας στηρίξουμε πάνω στο φόβο του σεισμού, τον τρόπο του θανάτου, το μεταφυσικό δέος μπρος στον Εγκέλαδο, την πρόοδο της φυσικής και την κοινωνική αποκατάσταση των φυσικών. Τα κίνητρα του Καματερού δεν έγιναν ποτέ γνωστά —κάτι περί βασιλικών κύκλων είχαν ακουστεί τότε— σαν κίνητρο όμως των ακαδημαϊκών μιμητών του έχει κανείς το δικαίωμα από τα τεκταινόμενα να θεωρήσει την ταχύτερη κατά το δυνατόν αναρρίχηση, χωρίς ενδοιασμούς, χωρίς δεοντολογίες. Έχουν άλλωστε, ένα ισχυρό επιχείρημα: όλοι αυτοί οι άγνωστοι που έγιναν υπουργοί, τραπεζίτες, διοικητές, σύμβουλοι, κτλ., τα τελευταία χρόνια, είναι καλύτεροι από

μας; Κι ο καθένας αγωνίζεται να πλασάρει τη συσκευή του ή την εξίσωσή του όσο καλύτερα μπορεί —τουλάχιστον γιατί δεν καταφεύγουν στα γραφεία δημοσίων σχέσεων ώστε ν' αποφεύγουν τις γκάφες;

Ο γράφων δεν είναι ειδικός για να αποφανθεί επί των αρετών εξισώσεων και συσκευών. Εύχεται στους κ. Βαρώτσο και Παπαδόπουλο να έχουν επιτύχει —και να κερδίσουμε έτσι ως έθνος και Νόμπελ Φυσικής δίπλα σ' αυτά της ποιητής. Σύμπασα η ανθρωπότης, περιλαμβανομένου του γράφοντος, θα τους χρωστά ευγνωμοσύνη. Κι αυτό θα είναι πιο σπουδαίο, από το ν' αποδειχθούν τσαρλατάνοι, για έναν επιπλέον λόγο: θα έχει δειχθεί πως η περίφημη «ακαδημαϊκή - επιστημονική κοινότητα» αποδέχεται νέες αλήθειες και μεθόδους μόνο κάτω από την πίεση των πολύχρωμων απογευματινών φύλλων. Κάτι τέτοιο θα είναι πολύ σημαντικότερο από την επιβεβαίωση της πάγκοινης γνώσης ότι ο Τύπος είναι άθλιος και διαφημίζει αγύρτες. Θα σωθούμε όχι μόνο από τους σεισμούς αλλά και από την υπεροψία της ουδέτερης και αυτοαναπαραγόμενης επιστήμης. Βιολογικά και ιδεολογικά θα έχουμε κάνει ένα βήμα μπρος κι όλα θα είναι πάλι καλύτερα στον καλύτερο δυνατό κόσμο...

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΑΜΑΡΑΝΤΟΣ ΑΜΑΡΑΝΤΙΔΗΣ: Η αρμονία της μουσικής
 Το τονικό μουσικό σύστημα
ΑΜΑΡΑΝΤΟΣ ΑΜΑΡΑΝΤΙΔΗΣ: Η αντίστιξη
 και οι πρακτικές εφαρμογές της
ΜΠΟΡΙΣ ΒΙΑΝ: Ας αρχίσει η μουσική
ΚΑΡΟΛΥ ΟΤΤΟ: Εισαγωγή στη μουσική
ΑΑΡΩΝ ΚΟΠΛΑΝΤ: Μουσική και φαντασία
Ο ΜΠΕΤΟΒΕΝ μέσα από την αλληλογραφία του
ΕΡΙΚ ΣΑΛΤΣΜΑΝ: Η έκφραση της ανθρώπινης μουσικότητας
ΛΗΟ ΣΜΙΘ: Σημειώσεις πάνω στη φύση της μουσικής
ΚΡΙΣΤΟΦΕΡ ΣΜΩΛ: Μουσική, Κοινωνία, Εκπαίδευση
ΝΤ. ΣΟΣΤΑΚΟΒΙΤΣ: Απομνημονεύματα
ΙΓΚΟΡ ΣΤΡΑΒΙΝΣΚΙ: Μουσική ποιητική

ΝΕΦΕΛΗ
 Μαυρομαλάκη 9, Αθήνα τηλ. 3607744-3639962

ΟΤΤΟ ΚΑΡΟΛΥ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ
ΝΕΦΕΛΗ

ΤΟ ΤΟΝΙΚΟ
ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΑΜΑΡΑΝΤΟΣ ΑΜΑΡΑΝΤΙΔΗΣ
ΝΕΦΕΛΗ

ΗΤΑΝ ΑΝΑΓΚΗ
ΝΑ ΤΟΥΣ ΠΕΙΤΕ ΚΥΡΙΕ ΠΡΟΕΔΡΕ,
ΟΤΙ ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΤΟΥΣ
ΠΡΟΣΛΑΒΟΥΜΕ ΟΛΟΥΣ
ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ;

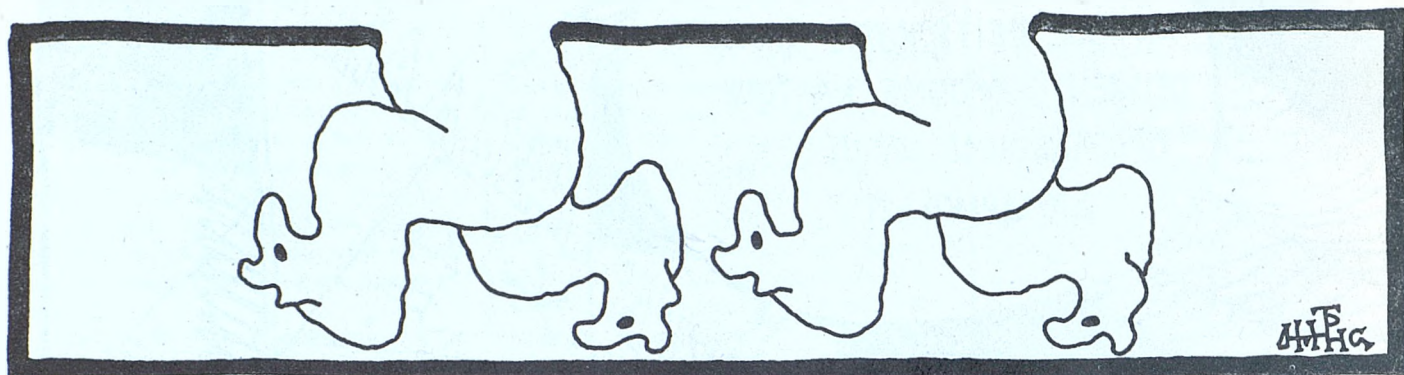
ΓΙΟΡΤΗ
ΠΑΣΟΚ

ΝΕΟΛΑΙΑΣ

του Γιάννη Ιωάννου

Κι όμως κάτι κινείται μεταξύ των πολιτικών ηγεσιών

«Βρε πως αλλάζουν οι καιροί». Αυτό θα μπορούσε να είναι το συμπέρασμα για όσους από τους ασχολούμενους ακόμη με την ελληνική πολιτική, είχαν το σθένος και το κουράγιο, να παρακολουθήσουν ή να διαβάσουν τις πρόσφατες ομιλίες των πολιτικών αρχηγών, που εκφωνήθηκαν στα διάφορα νεολαιίστικα φεστιβάλ. Πράγματι, μόλις ένα χρόνο πριν, ήταν οι πολιτικές ηγεσίες που υποτάσσονταν στις απαιτήσεις και τα συνθήματα των «πιστών», νέων στην πλειοψηφία τους, που κατέκλυζαν τις «κορυφαίες στιγμές» των Φεστιβάλ, δηλαδή τις ομιλίες των πολιτικών αρχηγών: «Νομίζετε ότι διαφωνώ; Συμφωνώ απολύτως μαζί σας» έλεγε ο Ανδρέας Παπανδρέου τον Σεπτέμβριο του '85, όταν μια μερίδα μελών της νεολαίας κραύγαζε ρυθμικά το παλιό εκείνο σύνθημα του ΠΑΣΟΚ, σύμφωνα με το οποίο η ΕΟΚ και το ΝΑΤΟ «ήταν το ίδιο συνδικάτο». «Τιμημένο ΚΚΕ» ανταπαντούσαν τα μέλη της ΚΝΕ, στις αντίστοιχες αποστροφές του λόγου του Χαρίλαου Φλωράκη, για να συμπληρώσουν τα μέλη των συντρόφων της άλλης πλευράς, που άκουγαν την ομιλία του Λεωνίδα Κύρκου: «ΚΚΕ εσωτερικού, ζήτω το κόμμα του λαού».

Αν κάποιος αμφιβάλλουν ότι το 1985, η χρονιά που πέρασε, ήταν η χρονιά της κοσμογονίας, για τα πολιτικά μας πράγματα, δεν έχουν λοιπόν παρά να συγκρίνουν το περιεχόμενο, και το ύφος των φετινών ομιλιών, με αυτά της περσινής, και όχι μόνο χρονιάς. Ίσως για πρώτη φορά στη μεταπολιτευτική περίοδο που ξεκίνησε το 1974, και τελειώνει όπου να'ναι, οι πολιτικοί αρχηγοί αναγκάζονταν φέτος, κάτω από την πίεση μιας πραγματικότητας που αποδεικνύεται καθημερινά ριζικά διαφορετική από τις κομματικές δοξασίες, να ασκήσουν ακόμη και κριτική στα ίδια τους τα μέλη, να διαφοροποιηθούν από τα πιστεύω, για την καλλιέργεια των οποίων, αυτές οι ίδιες οι κομματικές ηγεσίες είχαν δώσει στο παρελθόν τον καλύτερο τους εαυτό: «δεν μπορούμε να μιλάμε για λιγότερο και πιο παραγωγικό κράτος... και να αναπαράγουμε απλά την ιδεολογία της μίας θέσης στο Δημόσιο που συντήρησε γενεές και γενεές, και οδήγησε στην διόγκωση και τον παρασιτισμό την Δημόσια Διοίκηση» έλεγε ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ στο εμβρόντητο ακροατήριο ενός κόμματος, που συγκροτήθηκε ακριδώς πάνω στη λογική του περισσότερου κράτους, σταθεροποιήθηκε στην εξουσία μέσα από την κάλυψη αυτού του ονείρου που «έθρεψε γενεές και γενεές» και τελικά διαλύθηκε ως κόμμα, απορροφούμενο ακριδώς από το κράτος. «Δεν μπορούμε να μιλάμε για κινήματα νεολαίας και να εννοούμε τις κομματικές νεολαίες», δεν μπορούμε να προχωρήσουμε στους στόχους της ανάπτυξης της χώρας που «απαιτούν αξιοκρατικά κριτήρια και όχι κομματικές συναλλαγές και συμβιβασμούς» συμπλήρωνε ο πρωθυπουργός, του οποίου το πρώτο μέλημα μετά τις εκλογές του '81, ήταν ακριδώς να τοποθετήσει τα πιστά – και ερασιτεχνικά – στελέχη στις καίριες κρατικές θέσεις, ώστε «να μην

υπονομευθεί η αλλαγή». «Δεν βλέπω να ενθουσιάζεστε και τόσο», παρατηρούσε μπροστά στο παγωμένο ακροατήριο της Καισαριανής ο γενικός γραμματέας του ΚΚΕ μετά από μια αποστροφή του για την μόρφωση, «αλλά σ' αυτό, το κομμουνιστικό κόμμα θα επιμείνει».

Πολλοί από τους παλιούς πιστούς θαμώνες των φεστιβάλ, έχουν φτάσει σήμερα στη θέση, ότι η κατ' έτος επαναλαμβανόμενη φεστιβαλική ρουτίνα, πρέπει να οδηγήσει στην απόφαση της κατάργησής τους. Το θέμα ίσως χρειάζεται συζήτηση. Το σίγουρο πάντως είναι, ότι εκτός από τις κριτικές προς την βάση, οι ομιλίες των Φεστιβάλ, έδωσαν την ευκαιρία για έναν άτυπο διάλογο μεταξύ των ηγεσιών του ΠΑΣΟΚ και της «παραδοσιακής» αριστεράς.

ΝΕΟ ΥΦΟΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΗ ΣΤΟ ΚΚΕεσ.

Από τα πιο εντυπωσιακά στοιχεία των τελευταίων εξελίξεων, ήταν ασφαλώς η ομιλία του Λεωνίδα Κύρκου, στο Φεστιβάλ, της «Αυγής», που φιλοξενήθηκε στην ομώνυμη εφημερίδα, με τον τίτλο «Σ' ένα κόσμο που αλλάζει, η Αριστερά πρέπει ν' αλλάξει». Χωρίς αμφιβολία, ο γενικός γραμματέας του ΚΚΕεσ. εναρμονίστηκε απόλυτα με τον τίτλο του άρθρου, και συγχρόνως επιβεβαίωσε την θέση του, ως αναμφισβήτητου ηγέτη του κόμματος. Το νέο στιλ του «Λεωνίδα», που εγκαινιάσθηκε ήδη από το 1985, δίνει περισσότερο βάρος στο περιεχόμενο παρά στην ρητορική και φαίνεται να αποσκοπεί στην καλλιέργεια μιας πολιτικής συσπείρωσης, που δεν θα στηρίζεται τόσο στην προσωπική εμβέλεια του ίδιου, όσο στην πολιτική απήχηση των ιδεών και των θέσεων του κόμματος, αφού η προηγούμενη τακτική αποδείχθηκε ότι δημιουργούσε αρκετές συμπάθειες, αλλά προσπόριζε λιγότερες ψήφους.

Η ίδια η ομιλία, προχωρούσε σε ορθές παρατηρήσεις της σημερινής κατάστασης, ιδιαίτερα για το ΠΑΣΟΚ, διαπιστώνοντας την «απεριόριστη υποβάθμιση» και την «μεταβολή της φυσιογνωμίας» του κυβερνώντος κόμματος. Απαντώντας στις κριτικές του Α. Παπανδρέου για την έλλειψη εναλλακτικής πρότασης, δεν δίσταζε να πει ότι «η παραοικονομία πρέπει να... χτυπηθεί αμείλικτα», ότι «ο συντεχνιακός κατακερματισμός της κοινωνίας δυσχεραίνει την άσκηση μιας συνεκτικής πολιτικής», ότι «ο Δημόσιος τομέας χρειάζεται ριζική μεταρρύθμιση, αναδιοργάνωση και εξυγίανση» και ότι τέλος «ο ιδιωτικός τομέας έχει κι αυτός την θέση του στην οικονομική μας πρόταση». Αντίστοιχα τολμηρές ήταν οι θέσεις για τη νέα, την τρίτη φάση της αριστεράς, αλλά και την θέση του νέου φορέα που θα προκύψει από το ΚΚΕεσ., στις μελλοντικές πολιτικές εξελίξεις: «Η δική μας πρόταση, είναι η συγκέντρωση των πιο πλατιών κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων που θα στηρίζει μια κυβέρνηση...» και η διατύπωση μιας «προγραμματικής συμφωνίας βάθους που ν' απαντά στην μο-

νοκομματική αντίληψη της κυβέρνησης των μη προνομιούχων». Το μπαλάκι περνούσε στο κυβερνητικό στρατόπεδο...

ΚΚΕ: ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ

Περισσότερο παραδοσιακή κι από τα αναμενόμενα ήταν αντίθετα η ομιλία, την ίδια μέρα, του Χαρίλαου Φλωράκη. Αποφεύγοντας ίσως να ανοίξει νέα εσωκομματικά μέτωπα, ο γραμματέας του ΚΚΕ αρκέστηκε στην επανάληψη των γνωστών θέσεων: «Τα υπερκέρδη της ολιγαρχίας», το καθήκον των εργαζομένων που πρέπει να ανατρέψουν την οικονομική πολιτική, η καλλιέργεια από το ΠΑΣΟΚ της ιδέας του διορισμού «σε δεκάδες χιλιάδες νέους και τις οικογένειές τους» (κριτική για την οποία θα απαντήσει ο πρωθυπουργός μια εβδομάδα αργότερα), οι αμερικανικές δάσεις και η αναγκαιότητα νίκης των συνδυασμών της αριστεράς.

Έτσι, περισσότερο ενδιαφέρον, φαίνεται να παρουσιάζει η αναδημοσίευση από τον Ριζοσπάστη της περασμένης Κυριακής ενός άρθρου του Χαρίλαου Φλωράκη, που περιλαμβάνεται στο τελευταίο τεύχος της διεθνούς επιθεώρησης: «Προβλήματα Ειρήνης και Σοσιαλισμού». Ο γενικός γραμματέας του ΚΚΕ σπάνια ασχολείται με την αρθρογραφία, και γι' αυτό, το συγκεκριμένο άρθρο φαίνεται να είναι πράγματι όχι μόνο «βαρυσήμαντο», αλλά και να απευθύνεται σε διάφορα ακροατήρια: η ίδια η δημοσίευσή του, σε μια επιθεώρηση που αποτελεί και πεδίο ανταλλαγής απόψεων μεταξύ των ηγετών του κομμουνιστικού, φιλοσοβιετικού στρατοπέδου, ίσως να αποσκοπεί στο να καθησυχάσει όσους, ιδιαίτερα μεταξύ της Σοβιετικής ηγεσίας, διαβλέπουν μια «σεχταριστική» πολιτική του ΚΚΕ απέναντι στο ΠΑΣΟΚ. Πολύ περισσότερο, όταν η γενική γραμμή του ΚΚΣΕ είναι η συνεργασία ακόμη και με τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, που βρίσκονται ασφαλώς δεξιότερα από το ΠΑΣΟΚ. Είναι απ' αυτήν την άποψη χαρακτηριστικό, ότι το άρθρο τονίζει τις αντιθέσεις ΠΑΣΟΚ-Δεξιάς, τις οποίες «το λαϊκό κίνημα αξιοποιεί για την πραγματοποίηση της αλλαγής» και το κυριότερο «θυμίζει την πρόταση διαλόγου, που είχε απευθύνει το κυβερνητικό κόμμα στην αριστερά και την ρεαλιστική και εποικοδομητική απάντηση της ΚΕ», η οποία στην πραγματικότητα θεωρούσε – καθόλου άδικα – την πρόταση, ως ελιγμό του ΠΑΣΟΚ.

Από την άλλη βέβαια πλευρά, η εγκυρότητα της επιθεώρησης φαίνεται να αποτελεί και την τελευταία απάντηση σε όσους, στην Αθήνα και την Θεσσαλονίκη, αμφισβήτησαν εσωκομματικά την ενωτική πολιτική του ΚΚΕ. Όποιοι δεν έχει καταλάβει την αναγκαιότητα αξιοποίησης της κάθε δυνατότητας για την εξασφάλιση μαζικού συμμάχου, γράφει ο Χαρίλαος Φλωράκης, θυμίζοντας μια φράση του Λένιν, «δεν κατάλαβε ούτε κόκκο από τον μαρξισμό, και τον σύγχρονο επιστημονικό σοσιαλισμό γενικά». Και για όποιον δεν κατάλαβε...

ΤΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ ΤΟΥ Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Η αποστροφή του προέδρου του ΠΑΣΟΚ στην ομιλία του στην ΚΕ, για αυτούς που μπορούν να κατέβουν από το – ούτως ή άλλως σταματημένο – τραίνο, προσφέρεται ασφαλώς για πολλαπλές χιονοστιχικές προσεγγίσεις, αλλά δεν παύει να διατηρεί την πολιτική της σημασία: μόνο δύο φορές στην ιστορία του κόμματός του από το 1974 μέχρι σήμερα, ο Ανδρέας Παπανδρέου έχει προκαλέσει όσους διαφωνούν να αποχωρήσουν: Την πρώτη, όταν λίγο πριν την μεγάλη κρίση του '75, κάλεσε αυτούς που δεν καλύπτονται από την 3η του Σεπτέμβρη «να αναζητήσουν πολιτική τους στέγη αλλού» ενώ την δεύτερη μόλις πρόσφατα. Η ίδια η ομιλία του προέδρου του ΠΑΣΟΚ στο φετινό Φεστιβάλ, έδειξε ότι είναι αρκετά δύσκολη η «επαναδιαπαιδαγώγηση» ενός, έστω αποδιοργανωμένου, κόμματος. Αν δηλαδή για τον πρωθυπουργό ήταν παλιότερα απόλυτα επιθυμητή η συνεχής συνθηματολογία, στην φετινή ομιλία διακόπτονταν από τα συνθήματα, ακριδώς

Η Ελλάδα του 2.000 θα μιλάει και θα διαλέγεται πανεθνικά σε ύψος παραληρηματος: χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα του κ. Α. Παπανδρέου – χτίστη του 2.000 στη χώρα μας – από την ομιλία του στο Φεστιβάλ Νεολαίας ΠΑΣΟΚ:

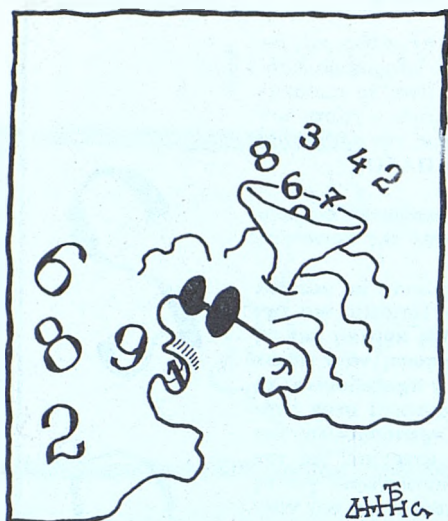
Σας καλούμε σ' ένα πανεθνικό διάλογο για τα μεγάλα ζητήματα της κοινωνίας μας:

– Για ένα νέο περιεχόμενο μα και μια νέα παιδαγωγική στην Παιδεία, για την έμπνευση, την υπεύθυνη κριτική και τη συμμετοχή στη διαμόρφωση νέων αξιών στον πολιτισμό, για την πρωτοβουλία, τη συνεργασία και τη φαντασία στην ανάπτυξη παραγωγικών πρωτοβουλιών και την αντιμετώπιση της ανεργίας, για την επιμόρφωση και την αυτογνωσία για τη σωματική και πνευματική υγεία των νέων και τη διαμόρφωση ενός αυτόδουλου πολίτη, για μια νέα ανθρώπινη, δημοκρατική και υπεύθυνη σχέση μεταξύ κράτους και πολίτη, στη διοίκηση, στο στρατό, στην πρόνοια, για μια συνείδηση σεβασμού στο ιστορικό και φυσικό μας περιβάλλον, για το άνοιγμα στον υπεύθυνο λόγο και την ελεύθερη έκφραση της νέας γενιάς στα μαζικά μέσα ενημέρωσης, για την εξασφάλιση σε κάθε νέο και νέα της γνώσης μα και της πρόσβασης στη νέα τεχνολογία της πληροφορικής και του κομπιούτερ, για τις ήπιες μορφές ενέργειας, που αποτελούν ελπίδα για αποκεντρωμένη ανάπτυξη και ακόμα πιο δημοκρατικές δομές της εξουσίας, για τη δημιουργία μόνιμων θεσμών συμμετοχής της νεολαίας σε τοπικό, περιφερειακό και κεντρικό επίπεδο.

εκεί που προσπαθούσε να εμπλουτίσει την «προβληματική» του ακροατηρίου με νέες ιδέες, όπως αυτές για την κομματικοποίηση της νεολαίας, την ιδεολογία των διορισμών στο κράτος, το περιεχόμενο της εκπαιδευτικής διαδικασίας κλπ. Είναι βέβαια αρκετά εύκολο όταν αναφέρεσαι στο ΝΑΤΟ να ακούς το αντίστοιχο σύνθημα, αλλά είναι το λιγότερο περίεργο να ασκείς κριτική στον ρόλο των κομμάτων και να παίρνεις ως απάντηση το σύνθημα «ΠΑΣΟΚ, κίνημα λαού».

Το «πρόβλημα ΠΑΣΟΚ», αντιμετωπίζεται μέχρι τώρα από τον ιδρυτή του, με συνεχείς ελιγμούς: στην πρόσφατη σύνοδο της ΚΕ και στο Φεστιβάλ Νεολαίας, όλοι περιμένουν μια πολιτική αναφορά στις δημοτικές εκλογές, για να πάρουν ως απάντηση ιδεολογικές διακηρύξεις από τον πρωθυπουργό, που όμως έχει εμφανιστεί ως «τεχνοκράτης» στην Έκθεση της Θεσσαλονίκης. Οι ίδιες οι ιδεολογικές διακηρύξεις εμφανίζονται κι αυτές εντελώς συγκεχυμένες, αφού στην ΚΕ η «3η του Σεπτέμβρη» αντικαθίσταται από την αρθρογραφία του Ανδρέα Παπανδρέου το 1977, για το πέρασμα στον σοσιαλισμό, για να επανέλθει θριαμβευτικά λίγες μέρες αργότερα στην γιορτή Νεολαίας. Ίσως έτσι το πιο χαρακτηριστικό σημείο της πρωθυπουργικής ομιλίας είναι ότι «διανύουμε μια κρίσιμης σημασίας μεταβατική περίοδο», η οποία πιθανότατα να εγκυμονεί μια νέα διακήρυξη ενός νέου ΠΑΣΟΚ εναρμονίζοντας τελικώς την πρακτική με τις διακηρύξεις του νεογέννητος κόμματος. Ευχάριστο τέλος είναι ότι η αξιωματική αντιπολίτευση απέχει εντελώς των εξελίξεων που συντελούνται σε όλα τα υπόλοιπα κόμματα – της ΔΗΑΝΑ συμπεριλαμβανομένης – και κοιμάται τον ύπνο του δικαίου, αναμίνοντας να επανέλθει στην εξουσία, μόλις επέλθει το οικονομικό χάος. Ας ελπίσουμε ότι η ίδια μακαριότης, θα επικρατήσει και στη μεθαυριανή ομιλία του αρχηγού της ΝΔ, Κωνσταντίνου Μητσοτάκη.

Η εκλογική τακτική του ΚΚΕ εσ. και οι επικρίσεις της

του Αντώνη Μπριλάκη

1) Σε τι συνίσταται η πολυμορφία στην εκλογική τακτική του ΚΚΕ Εσωτερικού

Από την πλήρη διαφάνεια των εσωκομματικών μας διαδικασιών έχει γίνει, κατ' αρχήν σαφές ότι σε μια τέτοια τακτική καταλήξαμε συλλογικά, ύστερα από πολύμηνη υπεύθυνη διερεύνηση του χαρακτήρα και των επιμέρους πλευρών της συγκεκριμένης δημοτικής μάχης που καλούμαστε να δώσουμε. Σε συνάρτηση και με τα προβλήματα που θέτει, η όλη πορεία των πολιτικών και κοινωνικών εξελίξεων στη χώρα μας.

Στα πλαίσια αυτά, αφετηριακό δεδομένο της εκλογικής τακτικής μας αποτέλεσε το γεγονός ότι οι δημοτικές εκλογές έχουν την ιδιαιτερότητά τους, δεν είναι γενικές εκλογές, δεν θέτουν άμεσα θέμα κυβερνητικό. Και, δεν επιδέχονται μονοσήμαντες και απλουστευτικές τακτικές.

Εξάλλου εκτιμήσαμε ότι στη συγκεκριμένη φάση των εσωτερικών εξελίξεων: α) δεν υπάρχουν πολιτικές προϋποθέσεις για συνεργασία πανελλαδική όλων των πολιτικών δυνάμεων που κινούνται στον προοδευτικό και αριστερό χώρο (όπως η συνεργασία με αντιδεξιά αιχμή στις δημοτικές εκλογές το 1975 και το 1978). Ούτε για πανελλαδική συνεργασία του ΚΚΕ Εσωτερικού με ένα κόμμα. Είτε με το ΠΑΣΟΚ (όπως έγινε στις δημοτικές εκλογές το 1982 στη βάση κοινών θέσεων για την Τ.Α.) είτε το ΚΚΕ.

β) Θα ήταν εσφαλμένη αλλά και ανέφικτη, λόγω και του ισχύοντος εκλογικού νόμου, η αυτόνομη καθόδος σε όλους ή τους περισσότερους δήμους των ανανεωτικών δυνάμεων της Αριστεράς. Γιατί θα οδηγούσε σε αποτελέσματα αρνητικά για την αναγκαία συμμετοχή της στα όργανα της Τ.Α.

γ) Παρά τις σοβαρές διαφορές μας με τις πολιτικές επιλογές των κομμάτων του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ είναι δυνατή σε μια σειρά δήμους η σύμπτωσή μας με τοπικές δυνάμεις και αυτών των κομμάτων. Σύμπτωση σε προβλήματα δημοτικά και όχι στα πλαίσια πανελλαδικών συμφωνιών «πακέτων» ή στρατηγικού χαρακτήρα πολιτικών συνεργασιών. Σύμπτωση στην υποστήριξη – χωρίς προνομιακή προτίμηση ή εκ των προτέρων αποκλεισμούς – υποψηφίων που, ανεξάρτητα από την κομματική τους ένταξη έχουν να επιδείξουν θετικό έργο σαν δήμαρχοι ή δημοτικοί και κοινωνικοί παράγοντες. Και που εγγυώνται μετεκλογικά εποικοδομητική συνεργασία και αγωνιστική προώθηση των οικονομικών και θεσμικών αιτημάτων της Τ.Α.

Ποια είναι όμως η εικόνα που διαμορφώνεται από τη μέχρι σήμερα υλοποίηση της πολύμορφης τακτικής που επιλέξαμε για την επικείμενη δημοτική μάχη;

Μέχρι τις 15/9, σε ένα σύνολο 117 μεγάλων και μικρών δήμων:

α) Συγκροτήθηκαν συνδυασμοί αυτόνομης καθόδου του ΚΚΕ Εσωτερικού με άλλες ανανεωτικές δυνάμεις σε 14 δήμους, περιλαμβανομένης της Αθήνας και του Πειραιά.

β) σε 20 δήμους υποψήφιοι που ανήκουν στο ΚΚΕ Εσωτερικού, την ΕΔΑ και γενικά στον ανανεωτικό χώρο υποστηρίζονται και από άλλες δυνάμεις. Στις οποίες συμπεριλαμβάνονται είτε μόνο το ΠΑΣΟΚ (σε 11 δήμους) είτε μόνο το ΚΚΕ (σε 8 δήμους) είτε και τα δύο αυτά κόμματα, στο δήμο Ανωγειών.

γ) σε 41 δήμους, υποστηρίζονται από το ΚΚΕ Εσωτερικού και άλλες δυνάμεις (εκτός του ΠΑΣΟΚ) υποψήφιοι που ανήκουν στο ΚΚΕ ή πρόσκεινται σ' αυτό ή αποχώρησαν από το ΠΑΣΟΚ ή είναι κεντρώας τοποθέτησης.

δ) σε 42 δήμους, υποστηρίζονται από το ΚΚΕ Εσωτερικού και άλλες δυνάμεις (εκτός του ΚΚΕ) υποψήφιοι που ανήκουν στο ΠΑΣΟΚ ή πρόσκεινται σ' αυτό.

Οι συμπτώσεις θέβαια αυτές στην υποστήριξη υποψηφίων που ανήκουν είτε στον ανανεωτικό χώρο, είτε στο ΚΚΕ είτε στο ΠΑΣΟΚ, δεν σηματοδοτούν στρατηγικού χαρακτήρα πολιτική συνεργασία. Και σε σχέση με το ΚΚΕ Εσωτερικού δείχνουν, ότι κάθε άλλο παρά έχουν επηρεασθεί από κομματική προτίμηση προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση.

Όσον αφορά, τέλος, τη συνολική εικόνα που εμφανίζουν: Αν συμπληρωθεί με τις περιπτώσεις αυτόνομων καθόδων του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ καθώς και με αυτές όπου το ΚΚΕ υποστηρίζει υποψηφίους της επιλογής του ΠΑΣΟΚ (όπως στην Κοζάνη) και το ΠΑΣΟΚ υποστηρίζει υποψηφίους της επιλογής του ΚΚΕ (όπως στα Χανιά), γίνεται φανερό ότι δεν είναι μόνο το ΚΚΕ Εσωτερικού που ακολουθεί πολύμορφη εκλογική τακτική.

Η διαφορά από την τακτική των άλλων κομμάτων έγκειται στο ότι οι επιλογές του εκφράζουν σταθερή προσηλωση στην υποστήριξη προγραμμάτων και υποψηφίων που παρέχουν εγγυήσεις ότι θα λειτουργήσουν θετικά για τη λύση των τοπικών προβλημάτων και το έργο των νέων δημοτικών αρχών. Εκφράζουν τη θέλησή του να συνεχίσει να εργάζεται για την αναβάθμιση της Τ.Α., με τη συμμετοχή του στο θεσμό και τη βελτίωση των θέσεων του στα δημοτικά και κοινοτικά όργανα.

2) Η επιλογή μας στην Αθήνα και τον Πειραιά

Όπως επανειλημμένα έχουμε διευκρινίσει, η επιλογή μας αυτή – έναντι της αποδοχής της γραμμής του ΚΚΕ για «μέτωπο»

Με αφορμή και το άρθρο του Α. Στάγκου στο τελευταίο τεύχος του ΑΝΤΙ, θέλω να επισημάνω ότι στο διάλογο που αναπτύχθηκε από τις στήλες του για τις δημοτικές εκλογές, μια σειρά άρθρα συνεργατών του στα οποία διατυπώνονται οξύτατες επικρίσεις προς το ΚΚΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ για την εκλογική τακτική που επέλεξε, δεν συμβάλλουν ώστε ο διάλογος αυτός να είναι εποικοδομητικός.

Την εκτίμησή μου αυτή τη στηρίζω στο γεγονός ότι στα επικριτικά άρθρα παρερμηνεύονται συστηματικά οι εκτιμήσεις του ΚΚΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ για τον χαρακτήρα της δημοτικής μάχης και οι συγκεκριμένες εκλογικές του επιλογές. Όπως αυτές έχουν αναλυθεί και σε αφετηριακά πολιτικά κείμενα (εισήγηση που ενέκρινε η Κεντρική του Επιτροπή, συνέντευξη του Λ. Κύρκου στο ΑΝΤΙ της 4/7) και σε μεταγενέστερες συνεντεύξεις, ομιλίες και άρθρα κομματικών και άλλων στελεχών της ανανεωτικής Αριστεράς. Έτσι, ενώ έχουν εκτεθεί αναλυτικά και με σαφήνεια το περιεχόμενο και οι στόχοι της εκλογικής τακτικής του ΚΚΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ και ενώ η εξέλιξη του προεκλογικού αγώνα δείχνει ότι ανταποκρίνεται προς τις υπάρχουσες πολιτικές και δημοτικές προϋποθέσεις, τα επικριτικά άρθρα επιμένουν σε αυθαίρετες ερμηνείες της.

Δείγματα τέτοιων αυθαίρετων ερμηνειών αποτελούν οι χαρακτηρισμοί της – σε άρθρα που δημοσίευσε το ΑΝΤΙ – σαν «συμβιβασμού που ικανοποιεί τον κομματικό συντηρητισμό» σαν «μής λύσης» που υπηρετεί εσωκομματικά, «λεπτές ισορροπίες» σαν επιλογή «ανθρακωτικής» που εκφράζει «αντικΚΕ συμπλέγματα», «εσωστρέφεια» και «ακαμψία» σαν επιλογής, τελικά, που «ενισχύει την πολιτική του ΠΑΣΟΚ» έναντι «μικροκομματικών ανταλλαγμάτων» (ο φίλος Α. Στάγκος κατέφυγε και σε φανταστικά σενάρια για σχετικές παρασηνιακές δραστηριότητες και για προσωπικούς χειρισμούς και ευθύνες, δικές μου και του Λ. Κύρκου.) Είναι προφανές ότι, πρόκειται για χαρακτηρισμούς που τροφοδοτούν πρόσθετες συγχύσεις στο χώρο των αριστερών δυνάμεων μπροστά στη δημοτική μάχη της 12 του Οκτώβρη.

ή συμπάρταξη της Αριστεράς – δεν εκφράζει εσωστρέφεια και διάθεση αυτόνομης καταγραφής. Ούτε θέβια αντιΚΚΕ συμπλέγματα, λόγω της διάσπασης ή λόγω θεμελιακών διαφορών ιδεολογικού χαρακτήρα. Είναι απλά μια επιλογή που στηρίζεται σε ορισμένες καίριες εκτιμήσεις:

- στο ότι ο χώρος της πρωτεύουσας είναι ο κατ' εξοχήν χώρος για να σηματοδοτηθεί ο γενικός πολιτικός χαρακτήρας των δημοτικών εκλογών. Για να υπογραμμισθεί πως τα προβλήματα της Τ.Α. δεν είναι «επιμέρους» προβλήματα αλλά συναρτώνται με τα μεγάλα πολιτικά προβλήματα που οξύνονται στη χώρα μας στα πλαίσια της βαθιάς κρίσης του συστήματος (επιδείνωση της οικονομίας με τις ολοένα πιο συντηρητικές επιλογές του ΠΑΣΟΚ – όξυνση των κοινωνικών προβλημάτων και όλων των προβλημάτων της ζωής των πολιτών – προσφυγή σε όλο και περισσότερο αυταρχικές μεθόδους και μέτρα).

- στο ότι η αντιμετώπιση των προβλημάτων της Τ.Α. συνδέεται με την απόκρουση των συντηρητικών και αυταρχικών επιλογών και ταυτόχρονα με την προώθηση ουσιαστικών αλλαγών στο συνολικό σύστημα πολιτικής διακυβέρνησης, με την ανάδειξη της Τ.Α. σε θεμελιακό θεσμό στηριγμένο στην αποκέντρωση, τη λαϊκή συμμετοχή και την οικονομική αυτοδυναμία.

- στο ότι το ΚΚΕ Εσωτερικού με τις άλλες ανανεωτικές δυνάμεις οφείλουν να διατυπώσουν αξιόπιστες προτάσεις από τα αριστερά, στα κρίσιμα θέματα της κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Προτάσεις εναλλακτικές έναντι της κυβερνητικής αλλά και κάθε άλλης πολιτικής που υποβαθμίζει ή υπονομεύει στην πράξη το ρόλο της Τ.Α. και εμπεριέχει γενικότερες συντηρητικές και αυταρχικές πλευρές.

- στο ότι στη γενική πολιτική μάχη της πρωτεύουσας, το ΚΚΕ, σαν κύρια συνιστώσα μιας πολιτικής συμμαχίας της Αριστεράς, δεν μπορεί να εμπνεύσει εμπιστοσύνη σε μεγάλο μέρος αριστερών και προοδευτικών δυνάμεων που έχουν απογοητευθεί από το ΠΑΣΟΚ, κάνει αφερέγγυες τις εναλλακτικές προτάσεις για την Τ.Α. ή τα γενικότερα προβλήματα. Κι αυτό, γιατί συνεχίζει να αρνείται τις επιλογές του δημοκρατικού δρόμου, γιατί εμμένει σε ξεπερασμένες στρατηγικές επιλογές και διεθνείς προσανατολισμούς, σε γραφειοκρατικές και αυταρχικές αντιλήψεις και πρακτικές και σε αντίστοιχα πρότυπα κοινωνιών.

- στο ότι οι υπάρχουσες σήμερα πραγματικότητες στην πολιτική ζωή της χώρας, κάνουν αναγκαία μια ανοιχτή πολιτική αντιπαράθεση, πρωταρχικά προς την κυβερνητική πολιτική αλλά και προς το ρεβανσισμό της Δεξιάς και τα αρνητικά των επιλο-

γών του ΚΚΕ. Αντιπαράθεση που να προβληματίζει τις λαϊκές δυνάμεις, να προωθή την υπάρχουσα πολιτική και κοινωνική κινητικότητα και, εν όψει των διαγραφόμενων εξελίξεων και αγώνων, να αναδείχτει τις απαραίτητες προϋποθέσεις, που δεν υπάρχουν σήμερα, για τη σύγκλιση, τη συσπείρωση των αριστερών δυνάμεων και όχι να τροφοδοτεί αυταπάτες για «λύσεις» που στερούνται πειστικότητας και αποτελεσματικότητας.

- στο ότι τελικά οφείλουμε να μη δεχθούμε τη γραμμή του «μετώπου της Αριστεράς» όχι από φόβο απλά καπελώματος αλλά γιατί η επιλογή της πολιτικής συνεργασίας των εκτός ΠΑΣΟΚ αριστερών δυνάμεων θα εμφάνιζε το ΚΚΕ Εσωτερικού και την ανανεωτική αριστερά να αποδέχονται πως το πρόχρον σήμερα είναι μια τέτοια συνεργασία, σαν εναλλακτική αριστερή λύση. Μια τέτοια συνεργασία, συγκαλύπτοντας τα πραγματικά προβλήματα της Αριστεράς, θα αποπροσανατόλιζε από το πρόχρον – που είναι η συγκρότηση και ενίσχυση ενός ανανεωτικού πόλου, του νέου κόμματος της Αριστεράς, ικανού να διαμορφώσει και να προβάλει μια φερέγγυα εναλλακτική αριστερή λύση και ταυτόχρονα να λειτουργήσει καταλυτικά προς τις διαφοροποιήσεις και ανακατατάξεις εκείνες που θα επιτρέψουν την προώθηση της ευρύτερης ενότητας των προοδευτικών και αριστερών δυνάμεων, την προώθηση μιας νέας κοινωνικής και πολιτικής πλειοψηφίας.

Δεν ευσταθεί λοιπόν η εκτίμηση ότι το ΚΚΕ Εσωτερικού, με την επιλογή του στην Αθήνα και Πειραιά ενισχύει το ΠΑΣΟΚ και τους υποψηφίους του στους δήμους αυτούς.

Από κάθε άποψη, η πολιτική αντιπαράθεση προς το ΠΑΣΟΚ, από τους συνδυασμούς ΑΔΗΚ-Φιλίνη στην Αθήνα και Πολίτες του Πειραιά – Κωσταράκου, είναι η πιο ανοιχτή, καθαρή και πλήρης, η πιο αξιόπιστα από γενικότερες αντιφατικές επιλογές – όπως αυτές του ΚΚΕ – ή από την προηγούμενη πολιτική στάση των υποψηφίων που υποστηρίζει. Είναι τελικά η περισσότερο φερέγγυα αντιπαράθεση. Γιατί, εκτός των άλλων, χωρίς να κυριαρχείται από τυφλό αντιΠΑΣΟΚ μένος και μάλιστα όψιμο – όπως συμβαίνει με ορισμένους υποψηφίους των συνδυασμών που υποστηρίζει το ΚΚΕ – σηματοδοτεί, μαζί με την αποδοκιμασία της κυβερνητικής πολιτικής και την προσπάθεια να οικοδομηθεί μια πειστική εναλλακτική λύση στην αποτυχία του ΠΑΣΟΚ. Ζητούμενο για το οποίο αγωνιούν πραγματικά όλες οι αριστερές δυνάμεις.

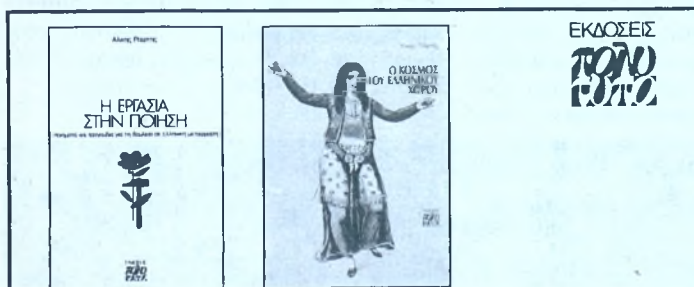
Αν λοιπόν αποδοκιμασία της κυβερνητικής πολιτικής θα αποτελέσει η πτώση των

ποσοστών του ΠΑΣΟΚ κατά τον πρώτο γύρο ειδικά στην Αθήνα και Πειραιά, οι συνδυασμοί που μετέχει το ΚΚΕ Εσωτερικού, θα έχουν συμβάλλει σημαντικά.

Έχουμε πλήρη συνείδηση ότι, στα πλαίσια και των γενικότερων πολιτικών όρων που διαμορφώνονται μπροστά στη δημοτική μάχη, η επιλογή μας στην Αθήνα και Πειραιά συνεχίζει να συναντά καλόπιστες επικρίσεις και από ένα μέρος ψηφοφόρων του ΚΚΕ Εσωτερικού περιορισμένης έκτασης. Πιστεύουμε όμως ότι η εξέλιξη του προεκλογικού αγώνα πείθει όλο και περισσότερο για το ότι ήταν επιλογή που επιβαλλόταν από τα πράγματα, ότι οι επικρίσεις θα περιορίζονται και ότι, ειδικότερα, αριστεροί και ευρύτερα προοδευτικοί πολίτες που ψήφισαν ΠΑΣΟΚ το 1985, για διάφορους λόγους χωρίς να είναι οπαδοί του, προσανατολίζονται προς την υποψηφιότητα Φιλίνη και Κωσταράκου. Πολύ περισσότερο που από την εξέλιξη της δημοτικής μάχης και τις δημοσκοπήσεις για την υποψηφιότητα Κατριβάνου επιβεβαιώνεται ότι δεν υπήρχαν προϋποθέσεις, η οποιαδήποτε συμπάρταξη να εξασφαλίσει ένα 30%, για να διεκδικήσει τη δεύτερη θέση. Και ότι για όσους θεωρούσαν αυτό σαν πρόχρον για να δοθεί ένα «σκληρό μάθημα» στο ΠΑΣΟΚ, δεν φαίνεται να χάνεται η ευκαιρία, λόγω της στάσης του ΚΚΕ Εσωτερικού.

Ανεξάρτητα όμως από τα όποια προγνωστικά ή και επιβεβαιούμενα δεδομένα, εμείς θεωρούμε ότι και με την επιλογή μας στην Αθήνα και τον Πειραιά οφείλαμε να υπογραμμισθεί πως εκείνο που προέχει για την αριστερά και ιδιαίτερα τις ανανεωτικές της δυνάμεις είναι η σταδιακή διάμορφωση των απαραίτητων όρων για μια νέα κοινωνική και πολιτική πλειοψηφία ικανή να στηρίξει μια αριστερή εναλλακτική πολιτική έναντι αυτής που ακολουθεί η σημερινή κυβέρνηση. Και από τις πιο κρίσιμες προϋποθέσεις είναι η εμμονή στην κατεύθυνση της συγκρότησης και ενίσχυσης ενός νέου κόμματος της Αριστεράς που θα μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά για τις αναγκαίες διαφοροποιήσεις και ανακατατάξεις στο συνολικό χώρο της Αριστεράς.

Αυτή η κατεύθυνση είναι ανάγκη να προωθηθεί σταθερά από όλους που την έχουν υιοθετήσει. Και δεν θα πρέπει τελικά οι οποιεσδήποτε διαφορές για την εκλογική τακτική στις δημοτικές εκλογές να αποτελέσουν εμπόδιο. Δεν θα πρέπει να οδηγήσουν σε αποδυνάμωση των προσπάθειών που απαιτούνται.

ΑΝΤΙΠΥΡΗΝΙΚΟ ΔΙΗΜΕΡΟ ΤΗΣ «ΑΔΕΣΜΕΥΤΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ» - ΑΚΕ - ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ

Το Σαββατοκύριακο 27 και 28 Σεπτεμβρίου από τις 7μμ. στην πλατεία Δαβάκη θα γίνει συζήτηση και θα ακολουθήσει καλλιτεχνικό πρόγραμμα.

ΔΙΕΡΓΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΧΗΜΑ

Η συνέντευξη Γ. Αρσένη και οι πρωτοβουλίες της ΣΣΕΚ

του Γ. Φιλίππου

Πολιτικές εξελίξεις στο χώρο των πασοκογενών αναμένονται μετά τις δημοτικές εκλογές σύμφωνα με πληροφορίες που μεγεθύνονται από δημοσιεύματα μιας μερίδας του τύπου. Οι εκτιμήσεις αυτές ενισχύονται από τη συνέντευξη του πρώην υπουργού Εθνικής Οικονομίας Γεράσιμου Αρσένη στην εφημερίδα «Θεσσαλονίκη», καθώς και από τις προθέσεις της Σ.Σ.Ε.Κ. να προχωρήσει σε πολιτικές πρωτοβουλίες μετά τις δημοτικές. Στη συνέντευξή του ο κ. Γ. Αρσένης – που ορισμένες εφημερίδες τον φέρουν ως «αποφασισμένο πλέον να προχωρήσει στη συγκρότηση πολιτικής κίνησης» – εκτιμά ότι δημιουργείται «νεα πολιτική κατάσταση» της οποίας ένα χαρακτηριστικό είναι ο «συνωστισμός πολιτικών δυνάμεων στον ίδιο χώρο». Εννοώντας προφανώς ο κ. Αρσένης ότι ο πολιτικός χώρος που κάλυπτε μέχρι τώρα η Ν.Δ. αρχίζει να «καλύπτεται από το κυβερνών κόμμα», θεωρεί ότι άμεση συνέπεια είναι η ύπαρξη «πολιτικού κενού» που δημιουργεί και την ανάγκη «άρθρωσης ενός φερέγγυου και έντιμου πολιτικού λόγου, που θα ανοίγει το δρόμο για μια πορεία πραγματικά προοδευτική». Ο ίδιος θεωρεί ότι «από δω και πέρα η σύγκρουση στον πολιτικό χώρο θα είναι ανάμεσα σ' αυτούς που πιστεύουν στο νεο και στο μέλλον και σ' αυτούς που έχουν καθλωθεί στο παλαιό και αντιδραστικό».

Στο μεταξύ από τη πλευρά της Σ.Σ.Ε.Κ., της οποίας η Κ.Ε. συνέχεται αυτό το Σάββατοκύριακο, αναμένεται ότι θα προταθεί η συνέχιση του διαλόγου με «όλες τις αριστερές δυνάμεις», αλλά και η συμμετοχή της Κίνησης στις πολιτικές εξελίξεις και ζυμώσεις που θα ενταθούν μετά τις δημοτικές. Στόχος όλων αυτών, σύμφωνα με στελέχη της ΣΣΕΚ, θα πρέπει να είναι η δημιουργία ενός «αριστερού-σοσιαλιστικού κόμματος» για το οποίο όμως θα πρέπει να διασφαλισθεί ότι δεν θα μετατραπεί σε ένα «νέο ΠΑΣΟΚ». Σύμφωνα με τους ίδιους μια σημαντική μερίδα στελεχών και οργανωμένων μελών του ΠΑΣΟΚ διαφωνεί με τη σημερινή πολιτική «της κυβέρνησης και του κινήματος», και προφανώς εκτιμάται ότι μετά τις δημοτικές θα εμφανισθούν με συγκεκριμένες μορφές οι διαφωνίες και πιθανόν να

υπάρξουν εξελίξεις από την ονομαζόμενη «αριστερή πτέρυγα του ΠΑΣΟΚ».

Τα παραπάνω σημαίνουν μάλλον ότι η ΣΣΕΚ θα προσανατολίζεται να συμμετάσχει σε ευρύτετες διαδικασίες δημιουργίας κόμματος, ανεξάρτητα από το ιδρυτικό συνέδριο και την ίδρυση νέου κόμματος που αποφάσισε το ΚΚΕ εσ. στο τελευταίο συνέδριό του. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει, σύμφωνα με τα λεγόμενα στελεχών της ΣΣΕΚ πάγωμα του διάλογου και με το ΚΚΕεσ.

Ανεξάρτητα όμως από το ποιες πρωτοβουλίες θα παρθούν από την πλευρά της ΣΣΕΚ, του κ. Αρσένη ή άλλων πασοκογενών μετά τις δημοτικές εκλογές η νεοσύστατη κίνηση αντιμετωπίζει εσωτερικά προβλήματα. Ήδη δυο στελέχη της, πρώην μέλη της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ ο Ρ. Σπυρόπουλος και η Άννα Καραμάνου (χωριστά ο ένας από τον άλλο) έχουν αποχωρήσει. Από τη ΣΣΕΚ η αποχώρηση του Ρ. Σπυρόπουλου εκτιμάται ότι θα μπορούσε και να μην έχει γίνει, αν ακολουθούσαν άλλη τακτική. Οι ίδιοι θεωρούν ότι ο κ. Σπυρόπουλος εξέφραζε μια τάση διαφορετική στην κίνηση από παλαιότερα – όπως π.χ. με την ονομασία της, και δεν ήθελε να διακοπούν οι σχέσεις με το ΠΑΣΟΚ. Ερμηνεύεται δε η στάση Σπυρόπουλου ως αποτέλεσμα των σχέσεων και των πολιτικών συζητήσεων που έχει με στελέχη που ανήκουν στο ονομαζόμενο «κλίμα Λαλιώτη». Αυτό δείχνει βέβαια και μία τάση η οποία δεν συμφωνούσε με τις επιλογές και την τακτική απέναντι στο

ΠΑΣΟΚ. Εξέφραζε δε και αμφιβολίες για την πολιτική προοπτική της ΣΣΕΚ. Η κ. Άννα Καραμάνου δεν μετείχε στις δραστηριότητες της κίνησης από καιρό και συνεπώς, τονίζουν, η αποχώρησή της ήταν περίπου «αναμενόμενη». Όμως η ίδια δεν είχε κατέβει στο σωματείο της με το ψηφοδέλτιο της Κίνησης, γεγονός που εξέφραζε και μια διαφορετική άποψη, για τη «συνδικαλιστική πολιτική» της κίνησης.

Υπάρχουν όμως διαφορετικές εκτιμήσεις και για την πορεία της ΣΣΕΚ όπως φάνηκε και στο συνέδριό της. Οι εκτιμήσεις, που έχουν γραφτεί για τις δυο τάσεις σχετικά με το χαρακτήρα και την προοπτική της ΣΣΕΚ, δεν ανταποκρίνονται ακριβώς στην πραγματικότητα τόνιζαν στελέχη της. Όμως εκφράζονται διαφορετικές απόψεις για τις οποίες είναι «νωρίς να γίνουν εκτιμήσεις επειδή το κύριο έργο μας είναι τώρα οι δημοτικές εκλογές».

Θα πρέπει λοιπόν να αναμένονται πέραν των πρωτοβουλιών του κ. Γ. Αρσένη, ο οποίος μέχρι τώρα έχει πραγματοποιήσει σειρά ομιλιών σε επαρχιακές πόλεις, και άλλες από την πλευρά των αποχωρησάντων ή διαγραφέντων από το ΠΑΣΟΚ. Προς το παρόν όμως τίποτε το συγκεκριμένο δεν έχει μορφοποιηθεί, ούτε έχουν εκφρασθεί τάσεις και απόψεις οι οποίες να σηματοδοτούν μια εικόνα των εξελίξεων σ' ένα χώρο, ο οποίος μέχρι τώρα είχε εναποθέσει τις ελπίδες του στο ΠΑΣΟΚ. Η τελευταία συνέντευξη ωστόσο του κ. Γ. Αρσένη καθορίζει ένα πλαίσιο για το πώς αντιλαμβάνεται και τις πολιτικές εξελίξεις στην Αριστερά μετά τις δημοτικές. Σημαίνει δε επιπλέον ότι εκφράζεται η διάθεση δημιουργίας μιας πολιτικής κίνησης της οποίας βέβαια είναι νωρίς να προσδιοριστεί η εμβέλεια και οι επιπτώσεις που θα έχει στις πολιτικές εξελίξεις, ιδιαίτερα στο χώρο του ΠΑΣΟΚ. Τα αποτελέσματα των δημοτικών εκλογών κρίνεται από πολλούς ότι θα επηρεάσουν τις διεργασίες που είχαν ξεκινήσει πολύ πριν όχι μόνο στο χώρο που προέρχεται από το ΠΑΣΟΚ, αλλά και της ευρύτερης αριστεράς. Μέχρι τις εκλογές επομένως δεν θα πρέπει να αναμένονται θεαματικές εξελίξεις.

□

**Κυκλοφορεί ο 21ος τόμος του ΑΝΤΙ
που περιλαμβάνει τα τεύχη του Β' εξαμήνου 1984 (265-277)**

Η συναίνεση ante portas

του Βαγγέλη Γιαχνή

Ο διαφορετικός τόνος που χρησιμοποίησε ο πρωθυπουργός στα εγκαίνια της Δ.Ε.Θ. (αυτοπεποίθηση για την κυριαρχία του κ.λ.π.) καθώς και η αγωνιώδης προσπάθεια του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης να εμφανίσει τις ακραίες πλευρές της συνταγής του Φρήντμαν, ως μια «άλλη οικονομική πρόταση» είναι δυο βασικές εκδηλώσεις που σηματοδοτούν το περιεχόμενο της τρέχουσας πολιτικής ατμόσφαιρας.

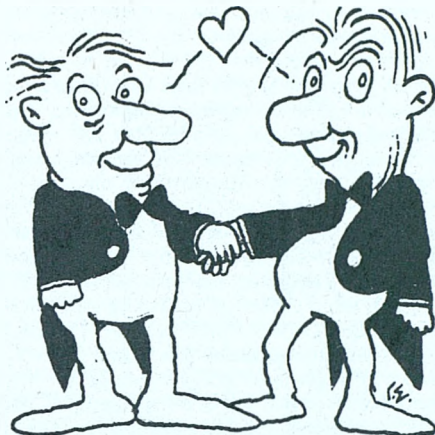
Για πρώτη φορά στη μεταδικτατορική περίοδο, τα δυο μεγάλα κόμματα συμπίπτουν και στα λόγια στην οικονομική πολιτική. Αυτό είναι ένα καινούργιο φαινόμενο στην πολιτική μας ζωή και είναι σίγουρο ότι θα επηρεάσει καθοριστικά τις επερχόμενες εξελίξεις. Πρέπει να επισημανθεί ότι παραμένουν ακέραιες οι διαφορές ουσίας, του εγχώριου εγχειρήματος, με το σύστημα του δικομματισμού των προηγμένων χωρών της Δύσης. Η Κοζάνη εξακολουθεί να είναι διαφορετική απ' τη Λωζάνη, όσο τουλάχιστον και τα σουτζουκάκια απ' τα χάμπουργκερς. Για να ευδοκμήσει ο δικομματισμός, προϋποθέτει έναν άλλο χαρακτήρα της αστικής τάξης, άλλους συσχετισμούς των κοινωνικών δυνάμεων και ασφαλώς άλλη κοινοβουλευτική ιστορία.

Οι απόψεις που είτε προσδοκούν είτε φοβούνται την επικράτηση του προτύπου (του δικομματισμού) νομίζουμε ότι δεν βρίσκονται σε συνάρτηση με την ισχύουσα πραγματικότητα.

ΛΙΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ

Η γρήγορη άνοδος του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία με τις σημαίες του ριζοσπαστικού εκσυγχρονισμού και η ακόμα ταχύτερη παλινδρόμησή του στο συντηρητικό χώρο, αποδεικνύει τη ρευστότητα και την αστάθεια του κοινωνικού και πολιτικού αδάφους της χώρας. Η χώρα μας δεν είναι μόνο σεισμογενής από γεωλογική άποψη είναι και από πολιτική. Συνεπώς δεν υπάρχουν περιθώρια επιβίωσης πολιτικών σχημάτων που στηρίζουν την ύπαρξή τους στα όρια των λεπτών διαφοροποιήσεων. Γι' αυτό και ποτέ, στη διακοπτόμενη κοινοβουλευτική μας ιστορία, δεν υπήρξε σαφής οριοθέτηση μεταξύ των κεντρώων σχηματισμών και εκείνων της δεξιάς. Τα προβλήματα λόγω του οξυμένου περιεχομένου τους, τίθενται με χοντρό τρόπο και ανάλογες είναι ασφαλώς και οι επιλογές για την επίλυσή τους.

Για παράδειγμα το ΠΑΣΟΚ δεν θα μπορούσε παρά ν' ακολουθήσει ή τη ριζοσπαστική φιλολαϊκή πολιτική (μέρος της οποίας εφαρμόστηκε στην πρώτη τετραετία) ή τη σκληρή μονεταριστική πολιτική που εφαρμόζεται στην δεύτερη τετραετία. Χώρος για ενδιάμεση λύση δεν υπάρχει.

Ας θυμηθούμε ότι ούτε κι αυτός ο ριζοσπαστικός φιλελευθερισμός (περίπτωση Π. Παπαληγούρα) δεν στάθηκε δυνατό να εφαρμοσθεί. Δεν είναι του παρόντος να αναφερθούν οι συγκεκριμένες αιτίες που ωθούν σε ακραίες επιλογές. Ωστόσο, αυθαιρετώντας κάπως, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι δεν είναι εφικτή η ομαλή και κοινωνικά ανέξοδη «εναλλαγή στην εξουσία» δύο - παρεμφερών ιδεολογολιτικών περιεχομένου - κομμάτων. Δηλαδή δεν είναι δυνατόν να επιβιώσουν δύο πολιτικοί σχηματισμοί που να στηρίζονται ο μόνος στην ήπια εκδοχή του μονεταρισμού και ο άλλος στη σκληρή, θάτσερικού τύπου εκδοχή, όπως γίνεται ίσως σε ορισμένες χώρες του προηγμένου καπιταλισμού.

Γι' αυτό νομίζουμε ότι το ΠΑΣΟΚ οδεύει ολοταχώς και σε σκληρότερα μέτρα αφαιρώντας και τις τελευταίες «θέσεις» της Ν. Δημοκρατίας, που ωθείται πλέον στην αντιμετώπιση υπαρκτού προβλήματος. Τούτο έγινε απόλυτα διαφανές στην αντιπαράθεση των δύο αρχηγών στη Θεσσαλονίκη όπου ο κ. Μητσοτάκης μη δυνάμενος να διαφοροποιηθεί από την οικονομική πολιτική του ΠΑΣΟΚ, αναζήτησε τις διαφορές σε ηθικούς χώρους (αναξίπιστοι, ανήθικοι κ.λ.π.).

Συγκεκριμένα ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης προσπάθησε να παρουσιάσει ως «μια άλλη ολοκληρωμένη πρόταση» το εξής τρίπτυχο:

- α) τον περιορισμό των ελλειμμάτων στο δημόσιο τομέα·
- β) τη βελτίωση της παραγωγικότητας·
- γ) την απελευθέρωση της αγοράς.

Αλλά τα δύο σκέλη της πρότασης (περιορισμός των ελλειμμάτων και απελευθέρωση της αγοράς) αποτελούν ήδη τις βασικότερες συνιστώσες της κυβερνητικής πολιτικής. Προφανώς ο κ. Μητσοτάκης υπονοεί δραστηρότερες περικοπές και ανεξέλεγκτο καθεστώς στην αγορά. Όμως ούτως ή άλλως πρόκειται με συμπληρωματικά μέτρα στην ισχύουσα οικονομική πολιτική που αργά ή γρήγορα σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις αλλά και τις πληροφορίες θα ληφθούν απ' τη σημερινή κυ-

βέρνηση. Σ' ό,τι αφορά την περιβόητη παραγωγικότητα αν αφαιρέσουμε τους γνωστούς αφορισμούς κατά «της αδράνειας της δημόσιας διοίκησης» κ.λ.π. το μόνο που μένει είναι «η σύνδεση των αμοιβών με την παραγωγικότητα». Αλλά κι αυτό έχει ήδη εξαγγελθεί από τον κ. Χαλικιά και μόνο οι εκλογικοί λόγοι συντέλεσαν στην αναστολή της εφαρμογής του. Όπως παρατηρούμε η Ν.Δ. στερείται παντελώς οικονομικής πολιτικής και σ' αυτό το σημείο ακριβώς εμφανίζεται το υπαρκτό της πρόβλημα. Γνωρίζοντας το δράμα του ο κ. Μητσοτάκης προσπάθησε να ηθικοποιήσει τις διαφορές του λέγοντας ότι «το ΠΑΣΟΚ είναι αναξίπιστο».

Αυτή του η προσπάθεια όμως κατέρρευσε τις αμέσως επόμενες μέρες όταν οι φυσικοί αποδέκτες του μηνύματός του (Σ.Ε.Β.), εξήραν την ορθότητα του πρωθυπουργικού λόγου επιβεβαιώνοντας δημοσίως την εμπιστοσύνη του στην παρούσα κυβέρνηση. Αν υποθέσουμε ότι ο ΣΕΒ συμπεριλαμβάνει στους κόλπους του και την παραδοσιακή ολιγαρχία (τα 100 τζάκια) τότε θα πρέπει να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η Ν.Δ. χάνει και τα τελευταία της ερείσματα.

Αλλά για ποια «100 τζάκια» μιλάμε όταν είναι γνωστό σε όλους, ότι αυτά έχουν μεταφερθεί ήδη απ' τον καιρό της δικτατορίας στα θέρετρα της Ελβετίας και η μοναδική τους σχέση με την Ελλάδα είναι ο τουρισμός; Συνεπώς γιατί να υπάρχει ένα κόμμα που δεν εκπροσωπεί καμιά απ' τις κοινωνικές κατηγορίες της χώρας; Είναι ένα ερώτημα με αντικειμενικό και όχι υποκειμενικό περιεχόμενο. Αλλά όλα αυτά δεν σημαίνουν ότι η Ν.Δ. θα εξαφανιστεί αυτομάτως. Ούτε όμως ότι τα πράγματα θα παραμένουν ως έχουν. Εκ των πραγμάτων τα δυο μεγάλα κόμματα είναι πλέον υποχρεωμένα να συναινέσουν σε πολιτικό επίπεδο και αργότερα ίσως και σε οργανωτικό. Η συναίνεση δεν θα είναι αποτέλεσμα κάποιων διαβολικών σεναρίων που έχουν επεξεργαστεί οι μυστικές υπηρεσίες, αλλά απόρροια της ίδιας της κοινοκοινοπολιτικής πραγματικότητας της χώρας μας. Βασικός λειτουργικός μοχλός για την ομαλή διευθέτηση των επερχόμενων ανακατατάξεων θα είναι ασφαλώς η απλή αναλογική, στερώντας έτσι και από την αριστερά το μεταίχμιο της μεταδικτατορικής της πολιτικής. Η απλή αναλογική στην υπηρεσία της συναίνεσης (γιατί όχι του μετώπου;) των συντηρητικών δυνάμεων και όχι στην άδολη ουτοπία της αριστεράς. Πρόκειται για μια ακόμα κραυγαλέα απογοήτευση; Ίσως, αλλά εκεί που πρέπει να συγκεντρωθεί το ενδιαφέρον τούτη τη στιγμή είναι, αν θα υπάρξει κάποια αντιπαράθεση στην κυοφορούμενη ενότητα των συντηρητικών δυνάμεων και ποια θα είναι.

Η πορεία της 'Αγκυρας προς Βρυξέλλες, περνά ή σταματά στην Αθήνα;

του Πέτρου Ν. Στάγκου

Με τη σύγκληση του Συμβουλίου Σύνδεσης ΕΟΚ-Τουρκίας στις Βρυξέλλες την περασμένη Τρίτη 16 Σεπτεμβρίου, η κοινοτική ευρώπη εμφανίστηκε να θέτει τέρμα σε μια υπερρευστική πορεία της μέσα στο διεθνές γίγνεσθαι: μια πορεία που εμπνεόταν από την αρχή της υπαγωγής των οικονομικών σκοπιμοτήτων - κατά τη σύναψη και τη διαχείριση των σχέσεων σύνδεσής της με τρίτες χώρες - στην υπέρτερη αναγκαιότητα του να διαθέτουν, οι χώρες αυτές, πολιτικά καθεστώτα «συγκρίσιμα» με τα καθεστώτα των ήδη χωρών-μελών της Κοινότητας: δηλαδή καθεστώτα που, όπως άλλοτε ρητά άλλοτε έμμεσα καταγράφεται στην ιδρυτική Συνθήκη της Ρώμης και σε άλλες κοινοτικές πράξεις ισοδύναμης ισχύος, να διαπνέονται από τις αρχές της «τήρησης του δικαίου» και της «προάσπισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των πολιτών».

Η καταπάτηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Τουρκία

Ήδη από το 1961, με την έκθεση του ευρωβουλευτή BIRKELBACH και το ψήφισμα που είχε υποβάλει προς ψήφιση στην Ευρωπαϊκή Συνέλευση (έγγραφο της Συνέλευσης Νο 122 της 15.1.1962), γινόταν από τα μέλη της τελευταίας ομόφωνα αποδεκτό ότι: «η σύνδεση μιας τρίτης χώρας με την Κοινότητα πρέπει να θεωρείται προκαταρκτικό στάδιο για την προσχώρησή της και, κατά συνέπεια, η πολιτική προϋπόθεση της προσχώρησης (σημ.: οι αρχές που προαναφέραμε) θα πρέπει να εφραγίζεται και για τη σύνδεση». Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε την ευκαιρία να επιβεβαιώσει την προσήλωσή της σ' αυτή την αρχή κατά την περίοδο 1962-1967, απαντώντας στις σχετικές ερωτήσεις που τέθηκαν στη Συνέλευση. Επίσης, όλα τα κοινοτικά πολιτικά όργανα και (φυσικά) τα 6 τότε κράτη μέλη της ΕΟΚ, ξαναεπιβεβαίωσαν την ισχύ αυτής της αρχής επιδίδοντας το «παγωμα» της συμφωνίας σύνδεσης της Ελλάδας μετά την επιβολή της δικτατορίας της 21.4.1967. Κυρίως όμως, η ίδια αρχή καταγράφηκε και σε κοινοτικό κείμενο βαρύνοντος νομικής ισχύος από το ψήφισμα της Συνέλευσης του 1961: στη γνώμη (AVIS) που το Συμβούλιο διατύπωσε στις 19.10.1969, «απαντώντας» στην έντονη τότε όχληση της φρανκικής Ισπανίας για τη «μετεξέλιξη» της απλής εμπορικής συμφωνίας που τη συνέδεε με την Κοινότητα σε συμφωνία σύνδεσης: «για τις χώρες της Νότιας Ευρώπης» τόνιζε το Συμβούλιο, «οι υπάρχουσες συμφωνίες τους με την Κοινότητα δεν μπορούν να πάρουν τη μορφή σύνδεσης παρά μόνο στο μέτρο που οι χώρες αυτές αποκτήσουν θεσμούς συγκρίσιμους μ' αυτούς των ιδρυτικών κρατών (της Κοινότητας)». (Bull. CE, suppl. 9-10/69 σελ. 24).

Έχει ευρύτερα επικριθεί η «ευπιστία», ή κατ' άλλους η υποκρισία, με την οποία το «δημοκρατικό προσωπείο» της σημερινής Τουρκίας (ίδρυση και λειτουργία πολιτικών κομμάτων, διενέργεια εκλογών) θεωρήθηκε από τα σημερινά κράτη μέλη της Κοινότητας πειστική απόδειξη ότι η χώρα αυτή διαθέτει πλέον θεσμούς συγκρίσιμους με τους δικούς τους. Είναι όμως πολύ πιθανό ότι, για τα ευ-

ρωπαϊκά «μέτρα και σταθμά» που αφορούν τις θεμελιώδεις δημοκρατικές αξίες και ελευθερίες, το φαινόμενο που εδώ κι 6 χρόνια διώνεται στην Τουρκία από τους υπηκόους της είναι αρκετά απρόσιτο: πρόκειται για ένα φαινόμενο που οριοθετείται στο χώρο μιας διαδικασίας εκφασισμού της τουρκικής δημόσιας ζωής που μπροστά του χωριούν οι θεσμοί και οι πρακτικές των φασιστικών καθεστώτων της Ισπανίας και της Πορτογαλίας: που αν πιστέψουμε στην ανάλυσή του από τους Τούρκους πανεπιστημιακούς H. TUFAN και S. VANER (στους TEMPS MODERNES, Νο 456-457/1984, σελ. 175 επ.) πρόκειται να «διαρκέσει δια δίου» που, τέλος, η «δυναμική» του δεν εντοπίζεται ούτε ερμηνεύεται παρά μόνο αν κατανοηθεί ότι εναρμονίζεται τους από τη σύσταση της Τουρκικής Δημοκρατίας - αλλά για πολύ καιρό ανομολόγητους - στόχους του τουρκικού στρατοκρατικού μηχανισμού: την κατοχύρωση της λειτουργίας του μέσα στην τουρκική κοινωνία σαν συνολικής κρατικής μηχανής, την ολοκληρωτική ανάπλαση της τελευταίας σύμφωνα με τις «αξίες» που αυτός πιστεύει, τη θεσμοποίηση - σαν πεδίων κοινωνικοποίησης των πολιτών - κοινοτικών, ιεροπρακτικών ή ακόμη και προ-καπιταλιστικών τρόπων «δημόσιας δράσης», έτσι ώστε να εμφανίζονται με πειστικότητα, στις μάζες της Τουρκίας, σαν «δουκισμοί» πολυτέλειες οι οποίες αξιώσεις για περισσότερες ελευθερίες, αστικά και πολιτικά δικαιώματα κ.λ.π..

Στις αιτιάσεις που από τις αρχές του 1986 μέχρι και πρόσφατα πρόσβαλλε η ελληνική κυβέρνηση σε σχέση με την αναθέμανση των σχέσεων ΕΟΚ-Τουρκίας, η ασύστολη καταπάτηση από το τουρκικό καθεστώς των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών είχε πρωτεύουσα θέση. Αν πάρουμε υπόψη τις περιγραφές του ελληνικού Τύπου, η ανακίνηση των θεμάτων αυτών από τον υπουργό Θ. Πάγκαλο στο Συμβούλιο Σύνδεσης, προκάλεσε (στην καλύτερη περίπτωση, πάντως) την «αμηχανία» ορισμένων από τους εκπροσώπους των κοινοτικών εταίρων, αλλά και τη συμπαράταξη με την ελληνική κυβέρνηση για το ίδιο θέμα της κυβέρνησης μιας κοινοτικής χώρας που έχει αναδειχθεί σε «υπόδειγμα» συμπεριφοράς στα ζητήματα προάσπισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου: της Δανίας. Οι μετοχές της Δανίας στο διεθνές FORUM της προάσπισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα, ιδιαίτερα από τότε που (στα τέλη Μαΐου) μια απόφαση του Κοινοβουλίου της (με ψήφους 76 έναντι 5) διέκοψε ολοκληρωτικά τους εμπορικούς δεσμούς της με τη ρατσιστική Ν. Αφρική, στερούμενη έτσι ετήσιων πόρων ύψους 10,5 δισ. δραχμ. (LIBERATION, 2.6.1986). Όσο κι αν οι αντιρρήσεις που διατύπωσε η Δανία εναντίον της σύνδεσης ΕΟΚ-Τουρκίας λόγω της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν «εκθειάστηκαν» από τον ελληνικό Τύπο, άλλο τόσο δεν μπορεί παρά να επιδράσουν ευνοϊκά στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη προς την κατεύθυνση που απεβλέπαν και οι ανάλογες ελληνικές αιτιάσεις - και ίσως με μεγαλύτερη εμβέλεια απ' ό,τι οι τελευταίες.

Τα άλλα ελληνικά επιχειρήματα εναντίον της σύνδεσης ΕΟΚ-Τουρκίας και το ολισθηρό κοινοτικό τους έδαφος

Στα υπόλοιπα επιχειρήματα που διατύπωσε η ελληνική κυβέρνηση εναντίον του «εξαπαγώματος» της συμφωνίας σύνδεσης της Τουρκίας με την ΕΟΚ, ανήκουν: οι διαρκείς απειλές της Τουρκίας κατά της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας, η στάση της στο Κυπριακό, η αναγκαιότητα να βρεθεί μια φόρμουλα που να εξαιρεί την Ελλάδα, για λόγους εθνικής ασφάλειας, από την ελεύθερη διακίνηση των τούρκων εργαζομένων στην ΕΟΚ η οποία προβλέπεται από το αρ. 12 της συμφωνίας σύνδεσης, η αναγκαιότητα της άρσης της τουρκικής εγκυκλίου του 1964 που δεσμεύει από τότε τις περιουσίες των Ελλήνων στην Τουρκία αλλά και της επιστροφής των περιουσιών που ήδη έχουν κατασχεθεί. Στο σύνολό τους, αυτά τα επιχειρήματα αποτυπώνουν την αποτρεπτική στάση της Ελλάδας μπροστά στην επιθετική και εθνωτική διάταξη που ο τουρκικός κοινωνικός σχηματισμός αναπτύσσει εναντίον της - διαρκώς και παρατεταμένα στα τελευταία τριάντα χρόνια. Από την άλλη όμως πλευρά, τόσο αυτά τα επιχειρήματα όσο και η ίδια η συγκρουσιακή σχέση Ελλάδας-Τουρκίας και φυσικά το ζωτικό ενδιαφέρον της πρώτης να την αποτρέψει, δύσκολα θα θεωρούνταν ότι μπορούν να «εναρμονιστούν» με τις προοπτικές που τα τεκταινόμενα στον κοινοτικό χώρο, εδώ και λίγα χρόνια, διαμορφώνουν σε σχέση με το ρυθμό της ευρωπαϊκής ενοποίησης και τη θέση των κρατών μέσα σ' αυτή.

Με αφορμή την ένταξη της Ελλάδας στην Κοινότητα το 1981 και τις διαπραγματεύσεις που λίγο αργότερα άρχισαν για την ένταξη της Ισπανίας και ιδιαίτερα της Πορτογαλίας, οι προβληματισμοί που από τότε εντάθηκαν στο χώρο της Κοινότητας για την παγίωση στους κόλπους της, ως ειδοποιού της γνωρίσματος, της συνύπαρξης κρατών μελών με διάφορο επίπεδο και δυνατότητες ανάπτυξης, κατέληξαν, μετά από αρκετές πρωτοβουλίες διακηρυκτικού χαρακτήρα, στη διακυβερνητική διάσκεψη του 1985-1986 και στην υπογραφή της «Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης» τον Φεβρουάριο 1986. Αυτό το τελευταίο νομικό κείμενο, αναθεωρώντας ή διευρύνοντας κρσίμα - για την πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης - σημεία της ιδρυτικής Συνθήκης, μαζί με το ήδη διαμορφωμένο νομικό και θεσμικό οπλοστάσιο της ΕΟΚ δίνει το στίγμα μιας εξελικτικής πορείας της κοινοτικής Ευρώπης, προορισμένης να κινηθεί σε τρεις διάφορους κύκλους, ο καθένας από τους οποίους είναι προικισμένος με ιδιαίτερους διαδικαστικούς όρους και περιθώρια για νομικές επιχειρηματολογίες και διαδικαστικές πρωτοβουλίες από την πλευρά των κρατών μελών. Ο πρώτος από τους κύκλους είναι εκείνος της νομικής Ευρώπης, που ειδοποιό γνώρισμα του είναι τα μέσα που παρέχει για τη διασφάλιση της ισότητας των κρατών μελών μεταξύ τους και την τυποποίηση των πρακτικών σε νομικούς κανόνες. Ο κύκλος της τεχνολογικής και διομηχανικής Ευρώπης έχει ως ειδοποιό γνώρισμα την παροχή των μέσων στα κράτη μέλη και ιδίως

στις επιχειρήσεις τους, ώστε να συγκροτήσουν ένα δυναμικό σύμφυρμα (CONGLOMERAT) με σημείο αιχμής την κατάκτηση μιας όσο το δυνατό πιο προνομιούχης θέσης στη διεθνή αγορά. Τέλος, ο κύκλος της πολιτικής Ευρώπης διαπνέεται από τη θεμελιώδη αρχή της διαρκούς και συνεχούς συνεννόησης και διαβούλευσης των κρατών μελών – μεταξύ τους και με τα κοινοτικά όργανα, ιδίως την Επιτροπή – κατά τη διαμόρφωση και την εφαρμογή των κοινών πολιτικών με στόχο τη διατήρηση της κοινοτικής συνοχής.

Ίσως μέσα από τη συνοπτική αυτή παράθεση να μην διαφαίνονται οι αντιφάσεις που η λειτουργία της ενοποίησης, σύμφωνα με τους τρεις κύκλους, πρόκειται να εκθρέψει. Πάντως, για το καθένα από τα 12 κράτη μέλη της Κοινότητας «προσφέρεται» μια μεγάλη ποικιλία συνδυασμών από όρους, επιχειρήματα και πρωτοβουλίες, που αντλούνται από τους διάφορους κύκλους της ενοποιητικής διαδικασίας, είτε για να συμμετάσχει ολόπλευρα σ' αυτή, είτε για να «διαφοροποιηθεί» από αυτή – προσωρινά και οπωσδήποτε σ' ένα άμεσο μέλλον να «επιστρέψει» σε καθεστώς πλήρους συμμετοχής.

Είναι κατανοητό το ότι οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις τους για τις ανάγκες, τις αδυναμίες ή και τις δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας καθώς και για τα προσδοκώμενα ωφέλη από τη συμμετοχή στην ΕΟΚ, με περισσή προσήλωση προσδίδουν σε κάθε διάταξη της Συνθήκης της Ρώμης που δίνει τη δυνατότητα διαφυγής και διαφοροποίησης από κοινοτικές ρυθμίσεις. Στο πολύ άμεσο μέλλον, κάτι ανάλογο πρόκειται να φανεί και σε ό,τι αφορά την «Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη», σε σχέση, π.χ., με την προοδευτική ανάπτυξη της κοινοτικής εσωτερικής αγοράς, τις κοινοτικές δράσεις στους τομείς της έρευνας και της τεχνολογίας κ.λ.π. Από το σημείο όμως αυτό μέχρι το να «κατανοεί» κανείς και την προαγωγή, από την πλευρά της κυβέρνησης, μιας στάσης διαφοροποιημένης – σε σχέση μ' εκείνη των υπόλοιπων κρατών μελών – κοινοτικής συμπεριφοράς της απέναντι στις κοινοτικές βλέψεις της Τουρκίας, η απόσταση είναι μεγάλη.

Πραγματικά, το κυριότερο από τη δεύτερη κατηγορία των ελληνικών επιχειρήσεων που αναφέραμε, η αναγκαιότητα εξαίρεσης της Ελλάδας από την ελεύθερη διακίνηση των Τούρκων εργαζομένων στην ΕΟΚ, είναι εκείνο που περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο διαδίδει σε ιδιαίτερα «ολισθηρό» κοινοτικό έδαφος. Με βάση την κοινοτική ρυθμιστική πρακτική αλλά και τη νομολογία του κοινοτικού Δικαστηρίου, δεν είναι εύκολο να ερρηκτεί αντίληψη θεσμικής φύσης απέναντι σ' αυτή την ελληνική αξίωση. Όμως, αυτά τα ίδια θεσμικά δεδομένα της ΕΟΚ αντιτάσσουν στην Ελλάδα μια συμπληρωματική απάντηση κάθε άλλο παρά ικανοποιητική: επειδή η εξαίρεση θα πρέπει να είναι διατυπωμένη όχι κατά τρόπο γενικόλογό αλλά ανώτατο και αιτιολογημένο ώστε να μην προσφερθεί σε «παρερμηνείες από τρίτους» (δηλ. από την Τουρκία) ή σε «καταχρηστικές ερμηνείες» από ενδιαφερόμενους στο εσωτερικό της Κοινότητας, και επειδή η εν λόγω διατύπωση δεν μπορεί να γίνει μονομερώς (π.χ. από την Επιτροπή) αλλά, μια που αφορά και τρίτη χώρα – την Τουρκία, στο πλαίσιο της επίδικης συμβατικής σχέσης, γι' αυτό και η αξιούμενη από την Ελλάδα εξαίρεση πρέπει να ενσωματωθεί στο Πρωτόκολλο το

οποίο προηγούμενος η ελληνική κυβέρνηση οφείλει (έτσι κι αλλιώς) να υπογράψει και το οποίο θα ρυθμίζει την προσαρμογή της συμφωνίας σύνδεσης ΕΟΚ-Τουρκίας στις ρυθμίσεις της Πράξης Προσχώρησης της Ελλάδας στην Κοινότητα του 1979. Φυσικά, οι ελληνικές κυβερνήσεις από το 1981 και μετά, δεν φάνηκε να «διανοούνται» αυτή την προοπτική, μια που με το Πρωτόκολλο αυτό όχι μόνο θα ομοιογενοποιηθούν οι κοινοτικές υποχρεώσεις απέναντι στην Τουρκία αλλά και θα διευκολυνθεί η ροή πόρων της Κοινότητας προς την αντισυμβαλλόμενη της. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι ανάλογο πρωτόκολλο έχει ήδη υπογράψει η Τουρκία σε συνέχεια της ένταξης στην ΕΟΚ της Μ. Βρετανίας, της Δανίας και της Ιρλανδίας, ότι ήδη έχουν αρχίσει διαπραγματεύσεις για την υπογραφή ανάλογου κειμένου μετά την ένταξη της Ισπανίας και της Πορτογαλίας και ότι η παρατεινόμενη παράλειψη της ελληνικής κυβέρνησης να προχωρήσει προς αυτή την κατεύθυνση είναι δυνατό να προσφέρει νομική βάση στην Επιτροπή για να προσφύγει εναντίον της στο κοινοτικό Δικαστήριο.

Οι σχέσεις της Τουρκίας με την ΕΟΚ... ας σταματήσουμε στην Αθήνα

Το θέμα της απαιτούμενης από την Ελλάδα εξαίρεσης της από την ελεύθερη διακίνηση των Τούρκων εργαζομένων, δηλώνει και επιδεικνύει – δυστυχώς – την ισχύ του «συνθήματος» που συνοψίζει τη λογική των κυβερνητικών χειρισμών για το όλο θέμα της σχέσης ΕΟΚ-Τουρκίας («οι σχέσεις της Άγκυρας με την ΕΟΚ, περνάν από την Αθήνα»), την ίδια στιγμή που η πρώτη φράση του «συνθήματος» και φυσικά η μια πτυχή της κυβερνητικής λογικής εμφανίζονται να αποδέχονται την υλοποίηση (υπό «ελληνικούς όρους») της ίδιας της σύνδεσης της Τουρκίας με την ΕΟΚ.

Είναι αλήθεια ότι στον καλοκαιρινό τηλεοπτικό μονόλογο «μεταξύ» του υπουργού Θ. Παγκάλου και δημοσιογράφων αθηναίων εφημερίδων για το θέμα των σχέσεων ΕΟΚ-Τουρκίας, είχε επικριθεί η κυβέρνηση για την ολιγωρία που έδειξε κατά την περίοδο 1981-1985, δηλαδή πριν το θέμα αυτό ανακύψει. Οι επικρίσεις εκείνες ήταν άδικες. Αλλά δεν θα στερούνταν βάσης οι όποιες επικρίσεις διατυπωθούν σε σχέση με μια (ενδεχόμενη) επανάληψη της κυβέρνησης στην πρόσφατη επιτυχία της αποτυχίας του Συμβουλίου Σύνδεσης ΕΟΚ-Τουρκίας και στη λογική της διαμεσολάβησης της σχέσης ΕΟΚ-Τουρκίας από τις σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας. Επειδή η λογική αυτή δεν αποβλέπει στην παρεμπόδιση της ανάπτυξης των σχέσεων της Άγκυρας με τις Βρυξέλλες, η μακροπρόθεσμη επίπτωση της για την Ελλάδα δεν θα είναι ευχάριστη: Εφόσον η συμφωνία σύνδεσης ενεργοποιηθεί (με ή χωρίς εξαίρεσεις υπέρ της Ελλάδας), η Τουρκία, σύμφωνα με το άρ. 28 της συμφωνίας, εάν κατορθώσει, αξιοποιώντας προς όφελος της οικονομίας της τη συμφωνία ώστε να συγκλίνει με τις οικονομίες των κρατών μελών, να είναι έτοιμη να αποδεχτεί τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Συνθήκη της Ρώμης, θα μπορεί να υποβάλει αίτημα προσχώρησης της στην Κοινότητα. Είτε αυτό το αίτημα γίνει δεκτό σε 10 ή 20 χρόνια είτε σε πολύ πιο σύντομο χρονικό διάστημα (μια που ούτε το άρ. 28 προβλέπει χρονικά όρια για την υποβολή του ή για την ίδια την ένταξη της Τουρκίας στην Κοινότητα, ούτε και

λείπουν διαθέσιμες για σύντομη υποβολή τέτοιου αιτήματος από την πλευρά των σημερινών Τούρκων κυβερνητικών παραγόντων), το αποτέλεσμα θα είναι: με την Τουρκία μέλος της ΕΟΚ, η δομικά συγκρονητική σχέση της με την Ελλάδα να κοινοτικοποιηθεί όχι όμως στο πλαίσιο της νομικής Ευρώπης και των κανόνων της περί ισοτιμίας των κρατών μελών (μια που η Κοινότητα δεν πρόκειται ποτέ να μετεξελιχθεί σε φορέα αρμοδιότητας για θέματα εξωτερικής ασφάλειας των κρατών μελών στις μεταξύ τους σχέσεις), αλλά στο πλαίσιο της πολιτικής Ευρώπης: δηλαδή ο πολυπόθητος για την Τουρκία διάλογος γύρω από τις «διαφορές» της με την Ελλάδα, θα κινδυνεύει να υλοποιηθεί μέσα από οποιοδήποτε περικύριο πρόταγμα διαβούλευσης και συνεννόησης (μεταξύ των δυο «χωρών μελών») στο όνομα της διατήρησης της συνοχής του κοινοτικού συνόλου.

Οι σχέσεις λοιπόν της Άγκυρας με την ΕΟΚ... ως σταματήσουν στην Αθήνα, με το να αποδεχθεί η ελληνική κυβέρνηση τη δυνατότητα που της παρέχει το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο της ΕΟΚ, ώστε να αναλάβει μια *διαδικασία διακριτικής φθοράς* της οντοδυναμικής σχέσης της Τουρκίας με την ΕΟΚ. Ένα πρώτο δείγμα γραφής προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί και η προσηλωτή προσφυγή που άσκησε η κυβέρνηση, και της Επιτροπής, για τον κοινοτικό παρ. 24 της Συνθήκης (ή απλά αδόκιμο;) τρόπο με τον οποίο η Επιτροπή αποφάσισε τη χρηματοδότηση της Τουρκίας, μέσα από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, με 10 εκατομ. δολ. (Η διαφορά που κειμένου τη ελληνικής προσφυγής στον Τύπο ήταν «δύο φορές» αφού αυτο παρουσιάστηκε στις 10 Σεπτεμβρίου από το δελτίο E.U.R.O.P.E των Βρυξελλών και στις 12 Σεπτεμβρίου από το Ποντίκι» η αναλυση του όμως θα ξεφύγει από τα όρια αυτού του σημειώματος). Γιατί άραγε να μην μπορούσε να προστεθεί σ' αυτό το διάδημα της κυβέρνησης η εναπόθεση από πλευράς της, των περιορισμών στην ελεύθερη διακίνηση των Τούρκων εργαζομένων στην ΕΟΚ σε μια συνολική κοινοτική ρύθμιση, «αξιοποιώντας» έτσι τη φοβία που αισθάνονται άλλοι κοινοτικοί εταίροι (διαδάξε: Δυτική Γερμανία) για το ενδεχόμενο αυτής της ελεύθερης διακίνησης; Ή, γιατί να μην χάνει κάθε ευκαιρία η ελληνική κυβέρνηση να τονίσει από κάθε κοινοτικό θήμα την καταπάτηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Τουρκία; Ή, γιατί να μην αξιοποιεί κάθε ευκαιρία προσβολής, σε οργάνω και υπηρεσίες της Επιτροπής, κάθε αθέμιτη εμπορική πρακτική (ντάμπινγκ, επιδοτήσεις, μη-σεβασμός της συμφωνίας σύνδεσης, μη-σεβασμός άλλων τουρκο-κοινοτικών συμφωνιών όπως η πρόσφατη συμφωνία περιορισμού των τουρκοικών εξαγωγών κλωστουφαντουργικών προϊόντων στην Κοινότητα) που η Τουρκία σφονότατα υιοθετεί στις εμπορικές της σχέσεις με την ΕΟΚ...

Ας γίνει πιστευτό ότι η ενδοκιμωτική αυτήν – αλλά και άλλων ανάλογων – διαδηλώσεων, δεν χρειάζεται να στηριχθεί στη «φαντασία» κάποιων επώνυμων ή ανώνυμων κυβερνητικών στελεχών: απλά, χρειάζεται να στηριχθεί στη συνειδητοποίηση, από πλευράς τους, ότι απέναντι στην εθνική και ελεγκτική συμπεριφορά της Τουρκίας, η Ελλάδα έχει κάθε συμφέρον και δυνατότητα να αντιτάξει την υπεροχή που της προσφέρει, μέχρι στιγμής τουλάχιστον, η ύπαρξη σταθερών διεθνών-κοινοτικών-κανόνων. □

Όταν βροντούν τα πυροβόλα

του Βασίλη Ζήση

Ο προηγούμενος πρόεδρος της Αυστρίας στη χώρα μας, ο Χέρμπερτ Άμρυ πέθανε πέρσι στις 12 Ιουλίου στην επίσημη κατοικία του στο Ψυχικό. Ο θάνατός του λύπησε όχι μόνο το διπλωματικό σώμα της χώρας του, που έχασε έναν έμπειρο διπλωμάτη, αλλά και τους ηγέτες πολλών χωρών της Μέσης Ανατολής, όπου ο Άμρυ —στενός φίλος του Μπρούνο Κράισκυ— είχε μεσολαβήσει για την εκτόνωση πολλών κρίσεων. Μια από τις τελευταίες και επιτυχημένες αποστολές του ήταν η ανταλλαγή αιχμαλώτων μεταξύ Παλαιστινίων και Ισραηλινών.

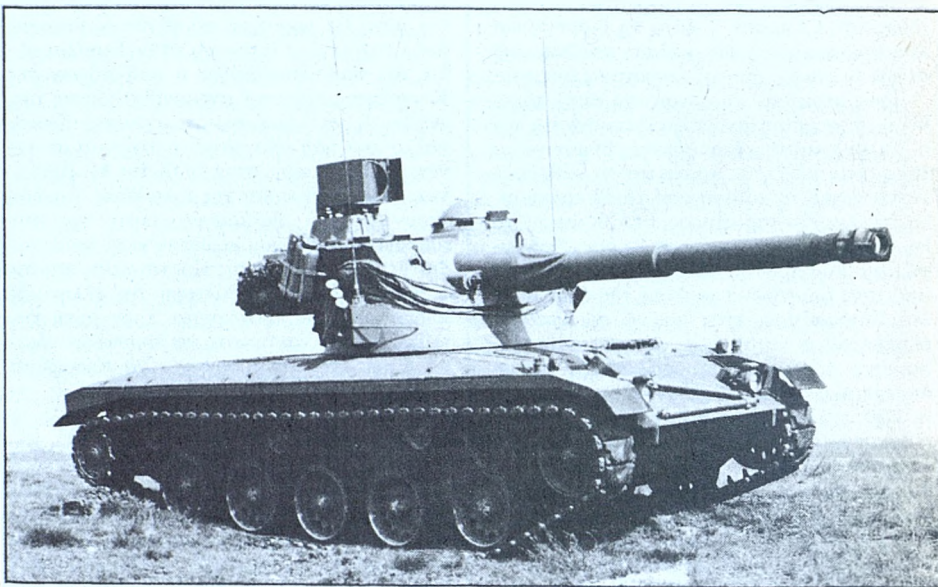
Ο Άμρυ υπέφερε από την καρδιά του και λίγο πριν πεθάνει οι γιατροί τον συμβούλευσαν να κάνει «μπάι-πας». Έτσι, όταν πέθανε όλοι πίστεψαν ότι ο θάνατός του προήλθε από την καρδιά του. Λίγους μήνες, όμως, αργότερα, άρχισαν να βλέπουν το φως της δημοσιότητας, στην Αυστρία, μερικά δημοσιεύματα, σύμφωνα με τα οποία ο θάνατος του Άμρυ δεν οφείλεται στην πάθησή του, αλλά σε προμελετημένη ενέργεια. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με τα δημοσιεύματα αυτά, αλλά και τις φήμες που κυκλοφορούν παράλληλα όχι μόνο στη Βιέννη, αλλά και στην Αθήνα, ο Άμρυ δολοφονήθηκε, από «μια κλίκα εμπόρων όπλων» τις δραστηριότητες της οποίας εμπόδιζε. Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή:

Σύμφωνα με αυτά τα δημοσιεύματα αλλά και άλλα απόρρητα στοιχεία που έχουμε στα χέρια μας, όλα άρχισαν μια νύχτα του Οκτώβρη του 1984, στον Αργοσαρωνικό. Εκείνη τη νύχτα, ο εκπρόσωπος της «Φεστ» στην Ελλάδα έδινε δεξίωση επάνω σε μια θαλαμηγό που είχε νοικιάσει ειδικά για το σκοπό αυτό. Η «Φεστ» (VOEST) είναι ο μεγαλύτερος όμιλος επιχειρήσεων της Αυστρίας. Μια από τις θυγατρικές εταιρείες της είναι και η «Νόρικουμ», η οποία ασχολείται με το εμπόριο αυστριακών οπλικών συστημάτων. Αντιπρόσωπός της «Φεστ» στην Ελλάδα είναι ο κ. Γιώργος Λουκάς.

Η δεξίωση οργανώθηκε με αφορμή την έκθεση πολεμικού υλικού DEFENDORY '84 και ήταν παρόντες η «αφρόκεμα» των εμπόρων όπλων, στρατιωτικοί ακόλουθοι —κυρίως από μεσανατολικές χώρες— και φυσικά, δημοσιογράφοι. Αλλά, ούτε ο κ. Λουκάς, ούτε και οι προσκεκλημένοι του μπορούσαν να φανταστούν ότι εκείνη τη στιγμή ήταν αυτόπτες μάρτυρες της πρώτης σκηνής ενός σεναρίου που έμελλε να έχει δραματική εξέλιξη.

Ένα κανόνι με ιστορία

Ο κ. Λουκάς θέλησε να οργανώσει τη δεξίωση με δύο στόχους: Πρώτον, να ξαναπαίσει το νήμα των πωλήσεων όπλων της Αυστρίας προς τη Μέση Ανατολή, που

Τύπος άρματος Κουρασσιέρ της Στάγιερ.

είχαν διακοπεί επειδή οι νόμοι της χώρας αυτής απαγορεύουν τις πωλήσεις πολεμικού υλικού σε χώρες που βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση. Και δεύτερον να «κλείσει» με τον ελληνικό στρατό μια συμφωνία, αξίας πολλών εκατομμυρίων σελινίων, για τον εκσυγχρονισμό των παλιών πυροβόλων του τελευταίου.

«Πρωταγωνιστής» τη βραδιά εκείνη ήταν το περίφημο κανόνι των 45' της «Νόρικουμ». Το πυροβόλο αυτό δεν είναι τίποτε άλλο από μια μετασκευή του πυροβόλου M-114 σε 45άρι (το ρυμουλκούμενο πυροβόλο M-114 ήταν —και είναι— το κύριο μέσου διαμετρήματος κανόνι των χωρών-μελών του NATO και μόλις πρόσφατα άρχισε να εκσυγχρονίζεται. Ο εκσυγχρονισμός αυτός συνίσταται στην αντικατάσταση της κάνης του με μια μεγαλύτερη των 45' ή των 39' και στον εκσυγχρονισμό των σκοπευτικών του).

Ο πρώτος που επινόησε μια «πατέντα» για τη μετατροπή του M-114 ήταν ο Καναδός έμπορος όπλων, Τζέραλντ Μπολλ, ιδρυτής της εταιρείας SRC («σπές ρησής κορπορέσιον»). Ο Καναδός αυτός κατασκεύασε ένα εργοστάσιο για τις μετατροπές του M-114 κοντά στα καναδοαμερικανικά σύνορα, αλλά κάποια στιγμή τον συνέλαβε το FBI, με τη δικαιολογία ότι πουλούσε παράνομα όπλα στην Αφρική. Αυτός όμως δεν σταμάτησε τις δραστηριότητές του και πούλησε την «πατέντα» για τη μετατροπή του M-114 σε μια σειρά χώρες, μεταξύ των οποίων ήταν η Νότια Αφρική, η Αυστρία, η Κίνα και, τελευταία η... Ελλάδα. Έτσι, το κανόνι που διαφήμιζε εκείνη τη νύχτα στον Αργοσαρωνικό ο κ. Λουκάς δεν ήταν άλλο από την «πατέντα» του Καναδού, που όλοι την είχαν αποκτήσει και

όλοι ήθελαν να την πουλήσουν ως «νόου χάου».

Οι χώρες που ενδιαφέρον περισσότερο την «Φεστ» και τη «Νόρικουμ» ήταν η Λιβύη και το Ιράν· και ο κ. Λουκάς ήλπιζε ότι θα επαναλάμβανε το προηγούμενο της «Στάγιερ» —μια άλλη μεγάλη βιομηχανία της Αυστρίας— η οποία το 1981 είχε κλείσει μια συμφωνία για όπλα αξίας πολλών εκατομμυρίων με το καθεστώς Καντάφι. Αλλά, στο σχέδιό του αυτό βρήκε αντίθετο τον πρόεδρο Άμρυ, ο οποίος φοβόταν ότι μέσω της Λιβύης τα όπλα θα έφταναν τελικά στο Ιράν. Αυτό είχε συμβεί και άλλες φορές στο παρελθόν. «Δεν μου αρέσει η υπόθεση. Τα όπλα αλλάζουν πολύ εύκολα κάτοχο σε αυτήν την περιοχή του κόσμου» έλεγε ο Άμρυ στο περιβάλλον του πριν πεθάνει. Και είχε πολλούς λόγους για να φοβάται μια διοχέτευση αυστριακών όπλων προς το Ιράν μέσω της Λιβύης:

- Το Ιράν είχε το κανόνι από το '70 και το είχε μετατρέψει σε 45άρι με τη βοήθεια των Ισραηλινών. (Το Ισραήλ είναι γνωστό ότι αποτελεί έναν από τους κύριους προμηθευτές όπλων και στρατηγικών ανταλλακτικών στους Πέρσες). Αλλά το ίδιο κανόνι το έχει και το Ιράκ —το έχουμε δει πολλές φορές στην τηλεόραση— που το απέκτησε μέσω της Ιορδανίας. Στην πρώτη φάση του περσοϊρακινού πολέμου, οι Ιρακινοί χρησιμοποίησαν το κανόνι στο βόρειο μέτωπο (Κουρδιστάν) με τη βοήθεια Αυστριακών τεχνικών. Λέγεται μάλιστα ότι το κουρδικό «Δημοκρατικό Κόμμα» του Μασούντ Μπαρζανί απήγαγε μερικούς αυστριακούς τεχνικούς (το '83).

- Το '84 το Ιράν ήθελε να αγοράσει το κανόνι της «Φεστ», αλλά την υλοποίηση του

«ντηλ» εμπόδιζε ο νόμος της Αυστρίας που προαναφέραμε. Έτσι, η Τεχεράνη προσπαθούσε να εξασφαλίσει το όπλο μέσω μιας τρίτης χώρας, η οποία όπως φοβόταν ο Άμρυ ήταν η Λιβύη.

● Και στο παρελθόν το Ιράν είχε προσπαθήσει να αποκτήσει αυστριακά όπλα μέσω τρίτων χωρών. Αλλά, μία, τουλάχιστον, απόπειρα κατέληξε σε «φιάσκο» τόσο για τη «νόρικομ» όσο και για τον κ. Λουκά.

Το «ντηλ» αφορούσε την αγορά αυστριακών όπλων από την Ταυλάνδη. Όμως, η Αυστριακή κυβέρνηση έμαθε ότι τα όπλα θα πήγαιναν στο Ιράν και την τελευταία στιγμή διέταξε τον πλοίαρχο του εμπορικού πλοίου που τα μετέφερε να «δέσει» στο λιμάνι Κορντέγιασο της Γιουγκοσλαβίας.

● Το μεγαλύτερο, «φιάσκο» κατά τον Άμρυ ήταν μια πολύ περίεργη υπόθεση αγοράς όπλων από την αυστριακή «Στάγιερ». Τα όπλα ήταν 630 τεθωρακισμένα, τα «έκλεισε» η Λιβύη και όπως λέγεται είχαν τελικό προορισμό πάλι το Ιράν. Το «φιάσκο» για τον Στάγιερ ήταν ότι αναγκάστηκε να πληρώσει εκατομμύρια σε διάφορους εμπόρους όπλων που εκ των υστέρων προσκόμισαν στοιχεία, σύμφωνα με τα οποία εδικαιούντο προμηθείας. Για να πωλήσει δηλαδή τα όπλα στη Λιβύη, η «Στάγιερ» αναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει τις «υπηρεσίες» ενός πολύ γνωστού στον «γκρίζο κόσμο» κυκλώματος, το οποίο και «της την έφερε» τελικά, εκβιάζοντάς της.

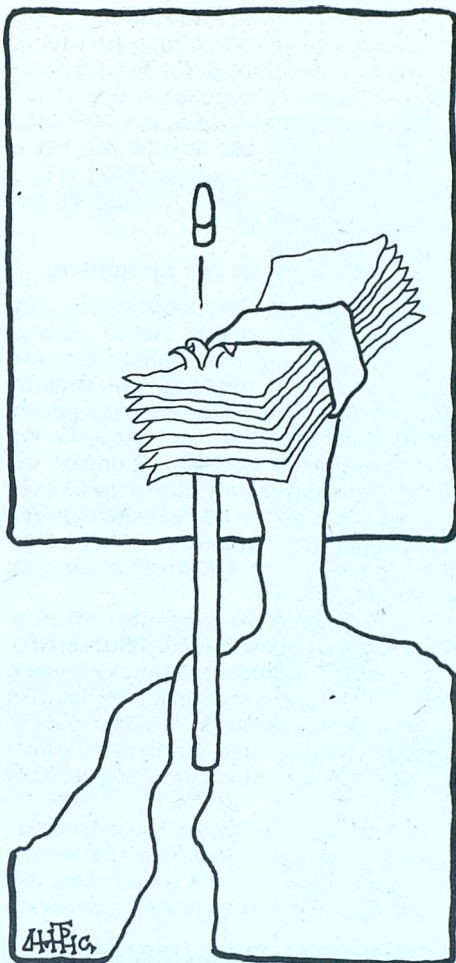
Πάλι ο Β. Τσάκος

Στις συνομιλίες που είχε με τους συνεργάτες του για την υπόθεση της «Στάγιερ», ο Άμρυ αναφερόταν ιδιαίτερα στον «περίεργο» ρόλο που διαδραμάτισε ο γνωστός από το «σκάνδαλο των Λέοπαρντ» έμπορος όπλων Βασίλης Τσάκος. Οι σχέσεις του Τσάκου με την «Στάγιερ» χρονολογούνται από παλιά και σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας το 1978 μεσολάβησε στην αγορά από την Ελλάδα αυστριακών τεθωρακισμένων «καταστροφικών άρματων», τύπου «Κουρασέρ» που τα κατασκευάζει η «Στάγιερ», παίρνοντας προμήθεια 400 εκατομμυρίων σελινίων. (Οι «μπίζνες» που έκανε ο κ. Τσάκος επί υπουργίας Ευάγγελου Αβέρωφ ήταν όντως λίαν επικερδής. Όσπου, κάποτε συνάντησε στο δρόμο του την ΑΧΧΟΝ).

Φαίνεται, όμως, ότι ο Β. Τσάκος είχε βρει κάποιο πολύ καλό «κουμπί» στην «Στάγιερ», επειδή όλες οι συμφωνίες που έκλεινε μαζί της του απέφεραν εκατομμύρια. Για παράδειγμα έχουμε στα χέρια μας τις εξής συμφωνίες:

● Συμφωνία της 24.7.1979 μεταξύ της «Στάγιερ» και της εταιρείας U.G.E. του Β. Τσάκου, με την οποία ο τελευταίος θα έπαιρνε προμήθεια 8,1% για την πώληση «στρατιωτικών προϊόντων» στη Σαουδική Αραβία.

● Συμφωνία των ιδίων εταιρειών της 31.3.1977. Ο Β. Τσάκος αναλάμβανε να πουλήσει τεθωρακισμένα τύπου SK 105 της «Στάγιερ» στο Μαρόκο, με προμήθεια

16,9%. Για τα ανταλλακτικά των τεθωρακισμένων θα έπαιρνε προμήθεια 50%, ενώ για τα πυρομαχικά ο κ. Τσάκος φάνηκε γενναιόδωρος και δεν θέλησε προμήθεια. (Λέγεται για την υπόθεση ότι για να εξασφαλίσει ο Β. Τσάκος την αστρονομική προμήθεια «εξαγόρασε τους πάντες στο Μαρόκο», χωρίς τελικά και να τους πληρώσει με αποτέλεσμα να έχει εκδοθεί διαταγή με την οποία διατάσσονται τα όργανα της αστυνομίας του Μαρόκου να τον συλλάβουν μόλις πατήσει το πόδι του στο βασίλειο).

Τελικά, ο Χέρμπερτ Άμρυ συγκέντρωσε όλα αυτά τα στοιχεία και τα έστειλε προσωπικά στον τότε υπουργό Εξωτερικών της Αυστρίας, Λέοπολντ Γκρατς. Ο Γκρατς έδωσε εντολή και το εμπόριο που επιχειρούσε να ξανανοίξει η «Νόρικομ» στη Μέση Ανατολή σταμάτησε. Δεν σταμάτησαν, όμως, τα προβλήματα του Άμρυ. Οι λογαριασμοί που είχε ανοίξει με την «κλικά των εμπόρων όπλων» που τόσο φοβόταν ήταν και μεγάλοι και ανοιχτοί. Έπρεπε, λοιπόν, να «εξοφληθούν», με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο.

(Ο Άμρυ είχε αρχίσει να επισύρει την προσοχή αυτών των εμπόρων όπλων από τότε που είπε στον ηγέτη των Χριστιανών του Λιβάνου, Καμίλ Τσαμούν, να πείσει τη Βιέννη να σταματήσει η διακίνηση αυστριακών όπλων μέσω της Συρίας στους μουσουλμάνους του Λιβάνου).

Ο Άμρυ πέθανε τον Ιούλιο του '85. Αλλά λίγο πριν το θάνατό του μιλούσε συνεχώς στους συνεργάτες του για αυτή την «κλικά», και επιπλέον ζήτησε από την ελληνική κυβέρνηση αστυνομική προστασία για τα γραφεία της εμπορικής αποστολής της Αυστρίας στην Αθήνα. (Επικεφαλής της αποστολής αυτής είναι κάποιος Γκύντερ Βούρτσα). Ο Άμρυ ζήτησε την προστασία της εμπορικής αποστολής λίγες μέρες αφού δέχθηκε την επίσκεψη ενός πολύ γνωστού στο κύκλωμα Πέρσης εμπόρου όπλων, που διατηρεί γραφεία και σήμερα στην Αθήνα. Ο Πέρσης αυτός θεωρούσε τον εαυτό του «ριγμένο» από την «Στάγιερ» και τη «Νόρικομ» και έθεσε υπόψιν του Άμρυ μια σειρά στοιχεία που βοήθησαν τον τελευταίο να σταματήσει το εμπόριο όπλων.

Λίγο μετά τη συνάντησή αυτή οι γιατροί συμβούλευσαν τον Άμρυ να κάνει «μπάιπας». Η επέμβαση τελικά δεν έγινε και ο Χέρμπερτ Άμρυ πέθανε στις 12 Ιουλίου του 1985. Η διακίνηση όπλων από την Αυστρία στη Μέση Ανατολή επαναλήφθηκε μετά το θάνατό του.

Ίσως να μην μάθουμε ποτέ αν οι φήμες που περιβάλλουν το θάνατο του πρώην Αυστριακού πρέσβη, ανταποκρίνονται στην αλήθεια. Ο εισαγγελέας, πάντως, που επιλήφθηκε της υπόθεσης του εμπόρου όπλων από την Αυστρία στο Ιράν αποφάνθηκε ότι δεν υφίσταται αντικείμενο για άσκηση ποινικής δίωξης.

Κάποιες κασέτες, όμως, που έφτασαν στο υπουργείο Εξωτερικών της Αυστρίας αποδεικνύουν κατά την κόρη του Άμρυ το αντίθετο. Οι κασέτες αυτές είναι κατά πάσα πιθανότητα το «προϊόν» της δώρης συνομιλίας του Άμρυ με τον Πέρση έμπορο όπλων που προαναφέραμε και νομίζουμε ότι το ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών έχει κάθε λόγο να τις ζητήσει. Όχι μόνο γιατί ο περί ου ο λόγος Πέρσης επιδιέχεται στην τέχνη του από την Αθήνα, αλλά και επειδή στην υπόθεση είναι αναμειγμένοι πολλοί και γνωστοί Έλληνες.

Οι περιπέτειες του M-114 στην Ελλάδα

Αλλά όπως είδαμε, ο δεύτερος στόχος του κ. Λουκά σε εκείνη τη μοιραία δεξίωση του 1984 ήταν το κλείσιμο μιας συμφωνίας με τον ελληνικό στρατό για τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού πυροβολικού.

Στο θέμα αυτό η «Νόρικομ» είχε ήδη υποβάλλει μια έγγραφη προσφορά στο ΓΕΣ που την υπογράφει ένας πρώην αντιπρόσωπος της ο οποίος, μετά το 1981, τοποθετήθηκε στην ΠΥΡΚΑΛ. Η προσφορά αφορούσε την αγορά από τη «Νόρικομ» πυροβόλων των 155, αλλά τελικά το «πρωτόκολλο» σταμάτησε για λόγους που αγνοούνται. Πάντως, το 1983 η αμερικανική ΒΜΥ πούλησε στον ελληνικό στρατό 39 αυτοκινούμενο πυροβόλα των 155, τύπου M-109 A2, συνολικής αξίας 34.196.000 δολαρίων, μαζί με τα ανταλλακτικά τους. Αντιπρόσωπος της ΒΜΥ στην Ελλάδα είναι η ΑΧΧΟΝ του κ. Θωμά Λιακουνάκου, ο ο-

ποιός έχει μεσολαβήσει για την πώληση και άλλων προϊόντων της BMY.

Το «χοντρό παιχνίδι» παίζεται όμως όχι για τα πυροβόλα των 155, αλλά για τον εκσυγχρονισμό των παλιών M-114 που διαθέτει ο ελληνικός στρατός. Εκτός από την BMY και την ACHON στο παιχνίδι έχουν αναμειχθεί η ολλανδική RDM, η βρετανική ROYAL ORDNANCE, η Ισραηλινή IMI (Ισραήλι μιλιτάρι ιντάστρις) η «Νόρικουμ» και η EBO. Ο αγώνας είναι σκληρός και το έπαθλο αξίζει τον κόπο τους. Αν η προμήθεια πάει σε ξένη εταιρεία τα πυροβόλα θα πάνε για εκσυγχρονισμό στο εξωτερικό και θα μας κοστίσουν 50-70 εκατομμύρια το κομμάτι. Αν, αντίθετα, πάρει την προμήθεια η EBO το κόστος, σύμφωνα με στελέχη της εταιρείας, δεν θα ξεπεράσει τα 30 εκατομμύρια το «κομμάτι».

Μέχρι τον περασμένο Ιούλιο ο ανταγωνισμός για την προμήθεια είχε περιοριστεί σε αψιμαχίες. Τον μήνα εκείνο, όμως, το ΓΕΣ έδωσε στην EBO ένα M-114 για να ετοιμάσει ένα πρωτότυπο με την καινούργια κάνη και η εταιρεία ανέλαβε την υποχρέωση να το έχει έτοιμο μέχρι τον ερχόμενο Νοέμβριο. Μόλις έγινε γνωστό το γεγονός αυτό οι αψιμαχίες μετατράπηκαν σε πόλεμο θέσεων, στον οποίο ο καθένας από τους αντιπάλους προσπαθεί να ενισχύσει τις δικές του και να εκπορθήσει τον αντίπαλο από τις δικές του. Η BMY υπολογίζει στις καλές διασυνδέσεις της ACHON και του κ. Λιακουδάκη, η EBO στο, γεγονός ότι ανέλαβε την κατασκευή του

πρωτότυπου, (και ότι στο κάτω κάτω, είναι ελληνική κρατική εταιρεία), η IMI στο γεγονός ότι και στο παρελθόν έχει πουλήσει σχετικά ήδη στο πυροβολικό και τέλος, σύμφωνα με μια πληροφορία, η RDM κάλεσε στη χώρα της τον αρχηγό του ΓΕΣ κ. Πενθερουδάκη και τον υποστράτηγο Ρουσελάκη διευθυντή του Δ' κλάδου και μέλος της Δ.Σ. της EBO.

Ποιος θα πάρει την προμήθεια;

Το αξιοπερίεργο της υπόθεσης είναι ότι όλες αυτές οι εταιρείες όπλων «πλασάρουν» το ίδιο περίπου εμπόρευμα: ένα «κιτ» μετατροπής του M-114 που στηρίζεται για όλους στην «πατέντα» που πούλησε σε όλους η SRC του... «περιεργου» Καναδού που προαναφέραμε. Ο οποίος την άνοιξε που μας πέρασε ήταν στην Ελλάδα και ανέλαβε από την EBO να εκπονήσει μια μελέτη για τη μετατροπή των M-114. Πούλησε, δηλαδή, στην EBO ότι είχε πουλήσει και στους άλλους.

Αξίζει, επίσης, να αναφερθεί ότι στην Defendory του 1982 είχε καταβάλλει προσπάθειες να αναλάβει τον εκσυγχρονισμό των M-114 και η νοτιοαφρικανική κρατική εταιρεία όπλων Armscor, επιδεικνύοντας το πυροβόλο που είχε μετασκευάσει, πάλι με πατέντα του Καναδού. Γράφαμε στο τεύχος 311:

«Η επίδειξη του πυροβόλου στην πολεμική έκθεση είχε προκαλέσει τις έντονες αντιδράσεις του Τύπου και των κομμάτων και η διεύθυνση της Defendory αναγκά-

στηκε να το απομακρύνει, ύστερα από επέμβαση της κυβέρνησης. Η υπόθεση αυτή «εξέθεσε» βέβαια τον κ. Βορρέ (αντιπρόσωπος της Armscor στην Ελλάδα) και ο ίδιος έσπευσε να υποστηρίξει ότι «ήταν αντίθετος με την επίδειξη του όπλου» σε δημόσιο χώρο. Στην υπόθεση αυτή δεν φαίνεται να ενεπλάκησαν μόνο η Ελλάδα και η Νότια Αφρική. Όπως λέει ο ίδιος ο Βορρέ το πυροβόλο ήρθε στη χώρα μας με στρατιωτικό αεροπλάνο, μέσω δύο σοσιαλιστικών χωρών, οι αρχές των οποίων του επέτρεψαν να προσγειωθεί, γνωρίζοντας, βέβαια, τι μεταφέρει και παρά τις διακηρύξεις του ΟΗΕ περί «εμπάργκο» στο εμπόριο όπλων με τη Νότια Αφρική.

Όσο για το ποιος προβλέπεται ότι θα πάρει τελικά την προμήθεια, στην EBO φοβούνται ότι, όπως συνέβη, πολλές φορές στο παρελθόν, κάποιος αρμόδιος κατάλληλα τοποθετημένος, στην κατάλληλη στιγμή και στο κατάλληλο συμβούλιο θα δηλώσει ότι η «Τουρκία μας πιέζει και είναι άμεση ανάγκη να προμηθευτούμε το όπλο». Αυτό θα σημαίνει ότι το ΓΕΣ «δεν θα προλαβαίνει να αναθέσει τη μετατροπή στην EBO», παρόλο που η τελευταία υποστηρίζει ότι διαθέτει την κατάλληλη υποδομή για να ανταποκριθεί έγκαιρα.

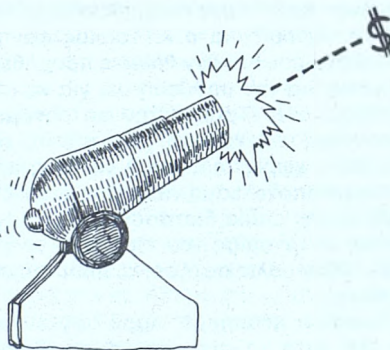
Περιμένουμε, λοιπόν, να μάθουμε ποιος θα πάρει την προμήθεια. Το σίγουρο πάντως είναι ότι ο μοναδικός κερδισμένος από την υπόθεση θα είναι ο Καναδός έμπορος όπλων, που, ό,τι κι αν γίνει, αυτός θα έχει πληρωθεί.

Ο δραστήριος και μυστήριος κ. Τζέραλντ Μπολ

Ο Καναδός Τζέραλντ Μπολ ήταν μέχρι πριν λίγα χρόνια ένας από τους πιο διάδοτους «γύπες» στο διεθνή εμπόριο όπλων. Και είναι τουλάχιστον εποχιακά, από τους πιο επιτυχημένους. Εκπρόσωπος της κυβέρνησης του Καναδά, στο έδαφος του οποίου (μαζί με εκείνο των ΗΠΑ) ήταν εγκαταστημένη η επιχείρησή του, είχε δηλώσει σχετικά: «Ο κ. Μπολ είναι η μεγαλύτερη αυθεντία στον τομέα της τεχνολογίας του πυροβολικού».

Και όχι μόνο της τεχνολογίας. Με την πώληση της πατέντας του κανονιού GH N-45, κοινώς κανόνι του Μπολ, κατ' αρχήν στην κρατική επιχείρηση της Νότιας Αφρικής ARMSCOR και κατόπιν στην αυστριακή Φεστ για 20 εκατομμύρια δολάρια και την πώληση ενός μεγάλου μέρους του δικού του μετοχικού κεφαλαίου σ' αυτές τις επιχειρήσεις κατόρθωσε να παρατείνει τη ζωή της επιχείρησής του από το τέλος της δεκαετίας του 60 μέχρι την αρχή της δεκαετίας του 80.

Το ναυάγιο του Μπολ οφείλεται μόνο μερικά στη στενότητα της αγοράς - απόρροια της εξιδίκευσης του εργοστασίου αποκλειστικά σε κανόνια και βλήματα. Ο κύριος λόγος ήταν όμως η πολιτική της κυβέρνησης του Προέδρου Κάρερ, η οποία επέβαλλε αυστηρές κυρώσεις στην περίπτωση εμπορίου όπλων με την Νότια

Αφρική. Μολονότι ο Μπολ ήταν εφοδιασμένος με πολλές διαβεβαιώσεις κυβερνητικών παραγόντων των ΗΠΑ και του Καναδά, καθώς και της CIA, που προέτρεπαν στις σχέσεις με τους ρατσιστές, τα αμερικανικά δικαστήρια, βασισμένα στη νομοθεσία, τον καταδίκασαν σε χρηματική ποινή και πολύμηνη φυλάκιση. Με το κλείσιμο της κερδοφορίας νοτιοαφρικανικής αγοράς έγινε όμως αδύνατη η συνέχιση της επιχείρησής. Ο Μπολ αποσύρθηκε από το 1981 στην ιδιωτική ζωή. Το κανόνι του όμως παραγόμενο τώρα στα εργοστάσια της ARMSCOR και τη Φεστ, συνέχισε την επιτυχή του σταδιοδρομία και απειλούσε μέχρι πρόσφατα να «βάλει πόδι» και στο ελληνικό πυροβολικό.

Η αγορά του GH N-45 από το ΓΕΣ ματαιώθηκε όμως μέχρι τώρα. Κατά πάσα πιθανότητα για πολιτικούς λόγους. Για αγορές όπλων, σε χώρες όπως η Ελλάδα, καθαρά οικονομικά και τεχνικά κριτήρια, παίζουν ένα μάλλον περιορισμένο ρόλο. Μολονότι λοιπόν το GH N-45 παρουσιάζει αναμφισβήτητη πλεονεκτήματα (ακρίβεια βολής, μεγαλύτερο Βεληνεκές κλπ.) η προώθησή του στον ελληνικό στρατό είχε προσκρούσει μέχρι τώρα σε φαινομενικά ανυπέρβλητα κωλύματα.

Σ' αυτό συνέτεινε φυσικά, και το ότι η δύναμη κρούσης του αυστριακού «λόμπι» στην Ελλάδα αποτελεί μια μάλλον αμελητέα ποσότητα. Επί πλέον η θυγατρική εταιρεία της Φεστ, η «Νόρικουμ», η οποία παράγει αυτά τα κανόνια, δρίσκονταν στα δύο τελευταία χρόνια στα πρόθυρα της χρεωκοπίας.

Σ' ό,τι αφορά όμως αυτό το τελευταίο σημείο τον τελευταίο μήνα έχουν σημειωθεί σημαντικές αλλαγές. Με τη αναδιοργάνωση της «Νόρικουμ» και τη συνένωσή της με άλλες παρεμφερείς εταιρείες στην Αυστρία, αυξήθηκε και το γόητρο της εταιρείας. Οι εδώ αντιπρόσωποι της αισιοδοξούν πάλι για την τύχη του προϊόντος τους. Απ' αυτήν την άποψη η ελληνική αγορά ξαναδρίσκει στην μπούκα των GH N-45.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ:

Η μαχόμενη αντίφαση και η ιστορία ως συγκυρία

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ
ΑΠΟ ΤΟ 1926 ΩΣ ΤΟ 1975

του Χρ. Κυριαζή

Ο θάνατος του Παναγιώτη Κανελλόπουλου δεν μπορεί παρά να σημαίνει την επικαιροποίηση της ιστορίας στη συλλογική μνήμη: Ο βίος και η πολιτεία του εκλειπέντος ακαδημαϊκού και πρώην Πρωθυπουργού, αρθρώθηκε και εκπροσώπησε με πιστότητα, συνοχή και συνέχεια κρίσιμες περιόδους από τη νεώτερη ιστορία.

Η πρώτη από αυτές είναι η πρώτη μεσοπολεμική δεκαετία, όπου ο «αιρετικός» του καθ' ημάς αστισμού, αρχικά ως υφηγητής Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ιούνιος 1929) και μετέπειτα ως τακτικός Καθηγητής στην ίδια έδρα (1933), προσπάθησε να υπερβεί τον αναποτελεσματικό και σχολαστικό ακαδημαϊσμό των παραδοσιακών «αστών» διανοούμενων. Στην προσπάθειά του αυτή επιλέγει τον μαχητικό αντιμαρξισμό της Σχολής της Χαϊδελδέργης, συμμαχώντας με τους τότε νεοκαντιανούς Κ. Τσάτσο, Ιω. Θεοδωρακόπουλο και Κ. Τριανταφυλλόπουλο. Με τους δύο πρώτους και τον Μ. Τσαμαδό θα αποτελέσουν τη Συντακτική Επιτροπή του «Αρχείου Φιλοσοφίας και θεωρίας των Επιστημών», που για αρκετά χρόνια θα αποτελέσει ένα από τα δυναμικότερα κέντρα αντιπαράθεσης προς τους τότε μαρξιστές διανοούμενους (Γληνό, Παλακωνσταντίνου, Κορδάτο).

Την εποχή αυτή, ο Π. Κανελλόπουλος έχει μόλις συμπληρώσει την πανεπιστημιακή του μόρφωση στα Πανεπιστήμια της Αθήνας, του Μονάχου και της Χαϊδελδέργης, όπου, στην Κοινωνιολογία, είναι κυρίαρχη η διδασκαλία του Μαξ Βέμπερ. Έχοντας ανακηρυχθεί διδάκτορας του Δικαίου στο Παν/μιο της Χαϊδελδέργης ο Π. Κανελλόπουλος, εγκαθίσταται στην Ελλάδα και λίγα χρόνια αργότερα, σε ηλικία 24 ετών, θα διεκδικήσει τον τίτλο ενός από τους πρώτους θεωρητικούς της κοινωνιολογίας στη χώρα, εκδίδοντας το «Περί των μεθόδων των Κοινωνικών Επιστημών» (1926). Μέχρι το τέλος της πρώτης μεταπολεμικής δεκαετίας θα εκδώσει άλλα δύο κοινωνιολογικά ποιήματα, το «Κοινωνιολογία των ιμπεριαλιστικών φαινομένων» (1927) και το «Ιστορία και κριτική των κοινωνιολογικών θεωριών» (1929).

Ένας μετα-βεμπεριανός διανοούμενος

Ο νέος κοινωνιολόγος αποπειράται μια μεταφορά στην Ελλάδα – όπου είχε αρχίσει να εμφανίζεται ήδη μια αρθρωμένη θεωρητική μαρξιστική σκέψη – των βασικών ιδεών ενός ρεύματος «αντικαπιταλιστικού ρομαντισμού» που εκπροσωπούσαν στη Γερμανία από τη σκέψη των Tonnies, Burckhardt, Simmel, Sombart κ.ά. Ο κύκλος αυτός, με γενάρχη τον Μ.

Weber, είχε επικεντρώσει την ιδεολογική του αντιπαλότητα προς τους παραδοσιακούς διανοούμενους και προς τους μαρξιστές, στην αντίθεση του σύγχρονου κόσμου μεταξύ «κοινότητας» και «κοινωνίας», μεταξύ «οργανικού» και «μηχανικού» πολιτισμού, μεταξύ «χρήματος και αίματος».

Η «Κριτική του Ιστορικού Υλισμού» (περ. *Επιφυλλίδες*, τομ. Α', τχ Θ, Απρίλιος 1928), που είναι και μια πρώτη ρητή αντιπαράθεση του Π. Κανελλόπουλου προς τον μαρξισμό, βασίζεται «εις πολλά σημεία αυτής επί του λίαν διαφωτιστικού έργου του Γερμανού Κοινωνιολόγου Werner Sombart "Ο προλεταριακός μαρξισμός"». Η νεορομαντική αντιαστική διάθεσή του μη νεοκαντιανού κοινωνιολόγου (όπως ο ίδιος γράφει στο «Heidelberg», άρθρο του που δημοσιεύτηκε στον τιμητικό τόμο για τον Κ. Τσάτσο – 1980) διακρίνεται ήδη στις πρώτες σελίδες του δοκιμίου του: η εποχή που γεννήθηκε ο μαρξισμός χαρακτηρίζεται «δια της τάσεως προς εκχυδαϊσμόν και επιτήδευσιν των πάντων», που οδήγησε τον Χέλντερλιν και τον Νίτσε να καταφύγουν «εις την παραφροσύνην ως εις την μόνην στοργικήν αδελφήν».

Η νεορομαντική αυτή άρνηση του μαρξισμού από τον πνευματικό οπαδό του Tonnies στην Ελλάδα, θα καταστεί εναργέστερη και θα προσλάβει διττή – αντιαστική και αντιμαρξιστική αιχμή – στο δοκίμιό του «Η κρίσις της εποχής μας και ο σοσιαλισμός» (περ. *Επιφυλλίδες*, τομ Β', τχ. Β, Μάρτιος 1929): «η αφοσίωσις των ανθρώπων εις την εμπειρικήν ζωήν, η αποξένωσις αυτής εκ του κόσμου της ψυχής, η απόλυτος επαγγελματοποίησης και μηχανοποίησης του ανθρώπου, ο μονομερής και φανατικός προσανατολισμός αυτού προς τον μηχανικόν πολιτισμόν αποτέλεσαν τις βάσεις και τους σκοπούς τόσο των αστικών αξιών όσο και των κατ' επίφασιν μόνον αντιτιθέμενων προς αυτές μαρξιστικών σοσιαλιστικών αξιών» (σ. 21). Για τον πρώιμο τότε πανεπιστημιακό «η κρίσις της

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ:

● Εντμόν Μερ-Κλοντ Περινιόν
Ο ΔΡΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
● Πιερ Ροζανβαλόν
ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ:
ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ
ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

● Υβόν Μπουρντέ-Αλέν
Γκιγιέρμ
ΑΓΩΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
*Θεωρητική αντιπαράθεση-
ιστορικές εμπειρίες-Σύγχρονες
διεκδικήσεις*

● Σοσιαλιστικό Κόμμα Γαλλίας
15+1 ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

● Καρντινέλι-Ζουκιν-
Μάρκοβιτς
ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ
ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
Υπέρ και κατά

● Γκράμσι, Λαπασάντ, Λεφέβρ,
Μπουρντέ, Σαπυί
ΑΡΘΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

● Παπασπηλιόπουλος-
Μπουρντέ- Γουάιζ-Πάγκαλος
ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
μια συζήτηση στο ANTI-φεστιβάλ

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ:

● Το σχολείο της οδού Βιτρυβ
...ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
*απόπειρα για μια άλλη
παιδαγωγική*

● Ζεράρ Μαντέλ-Κριστιάν
Βόγκτ
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ
ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ

(α' μέρος)
● Ζεράρ Μαντέλ-Κριστιάν
Βόγκτ
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ
ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ

(β' και γ' μέρος)
● Μόσε Γιογκένσεν
ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΝΗΚΕΙ ΣΤΟΥΣ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ

*Το Πειραματικό Λύκειο του
Όσλο*
● Τσό Ντήτριχ
ΤΟ ΕΝΕΡΓΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ
ΣΧΟΛΕΙΟ

*τον σοβιετικού παιδαγωγού
Π.Π. Μπλόνσκι*

● Ζ. Σμιτ
ΟΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΣΥΝΤΡΟΦΟΙ
και οι μαθητικές κοινότητες

● Δημήτρης Βεργίδης
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΣΤΟΝ
ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΟ
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟ

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ:

● Επιλογή-σύνθεση κειμένων:

Πιερ Σάμουελ

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ

● Κίνημα πληροφόρησης για τα

Δικαιώματα του Στρατιώτη

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑ-

ΤΙΩΤΩΝ

● Ομάδα Ελεύθεροι Λαϊκοί

Ραδιοσταθμοί

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑ

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΑ

ΚΙΝΗΜΑΤΑ:

● Κρις Χάρμαν

Ο ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΣ

ΑΓΩΝΑΣ ΣΤΗΝ

ΙΡΛΑΝΔΙΑ

● Τζόνθαν Νηλ

ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ-Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ

ΕΝΟΣ ΛΑΟΥ

● Άνα Γκουαδουλούπε

Μαρτίνες

EL SALVADOR

Μια γυναίκα του απελευθερωτι-

κού μετώπου καταγγέλλει

ΤΕΧΝΗ:

● Γκαϊήλ Χολστ

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

μύθος και πολιτική στη σύγχρονη

ελληνική μουσική

● Εουτζένιο Μπάρμπα

ΤΑ ΠΛΩΤΑ ΝΗΣΙΑ

Κείμενα για το θέατρο Οντίν

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ:

● Γκαβίνο Λέντα

ΠΑΤΕΡΑΣ ΑΦΕΝΤΗΣ

● Θανάσης Σκρουμπέλος

τα ΦΙΔΙΑ/στον ΚΟΛΩΝΟ

● Λευτέρης Ξανθόπουλος

ΤΑ ΑΝΤΙΨΥΧΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΠΙΣΗΣ:

● Ζορζ Λαπασάντ

BIOENERΓΕΙΑ

Η θεωρία και η πρακτική του

Β. Ράιχ και των διαδόχων του

● Μελανί Κλάιν-Τζόαν Ριβιέρ

ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΜΙΣΟΣ

Η ανάγκη της επανόρθωσης

εποχής μας οφείλεται εις την αδυναμίαν συνθετικής υπερνηκή-
σεως της υφιστάμενης αντιθέσεως μεταξύ οργανικού και μη-
χανικού πολιτισμού» (σ. 26) και όχι, υπονοείται, μεταξύ κε-
φαλαίου και εργασίας, αστισμού και σοσιαλισμού, αφού και
τα δύο αυτά πεδία παραγωγής ιδεών και ιστορικής διαδικα-
σίας ξεκινάνε από την «*ίδια μήτρα*»: τη μηχανή, το χρήμα, τον
υλιστικό πολιτισμό. Είναι μέσα σε αυτό το πλαίσιο αναφοράς
που ο Π. Κανελλόπουλος θα μιλήσει, στο ίδιο δοκίμιο, για
την «*υποταγήν αυτού*» (σ.σ. του άλλοτε χωρικού) υπό την
ανώνυμον δουλείαν του κεφαλαίου και της μηχανής» (σ. 12).

Προσχώρηση στην ενεργό πολιτική

Όταν γράφει αυτές τις σκέψεις ο Π. Κανελλόπουλος έχει
ήδη εγκαινιάσει τη σταδιοδρομία του στο χώρο της ενεργού
πολιτικής δράσης, και μάλιστα υπό την ιδιότητα του κρατι-
κού λειτουργού (σε αντίθεση με τις πεποιθήσεις ενός από τους
πνευματικούς του πατέρες, του Μ. Weber, για τον οποίο η
επιστήμη και η πολιτική είναι δύο αλληλοαποκλειόμενοι «κό-
σμοι»): στην Οικουμενική Κυβέρνηση Φιλελεύθερων-Λαϊκών
που προέκυψε μετά τις «δύσκολες εκλογές» του 1926, ο αθη-
νιός του Δ. Γούναρη θα πάρει τη θέση του Γενικού Γραμμα-
τέα του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας. Αργότερα, το 1932,
έχοντας ήδη εκλεγεί Υφηγητής Κοινωνιολογίας, θα αναλάβει
τη Γενική Γραμματεία του Υπ. Παιδείας. Τρία χρόνια αργό-
τερα, ο ιδιότυπος θεωρητικός «διμέτωπος» του καθηγητή,
πλέον, Π. Κανελλόπουλου θα εκφραστεί στο πεδίο της πολιτι-
κής-κομματικής διαμάχης με την ίδρυση του «Εθνικού Ενωτι-
κού Κόμματος» (15 Δεκεμβρίου 1935), το ιδεολογικό στίγμα
του οποίου έδωσε ο Επαμεινώνδας Τσέλος - άλλοτε αξιωμα-
τικός και μετά στενός συνεργάτης του Κανελλόπουλου και
υπαρχηγός του «Εθνικού Ενωτικού Κόμματος» - στη μπρο-
σούρα του «Από την αστικήν εις την ενωτικήν κοινωνίαν».

Με ελάχιστη οργανωτική και πολιτική προπαρασκευή, αυτό
το κόμμα - η ποθούμενη από τους ιδρυτές του «*τρίτη λύση*»
μεταξύ των παλαιών αντιθέσεων βενιζελισμού-
αντιβενιζελισμού, αφ' ενός, και του περιθωριοποιημένου
μαρξισμού, αφ' ετέρου - θα εκθέσει υποψήφιους σε 3 εκλογι-
κές περιφέρειες συγκεντρώνοντας 10.000 ψήφους στις εκλογές
του Ιανουαρίου 1936. Οι μήνες αυτοί μέχρι το τέλος της μεσο-
πολεμικής δημοκρατίας και την εγκαθίδρυση του καθεστώτος
της 4ης Αυγούστου «*αποτελούν το πρώτο στάδιο της ζωής
μου*», όπως αναφέρει ο ίδιος ο Κανελλόπουλος δέκα χρόνια
μετά, τον Ιανουάριο του 1945, σε μια ομιλία του στον ιδρυτι-
κό χώρο του «Εθνικού Ενωτικού Κόμματος», το θέατρο «Κεν-
τρικόν» (βλ. «1935-1945: Ένας απολογισμός»).

Τον Φεβρουάριο του 1937 συλλαμβάνεται και εξορίζεται
στην Κύθνο. Λίγους μήνες πριν όμως, ο αρχηγός του νέου
κόμματος, θα στείλει στον βασιλιά ένα Υπόμνημα και ένα
Σχέδιο Νέου Συντάγματος. Με το πρώτο, υποδηλώνει με σα-
φήνεια το φόβο του για τους «*μεγάλους εθνικούς κινδύνους*»
της δικτατορίας αφού ένα τέτοιο καθεστώς «*καλλιεργεί και
τονώνει την ψυχολογία αντεθνικών κινήματων*». Με το Σχέδιο
Νέου Συντάγματος «*εμφανίζεται η ελευθερία ως καθεστώς...
εξ' ίσων βουλευτικών και μαχητικό όπως και το καθεστώς των
δύο αντίθετων άκρων, της φασιστικής δεξιάς και της φασιστι-
κής αριστεράς*». Η «*μέση οδός*» που θεωρητικά και πολιτικά
μπορούσε να εκφράσει ο Π. Κανελλόπουλος, ίσως να τον
αξίωνε κάποια περισσότερη περίοψη και λιγότερο αντιφατι-
κή παρουσία σε μια χώρα με δημοκρατική παράδοση, σταθε-
ρούς αστικούς θεσμούς και αναπτυσσόμενο σοσιαλιστικό κόμμα.
Στην Ελλάδα, η μέση αυτή οδός θα τον οδηγούσε μοιραία είτε
στην αφάνεια, είτε στο ασυμβίβαστο της θεωρητικής του
προοπτικής με την πολιτική του δράση, στην αδυναμία στήρι-
ξης της πρώτης στη δεύτερη. Ήδη από τα 35 του χρόνια ο
καθηγητής Κοινωνιολογίας, του «Αθήνησι Πανεπιστημίου»
διέγραφε μια πορεία που τον έφερε, για τα περισσότερα χρό-
νια της ζωής του, στη δεύτερη από τις παραπάνω εκδοχές.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δεινοκράτους 131 - ΑΘΗΝΑ 115 21

Τηλ. 72.29.237

Αριστερά, στο Μόναχο το 1923 και δεξιά στη Γενεύη, το 1930.

Στα γραφεία της εφημερίδας «Νίκη», το 1963.

«Ούτε κομμουνισμός, ούτε αστισμός»

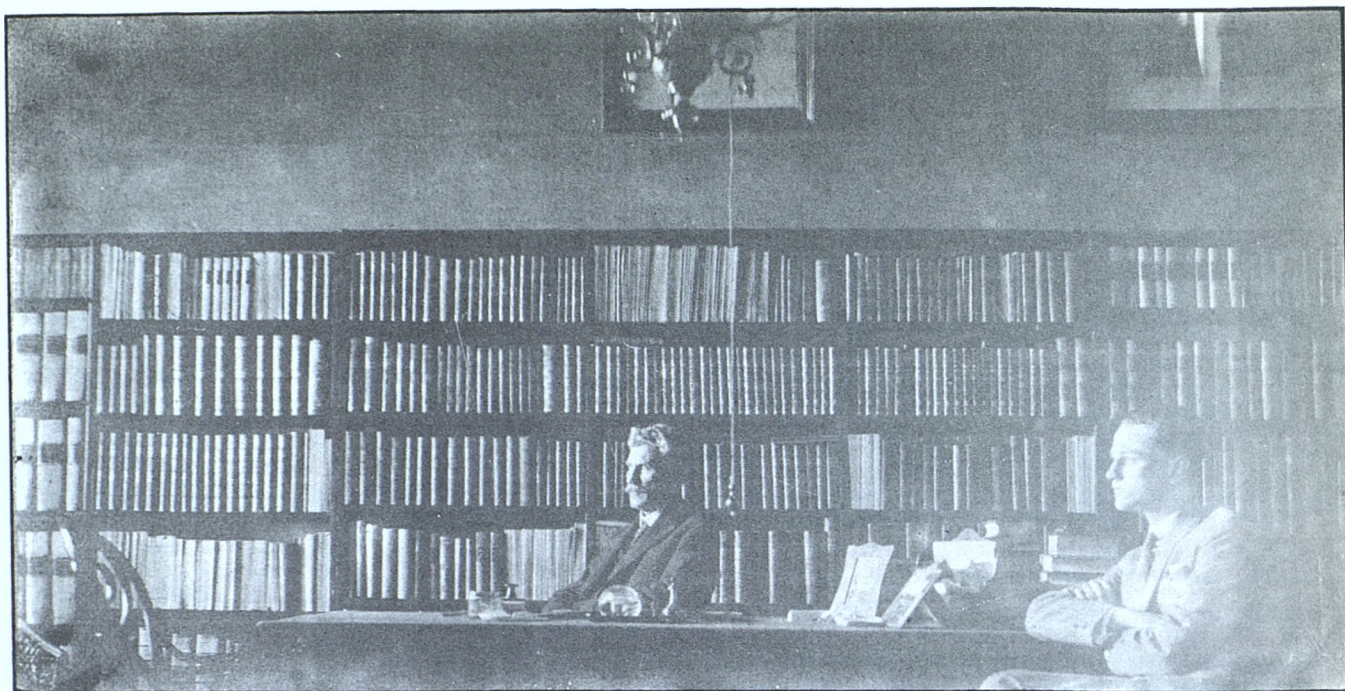
Τον Ιούνιο του 1939 στέλνει μακροσκελή επιστολή στον Μεταξά, όπου τον συμβουλεύει να αλλάξει προσανατολισμό στην εξωτερική του πολιτική στρεφόμενος προς την Αγγλία, γιατί, από τη φύση του, ο εθνικοσοσιαλιστικός ολοκληρωτισμός οδηγείται σε επεκτατικούς πολέμους. Για την «συνομιλία» του αυτή με το δικτάτορα (τέτοια που δεν είχε με τη δεύτερη δικτατορία της 21ης Απριλίου), ο τότε εξόριστος Π. Κανελλόπουλος λέει: «ο πολιτικός είναι υπεύθυνος, κι όταν ακόμα στον τόπο του υπάρχει δικτατορία κι ο ίδιος καταδιώκεται από τη δικτατορία... να βοηθάει και τους διώκτες του στα μεγάλα εθνικά προβλήματα» (βλ. «Απολογισμός», σελ. 11-12). Η εξωτερική πολιτική του καθεστώτος, βέβαια, δεν άλλαξε, όμως ο Π. Κανελλόπουλος δεν μπορούσε παρά να «συμβουλεύσει» τον δικτάτορα, με την έντονα ιδεαλιστική αντίληψη που είχε διαμορφώσει περί Κράτους, εθνικών ζητημάτων και εξουσίας που τα διαχειρίζεται. Και πάλι όμως, η αντίφαση ελλοχεύει στην πρακτική του καθηγητή και συγχρόνως πολιτικού άνδρα: «Το αστικό καθεστώς σου μιλάει για την πατρίδα, ενώ ενδιαφέρεται πάντα για τα οικονομικά προνόμια της εθνικής (ή – αυτό είναι το παράδοξο – και της διεθνούς) πλουτοκρατίας», γράφει εξόριστος στην Κάρυστο τον Οκτώβριο του 1940 (βλ. Π. Κανελλόπουλος, «Θα σας πω την αλήθεια», Αθήνα, 1945, σελ. 26). Στο δοκίμιό του αυτό, θα αναπαράγει πάλι την διττή αιχμή κριτική του στο σύγχρονο κόσμο: «Όποιος είναι μέσα του αληθινός άνθρωπος, δρίσκεται στην εποχή μας στην εξής θέση: Ούτε στον κομμουνισμό μπορεί να πάει, ούτε, όμως, και στο αστικό σύστημα μπορεί να σταθεί». Και αναζητάει μια «οργανική σύνθεση» των δύο αντίπαλων κόσμων, προσφεύγοντας στις περί κοινωνικής δικαιοσύνης και αξιοκρατίας ιδέες της «Πολιτείας» του Πλάτωνα – μια προσφυγή που έχει ήδη ολοκληρωθεί κάποια χρόνια πριν στη σκέψη του ιδεοκράτη νεοκαντιανού Κ. Τσάτσου. Η προγραμματική σύνθεση αυτής της «μέσης οδού» θα θυμίσει τις διδασκαλίες των εκπροσώπων του κατά Μαρξ γερμανικού «μικροαστικού σοσιαλισμού»: ο Π. Κανελλόπουλος ζητάει την «κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας στα μεγάλα μέσα παραγωγής» και συγχρόνως τη «διατήρηση της μικροαστικής και μικροαστικής γεωργικής οικονομικής αυτοτέλειας (...) αφήνοντας έτσι και στον... συμπιεσμένο διοικητικό εργάτη την ελπίδα μιας προαγωγής στη μικροαστική αυτοτέλεια»· παράλληλα «η διαχείριση και διεύθυνση» των μεγάλων μέσων παραγωγής και της πίστης θα «παραδοθεί» σ' αυτούς που «η δοκιμασία της ελεύθερης επιλογής θ' αποδείξει άξιους...». Λίγες σελίδες παρακάτω ο επαναμφανιζόμενος – την εποχή έκδοσης του δοκίμιου αυτού (1945) – ηγέτης του «Εθνικού Ενωτικού Κόμμα-

τος» δεν θα διστάσει να μετέλθει λαϊκιστικών σχημάτων μιλώντας για την «αργία των περισσότερων πλουσίων, που ξαπλώνουν την διαρκώς ξεκούραστη ή ανώμαλα ταλαιπωρημένη κορμάρα τους στις πολυθρόνες της ανίας, του καζίνο ή του καμπαρέ...».

Η ταραγμένη πενταετία

Από τότε που έγραψε αυτές τις σκέψεις μέχρι τότε που εκδόθηκαν σε διβλίο μεσολαβούν πέντε χρόνια, μεσολαβεί η πενταετία της εξόριστης κυβέρνησης του Καίρου, της Αντίστασης, της Απελευθέρωσης, του Δεκέμβρη του '44. Στη διάρκεια της, ο Π. Κανελλόπουλος θα 'χει πολεμήσει εθελοντής στο Αλβανικό Μέτωπο, απ' όπου θα επιστρέψει στις 21 Απριλίου 1941 διαφωνώντας με τη συνθηκολόγηση των δοσιλόγων· θα 'χει αναλάβει την Αντιπροεδρία και τα στρατιωτικά υπουργεία στην κυβέρνηση της Μ. Ανατολής (Μάιος '42-Μάρτιος '43), μολονότι δεν έγινε ρητά δεκτός ένας από τους όρους που έθεσε στον Τσουδερό: το να εξαγγείλει ραδιοφωνικά ο ίδιος ο τότε Πρωθυπουργός της εξόριστης Κυβέρνησης ότι ο ελληνικός λαός θα είναι αυτός που θα αποφασίσει για το πολιτειακό. Σαν Αντιπρόεδρος και Υπουργός Άμυνας, ο Π. Κανελλόπουλος θα κάνει δύο ταξίδια στο Λονδίνο (Οκτώβριο '42 και Ιανουάριο '43), στην Κυβέρνηση του οποίου και ειδικά στο πρόσωπο του Τσώρτσιλ εκφράζει την αμέριστη εκτίμησή του. Λίγες μέρες μετά την επιστροφή του από το δεύτερο ταξίδι – σκοπός του οποίου ήταν η προάσπιση των δικαιωμάτων της Β. Ηπείρου», μετά τις ανησυχτικές γι' αυτόν δηλώσεις που, στα μέσα Δεκεμβρίου 1942, είχαν κάνει περί εδαφικής ακεραιότητας της Αλβανίας οι 3 σύμμαχοι για το πρόβλημα της Αλβανίας – ο Π. Κανελλόπουλος παραιτείται «λόγω της συνωμοσίας κομμουνιστών και αρκετών δυστυχώς παλαιοκομματικών» (βλ. Ένας απολογισμός, 1945, σελ. 48-49). Πολύ αργότερα, στο Ημερολόγιό του, ο τότε Αντιπρόεδρος θα ενοχοποιήσει τους Άγγλους γι' αυτή του την «ανατροπή»...

Παρά την «κομμουνιστική συνωμοσία» όμως ο Κανελλόπουλος θα αναλάβει πάλι 2 υπουργεία στην Κυβέρνηση Παπανδρέου τον Ιούνιο του '44 μετά τη Συμφωνία Λιβάνου, συγκατοικώντας με 5 υπουργούς-αντιπροσώπους της Κυβέρνησης του ΕΑΜ (ΠΕΕΑ), για το οποίο, βέβαια, γράφει ότι οι σημαντικότερες θέσεις του παραδόθηκαν από το ΚΚΕ «στα χέρια αναρχικών εξτρεμιστών του παλαιού τύπου, καθώς και στα χέρια τυχοδιωκτών και αλητών». (Απολογισμός, 1945, σελ. 19). Με έναν απ' αυτούς τους «τυχοδιώκτες», τον Άρη Βελουχιώτη, ο Κανελλόπουλος, σαν εκπρόσωπος της ελληνι-

Με τον πατέρα του Κανελλό.

κής κυβέρνησης, θα σταθεί πλάι-πλάι, την ημέρα της απελευθέρωσης της γενέτειράς του Πάτρας, παρακολουθώντας την παράσταση των αγημάτων του ΕΛΑΣ...

Η «εγκληματική στάση» της «φασιστικής Αριστεράς» (Δεκέμβριος '44) θα βρει τον Κανελλόπουλο Υπουργό Ναυτικών και Οικονομικών, υπουργεία από τα οποία παραιτείται στις 3 Ιανουαρίου 1945 λόγω αλλαγής ολόκληρης της κυβέρνησης. Δραστηριοποιείται σαν αρχηγός του «Εθνικού Ενωτικού Κόμματος» προσδίδοντας σε μια αυτόνομη πολιτική παρουσία, πέρα από τις παλαιοκομματικές δυνάμεις του Λαϊκού Κόμματος. Η διαμορφούμενη συγκυρία, όμως, δεν ευνοεί την «μέσην οδόν» και μετατρέπεται σε ρητορικά και δημαγωγικά αθύρματα τις επιθυμίες Πλατωνικών συνθέσεων και τις λαϊκιστικές εκφάνσεις στη σκέψη του Π. Κανελλόπουλου. Λίγους μήνες αργότερα, την 1η Νοεμβρίου 1945, ο Κανελλόπουλος επιλέγεται ως λύση στην τότε κρίση της ελληνικής πολιτικής αναλαμβάνοντας την Πρωθυπουργία. 19 ημέρες μετά θα παραιτηθεί με τρόπο κόσμιο, και μόνον 30 χρόνια μετά θα γράψει για εκείνη την εικοσαήμερη πρωθυπουργία του ότι «η κυβέρνηση της Μ. Βρετανίας είχε προκαλέσει την πτώση μου.»

Η ενσωμάτωση στη Δεξιά

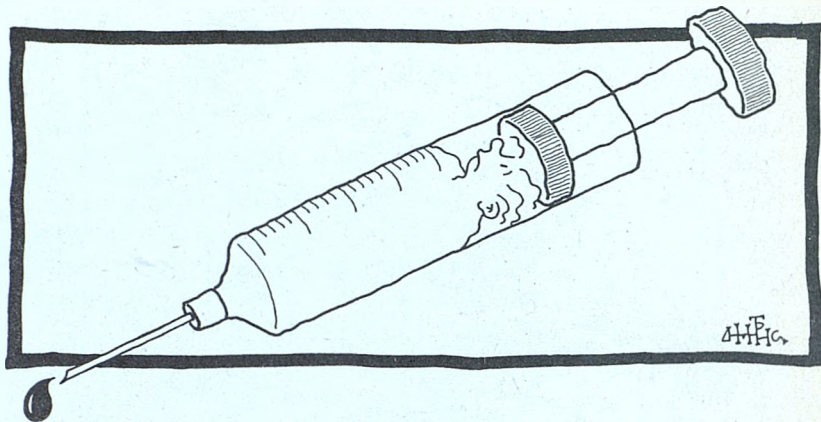
Ήδη η πρωθυπουργία του είχε συστηματικά υπονομευθεί από το συγκρότημα Λαμπράκη: Μια ημέρα μετά την ανάληψη της Πρωθυπουργίας, τα ΝΕΑ γράφουν στο κύριο άρθρο τους: «Γίνεται ένα νέο πείραμα με προσανατολισμό προς την Δεξιάν, προς την άκραν μάλιστα Δεξιάν... Η έλλειψις στοιχειώδους συναισθήσεως της τραγικής καταστάσεως του τόπου... αποδεικνύεται δια της αναθέσεως της εντολής εις τον κ. Κανελλόπουλον». Στο ρεπορτάζ της εφημερίδας υποστηρίζεται ότι: «Κύριοι παράγοντες της λύσεως που "εμαγειρεύετο" εις το Χαλάνδρι, υπήρξαν η οικογένεια Τσάτσου και ωρισμένος πολιτικός ηγέτης της μοναρχικής δεξιάς του οποίου υποχείριος είνε τελευταίως ο Πρωθυπουργός (...), ο Κανελλόπουλος είνε εκ των πολιτικών ανδρών της νέας σχολής οι οποίοι... εκθέτουν τας γνώμας των χωρίς καμμίαν εγγύησιν ειλικρινείας (...). Ο βίος της νέας κυβερνήσεως προβλέπεται από όλους δραχύς.» (ΝΕΑ φ. 2-11-1945). Ο Π. Κανελλόπουλος θα κάνει τα αντίθετα ακριβώς απ' ό,τι θα χρειαζόταν για να ανασκευάσει τις εις βάρος του κατηγορίες περί άκρας δεξιάς πο-

λιτικής και φιλομοναρχισμού. Στις 4-11-1945 εγκρίνει τη δήλωση του Υπ. Εσωτερικών Ψαρρού ότι οι εκλογικοί κατάλογοι είναι απολύτως γνήσιοι και δεβαιώνει προσωπικά ο ίδιος ότι ποτέ ως τότε δεν είχε γίνει στον τομέα αυτό τόσο «τίμια δουλειά». Λίγες ημέρες μετά, το Πρωτοδικείο Αθηνών θα ακυρώσει μια σειρά εκλογικούς καταλόγους και ο Π. Κανελλόπουλος θα υποχρεωθεί να δηλώσει ότι θα «επανεξετασθεί» το ζήτημα. Μια σύσκεψη του Δαμασκηνού με τον Βρετανό υφυπουργό Εξωτερικών Μακ Νηλ και τον πρεσβευτή Λήπερ στις 20-11-45 οδηγεί αυθημερόν στην παραίτηση της Κυβέρνησης Κανελλόπουλου, αφού προηγουμένως ο Πρωθυπουργός έχει αξιωθεί και τον «τίτλο» του «αρριβιστικού νεοανδρισμού» (ΝΕΑ 7 και 8 Νοεμβρίου 1945, κύρια άρθρα).

Λίγους μήνες αργότερα θα συνασπισθεί στην «Εθνική Πολιτική Ένωση» με τους Γ. Παπανδρέου και Σοφ. Βενιζέλο, μετέχοντας στις φορτισμένες με τρομοκρατία και διώξεις εκλογές του Μαρτίου 1946, και εκλεγόμενος βουλευτής. Θα αναλάβει διάφορες θέσεις στις Κυβερνήσεις Πυλίτσα, Μαξίμου, Σοφούλη και Διομήδη, και στην Κυβέρνηση Βενιζέλου (1950) θα γίνει αντιπρόεδρος και υπουργός των τριών πολεμικών Υπουργείων. Ο Παν. Κανελλόπουλος έχει ήδη ενσωματωθεί στην μετεμφυλιακή πολιτική πραγματικότητα μετέχοντας σε καίριες διαδικασίες και βαθμίκες του οικοδομούμενου «αποκλειστικού-αντικομμουνιστικού» πλέγματος εξουσίας. Στις 6 Ιανουαρίου 1951 το Κόμμα του συγχωνεύεται με την ομάδα βουλευτών του Στεφ. Στεφανόπουλου που αποχώρησε από το «Λαϊκό Κόμμα» και οι δύο ηγέτες γίνονται συναρχηγοί του «Λαϊκού Ενωτικού Κόμματος», που λίγο μετά αναγορεύεται στο σημαντικότερο σχήμα της Δεξιάς με επιδιώξή του την κάθοδο του Παπάγου στην πολιτική και το συνασπισμό γύρω από το πρόσωπό του όλων των δεξιών δυνάμεων και μερίδων του Κέντρου. Λίγες εβδομάδες μετά (Φεβρουάριος 1951), ο Π. Κανελλόπουλος, θα μιλήσει στη Θεσσαλονίκη για «Κυβέρνηση εξωκοινοβουλευτικής σύνθεσης», πράγμα που θα καταδικασθεί από τους κεντρώους ηγέτες, αλλά και από τον αρχηγό του «Λαϊκού Κόμματος» Τσαλδάρη, ο οποίος επιπρόσθετα θα μιλήσει για «μακρούς αγώνες του γνωστού συγκροτήματος» που οδήγησαν στην «ανώμαλον, τεχνητήν συγκρότησιν του ΛΕΚ»: ο ηγέτης του «παλαιού πολιτικού κόσμου», εξυπονεί προφανώς το συγκρότημα Λαμπράκη, το οποίο 6 χρόνια μετά την υπονόμευση Κανελλίδου (1945) προωθεί

«Θα τους λιώσουμε,
θα τους συντρίψουμε,
θα τους πατάξουμε,
θα τους τσακίσουμε»

του Στέλιου Κούλογλου

Φθινοπωρινής ψύχρας δοηθούσης, η Πανεπιστημιούπολη του Ζωγράφου είναι σχεδόν έρημη. Οι νεολαίοι που είναι επιφορτισμένοι με τα πολυάριθμα τραπέζια, αναπολούν με νοσταλγία το προηγούμενο βράδυ όταν τα πούλμαν είχαν μεταφέρει απ' όλες τις γωνιές της Αθήνας, τα μέλη του ΠΑΣΟΚ τα οποία παρακολούθησαν την ομιλία του Ανδρέα Παπανδρέου. Κι όμως: στο στέκι της Αυτοδιοίκησης, σ' έναν από τους χώρους των εκδηλώσεων της «Γιορτής Νεολαίας» του ΠΑΣΟΚ, είναι συγκεντρωμένα πάνω από 500 άτομα, ενώ η ατμόσφαιρα έχει ήδη ζεσταθεί. Όχι δεν πρόκειται για κάποια συγκέντρωση, με θέμα τις δημοτικές εκλογές ή την ανάπτυξη του θεσμού της ΤΑ. Γεννηματάς, Κακλαμάνης, Δροσογιάννης, Γ. Παπανδρέου ετοιμάζονται να πάρουν μέρος στην συζήτηση των φετινών εκδηλώσεων: το νόμο για τα ναρκωτικά.

Τον λόγο παίρνει πρώτος, ο υπουργός Υγείας, και βασικός αρχιτέκτονας της τελικής μορφής με την οποία παρουσιάστηκε το νομοσχέδιο. «Βασικές αντιλήψεις μας», εξηγεί ο Γιώργος Γεννηματάς, είναι ότι «δεν υπάρχουν σήμερα Καιάδες», και συνεπώς «το βάρος πέφτει στην κοινωνική επανένταξη και «στην πρόληψη» αντί της καταστολής, η οποία επικρατούσε στην σχετική χουντική νομοθεσία του 72». Σιγά-σιγά, ο τόνος του ομιλητή αρχίζει να υψώνεται, για να κατακραυγώνουν σε λίγο όλους αυτούς που επιμένουν στις «λεγόμενες διακρίσεις», μεταξύ «των σκληρών και των μαλακών ναρκωτικών». «Για μας δεν υπάρχουν διακρίσεις στις ύλες», συνεχίζει «αλλά στις ανθρώπινες σχέσεις. Η κυρίαρχη αντίθεση, είναι μεταξύ των εμπόρων και των χρηστών, ενώ υπάρχει και η αντίφαση, μεταξύ των εθισμένων και των μη εθισμένων». Μετά από αυτήν την χρησιμοποίηση της Μαικήρας διαλεκτικής για τις αντιθέσεις, ο υπουργός Υγείας καταλήγει στο διατάγμα: «αποποινικοποίηση της χρήσης, μέχρι και παραγραφή του αδικήματος

από το ποινικό μητρώο, και τσάκισμα των αφορμών, και κυρίως των αιτίων του φαινομένου των ναρκωτικών». Ιδιαίτερα δε, τσάκισμα των «στυγνών δολοφόνων, των εμπόρων». Χειροκροτήματα από ένα μεγάλο μέρος του ακροατηρίου, ψίθυροι από ένα άλλο.

Οι τελευταίοι αρχίζουν να δυναμώνουν, με την ομιλία του υπουργού Δικαιοσύνης, που τάσσεται υπέρ μιας εκστρατείας, μίας «μάχης μέσα στην οικογένεια, στη δουλειά, στις γειτονιές, στα Πανεπιστήμια, στα σχολεία» εναντίον των ναρκωτικών. «Ο μοχλός που χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα», αναλύει ο Απόστολος Κακλαμάνης, «είναι η καταστολή». «Το ένα τρίτο του συνόλου των κρατουμένων στις φυλακές, έχουν υποπέσει σε αδικήματα για τα ναρκωτικά, και βρίσκονται όλοι μαζί, χρήστες, ταξικομανείς, έμποροι, θύματα δηλαδή και θύτες μαζί». Αποτέλεσμα και οι απλοί χρήστες, να εξέρχονται μετά, εκπαιδευμένοι έμποροι ή ταξικομανείς.

«Και γιατί επί πέντε χρόνια τους κρατάτε κι εσείς μαζί», πετάγεται κάποιος από το ακροατήριο, αλλά ο ομιλητής έχει περάσει στο επόμενο θέμα: «Ορισμένοι έγραψαν» συνεχίζει «ότι οι διατάξεις για τη δήμευση των περιουσιών των εμπόρων και των συγγενών τους είναι δρακόντειες. Είναι όμως παράγοντας βασικός για την αντιμετώπιση των εμπόρων και του προβλήματος των ναρκωτικών, το τσάκισμα κάθε προσδοκίας κέρδους». Εξάλλου η δήμευση των περιουσιών, ισχύει για τους συγγενείς πρώτου και δεύτερου βαθμού, κι εφ' όσον στο Δικαστήριο, πιθανολογείται σε σοβαρό βαθμό... υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι οι περιουσίες απεκτήθηκαν από το εμπόριο ναρκωτικών. «Μωρέ ας γράψουμε κάπου αλλού την περιουσία μας» λέει ευρισκόμενος στην γαλαρία νεολαίος μ' έναν πράσινο ήλιο στο πέτο. «Με τον Δροσογιάννη υπουργό Δημόσιας Τάξης, δεν είσαι ποτέ σίγουρος».

ΟΙ ΔΥΟ ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ

«Συντρόφισσες και σύντροφοι», αρχίζει ο στρατηγός που παίρνει αμέσως μετά το λόγο, «το Νομοσχέδιο εισάγει δύο βασικές καινοτομίες πρώτον, δίνει την ευχέρεια στις καταδιωκτικές αρχές, να διενεργούν διώξεις σε όλη την επικράτεια, και δεύτερο δίνει την ευχέρεια συντονισμού μεταξύ των διωκτικών υπηρεσιών. Μέχρι τώρα υπήρχε διασπορά, μεταξύ της ΕΛ.ΑΣ, του Λιμενικού, του υπουργείου Οικονομικών κλπ.» Μετά την ανάλυση των εντυπωσιακών καινοτομιών, ο Αντώνης Δροσογιάννης αναλαμβάνει την υπεράσπιση του μέτρου για τη δήμευση των περιουσιών των συγγενών, εκτιμώντας φαίνεται ότι το θέμα δεν καλύφθηκε επαρκώς από τον προλαλήσαντα. «Προ καιρού ήρθε να με δει μία επιτροπή γονέων, παρασυρμένων παιδιών, και ειλικρινά, μία εβδομάδα δεν μπορούσα να συνέλθω. Υπήρχε οικογένεια με τρία παιδιά στα ναρκωτικά. Και θα σκεφτούμε μετά το παιδί του εμπόρου, θα λυπηθούμε την γυναίκα του; Θα τους χτυπήσουμε αλύπητα» καταλήγει, μέσα σε ενθουσιώδη χειροκροτήματα.

Παρ' ότι κουρασμένος από τις συνεχείς συσκέψεις για την ανακάλυψη του Ρωχάμη, ο στρατηγός συνεχίζει αδυνατώντας να κρατήσει μυστική τη νέα επιτυχία των υπηρεσιών του. «Δεν μπορώ να μπω σε λεπτομέρειες» εκμυστηρεύεται στο κοινό, «αλλά δρισκόμαστε στα ίχνη σπείρας. Έχουμε πιάσει 12 κιλά ηρωίνης, 64 κιλά χασίσι και 11500 δενδρύλλια, που είναι φυτεμένα στην Ελλάδα». Μόλις τελειώνουν τα χειροκροτήματα, ο υπουργός Δημοσίας Τάξης θα συνεχίσει καθησυχάζοντας τους παρευρισκόμενους, που ίσως ανησυχούν για την ηθική στάθμη των διωκτικών αρχών: «τα ναρκωτικά που θα κατασχονται» εξηγεί «δε θα κρατιούνται στο τμήμα, όπως μέχρι σήμερα, αλλά θα παραδίδονται στις δικαστικές αρχές». «Δεν μπορείς να πεις, κάνουμε αναδιανομή πλούτου» μουρμουρίζει δίπλα ένα

στέλεχος της νεολαίας ΠΑΣΟΚ, ενώ ο στρατηγός καταλήγει μέσα σε κλίμα ενθουσιασμού: «Με τον νέο νόμο, μας λύωνται τα χέρια. Θα τους τσακίσουμε».

Ίσως λόγω του κάματον του ακροατηρίου, τα λιγότερα χειροκροτήματα ακούγονται στην αναγγελία του τέταρτου ομιλητή, του Γιώργου Παπανδρέου. Αφού ευχαριστήσει την νεολαία ΠΑΣΟΚ για την πρόσκληση, ο υφυπουργός Πολιτισμού κάνει τις περισσότερες προσπάθειες να τοποθετήσει το πρόβλημα σε άλλη βάση. Ο νέος άνθρωπος που αντιμετωπίζει προβλήματα και επιλέγει τα ναρκωτικά «επιλέγει ίσως την χειρότερη των λύσεων για τη ζωή του», ενώ η ανεύρεση των κοινωνικών αιτιών είναι αυτή που προέχει, τόσο στα ναρκωτικά όσο και για άλλα προβλήματα, «όπως το οινόπνευμα»... «Η πρόληψη, πρέπει να περιλαμβάνει την ενημέρωση που θα καταρίψει τους μύθους, θετικούς και αρνητικούς», συμπληρώνει κάνοντας έναν υπαινιγμό για την μυθοποίηση των ναρκωτικών μέσα από την δημιουργία απαγορευμένων παραδεισών, ενώ θα είναι ο μόνος που θα μιλήσει για μαλακά και σκληρά ναρκωτικά. Η προσπάθεια «ενιαίας εμφάνισης της κυβέρνησης προς τα έξω» και ένα χαλαρό στυλ, θα ελαχιστοποιήσουν τις διαφοροποιήσεις («είναι ψευδοδίλημμα τα σκληρά ή μαλακά ναρκωτικά», προσθέτει) και θα οδηγήσουν στην άποψη για το ξεπέρασμα του προβλήματος σε... στρατηγική βάση, «σε μια διαφορετική κοινωνία».

«ΘΑ ΒΑΛΩ ΕΙΔΙΚΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ»

Το λόγο θα πάρει μετά η εκπρόσωπος των γονέων των παιδιών που νοσηλεύονται στη Σίνδο, οι οποίοι είναι απόλυτα ευχαριστημένοι από την – πράγματι πολύ καλή – δουλειά της κυβέρνησης, στον τομέα της εθελοντικής αποτοξίνωσης. «Δε θέλω να με κατηγορήσετε για κομματιολογία», λέει η ομιλήτρια «αλλά η κοινωνική προσφορά της κυβέρνησης με τη δημιουργία της Ιθάκης, θα αναγνωριστεί από την ιστορία».

Είναι μετά τα χειροκροτήματα, που συνοδεύουν τα λόγια της εκπροσώπου των γονέων, που θ' αρχίσουν οι ερωτήσεις από το κοινό. Τις πρώτες απ' αυτές θα χρησιμοποιήσει ο Γιώργος Γεννηματάς, για να τονίσει την «κοινή γλώσσα», την «ομοφωνία» της κυβέρνησης, που επιτεύχθηκε μετά από σκληρό διάλογο. Μία συμφωνία «όσων είναι και όσων δεν είναι εδώ» καταλήγει ο υφυπουργός Υγείας, ενώ ο τέως γραμματέας Νέας Γενιάς Στέφανος Μανίκας, παρακολουθεί ανέκφραστος την «οπόντα», στις πίσω γραμμές του ακροατηρίου. Το ενδιαφέρον θα μεγαλώσει, όταν παρευρισκόμενος πολίτης, υποψήφιος ίσως για μία θέση στα Σώματα Ασφαλείας, θέτει

σε αμφισβήτηση την αποτελεσματικότητα των τελευταίων. «Πού πρέπει να απευθύνεται κάποιος» ρωτάει τον στρατηγό «όταν αντιλαμβάνεται κάτι; Γιατί το καλοκαίρι, πήγα στην Ικαρία, βρήκα μέχρι και φυτείες, έφτιαξα σχέδιο, και ειδοποίησα την Αστυνομία για να τους πιάσουμε, έκλεισα RENDEZ-VOUS, αλλά δεν ήρθαν». «Παίρνω τον διοικητή», συνεχίζει ο Σέρλοκ Χολμς, παρά την φανερά αμηχανία του στρατηγού «και μου λέει: δεν ήρθαν; Εγώ είχα δώσει διαταγή να έρθουν». «Όταν πήγα κι εγώ στο υπουργείο απόρρησα» απαντά ο Αντώνης Δροσογιάννης, ψιλοκαρφώνοντας τους προηγούμενους συναδέλφους του – υπουργούς Δημόσιας Τάξης. «Υπήρχαν μόνο 57 άνθρωποι, για την Δίωξη Ναρκωτικών. Αυξήσαμε τους ανθρώπους, φέτος το καλοκαίρι έστειλα αποσπάσματα σε νησιά. Για την περίπτωση που μου λέτε, θα κοιτάξω. Σκέφτομαι μάλιστα να εγκαινιάσω έναν αριθμό, για να τηλεφωνεί όποιος αντιλαμβάνεται κάτι».

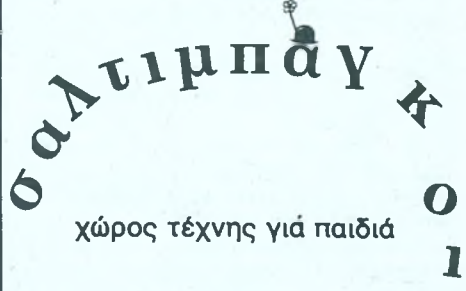
Κι ενώ μεγάλες πλάκες προμηνύονται για όσους θα μαλώνουν με τον γείτονά τους για τα κοινόχρηστα της πολυκατοικίας, και θα τον καρφώνουν στο τηλέφωνο του στρατηγού για έμπορο, οι ομιλητές αποφεύγουν να απαντήσουν σ' ένα από τα πλέον αδιευκρίνιστα σημεία του νομοσχεδίου. «Ποια είναι η ποσότητα, που θα διαφοροποιεί τον έμπορο από τον χρήστη» ρωτάει κάποιος, για να απαντήσει ο Γιώργος Γεννηματάς, «ότι αυτό είναι θέμα των εμπειρογνομόνων, αφού υπάρχουν πάρα πολλές ναρκωτικές ουσίες». Η αμηχανία φτάνει στο απόγειο, όταν κάποιος πιστοποιεί ότι «μέσα στον καλλιτεχνικό κόσμο, υπάρχουν αρκετοί χρήστες, και άλλοι που διακινούν φιλικά, για καλύτερη επίδοση». «Ο νόμος αντιμετωπίζει την περίπτωση» απαντά χαμογελώντας ο Απόστολος Κακλαμάνης, αλλά ο υφυπουργός Υγείας βάζει τα πράγματα στη θέση τους: «Είναι κρίμα να μηδενίζουμε. Υπάρχουν καλλιτέχνες και καλλιτέχνες. Αλλοίμονο αν οι πραγματικοί καλλιτέχνες, χρησιμοποιούσαν σαν πηγή έμπνευσης τον λευκό θάνατο», θα φωνάξει χειροκροτούμενος.

Ήδη έχει αρχίσει να κάνει κρύο στην Πανεπιστημιούπολη, και ο Αντώνης Καρράς, από τους αμφισβητίες της ΚΕ του ΠΑΣΟΚ, παγώνει την ατμόσφαιρα: «από την είσοδο και έξοδο των επισήμων του Ελληνικού, περνάνε ορισμένοι, που κρατάνε την τσάντα κάποιων άλλων», μέσα στην οποία υπάρχουν σκληρά ναρκωτικά, για τους πλούσιους. Ο υπαινιγμός, ίσως γίνεται για κάποια έντονα κυκλοφορούσα φήμη, που θέλει έναν υψηλά ιστάμενο να συλλαμβάνεται τελευταία με κοκκαΐνη, και το θέμα να «κουκουλώνεται». «Στην Ταϊλάνδη, υπάρχει η σκληρότερη νομοθεσία για τα

ναρκωτικά», προσθέτει ο Καρράς «αλλά είναι ο παράδεισος των ναρκωτικών. Το πρόβλημα δεν βρίσκεται στα Εξάρχεια, αλλά αυτό είναι μία αντίληψη, που εσείς σύντροφε Δροσογιάννη θ' αργήσετε να καταλάβετε».

Ο στρατηγός πρέπει να αντεπιτεθεί. Οι κυριότεροι έμποροι, απαντά, «είναι στα σαλόνια... Θα τους χτυπήσουμε αλύπητα. Και ξέρεις ότι δεν είμαι εγώ που θα «χαρίσω» όσο ψηλά κι αν βρίσκεται κάποιος». Άλλη περίεργη ακροάτρια, ζητάει να μάθει περισσότερα πάνω στην εκπαίδευση των αστυνομικών της Δίωξης Ναρκωτικών, που έχει προηγουμένως εξαγγείλει ο αρμόδιος Υπουργός. Ο τελευταίος βρίσκει εύλογο το ερώτημα, κι αρχίζει να εξηγεί, όταν ο Γιώργος Γεννηματάς, με την έκδηλη συμφωνία των άλλων δύο επεμβαίνει για να τονίσει ότι «κύριοι φορείς της ενημέρωσης, δεν είναι οι αστυνομικοί» και ότι το πρόβλημα αντιμετωπίζεται με την πρόληψη.

Τα χέρια των απορούντων υψώνονται για νέες ερωτήσεις, αλλά όταν το μέλος της επιτροπής της Νεολαίας ΠΑΣΟΚ που συντονίζει τη συζήτηση, αναγγέλλει το τέλος της βραδιάς, η απορία παραμένει: μήπως το πιο «ορατό» και επικτό μέρος του νόμου, δηλαδή, το «λιώσιμο» η «συντριβή», το «τσάκισμα» κλπ. των εμπόρων, ανακηρύξει τα Σώματα Ασφαλείας, σε κύριο χειριστή ενός κοινωνικού προβλήματος;

χώρος τέχνης για παιδιά

- θεατρικά παιχνίδια
- αυτοσχεδιασμοί
- παντομίμα
- ζωγραφική
- πηλός
- μάσκες

με πολύ κέφι από τις

Αννέτα Παπαθανασίου ηθοποιός
Ολυμπία Μπασκλαβάνη παιδαγωγός

Πληροφορίες κάθε Δευτέρα 6-8
Εθ. Αντιστάσεως 3, Χαλάνδρι, τηλ. 68.17.113.

ΙΑΝΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ-ΓΚΑΛΕΡΙ

ΕΚΘΕΣΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ
του Αλέξη Κυριτσόπουλου
17 Οκτωβρίου

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 7 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Μετά τη μεγάλη επιτυχία
που γνώρισαν

ΤΑ ΜΑΥΡΑ ΦΕΓΓΑΡΙΑ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ

τώρα κυκλοφορεί το καινούριο
βιβλίο
του Πασκάλ Μπρυκνέρ

ΤΟ ΜΕΓΑΡΟ ΤΩΝ ΧΑΣΤΟΥΚΙΩΝ

Ένα απείρως διασκεδαστικόν
ανάγνωσμα
που απευθύνεται σε έφηβους και
μεγάλους
(ίσως, κατά ιδιαίτερη προτίμηση,
στους...
κρυφοσαδιστές και κρυφομαζοχιστές).

ΑΣΤΑΡΤΗ

ΣΟΛΩΝΟΣ 121 ΤΗΛ.: 3619802 - 3606597

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

W.R. BURNETT

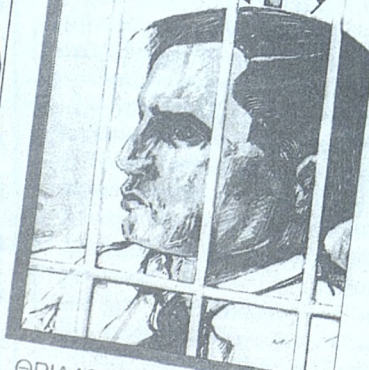
ΧΑΪ
ΣΙΕΡΑ

ΜΕΛΟΥΣΑ

C. WOOLRICH

ΦΑΝΤΟΜ
ΑΓΕΝΤΥ

ΘΡΙΛΛΕΡ

ΜΕΛΟΥΣΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΕΛΟΥΣΑ

Σόλωνος 114. Τηλ. 3645822

D. GOODIS

ΣΚΟΤΕΙΝΟ
ΠΕΡΑΣΜΑ

ΘΡΙΛΛΕΡ

ΜΕΛΟΥΣΑ

Πολλοί τρόποι σε ένα ερώτημα

Όταν τα οικονομικά μέτρα παίρνουν μορφές που μέχρι χθες ήταν αδιανόητες, ή όταν η στυγνή πραγματικότητα θέτει σε αμφισβήτηση —ή και ανατρέπει— ιδεολογικά καθιερωμένες θέσεις, προσωπικές και κομματικές τότε υπάρχει ελπίδα ότι μια «νέα» ιδέα θα μπορεί να συζητηθεί χωρίς a priori ιδεολογικούς στιγματισμούς. Ιδιαίτερα όταν πρόκειται για εξοικονόμηση συναλλάγματος.

Γεγονότα και διαπιστώσεις

1. Τα (αναγκαία) οικονομικά μέτρα περιορίζουν κάποιες ελευθερίες χάριν του κοινωνικού μακροπρόθεσμου συμφέροντος. Ο λαός (κατά πλειοψηφία, έστω) τα δέχτηκε. Βολεύει η προσφυγή στο κράτος, για το κάθε τι, αλλά αν πρόκειται να χρεωκοπήσουμε αποδεχόμαστε και τις «βλαβερές» ιδέες του κέρδους, της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, της πραγματικότητας, της απόδοσης λογαριασμού, και των ορίων στις συνδικαλιστικές (συντεχνιακές) διεκδικήσεις.

2. Η Ανώτατη Παιδεία στη χώρα μας βρίσκεται σε αποσύνθεση. Όλοι το αναγνωρίζουν, από τον τελευταίο φοιτητή μέχρι τον υπουργό παιδείας και τον πρωθυπουργό. Η προτίμηση των ξένων πτυχιών, έναντι των ελληνικών είναι καταφανής. Όποιος μπορεί σπεύδει να αγοράσει, όσο όσο το επίχρισμα «Σπουδές στο Εξωτερικό», που μπορεί να περιέχει και ουσία. Είναι αναμφισβήτητο ότι η μόρφωση σε ξένο πανεπιστήμιο, πληρωμένη με συνάλλαγμα (δηλωμένο ή αδήλωτο), αποτελεί μια εξαιρετικά καλή επένδυση. Αυτό αναγνωρίζεται και από τους γονείς και από την πολιτεία (δευκολύνσεις για σπουδαστικό συνάλλαγμα).

3. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, το δηλωθέν σπουδαστικό συνάλλαγμα για το 1982 ήταν 123 εκατ. δολάρια και για το 1984 ήταν 98 εκατ. δολάρια. Αν υποθέσουμε ένα ποσό 30 εκατ. δολαρίων που δεν δηλώνεται, τότε για το 1985 η εκροή συναλλάγματος ίσως πλησιάζει τα 130 εκατ. δολάρια ή 18 δις δρχ.. Στον Τύπο έχει πρόσφατα αναφερθεί ο αριθμός 65.000 για τους φοιτητές του εξωτερικού. Αναφέρεται επίσης ότι ο προϋπολογισμός του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης για το 1985 είναι της τάξης των 2,5 δις δρχ. για 52.000 φοιτητές.

4. Ο Έλληνας γονιός που επιζητεί μόρφωση για το παιδί του, εφόσον δεν τη βρίσκει στην Ελλάδα, ψάχνει στο εξωτερικό, σε Α-νατολικές και Δυτικές χώρες, άσχετα από την προσωπική του κομματική τοποθέτηση. Το βασικό κριτήριο είναι η ευχέρεια πρόσβασης και το κόστος.

5. Ο «Πλούσιος» πιο εύκολα μπορεί να καταφύγει στο εξωτερικό απ' ό,τι ο «φτωχός». Κάθε υποτίμηση της δραχμής σπρώχνει τη διαχωριστική γραμμή προς τα πάνω. Υποτίμηση των ΑΕΙ και της δραχμής οδηγεί σε διάκριση υπέρ των οικονομικά ισχυρών. Αυτό δεν μπορεί να είναι ούτε

Συνάλλαγμα και Ανώτατη Παιδεία; Συνάλλαγμα ή Ανώτατη Παιδεία; Συνάλλαγμα ίσον Ανώτατη Παιδεία;

του Δ.Χ. Παναγιωτόπουλου
Καθηγητή Πολυτεχνικής Σχολής Δ.Π.Θ.

«Κάποια άλλη "νέα" ιδέα», σημειώνει ο καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Θράκης Δ.Χ. Παναγιωτόπουλος σχετικά με τα προβλήματα κόστους στην Ανώτατη Παιδεία. Ίσως ο προβληματισμός να ξενίσει ή να χαρακτηριστεί για «μονεταριστική μονομέρεια», αλλά στηρίζεται σε στοιχεία και αποτελεί συμβολή σε ένα γόνιμο διάλογο.

κοινωνικά δίκαιο ούτε σοσιαλιστικός στόχος. Και όμως, η κοινωνία μας φαίνεται να το αποδέχεται σχεδόν αδιαμαρτύρητα. Πιστεύω ότι αν φτωχός μπορούσε να αποκτήσει Ανώτατη Παιδεία με κάποιο άλλο σύστημα από το σημερινό στη χώρα μας, πιο φτηνά, θα το 'κανε χωρίς ιδεολογικούς προβληματισμούς.

Ιδεολογική αντίθεση στα ιδιωτικά πανεπιστήμια ποτέ δεν εμπόδισε από μόνη της κάποιον να προσφύγει σε ιδιωτικά πανεπιστήμια του εξωτερικού.

6. Στις 18-7-86, στην ανοιχτή συνεδρίαση της Συγκλήτου του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, ο υπουργός Παιδείας κ. Τρίτης πραγματικά ξάφνιασε τους πάντες όταν έκανε δηλώσεις όπως: «Είμαστε χώρα υποανάπτυκτη», «Η πολιτεία ποτέ δεν υποσχέθηκε και δεν δεσμεύθηκε να παρέχει δωρεάν στέγη και φαγητό σε κάθε φοιτητή», «Ένα ΑΕΙ πρέπει να λειτουργήσει με τους πόρους που του δίνει η κυβέρνηση. Δεν υπάρχουν άλλα χρήματα. Αν δεν τα βγάλετε πέρα, και αποφασιστεί να κλείσει μια σχολή ή το ΑΕΙ, πηγαίνετε σπίτι σας», «Η σύγκλητος δεν επιτρέπεται να καταφεύγει σε λαϊκισμούς. Η στέγη και η σίτιση είναι ζητήματα του υπουργείου».

7. Το Σύνταγμά μας απαγορεύει τα ιδιωτικά πανεπιστήμια. Αλλά αυτό δεν τηρείται. Δεν είναι μόνο η περίπτωση του Pierce College ή του Deree College. Είναι και οι «κοινοπραξίες» γνωστών Πανεπιστημίων με Εργαστήρια Ελεύθερων Σπουδών στην Ελλάδα: Παρακολουθείς μαθήματα εδώ,

σε θέματα που έρχονται από το ξένο πανεπιστήμιο, και σε 4 χρόνια έχεις κανονικό πτυχίο του ξένου πανεπιστημίου (πλήθος οι διαφημίσεις στις εφημερίδες μας). Εκτός αυτού, πάντα μπορείς να πας σε ιδιωτικό πανεπιστήμιο εκτός Ελλάδας. Όσον αφορά τον Έλληνα που αγοράζει πανεπιστημιακή μόρφωση στο εξωτερικό, δεν έχει σημασία αν την αγοράζει από κρατικό πανεπιστήμιο της Βουλγαρίας ή ιδιωτικό της Αμερικής. Και στις δύο περιπτώσεις γίνεται αγοραπωλησία σε πλαίσια σχεδόν ελεύθερης αγοράς. Τι νόημα έχει άραγε η συνταγματική επιταγή;

8. Ο αριθμός των Ελλήνων καθηγητών στο εξωτερικό είναι αρκετά μεγάλος για τη στελέχωση ψηλής στάθμης ΑΕΙ, προπτυχιακού και μεταπτυχιακού επιπέδου. Πλήθος οι περιπτώσεις Ελλήνων που πληρώνουν ξένα ΑΕΙ για να πάρουν διδακτορικό από Έλληνες καθηγητές. Πλήθος και οι περιπτώσεις που αυτό μπορούσε να γίνει και στην Ελλάδα, με τα υπάρχοντα μέσα —αλλά με άλλους θεσμούς!

9. Η Ουγγαρία για να αποκτήσει σκληρό συνάλλαγμα, προσφέρει ιατρική και τεχνική εκπαίδευση, στην αγγλική, αποκλειστικά σε φοιτητές από τη Δύση. Μέχρι και στον «Οικονομικό Ταχυδρόμο» παρουσιάστηκαν τον Μάρτιο και Απρίλιο (1986) διαφημίσεις για σπουδές σε ουγγρικές πολυτεχνικές σχολές —στην αγγλική. Δηλαδή παραγωγή και εξαγωγή εκπαίδευσης, όπως γίνεται για τα μηχανήματα ή τα φρούτα. Συχνά δε, με ξένους επισκέπτες καθηγητές.

10. Το 1976, ο οργανισμός ΚΡΙΚΟΣ των Ελλήνων καθηγητών ΑΕΙ στις ΗΠΑ (δημιουργήθηκε το 1975 για να βοηθήσει —όπως δηλώνονταν— την Ελλάδα, όπου και όπως οι εδώ αρμόδιοι έκριναν σκόπιμο), διαμόρφωσε λεπτομερές σχέδιο οργάνωσης και λειτουργίας Μεσογειακού Πανεπιστημίου στην Κρήτη (αρχικά για Φιλοσοφία, Αρχαιολογία, Ιστορία, Μαθηματικά) απευθυνόμενο κυρίως στους Άραβες. Ένας από τους στόχους ήταν και η εισροή συναλλάγματος. Ο καθένας μπορεί να φανταστεί πλήθος άλλων «λεονεκτημάτων». Το σχέδιο υποβλήθηκε στο υπουργείο παιδείας και απορρίφθηκε.

Πρόταση

Είναι καιρός να ξαναδούμε το θέμα της εξοικονόμησης συναλλάγματος στο χώρο της Ανώτατης Παιδείας, χωρίς ιδεολογικούς φραγμούς τουλάχιστον στη φάση της ανάλυσης και της αναζήτησης. Τόσες ριζικές αλλαγές γίνονται σήμερα, γιατί το θέμα αυτό να παραμένει ταμπού; Γιατί η Ουγγαρία παράγει και εξαγει εκπαίδευση και εμείς όχι; Γιατί κάποιοι προνομιστικοί Έλληνες έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε ιδιωτικά πανεπιστήμια (εντός ή εκτός Ελλάδος) και οι υπόλοιποι όχι; Γιατί ο συνταγματικός περιορισμός λειτουργεί μόνο επιλεκτικά; Απαγορεύεται π.χ. η παροχή ανώτατης εκπαίδευσης, αποκλειστικά σε ➔

Όταν ένα «πρότυπο» βρίσκεται σε κρίση

του Γιάννη Φλώρου

Τέσσερις μήνες πέρασαν από τις πρυτανικές εκλογές στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, αλλά η κρίση δεν έχει ξεπεραστεί. Αφορμή ήταν οι εκλογές, που έγιναν στις 25-5-86 και οι διαδικασίες οι οποίες ακολουθήθηκαν. Το θέμα απασχόλησε αρκετές φορές τον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο με αρθρογραφία στελεχών της πανεπιστημιακής κοινότητας, η οποία δεν αναφερόταν μόνο στη διαδικασία εκλογής. (Χαρακτηριστική η αρθρογραφία στο «ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ», στον «Δεκαπ. πολίτη» και στο «ΑΝΤΙ» (τχ. 325) για τα προβλήματα του πανεπιστημίου Κρήτης). Βέβαια, στις εκλογές της 25-5-86 όπως είναι γνωστό, το μοναδικό ψηφοδέλτιο του κ. Μακρή έλαβε 123 ψήφους.

Στις εκλογές ψήφισαν 38 από τα 48 μέλη του ΔΕΠ στο Ρέθυμνο, μόνο 7 από τα 88 στο Ηράκλειο, οι φοιτητές και οι εκπαιδευτικοί των ΕΜΥ. Δημιουργήθηκαν, δηλαδή, δύο «παράταξεις» εκ των οποίων η μία έλαβε μέρος στην ψηφοφορία και η δεύτερη απήχε. Από τη δεύτερη «παράταξη», οι διαδικασίες θεωρήθηκαν «αμφίβολης νομιμότητας», με αφορμή τη μη συμμετοχή στο Εκλεκτορικό Σώμα των μελών ΔΕΠ των τμημάτων Χημείας και Βιολογίας. Αυτό αποτέλεσε και τη βάση στην οποία στηρίχθηκε η προσφυγή στο Συμβούλιο Επικρατείας 53 μελών ΔΕΠ της Σχολής Θετικών Επιστημών και του Ιατρικού τμήματος που ζητούν την ακύρωση της διαπιστωτικής πράξεως διορισμού των πρυτανικών αρχών, με την αιτιολογία ότι η εκλογή υπήρξε παράνομη εξαιτίας του αποκλεισμού των μελών ΔΕΠ των τμημάτων Βιολογίας και Χημείας.

Στο μεταξύ διάστημα, από την εκκίνηση της διαδικασίας για την εκλογή πρυτανικών αρχών, σύμφωνα με το Π.Δ. 103/1983 για την αυτονομία όλου του πανεπιστημίου, μέχρι τις εκλογές, οι οποίες αμφισβητούνται τώρα με την προσφυγή στο Σ.τ.Ε., τα μέλη του ΔΕΠ διχάστηκαν με αποτέλεσμα και τη δημιουργία δύο «παράταξεων», ενώ για την επίλυση των διαδικαστικών, πλην ουσιαστικών προβλημάτων για τη συγκρότηση του Εκλεκτορικού Σώματος ζητήθηκε η γνωμάτευση του Υπουργείου Παιδείας. Η «μεσολάβηση» του υπουργείου έδωσε τελικά δύο γνωματεύσεις, αντιφατικές μεταξύ τους. Στην πρώτη, η οποία διευκρίνιζε εάν για τις πρυτανικές αρχές θα ψήφισαν μόνο τα μέλη ΔΕΠ και οι φοιτητές των τριών αυτόνομων τμημάτων ή και τα μέλη ΔΕΠ των μη αυτόνομων τμημάτων και εκπαιδευτικοί των φοιτητών, ο υπουργός Παιδείας απάντησε ότι «... δικαίωμα ψήφου για την ανάδειξη των πρώτων πρυτανικών αρχών έχουν όλοι οι εκλέκτορες των αυτονομημένων και μη τμημάτων δεδομένου ότι η συμμετοχή τους αυτή δεν εξαρτάται από την αυτονομία του τμήματος, αλλά θεωρείται ως άσκηση δικαιώματος στην εκλογή ανάδειξης ενός ευρύτερου αντιπροσωπευτικού οργάνου». Στη δεύτερη γνωμάτευση η οποία ζητήθηκε για το αν είναι σύννομη η πράξη ορισμού εκλεκτόρων από τους φοιτητές άλλων τμημάτων, για τα τμήματα Βιολογίας-Χημείας, στα οποία δεν είχαν - και δεν έχουν - εισαχθεί προπτυχιακοί φοιτητές, το

υπουργείο Παιδείας απάντησε ότι «δεν είναι δυνατή η αναπλήρωση ανυπάρχοντων φοιτητών των τμημάτων αυτών (Βιολογικού-Χημικού) από φοιτητές τμημάτων της ίδιας Σχολής». Κατά τη νέα γνωμάτευση όμως, που αντιφάσκει με την προηγούμενη, από το σώμα των εκλεκτόρων θα έπρεπε να αποκλειστούν και οι καθηγητές των δύο τμημάτων.

Η γνωμάτευση αυτή οδήγησε στη διαμαρτυρία και στην αποχή από τις πρυτανικές εκλογές της μίας «παράταξης». Όσοι απήχον κατήγγειλαν ταυτόχρονα «τη μεθόδευση που ακολουθήθηκε στη συγκρότηση του ψηφοδελτίου, ενώ 53 έκαναν την προσφυγή στο Σ.τ.Ε. που εκδικάζεται στις 2 Οκτωβρίου. Υπέρ της προσφυγής έχουν ταχθεί ακόμη 14 καθηγητές στο Ηράκλειο. Όμως, πέραν του διαδικαστικού προβλήματος, φαίνεται ότι υπάρχουν μια σειρά ζητήματα ουσίας: λειτουργίας, δηλαδή, του πανεπιστημίου και της πανεπιστημιακής κοινότητας, των οποίων η αντιμετώπιση υπολανθάνει, γύρω από τη διένεξη για τις πρυτανικές εκλογές. Γι' αυτά τα προβλήματα οι απόψεις που υπάρχουν στο διδακτικό προσωπικό είναι διαφορετικές ή αντίθετες. Επιπλέον εκφράστηκε και μια άλλη αντίθεση, ανάμεσα στο διδακτικό προσωπικό και τους φοιτητές. Στην Κρήτη υπάρχουν οι «Σύλλογοι Διδασκόντων» και αυτό προσέδωσε και έναν ιδιόμορφο χαρακτήρα στη σύγκρουση διδασκόντων-διδασκομένων. Ο τρόπος με τον οποίο έγινε προσπάθεια να γίνει διάλογος και το γεγονός ότι επιλέχθηκε η «διαιτητική» παρέμβαση του υπουργείου Παιδείας, υποδηλώνει μεταξύ άλλων και αδυναμία λειτουργίας της πανεπιστημιακής κοινότητας, τέτοιας η οποία επιδιώκει και θέλει να έχει «αυτόνομο λόγο» απέναντι στον κρατικό παρεμβατισμό ή την «κομματικοποίηση».

Πρόκειται επομένως για ουσιαστικά προβλήματα που εμφανίστηκαν με «λανθάνουσες μορφές» τώρα, εξαιτίας κυρίως των πρυτανικών εκλογών, για τα οποία υπάρχουν διαφορετικές απόψεις, εκ των οποίων αρκετές μάλιστα έχουν εκφραστεί. Σχετίζονται δε με τη λειτουργία του Πανεπιστημίου, αλλά και με όσα θέματα δημιουργήθηκαν με την εφαρμογή του νόμου-πλαίσου. Βέβαια, το ζήτημα των πρυτανικών εκλογών είναι αυτό που δίχασε την πανεπιστημιακή κοινότητα και η αφορμή της εμφάνισης των «δύο παράταξεων». Η λύση που θα δοθεί προφανώς και θα επηρεάσει τις μετέπειτα εξελίξεις, όπως επίσης και θα διαμορφώσει μια κατάσταση για να αντιμετωπισθεί η ουσιαστική πλευρά της κρίσης η οποία σήμερα δεν είναι σαφής. Επιπλέον, μπορεί να δημιουργήσει προϋποθέσεις για να εκφραστούν και οι διαφορετικές απόψεις επί της ουσίας. Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί η εισήγηση του προέδρου της Διοικούσας Επιτροπής του πανεπιστημίου Γ.Μ. Σηφάκη προς τη ΔΕ, η οποία αναφέρεται στις δυνατότητες που υπάρχουν για την εκτόνωση της κρίσης. Επισημαίνοντας ότι «η εκλογή συγκλητικών πλην του Κοσμήτορα της Σχολής Θετικών Επιστημών δεν συνιστά πρόβλημα μια που η σύνθεση είναι δεδομένη» στην εισήγηση, η οποία

Πολλοί τρόποι σε ένα ερώτημα.

Ξένους, από ελληνικά ιδιωτικά πανεπιστήμια; Δεν ξεχνάμε ότι η σημερινή κατάσταση βολεύει πάρα πολλούς, οι οποίοι προφανώς θα αντιδράσουν σε μια αλλαγή. Ένα σωστό πανεπιστήμιο θα διαμόρφωνε ένα μέτρο σύγκρισης. Θα ανάγκαζε τους αρμόδιους της πολιτείας, τους γονείς, τους φοιτητές και τους καθηγητές να κάνουν κάποιες συγκρίσεις, και, στο βαθμό

που θα υπήρχε διαφάνεια και λαϊκή συμμετοχή, θα διαμορφωνόταν ένα κλίμα ανταγωνισμού που θα παρέσυρε τη στάθμη όλων των ΑΕΙ προς τα πάνω, αφήνοντας πίσω τις μετριότητες —που βέβαια θα συνεχίζαν, όπως πάντα, να κάνουν θόρυβο.

Με δύο λόγια: αν πρόκειται να συνεχίσει η πολιτεία επ' άπειρον να αποδέχεται και να ενδυναμώνει το μηχανισμό της ε-

λεύθερης αγοράς, στην παροχή ανώτατης εκπαίδευσης, πρέπει να ξανασκεφτούμε το όλο θέμα. Στο βαθμό βέβαια που μας ενδιαφέρει η κοινωνική δικαιοσύνη και η οικονομία. Ούτε η τροποποίηση του Συντάγματος, ούτε τα ιδιωτικά πανεπιστήμια (για Έλληνες ή ξένους), ούτε κάποια άλλη «νέα» ιδέα μπορεί να μείνει χωρίς συζήτηση ιδιαίτερα σήμερα. []

εκφράζει μια «διαιτητική στάση» όσον αφορά τη διαδικασία, ο κ. Σηφάκης αναφερόμενος στο πρόβλημα της συμμετοχής ή μη των μελών ΔΕΠ των τμημάτων Χημείας και Βιολογίας τονίζει ότι μπορεί να αντιμετωπισθεί με τρεις διαφορετικούς τρόπους:

α. Υιοθετώντας την τακτική που ακολουθήθηκε στην εκλογή πρωτανικών αρχών, δηλαδή αποκλείοντας την παραπάνω κατηγορία μελών ΔΕΠ, που όμως αυτήν τη φορά αποτελούν το 26,5% του ΔΕΠ της Σχολής. Η λύση αυτή έχει με το μέρος της τη δεύτερη γνωμάτευση του ΥΠΕΠΘ, αλλά η νομιμότητά της έχει αμφισβητηθεί από την προσφυγή των -53- μελών ΔΕΠ των Σχολών του Ηρακλείου.

β. Δεύτερη δυνατότητα είναι να μετάσχουν οι παραπάνω διδάσκοντες στη διαδικασία, χωρίς όμως στους εκλέκτορες αυτούς να αντιστοιχούν ισάριθμοι φοιτητές εκλέκτορες, μια και τα Τμήματα Χημείας και Βιολογίας δεν έχουν προπτυχιακούς φοιτητές. Η λύση αυτή συντάσσεται με τη λογική της προσφυγής, αλλά και με την πρώτη γνωμάτευση του ΥΠΕΠΘ.

γ. Η τρίτη, σωφρονέστερη, πορεία είναι να αναμείνουμε την έκδοσή της απόφασης του Συμβουλίου Επικρατείας.

Οι δύο πρώτες δυνατότητες, από τη μεριά της η κάθε μια, επιβάλλουν στον Πρόεδρο της Δ.Ε. να ερμηνεύσει ο ίδιος το Νόμο και να πάρει θέση στο πρόβλημα της συνταγματικότητάς του, να συνταχθεί επομένως με το μέρος της μιας από τις δυο ομάδες μελών του Ιδρύματος που αυτήν τη στιγμή αντιδικούν.

Η τρίτη λύση, αντίθετα, συνεπάγεται ένα μικρό κόστος χρόνου, αλλά έχει το πλεονέκτημα ότι θα δώσει την εγκυρότατη δυνατή λύση στο πρόβλημα και θα εξασφαλίσει τη νομιμότητα όλων των περαιτέρω ενεργειών μας.

Εκτιμώντας τα παραπάνω δεδομένα καταλήγω στο ότι η τρίτη λύση είναι συμφορότερη για το Παν/μιο Κρήτης δεδομένου ότι το κόστος της αναμονής στο τέλος μιας πολυχρόνιας διοικήσεως του Πανεπιστημίου από τη Διοικούσα Επιτροπή είναι σ' αλήθεια ασήμαντο.

Πάντως όπως έχει διαμορφωθεί τώρα η κατάσταση η Σύγκλητος δεν μπορεί να λειτουργήσει, ενώ μια τυχόν αναβολή εκδίκασης της υπόθεσης από το Σ.τ.Ε. θα δημιουργήσει επιπλέον προβλήματα. Στη συνεδρίαση της ΔΕ που έγινε πρόσφατα όλοι σχεδόν τάσσονται υπέρ της συνέχισης της διαδικασίας αυτονομίησης του πανεπιστημίου. Η συντριπτική πλειοψηφία, πλην των φοιτητών, έκφρασαν την άποψη ότι πρέπει να περιμένουν την απόφαση του Σ.τ.Ε., αλλά διαφωνούν με την αναβολή, ενώ μια μικρότερη πλειοψηφία τάσσεται υπέρ της συμμετοχής των τμημάτων Χημείας-Βιολογίας στην εκλογή κοσμήτορα.

Η εκδίκαση της υπόθεσης από το Σ.τ.Ε. δεν φαίνεται όμως να δίδει και τέλος στο ουσιαστικό μέρος των προβλημάτων. Οι αντιθέσεις μέσα στο ΔΕΠ και την πανεπιστημιακή κοινότητα δεν πρόκειται να ξεπεραστούν. Γιατί ακριβώς θέματα έρευνας, χρηματοδότησης, λειτουργίας των τμημάτων και των ινστιτούτων, διάλογου μεταξύ των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας, θέσης του Πανεπιστημίου Κρήτης, δυσλειτουργίας του νόμου-πλαίσου και διαφορετικών απόψεων υπάρχουν πέραν του διαδικαστικού μέρους της εκλογής πρωτανικών αρχών. Η κρίση δεν οφείλεται στη διαδικασία. Αν όμως είναι έτσι τότε πώς μπορεί μια «διαιτητική παρέμβαση» του Σ.τ.Ε. η μια κρατική παρέμβαση να θέσει σε λειτουργία ένα πανεπιστήμιο ή να δώσει διέξοδο στην κρίση ενός θεσμικού καθεστώτος, το οποίο θα έπρεπε να έχει διαμορφώσει ορισμένες λειτουργίες, τέτοιες οι οποίες να του επιτρέπουν να τοποθετείται αυτόνομα σε ζητήματα ουσίας; Η «διαιτητική στάση», που εκφράζει η εισήγηση του Προέδρου της ΔΕ επιτρέπει μια ψύχραιμη αντιμετώπιση της κατάστασης και δίνει τη δυνατότητα να συζητηθούν και τα όσα αποκρύφθηκαν. Τούτο όμως σημαίνει ότι η πανεπιστημιακή κοινότητα θα έχει και τη θέληση να στηρίξει ένα τέτοιου χαρακτήρα διάλογο, ξεπερνώντας ορισμένες «διαδικαστικές παρεμβάσεις». Πιθανόν, τότε, να έχουμε μια περισσότερο σαφή εικόνα της κρίσης στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, αλλά και των προβλημάτων που υπάρχουν σήμερα στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 – τηλ. 36.02.007

Μήτσος Αλεξανδρόπουλος

Η ΕΝΑΤΗ ΠΛΗΓΗ

Δώδεκα ιστορίες, που μέσα από πολλές διαφορές στα θέματά τους, τόνο, τόπο και χρόνο, καταλήγουν στο κοινό τους πρόβλημα:

Ο κύκλος της καλλιτεχνικής δημιουργίας, έμφυτη διάθεση, η αναζήτηση, η πρακτική προσπάθεια με την ψυχική ικανοποίηση και το πολλαπλό μαρτύριο – του Λυναριού τα Πάθη, όπως είναι ο τίτλος του τελευταίου διηγήματος.

Μίχης Θεοδωράκης

ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ

Η πορεία του Μίκη προς τη Μουσική. Μια συναρπαστική κατάδυση στο χρόνο και στις μνήμες του.

Παιδικά χρόνια, εφηβεία, Κατοχή. Γεγονότα και συναισθήματα που τον συγκλόνισαν και τον διαμόρφωσαν σ' αυτό που είναι σήμερα στον κόσμο της Μουσικής.

Αλέξανδρος Κοτζιάς

Δοκιμιακά
και άλλα

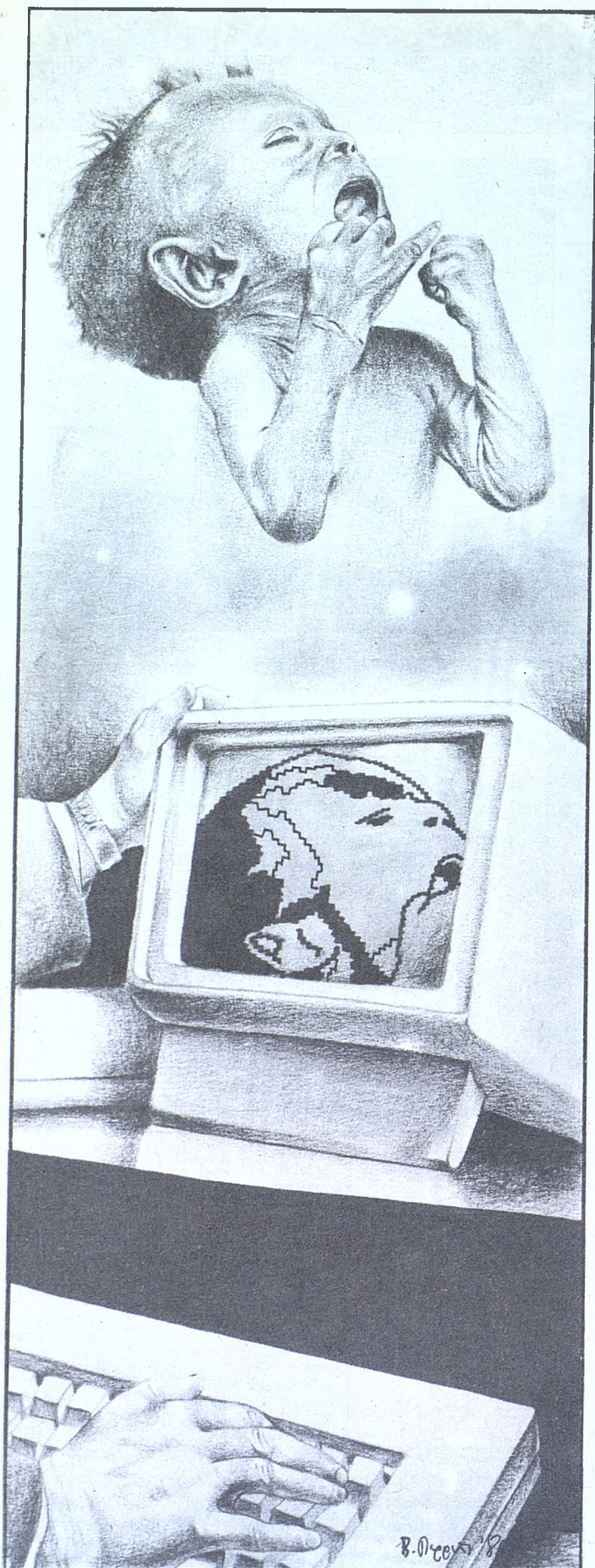
ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ Γ'

ΔΟΚΙΜΙΑΚΑ ΚΑΙ ΆΛΛΑ ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ Γ'

Ο τρίτος τόμος με κριτικά κείμενα, που εξετάζει το έργο 43 δοκιμιογράφων και πεζογράφων, όπως οι:

Γ. Θεοτοκάς, Π. Καννελόπουλος, Δ. Καπετανάκης, Δ. Ν. Μαρωνίτης, Δ. Νικολαρετζής, Ι. Κ. Παπατώνης, Μάριος Πλωρίτης, Π. Πρεβελάκης, Γ. Σεφέρης κ.ά.

Η σημερινή κρίση

Νομίζω ότι θα είχε ιδιαίτερη σημασία, στην προσπάθεια να προσδιορίσουμε τη σημερινή κρίση, να εντοπίσουμε τα στοιχεία που τη διαφοροποιούν σε σχέση με προηγούμενες κρίσεις. Κάτι τέτοιο γίνεται άλλωστε αναγκαίο αν σκεφτεί κανείς ότι η κρίση, τουλάχιστον στον καπιταλισμό, είναι έτσι κι αλλιώς ενδημική. Μερικοί¹, μάλιστα, πάνε πίσω 400-500 χρόνια για να δείξουν ότι το καπιταλιστικό σύστημα περνά περιοδικά από παρόμοιες κρίσεις που τις ακολουθούν περιόδοι οικονομικής άνθησης. Το ερώτημα, λοιπόν, είναι, μήπως σήμερα περνάμε μια πολύ διαφορετική κρίση, μια κρίση που βάζει σε αμφισβήτηση τη δομή όχι μόνο του καπιταλιστικού συστήματος αλλά όλων των σύγχρονων μορφών κοινωνικής οργάνωσης. Και όχι μόνο αυτών αλλά, εξίσου σημαντικό, μια κρίση που υπονομεύει όλες τις «επιστημονικές αλήθειες» με βάση τις οποίες λειτουργούσαμε μέχρι πριν από λίγα χρόνια. Η παράλληλη κρίση στην επιστημονική μεθοδολογία, που χαρακτηριστικά καλύπτει όχι μόνο τις πάντα αμφισβητούμενες επιστημονικότητες Κοινωνικές επιστήμες, αλλά ακόμα και τις Φυσικές επιστήμες, είναι μια σημαντική ένδειξη². Τέλος, η κρίση της εξουσιαστικής τάσης, που γίνεται φανερή από το γεγονός ότι λιγοστεύουν καθημερινά, τόσο στο χώρο της Αριστεράς όσο και στο χώρο της Δεξιάς, αυτοί που ακόμα πιστεύουν ότι αρκεί η κατάληψη της κρατικής εξουσίας για να αλλάξει ο κόσμος, αποτελεί, κατά τη γνώμη μου, την τελείωση της κρίσης, τη συμπλήρωση δηλαδή και ολοκλήρωσή της, αλλά και βασική γενεσιουργό αιτία της.

Θα κάνω τρεις βασικές υποθέσεις για το χαρακτήρα της σημερινής κρίσης και στη συνέχεια θα προσπαθήσω να τις θεμελιώσω.

- Η πρώτη υπόθεση είναι ότι η οικονομική κρίση είναι καθολική με την έννοια ότι καλύπτει τόσο τον Πρώτο Κόσμο, τις ανεπτυγμένες δηλαδή καπιταλιστικές κοινωνίες, όσο και τον Δεύτερο, τις μετα-καπιταλιστικές κοινωνίες δηλαδή κοινωνίες του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και, φυσικά, τον Τρίτο Κόσμο.

- Η δεύτερη υπόθεση είναι ότι η σημερινή κρίση (και αυτό τη διαφοροποιεί από τις προηγούμενες) δεν είναι μόνο οικονομική. Είναι κρίση που αφορά όλο το πλέγμα των κοινωνικών σχέσεων, των σχέσεων μας με το περιβάλλον, την ταυτότητα του σημερινού ανθρώπου συνολικά, είναι κρίση που αφορά τον τρόπο ζωής και ολη την κουλτούρα που τον στηρίζει.

- Τέλος, η τρίτη υπόθεση που κάνω είναι ότι η ίδια η εξουσιαστική τάση, η ιστορική, δηλαδή, τάση που αποβλέπει στην κατάληψη της κρατικής εξουσίας για την επίλυση των θεμελιακών κοινωνικών προβλημάτων, τάση που, φυσικά, διαμορφωσε και όλες τις λεγόμενες «ιστορικές» κοινωνίες, τα σημερινά κράτη-έθνη, περνά επίσης βαθιά κρίση κάτω από τα συγκεντρωτικά πυρά της νέας Αριστεράς, όσο και του κινήματος που ονομάστηκε η νέα Δεξιά³.

1. Wallerstein, *The capitalist world economy*, Cambridge, 1979.

2. Αναφέρω ενδεικτικά τις ακόλουθες μελέτες. Γενικά, για την κρίση στην επιστημονική μεθοδολογία βλ. T. S. Kuhn, *The structure of scientific revolutions*, Chicago, 1970, I. Lakatos, *Criticism and the growth of knowledge*, Cambridge, 1970, P. Feyerabend, *Against method*, NLB, 1975, D. Phillips, *Abandoning method*, London, 1973. Ειδικά για την κρίση στην οικονομική μεθοδολογία βλ. D. Bell & I. Kristol, *The crisis in economic theory, basic*, 1981, K. Kole, *Why economists disagree*, Longman, 1983, M. Katouzian, *Ideology and method in economics*, MacMillan, 1980.

3. Βλ. N. Bosanquet, *After the new right*, Heinemann, 1983.

και η κρίση της εξουσιαστικής τάσης

του Τάκη Φωτόπουλου

I. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Όπως είναι γνωστό, η τελευταία οικονομική κρίση στις καπιταλιστικές μητροπόλεις άρχισε στη δεκαετία του '70, όταν σειρά διαρθρωτικών μεταβολών ενέργησαν σωρευτικά για ν' ανακόψουν το μεταπολεμικό μπουμ που ήταν, βέβαια, το σημαντικότερο στην ιστορία του καπιταλισμού. Για ν' αναφέρω μερικά πρόσφατα δημοσιευθέντα στοιχεία⁴ το ετήσιο ποσοστό αύξησης του κατά κεφαλήν εισοδήματος στις ανεπτυγμένες χώρες δεν ξεπέρασε ποτέ το 1,4% στην περίοδο 1820-1950 αλλά έφθασε το 3,8% στην περίοδο 1950-70. Η καπιταλιστική συσσώρευση για τις ίδιες χώρες ήταν 2,9% το χρόνο στην περίοδο 1870-1913, 1,7% στην περίοδο 1913-50 και 5,5% στη μεταπολεμική περίοδο.

Δεδομένου ότι η μεταπολεμική άνθηση συνδέθηκε με την παράλληλη θεαματική ενίσχυση του ρόλου του κράτους στην οικονομία, που στο θεωρητικό επίπεδο εκφράστηκε με την περήφανη νίκη της φιλελεύθερης-ρεφορμιστικής τάσης μέσα στην ορθόδοξη οικονομική επιστήμη (του κύνσιανισμού) σε βάρος της συντηρητικής νεο-κλασικής τάσης, πολλοί χαρακτήρισαν σχέση αιτίου προς αιτιατό τη σχέση μεταξύ της επέκτασης του κρατικού ρόλου —που αποτελούσε, φυσικά, παραπέρα ενίσχυση της εξουσιαστικής τάσης— και του μεταπολεμικού μπουμ. Πρόσφατες όμως μελέτες⁵ δείχνουν ότι ο κρατικός τομέας λειτούργησε όχι μόνο έμμεσα, αλλά και αντιφατικά, σε σχέση με τη μεταπολεμική ευημερία.

Ο έμμεσος χαρακτήρας του κρατικού ρόλου γίνεται, άλλωστε, φανερός από το γεγονός ότι κενυσιανές πολιτικές (δηλαδή δημιουργία ελλειμμάτων στον προϋπολογισμό για την τόνωση της ενεργού ζήτησης και τη διατήρησή της σε επίπεδα εξασφαλίζοντα υψηλά επίπεδα προϊόντος και απασχόλησης) είχαν εφαρμοσθεί ήδη πριν από τον πόλεμο και πριν ακόμα από τη «Γενική θεωρία» του Κέυνς. Δεν αναφερόμαι εδώ μόνο στη ναζιστική Γερμανία, αλλά και στη Σουηδία, στη Γαλλία του Λαϊκού Μετώπου και στην Αμερική του Ρούσβελτ. Αυτό που έκρινε την επιτυχία της πολιτικής αυτής τότε ήταν η εμπιστοσύνη του κεφαλαίου προς το κράτος, δηλαδή, σε τελική ανάλυση, η ισορροπία των κοινωνικών δυνάμεων. Έτσι, στη Γερμανία και τη Σουηδία όπου, για διαφορετικούς βέβαια λόγους, η επιχειρηματική εμπιστοσύνη ήταν εξασφαλισμένη, η πολιτική αυτή επέτυχε, ενώ αντίθετα, απέτυχε στη Γαλλία όπου το κεφάλαιο ένιωθε απειλούμενο από τις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις που προσπάθησε να εισαγάγει η κυβέρνηση Μπλουμόν και αντέδρασε με το γνωστό τρόπο της «απεργίας επενδύσεων», της φυγής στο εξωτερικό και τελικά με την πρόκληση πληθωρισμού.

Ο ίδιος έμμεσος ρόλος του κρατικού τομέα επιβεβαιώθηκε μεταπολεμικά. Μπορεί δηλαδή να δείχθει ότι η κύρια αιτία του μεταπολεμικού μπουμ ήταν οι ιδιωτικές πάγιες επενδύσεις και όχι τα ελλείμματα στον προϋπολογισμό που ούτε καν έπαιξαν παντού σταθεροποιητικό ρόλο⁶. Στην πραγματικότητα, το κράτος ευημερίας που ιδρύθηκε μεταπολεμικά σε όλες τις κύριες καπιταλιστικές χώρες και οι «αυτόματοι σταθεροποιητές» που εισήγαγε στο οικονομικό σύστημα έπαιξαν συνήθως σημαντικότερο σταθεροποιητικό ρόλο από τις βραχυχρόνιες κενυσιανές πολιτικές.

Από την άλλη μεριά, όμως, η επέκταση του κράτους ευημερίας μαζί με τη δέσμευση που, ρητά ή σιωπηρά, ανάλαβαν οι κυριότερες μητροπόλεις για την εξασφάλιση πλήρους απασχόλησης λειτούργησαν αντιφατικά για να οδηγήσουν στην ανακοπή της οικονομικής ευημερίας και στο άνησιμα της νέας Δεξιάς. Το κίνημα αυτό, σε αντίθεση με την παλιά Δεξιά που θεμελιωνόταν στην πολιτική φιλοσοφία, την παράδοση και την ιεραρχία, βασιζόταν κύρια στα οικονομικά, τον ατομικισμό και την τυφλή πίστη στις δυνάμεις της αγοράς. Η «αντικειμενική» δηλαδή ιεραρχία της αγοράς, με τις ανισότητες που αναπόφευκτα συνεπάγεται, αντικαθιστά, στο σχήμα αυτό, τη θεοπισμένη ιεραρχία της παραδοσιακής κοινωνίας. Κεντρικό αίτημα της νέας Δεξιάς είναι η ριζική μείωση του ρόλου του κράτους με το ξήλωμα του κράτους-ευημερίας, την

ιδιωτικοποίηση των Δημοσίων Επιχειρήσεων, τη μείωση των κρατικών δαπανών κλπ.

Τα γεγονότα που οδήγησαν στην κρίση είναι γνωστά. Ο πληθωρισμός της δεκαετίας του '70 αποτελούσε τη μαζική αντεπίθεση του κεφαλαίου στις κατακτήσεις της οργανωμένης εργασίας των δύο προηγούμενων δεκαετιών και κύρια της δεκαετίας του '60. Μονεταριστές αλλά και μερικοί Μαρξιστές συμφωνούν⁷ ότι η κύρια αιτία του πληθωρισμού είναι η δραστική συμπίεση των κερδών που προκαλούν οι πέρα από τις αυξήσεις στην παραγωγικότητα αυξήσεις των πραγματικών μισθών (που τελικά χρηματοδοτούνται από την αύξηση της προσφοράς χρημάτων) σε συνθήκες αυξανόμενου διεθνούς ανταγωνισμού. Ο πληθωρισμός αυτός είχε σοβαρές επιπτώσεις στο οικονομικό, το πολιτικό αλλά και το θεωρητικό επίπεδο.

● Στο **οικονομικό επίπεδο**, γιατί εξεδήλωνε την απροθυμία του κεφαλαίου να συνεχίσει να συμμετέχει στην κάλυψη των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού, ελλειμμάτων που καθιστούσαν δυνατή την επέκταση του κράτους ευημερίας αλλά και την εξασφάλιση υψηλών επιπέδων απασχόλησης στις συνθήκες που περιέγραφα. Έτσι ξεκίνησε αυτό που ονομάστηκε «η δημοσιονομική κρίση του κράτους».

● Στο **πολιτικό επίπεδο** η πληθωριστική κρίση δημιούργησε τις προϋποθέσεις για τη θεαματική άνοδο του κινήματος της νέας Δεξιάς. Η άνοδος αυτή εκδηλωνόταν είτε με την άμεση κατάληψη της εξουσίας (Αγγλία, Αμερική) είτε με την έμμεση επιρροή που το κίνημα αυτό ασκούσε (και ασκεί) ακόμα και σε σοσιαλδημοκρατικές κυβερνήσεις και κόμματα: από τη Γαλλία του Μιτεράν μέχρι το αγγλικό εργατικό κόμμα και από την Ισπανία του Γκονζάλες μέχρι την Ελλάδα του ΠΑΣΟΚ.

● Τέλος, στο **θεωρητικό επίπεδο** η κρίση λειτούργησε σαν καταλύτης για τη θριαμβευτική επάνοδο της συντηρητικής τάσης στην ορθόδοξη οικονομική με την άνθηση του μονεταρισμού, της Νέας Κλασικής Μακρο-οικονομικής κλπ.

Ο εντοπισμός, φυσικά, της σημερινής κρίσης στο πλέγμα σχέσεων Κεφαλαίου - Εργασίας αποτελεί μια αφαίρεση. Όπως ήδη ανάφερα, σειρά άλλων παραγόντων λειτούργησαν σωρευτικά: η αποσύνθεση του Διεθνούς Νομισματικού συστήματος που εξέφραζε την αλλαγή στο συσχετισμό δυνάμεων μέσα στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα και το τέλος της αμερικάνικης ηγεμονίας, η απόπειρα από ένα μέρος του Τρίτου Κόσμου (πετρελαιο-παραγωγοί) να πετύχει μια αναδιανομή του διεθνούς πλεονάσματος υπέρ αυτού, η σχετική εξάντληση τεχνολογικών καινοτομιών προς έμπορική εκμετάλλευση κ.ά. Ο σημαντικότερος όμως παράγοντας που μας δίνει τη δυνατότητα να κάνουμε την παραπάνω αφαίρεση, είναι ότι η καταπίεση των προσδοκιών των εξαρτημένων κοινωνικών ομάδων, και κύρια της εργατικής τάξης, πάνω στην οποία στηρίχθηκε το «μεταπολεμικό θαύμα», δεν μπορούσε να συνεχιστεί στο νέο θεσμικό πλαίσιο του κράτους - ευημερίας, της πλήρους απασχόλησης και του ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού.

Έτσι, ενώ στην αμέσως μεταπολεμική περίοδο (μέσα δεκαετίας '50 - μέσα δεκαετίας '60) παραγωγικότητα και πραγματικό μισθό αυξάνουν με τον ίδιο ρυθμό (περίπου 3,5% το χρόνο) αφήνοντας την αναλογία κερδών στην αξία του προϊόντος αμετάβλητη, αντίστροφες τάσεις παρατηρούνται στα τέλη της δεκαετίας του '60. Το μαζικό απεργιακό κίνημα, που βασικά δεν ελέγχονταν

4. Βλ. A. Maddison, *Phases of Capitalist development*, Oxford, 1982, σελ. 91.

5. Βλ. M. Bleaney, *The rise and fall of keynesian economics*, MacMillan, 1985, κεφ.4.

6. Όπως, για παράδειγμα, συνέβη στις περιπτώσεις της Αγγλίας, Γαλλίας, Ιταλίας βλ. S. Hansen, *Fiscal policy in seven countries, 1955-65*, OECD, 1969.

7. Βλ. A. Glyn & B. Sutcliffe, *British capitalism, workers and the profit squeeze*, Penguin, 1972, για τη Μαρξιστική πλευρά του επιχειρήματος και J. Ball, *Demand management and economic recovery* στο *National Westminster Bank Review*, Αύγουστος 1985 για πρόσφατη μονεταριστική.

από τα γραφειοκρατικά σωματεία, οδήγησε, στην περίοδο 1968 - 73, σε αύξηση των πραγματικών μισθών σημαντικά ψηλότερη από την αύξηση στην παραγωγικότητα (4,5% έναντι 3,4%) και, αναπόφευκτα, σε σημαντική πτώση της αναλογίας κερδών (περίπου 15%)⁸. Οι συνθήκες πλήρους απασχόλησης που συνεπαγόταν το μεταπολεμικό θεσμικό πλαίσιο έπαιζαν κρίσιμο ρόλο στη πτώση των κερδών. Όχι μόνο γιατί από την «υποκειμενική» μεριά δημιουργήσαν πρόσφορο έδαφος για το φούντωμα του απεργιακού κινήματος, αλλά και γιατί, από την «αντικειμενική» μεριά, προκαλούσαν σημαντική δυσαναλογία μεταξύ συσσώρευσης κεφαλαίου και διαθέσιμης προσφοράς εργασίας.

Το κίνημα της νέας Δεξιάς, επομένως, με την έμφαση στις δυνάμεις της αγοράς, τις ιδιωτικοποιήσεις και την εγκατάλειψη της κρατικής δέσμευσης για την εξασφάλιση πλήρους απασχόλησης, δεν αποτελεί παρά την πολιτική έκφραση της προσπάθειας του κεφαλαίου να γυρίσει το ρολόι της Ιστορίας πίσω, στη δεκαετία του '50. Όταν, δηλαδή, η μνήμη της προπολεμικής αστάθειας και ανεργίας ήταν αρκετή για να συγκρατεί τις προσδοκίες των εξαρτημένων κοινωνικών ομάδων ώστε να μην απειλούνται ουσιαστικά τα περιθώρια κέρδους, παρά τις συνθήκες υψηλής ενεργού ζήτησης που συνεπαγόταν το μεταπολεμικό θεσμικό πλαίσιο. Η διαφορά είναι τώρα ότι η ενεργός ζήτηση, μετά τις πικρές για το κεφάλαιο εμπειρίες της δεκαετίας του '60, πρέπει να ενδυναμώνεται τόσο άμεσα όσο και έμμεσα από τον ιδιωτικό τομέα, ενώ ο δημόσιος τομέας πρέπει απλώς να περιορίζεται στη δημιουργία των συνθηκών ενός σταθερού περιβάλλοντος, αναγκαίου για την απρόσκοπτη επέκταση του ιδιωτικού.

Η θεαματική, όμως, ανάπτυξη του κρατικού τομέα και ιδιαίτερα του κράτους - ευημερίας, που σήμαινε, για παράδειγμα, ότι το 1981 το 28% περίπου του ΑΕΠ στις χώρες της ΕΟΚ ξοδεύονταν σε δραστηριότητες κοινωνικής πρόνοιας⁹, προϋπέθετε την παραπέρα ενίσχυση της εξουσιαστικής τάξης. Η επέκταση της εκτελεστικής σε βάρος της νομοθετικής εξουσίας ήταν μια από τις αλλαγές που έκαναν δυνατό το ξεπέρασμα των βραχυπρόθεσμων τμηματικών συμφερόντων του κεφαλαίου προς όφελος του μακροχρόνιου συμφέροντος της κεφαλαιοκρατικής ελίτ ως συνόλου. Με αυτή την έννοια, η άνοδος του κράτους - ευημερίας εξέφραζε τη σύμπτωση συμφερόντων, ως προς το ρόλο του κράτους, μεταξύ οργανωμένης εργασίας και κεφαλαίου στη μεταπολεμική περίοδο. Σήμερα, όμως, ενώ η οργανωμένη εργασία εξακολουθεί να υποστηρίζει το κράτος - ευημερίας, αν και όχι τόσο ενθουσιωδώς όσο στο παρελθόν, εφόσον η ανακοπή του μπουμ σημαίνει ότι η υποστήριξη αυτή γίνεται τώρα πολύ πιο οδυνηρή, δεν συμβαίνει το ίδιο με το κεφάλαιο.

Στο σημείο αυτό, όμως, θα πρέπει ν'αναφερθούμε στην άφιξη της μετα-βιομηχανικής κοινωνίας και την απο-βιομηχάνιση που έφεραν, βασικά, οι τελευταίες τεχνολογικές εξελίξεις. Οι μεταβολές αυτές συνεπάγονται σημαντική μείωση της εργατικής τάξης και αντίστοιχη αποδυνάμωση των εργατικών οργανώσεων και κομμάτων. Στην Αγγλία, για παράδειγμα, το ποσοστό ενεργού πληθυσμού στη μεταποίηση έπεσε κατά 25% μεταξύ 1971 και 1981 προς όφελος των υπηρεσιών¹⁰ ενώ το ποσοστό βιομηχανικής απασχόλησης στην ΕΟΚ γενικά έπεσε από 41,6% το 1973 σε 37,1% το 1981¹¹. Έτσι, το κεφάλαιο εκμεταλλευόμενο από τη μια μεριά τη σημαντική αυτή αποδυνάμωση της Εργασίας και από την άλλη την αναπόφευκτη αποτυχία των γραφειοκρατικών οργανωμένων δημοσίων επιχειρήσεων, που δεν ικανοποιούσαν τις προσδοκίες ούτε των καταναλωτών αλλά ούτε και των εργαζομένων σ'αυτές, καθώς και τις ενδόμυχες αντι-εξουσιαστικές τάσεις των εξαρτημένων κοινωνικών ομάδων, έχει αποδυθεί σε έναν αγώνα «απελευθέρωσης του ατόμου από τα κρατικά δεσμά», όπως τον αποκαλεί. Η παράλληλη στροφή προς τα δεξιά των σοσιαλδημοκρατικών κινημάτων στις ευρωπαϊκές μητροπόλεις αποτελεί, σε σημαντικό βαθμό, έκφραση των ιδίων δομικών μεταβολών που ανέφερα. Μερικοί¹² μάλιστα, ήδη μιλούν για το τέλος του σοσιαλι-

σμού, για το γεγονός ότι η γενική σύγκρουση σήμερα δεν είναι πια μεταξύ μπλέ και κόκκινου αλλά μεταξύ μπλέ και πράσινου.

Άλλοι, πάλι, μιλούν για το παράλληλο τέλος του καπιταλισμού, ως ιστορικού συστήματος. Ο Εμμάνουελ Βαλερστάιν¹³, για παράδειγμα, υποθέτει ότι το καπιταλιστικό σύστημα έφθασε στα όριά του γιατί δεν μπορεί να εγγυηθεί πια την παραπέρα συσσώρευση κεφαλαίου. Αν, δηλαδή, δούμε το σύστημα ως τη μερική εμπορευματοποίηση όλων των αγαθών και θεωρήσουμε ότι η βασική του εσωτερική αντίφαση είναι ότι πρέπει να εμπορευματοποιεί ακόμα περισσότερο για να λύνει τα βραχυπρόθεσμα προβλήματά του, τότε, κατά τον ίδιο, μπορεί να είμαστε πολύ κοντά στο όριο του συστήματος, με την έννοια ότι φθάσαμε στη σχετική πλήρη εμπορευματοποίηση των πάντων. Προς το παρόν πάντως, η αντιμετώπιση του κεφαλαίου ήδη αποδίδει καρπούς. Οι μονεταριστικές και δημοσιονομικές πολιτικές στο κέντρο, τα τελευταία 5-6 χρόνια, δημιούργησαν συνθήκες ύφεσης, μαζικής ανεργίας, αυξανόμενης ανισότητας αλλά και σχετικής αποκατάστασης των κερδών¹⁴, με αποτέλεσμα τη δραστική μείωση του πληθωρισμού.

Αν αφήσουμε τώρα τον πρώτο κόσμο και έρθουμε στο χώρο του «υπαρκτού σοσιαλισμού», η οικονομική κρίση και εδώ είναι φανερή. Εκδηλώνεται κυρίως με την τεχνολογική καθυστέρηση, ιδίως στην πληροφορική, σε σχέση με τη Δύση, αλλά και με τη σχεδόν στασιμότητα στους ρυθμούς ανάπτυξης της παραγωγής τα τελευταία χρόνια. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι οι ρυθμοί αυτοί φανερώνουν περισσότερο την επιβεβαίωση μιας μακρόχρονης στατιστικής τάσης, παρά μια παροδική κάμψη. Για παράδειγμα, ο ρυθμός αύξησης του βιομηχανικού προϊόντος στη Σοβιετική Ένωση έπεσε από ένα μέσο ετήσιο ποσοστό 7% στη δεκαετία του '60, σε 4% στη δεκαετία του '70 και 2% στις αρχές της δεκαετίας του '80¹⁵. Η έμφαση που δίνεται τελευταία στα ματεριαλιστικά κίνητρα και η ελευθερία που αυξανόμενα παραχωρείται στις δυνάμεις της αγοράς, από τη Σοβιετική Ένωση μέχρι την Κίνα, αποτελούν, επίσης, έκφραση της κρίσης που περνά η εξουσιαστική τάση. Η αναπόφευκτη αποτυχία των ιδεολογικών κινήτρων, που για ένα διάστημα προσπάθησε να χρησιμοποιήσει η γραφειοκρατική ελίτ στις μετα-καπιταλιστικές χώρες, δεν μπορούσε παρά να οδηγήσει στη σημερινή κρίση. Και ήταν αναπόφευκτη η αποτυχία αυτή, ακριβώς λόγω της βασικής αντίφασης που δημιουργούσε η κρατική ιδεολογία της μεταβατικής κοινωνίας του σοσιαλισμού, με τις γραφειοκρατικές δομές της ιεραρχικής ολότητας που συνεπαγόταν η κατάληψη της κρατικής εξουσίας από τα κομμουνιστικά κόμματα στις χώρες αυτές.

Η προκρίθεισα από την ελίτ λύση που ανέφερα, ακόμα και αν οδηγήσει σε κάποια βελτίωση της παραγωγικότητας και της οικονομικής αποδοτικότητας, είναι εξίσου βέβαιο ότι θα καταλήξει σε σημαντική χειρότερηση της κατανομής εισοδήματος, σε πολύ μεγαλύτερη ανισότητα, αν όχι και σε φανερή ανεργία, ιδιαίτερα στην Κίνα. Η καλύτερη, όμως, κατανομή εισοδήματος στις μετα-καπιταλιστικές χώρες, σε σχέση με τις καπιταλιστικές, μαζί με την εξαφάνιση της ανεργίας αποτελούσαν τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα που προβάλλονταν γι' αντιστάθμιση της έλλειψης στοιχειωδών πολιτικών ελευθεριών, ως συνθήματα του μεγαλύτερου βαθμού συγκέντρωσης εξουσίας στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού. Η αποκέντρωση, επομένως, μέσω της αγοράς, που επιχειρείται στις χώρες αυτές, αντί για την αποκέντρωση μέσω νέων αυτο-καθοριζόμενων κοινωνικών και οικονομικών οργάνων, αποτελεί, ίσως, την έσχατη προσπάθεια διατήρησης των ιεραρχικών ολοτήτων στις μετα-καπιταλιστικές χώρες.

Τέλος, για να έλθω στον τρίτο κόσμο, η οικονομική κρίση που μαστίζει την περιφέρεια και την ημι-περιφέρεια είναι γνωστή και τελευταία παρασύρει ακόμα και τα «οικονομικά θαύματα» της ορθόδοξης οικονομικής θεωρίας (Σιγκαπούρη, Χόνγκ-Κόνγκ, Βραζιλία κλπ.). Έτσι, η διαδικασία εξάρτημένης εκβιομηχάνισης, ¹⁶ που είχε αρχίσει στη μεταπολεμική περίοδο, πνέει τελευταία, σχεδόν παντού, τα λoίσθια. Τόσο δηλαδή η εισροή σ' αυτές επενδυτικού

8. Βλ. P. Armstrong κ.ά. *Capitalism since world war II*, Fontana, 1984, σελ.171, 246 & 261.

9. N. Kaldor & T. Ward στους *Times* του Λονδίνου, 15 Φεβρουαρίου 1985

10. Βλ. *Population trends* 37, UK Stationary Office, 1984. Ακόμα, το ποσοστό απασχολούμενων σε μη χειρωνακτικά επαγγέλματα αυξήθηκε από 12,8% το 1951 σε 31,9% το 1978, *After the new right*, σελ.126.

11. Βλ. *Capitalism since world war II*, σελ.328.

12. Βλ. για παράδειγμα, J. Caltunc στη συζήτηση με τον τίτλο, «The blues-Enemies are no longer red but green», *The Listener*, 24 Απριλίου 1986 & P. Jenkins, «Time runs out for socialism», *Sunday Times*, 15 Δεκέμβρη 1985.

13. Βλ. I. Wallerstein, *ibid*.

14. Στην περίοδο 1979-82 οι πραγματικοί μισθοί και η παραγωγικότητα αυξάνονταν με τον ίδιο ρυθμό στην Ευρώπη (περίπου 1,6%) βλ. *Capitalism since world war II*, σελ.382.

κεφαλαίου στη δεκαετία του '60, όσο και η εισροή δανειακού κεφαλαίου στη δεκαετία του '70, έχουν τελευταία ανακοπεί, ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης στα καπιταλιστικά κέντρα και των συνεπειών της μονεταριστικής πολιτικής που υιοθετήθηκε και, ιδιαίτερα, των ψηλών επιτοκίων που έχουν σπρώξει στην «παγίδα του Χρέους» σειρά από τριτοκοσμικές χώρες. Έτσι, όπως σχετικά πρόσφατη έρευνα υπολόγισε¹⁷, η εξυπηρέτηση του χρέους των εξαρτημένων χωρών (εκτός των πετρελαιοπαραγωγών) ξεπέρασε τελευταία την ετήσια αύξηση του μακροπρόθεσμου χρόνου εξωτερικού χρέους τους. Οι χώρες δηλαδή αυτές πληρώνουν τώρα για τόκους περισσότερα από όσα δανειζονται.

Η παράλληλη «ιδιωτικοποίηση» του διεθνούς νομισματικού συστήματος με την μαζική επέκταση των αγορών ευρω-χρήματος, που συνόδευσε την αντίστοιχη εξαπλώση των πολυεθνικών επιχειρήσεων, έχει δημιουργήσει κατάσταση τέτοιας αστάθειας στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα που αποτελεί και το μόνο ουσιαστικό κίνητρο για τις εκάστοτε ναυαγιστικές προσπάθειες του διεθνούς τραπεζικού κεφαλαίου σε σχέση με την εξυπηρέτηση των τριτοκοσμικών χρεών. Είναι, όμως, χαρακτηριστικό ότι τα μητροπολιτικά κέντρα που επιβάλλουν όρους στη συνομολόγηση νέων δανείων, ή το διακανονισμό παλιών, που συνεπάγονται παραπέρα ενίσχυση των δυνάμεων της αγοράς στην περιφέρεια, δηλαδή παραπέρα ενίσχυση των δομών και διαδικασιών της οικονομικής εξάρτησης (βλ. για παράδειγμα το Σχέδιο BAKER).

Όσον αφορά τώρα την όξυνση της ελληνικής οικονομικής κρίσης που παρατηρείται τελευταία, κατά τη γνώμη μου, δεν αποτελεί παρά το επιστέγασμα της μόνιμης κρίσης της οικονομίας μας, σαν αποτέλεσμα των δομών που δημιούργησε ο εξαρτημένος χαρακτήρας της οικονομικής μας ανάπτυξης. Πιο συγκεκριμένα, η «βιομηχανική άνοξη» της περιόδου 1965-73, δηλαδή η εξαρτημένη εκβιομηχάνιση που στηριζόταν στην αυξανόμενη εξωστρέφεια της οικονομίας, είχε άμεση σχέση με τις μεταβολές στο διεθνή καταμερισμό εργασίας της περιόδου αυτής που ευνοούσε αυτού του είδους την εκβιομηχάνιση στην περιφέρεια/ημιπεριφέρεια, προϋποτιθεμένου, βέβαια, ότι το κεφάλαιο δεν θα είχε ν' αντιμετωπίσει και εκεί τα προβλήματα που, όπως είδαμε, αντιμετώπιζε την ίδια εποχή στο κέντρο.

Η Ελλάδα, στην περίοδο αυτή, προσέφερε ακριβώς τις συνθήκες οικονομικής και πολιτικής σταθερότητας που χρειαζόταν το κεφάλαιο. Οικονομικής σταθερότητας, γιατί η μαζική μετανάστευση της δεκαετίας του '60 «έλυνε» κατά κάποιο τρόπο το πρόβλημα της απασχόλησης χωρίς τις αντιφάσεις που, όπως είδαμε, δημιουργούσε το κράτος ευημερίας και η πολιτική πλήρους απασχόλησης στην οποία ήταν δεσμευμένες οι μητροπολιτικές κυβερνήσεις. Έτσι, ούτε η μετανάστευση, ούτε, φυσικά, η διαδικασία εξαρτημένης εκβιομηχάνισης με την πολύ μικρή απορροφητικότητα εργασίας που τη διακρίνει¹⁸ συνέβαλαν στη δημιουργία συνθηκών συμπίεσης των κερδών, όπως στο κέντρο. Δηλαδή, ούτε παρόμοιες αντικειμενικές συνθήκες δυσαναλογίας μεταξύ συσσώρευσης και διαθέσιμης προσφοράς εργασίας μπορούσαν να δημιουργηθούν, όταν το μέσο ποσοστό ανεργίας - υποαπασχόλησης ήταν περίπου 14% του ενεργού πληθυσμού στην περίοδο 1961-71¹⁹ (στο κέντρο χρειάζονταν αρκετά χρόνια πολιτικής νέας Δεξιάς για να επιτευχθούν παρόμοια ποσοστά). Ούτε, βέβαια, παρόμοιες υποκειμενικές συνθήκες φουντώματος ενός απεργιακού κινήματος ήταν δυνατό να δημιουργήσει η μικρή και αποδεκατισμένη από τις διώξεις της Δεξιάς και της χούντας εργατική τάξη στις καταπιεστικές συνθήκες πολιτικής «σταθερότητας» της μετεμφυλιακής Ελλάδας.

Έτσι, το αποτέλεσμα των παραπάνω συνθηκών ήταν ότι το 1972, σύμφωνα με μια μελέτη του ΚΕΠΕ, το συνολικό κόστος εργασίας στην Ελλάδα ήταν 146% χαμηλότερο από το αντίστοιχο Κοινοτικό, ενώ η παραγωγικότητα εργασίας στην ΕΟΚ μόλις ήταν 80% μεγαλύτερη από την ελληνική. Ακόμα, ενώ στα μητροπολιτικά κέντρα οι πραγματικοί μισθοί άξυναν με τέτοιους ρυθμούς

που ξεπερνούσαν σημαντικά την αύξηση της παραγωγικότητας, στην Ελλάδα γινόταν ακριβώς το αντίθετο: με βάση 100 το 1960 ο δείκτης σχετικού εργατικού κόστους ανά μονάδα προϊόντος στην Ελλάδα ήταν 90 το 1970 και 64 το 1975, ενώ παράλληλα η παραγωγικότητα εργασίας στη μεταποίηση υπερτριπλασιάστηκε στην ίδια περίοδο.

Στα πλαίσια λοιπόν αυτού του είδους σταθερότητας συντελέστηκε μια μερική και αποσπασματική εκβιομηχάνιση που δεν οδήγούσε στη δημιουργία μιας ολοκληρωμένης βιομηχανικής βάσης όπως, άλλωστε, φανερώνουν η χαμηλή αλλά και φθίνουσα προστιθέμενη αξία στη μεταποίηση καθώς και οι σχετικά χαμηλές κλαδικές διασυνδέσεις²⁰. Αντίθετα, στα πλαίσια της εκβιομηχάνισης αυτής, ο δεισμός και η ανισομέρεια στην ανάπτυξη αυξάνονταν σαν συνάρτηση της διευρυνόμενης εξωστρέφειας της οικονομίας. Συγχρόνως, η συνεχής επέκταση του τριτογενούς τομέα (αποτέλεσμα στην Ελλάδα εξαρτημένης εκβιομηχάνισης και όχι, όπως στις μητροπόλεις, απο-βιομηχάνισης) οδηγούσε στη σταθερή αύξηση των αυτο-απασχολούμενων (και, αντίστοιχα, της παραοικονομίας) καθώς και την παραπέρα ενίσχυση των καταναλωτικών δομών της οικονομίας, σε βάρος της παραγωγής αλλά και της παραγωγικότητας.

Η αυξανόμενη, λοιπόν, εξωστρέφεια της οικονομίας σε συνδυασμό με την επέκταση του τομέα των υπηρεσιών κατέληξαν στη συνεχή διεύρυνση του ανοίγματος μεταξύ παραγωγικού δυναμικού και κατανάλωσης. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη διαδικασία αυτή έπαιξε η μετανάστευση, η οποία τόνωνε τις καταναλωτικές δομές όχι μόνο με την εισροή των εμβασμάτων, αλλά με την ακόμα πιο σημαντική εισροή κεφαλαίων για την αγορά ακινήτων. Στο βαθμό, τώρα, που τα μεταναστευτικά και ναυτιλιακά εμβάσματα, η τουριστική δαπάνη καθώς και η εισροή ξένου κεφαλαίου (επενδυτικού και δανειακού) επέτρεπαν την κάλυψη του διευρυνόμενου ελλείμματος στο εμπορικό ισοζύγιο, που στην περίοδο 1950-79 σχεδόν διπλασιάστηκε ως ποσοστό του ΑΕΠ²¹, η κρίση δεν έφθανε το αποκορύφωμά της. Όταν, όμως, στα μέσα της δεκαετίας του '70 ξέσπασε η βαθιά κρίση στα καπιταλιστικά κέντρα, τότε, τόσο οι άδηλοι πόροι, όσο και η εισροή επενδυτικού κεφαλαίου επηρεάστηκαν αρνητικά.

Όσον αφορά, πρώτα, τους άδηλους πόρους, η ύφεση στο κέντρο είχε άμεσες επιπτώσεις. Για παράδειγμα, το ποσοστό κάλυψης του ελλείμματος στο εμπορικό ισοζύγιο από τα μεταναστευτικά εμβάσματα έπεσε από 32% στη δεκαετία του '60 σε 16,5% στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '80. Ανάλογες συνέπειες είχε η κρίση στη διεθνή ναυτιλία καθώς και η επίδραση πολιτικών και οικονομικών παραγόντων στον τουρισμό. Οι επιπτώσεις των εξελίξεων αυτών στους άδηλους πόρους γίνονται φανερές από την εξέταση του λόγου του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών προς το ΑΕΠ. Η σχέση αυτή συνεχώς χειροτερεύει έτσι ώστε από 4%-5% στη δεκαετία 1966-76 φθάνει περίπου το 7% τη τελευταία τετραετία (1982-85).

Όσον αφορά την εισροή επενδυτικού κεφαλαίου, οι ίδιοι παράγοντες που οδήγησαν στη «βιομηχανική άνηση» της περιόδου 1965-73 (εξωτερική ζήτηση και ξένο κεφάλαιο) οδηγούν μετά το 1974 σε σημαντική ποσοτική αλλά και ποιοτική οπισθοδρόμηση της βιομηχανικής ανάπτυξης. Η απουσία σημαντικών ξένων επενδύσεων και η μείωση των εξαγωγών ήταν αρκετές για να ωθήσουν σε στασιμότητα αλλά και ανατροπή των αναδιαρθρωτικών τάσεων σε βάρος των παραδοσιακών κλάδων, που είχαν σημειωθεί στην περίοδο 1965-73. Το άνοιγμα, επομένως, της οικονομίας προς το ξένο κεφάλαιο και την ξένη αγορά οδήγησε σε μια ευκαιριακή ανάπτυξη, που διάρκεσε λιγότερο από μια δεκαετία, για να καταλήξει σε ποσοτική κάμψη, ποιοτική οπισθοδρόμηση και αύξηση του βαθμού εξάρτησης.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ:

Το ΔΕΥΤΕΡΟ μέρος

15. Βλ. M. Barrat-Brown, *Models in political economy*, Penguin, 1984, σελ.144. Ακόμα, το ετήσιο ποσοστό αύξησης του ΑΕΠ έπεσε από ένα μέσο όρο 7% στη δεκαετία του 60 σε περίπου 5% στη δεκαετία του 70, βλ. A. Szymanski, «The socialist world system» στο *Socialist states in the world system* Ed by ck Chase-Dunn, Sage, 1982.

16. Βλ.Τ. Φωτόπουλος, *Εξαρτημένη ανάπτυξη, η ελληνική περίπτωση*, Εξάντας 1985, σελ.49-50.

17. Βλ. D. Lewellyn, «Avoiding the international banking crisis», *National Westminster Quarterly Bank Review*, Αύγουστος 1982.

18. Βλ.Τ. Φωτόπουλος, σελ.117-130.

19. Βλ. Μ. Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, *Η προβληματική ελληνική βιομηχανία*, Παρατηρητής, 1983, σελ.108.

20. Βλ. Τ. Φωτόπουλος, σελ.172-182.

21. *ibid.* Πίνακας ΔΙ.

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Νοίκια και στίλ

Μερικές φορές διαμαρτυρόμαστε σε κάποια στιγμή για κάτι, ύστερα από κάποιο χρονικό διάστημα το ξεχνούμε, και τέλος καταλήγουμε να διαμαρτυρόμαστε για το ακριβώς αντίθετο. Όμως, αυτό δεν είναι διόλου λογικό.

Για παράδειγμα: συνήθως διαμαρτυρόμαστε γιατί η ελληνική κοινωνία είναι άμορφη, άτυπη, αγελαία. Γιατί δεν υπάρχουν ευδιάκριτα κοινωνικά μορφώματα, γιατί δεν υπάρχει φροντίδα για εκείνα τα στοιχεία που θα διαφοροποιούσαν αυτό το ρευστό συνεχές, γιατί, τέλος, δεν διαθέτουμε ευφάνταστα στίλ. Ας υποθέσουμε ότι αυτή η διαμαρτυρία είναι λογική.

Υστερα από λίγους μήνες, όταν η κυβέρνηση αποφασίζει ότι η πολιτική της ρευστότητας δεν αποδίδει πλέον, αρχίζει σταδιακά να παίρνει μέτρα που αποσκοπούν στην όξυνση των κοινωνικών διαφορών και εναποθέτει την υλοποίηση αυτής της επιλογής σ' ένα μέρος του κοινωνικού σώματος, τότε διαμαρτυρόμαστε εκ νέου. Αυτό πια είναι παράλογο!

Διότι αν ρωτήσεις κάποιον πού μένει και σου απαντήσει στο Παλιό Ψυχικό, αντιλαμβάνεσαι αμέσως σε ποιάν κοινωνική κατηγορία ανήκει. Σε συνδυασμό με την ομιλία και την ενδυμασία μπορείς σίγουρα να συμπεράνεις αν είναι κηπουρός ή ιδιοκτήτης. Μέχρι πριν την απελευθέρωση των ενοικίων, αν κάποιος απαντούσε ότι μένει, ας πούμε, στο Λυκαβηττό, δεν θα μπορούσε κανείς να τον κατατάξει. Σήμερα η διασαλευθείσα ισορροπία τείνει να ανατραπεί. Μπορεί βέβαια τα νοίκια να αυξάνονται συνολικά, όμως παράλληλα αποκαθίστανται και οι κοινωνικές διακρίσεις. Οι γειτονιές θα αποκτήσουν την απαιτούμενη κοινωνική ομοιογένεια και οι άνθρωποι πλέον, όταν κατανομάζουν τον τόπο κατοικίας τους, θα έχουν την αίσθηση ότι δίνουν μια απάντηση πλήρη νοήματος.

Με δυο λόγια, κάθε κατεργάρης στον πάγκο του.

Βέβαια, υπάρχουν και αυτοί που χαλάνε την εικόνα. Παλιοί κάτοικοι ευπορών περιοχών που είδαν τη γειτονιά τους να «πέφτει» ή οι γειτονιές που «ανέβηκαν» χωρίς το εισόδημα των παλιών κατοίκων να ακολουθηθεί. Αν σ' αυτούς προστεθούν και οι σιτιζόμενοι από την παραοικονομία τότε το δυσδιάκριτον επανέρχεται. Χρειάζεται χρόνος για να αποκατασταθούν τα νέα σύνορα, η προσπάθεια, όμως άρχισε.

Ας αποφασίσουμε λοιπόν: είμαστε υπέρ του στίλ ή προτιμάμε τα φτηνά νοίκια;

Σημειωματάριο ειδήσεων

- Να και οι πρώτες φθινοπωρινές δροσιές, ύστερα από ένα παρατεταμένο Σεπτεμβριάτικο καλοκαίρι, που δε μας άφηνε να συγκεντρώσουμε το - λίγο άλλωστε - μυαλό που μας είχε απομείνει μετά τις αυγουσιτιάτικες διακοπές. Όπως και να το κάνουμε, ήταν ένας Σεπτέμβρης με πολύ σασπένς. Αν, το μήνα αυτό, η Καλαμάτα έζησε μια τραγωδία που συγκίνησε το Πανελλήνιο, μια άλλη πόλη, τα Γιάννενα, συγκέντρωσε επίσημα, το ενδιαφέρον των δημοσιογράφων για λόγους πολύ διαφορετικούς. Μια με την υπόθεση Γούκου, που προτίμησε, όπως ξέρουμε, να γίνει πασάς στην Αφρική και μια με την υπόθεση Ρωχάμη που το κυνηγητό του στις καλαμιές των δάλτων της Λιμνοπούλας, μας θύμιζε αξέχαστες ελληνικές ταινίες με πρωταγωνιστή τον Ανέστη Βλάχο. Μόνο που τελευταία ο σκηνοθέτης, ήταν φαίνεται εναντίον της αστυνομίας...

- Και δέξαια γυρίζονται ακόμα ταινίες στην Ελλάδα, ας είναι καλά το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου... Στις 29 Σεπτεμβρίου, και πάλι στη Θεσσαλονίκη, αρχίζει το 27ο Φεστιβάλ, όπου παλιοί και νέοι δημιουργοί διεκδικούν κάποιο βραβείο. Η αγωνία τους θα κρατήσει μέχρι τις 5 Οκτωβρίου. Ελπίζουμε, φέτος, να μην ακουστούν τα περσινά γιούχου. Πάντα κάποιος δέβαια μένει δυσανεκτήσιμος. Όμως, όταν σχεδόν όλη η αίθουσα διαμαρτύρεται, κάτι τρέχει... Αναμένομεν.

- Και αφού δρισκόμαστε στη Θεσσαλονίκη, μια είδηση για μικρούς και μεγάλους: «Γνωριμία με το παραμύθι», είναι ο τίτλος μιας διήμερης εκδήλωσης που οργανώνεται από το Κέντρο Παιδικών Βιβλιοθηκών του Δήμου Θεσσαλονίκης και τις Αγροτικές Συνεταιριστικές Εκδόσεις, και κατά τη διάρκεια της οποίας θα συζητηθεί ο ρόλος και η παρουσία του παραμυθιού στην εποχή μας, η θεματολογία του καθώς η σχέση λαϊκού και έντεχνου παραμυθιού. Ομιλητές: Βίτη Αγγελουπούλου, Ζωή Βαλάση, Αγγελική Βαρελά, Μαρούλα Κλιάφα, Μάνος Κοντολέων, Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης και Μαρία Σακαλάκη. Συντονιστής ο Κυριάκος Ντελόπουλος. Οι ομιλίες θα γίνουν στο Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο στις 29 και 30

Σεπτεμβρίου στις 7.30 το βράδυ.

- Στις Πρέσπες και συγκεκριμένα στο χωριό Ψαράδες, μαθαίνουμε πως δρέθηκε το θέατρο **Κερχίδα**, όπου και έδωσε μια πρωτότυπη παράσταση σε βάρκες, σοκάκια και μπαλκόνια για λογαριασμό

ιταλικού τηλεοπτικού σταθμού, έτσι οι κάτοικοι του ακριτικού χωριού διασκέδασαν με τους «θεατρίνους» που έπαιξαν σκηνές από την επιθεώρηση «Η Λουλού Τουρλού-Τουρλού» που θα παίζεται μέχρι το Γενάρη στη Νέα Σμύρνη.

- Την Πέμπτη 25 Σεπτεμβρίου θα γίνουν στο Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών τα εγκαίνια της έκθεσης «Ο Μπρακ και η ελληνική μυθολογία», που θα διαρκέσει μέχρι τις 31 Οκτωβρίου.

Πρόκειται για μια εξαιρετική έκθεση έργων χαρακτηριστικής, λιθογραφιών και γλυπτικής του Μπρακ, που παρουσιάστηκε το καλοκαίρι στη Ρόδο, στο εκεί Πανδοχείο της Γαλλίας. Ιδιαίτερα οι δεκαέξη χαλκογραφίες του για τη «Θεογονία» του Ησιόδου, είναι σύμφωνα με γνώμη των κριτικών

ΘΕΟΓΟΝΙΑ

από τα σημαντικότερα έργα χαρακτηριστικής του 20ού αιώνα. Την έκθεση οργανώνουν από κοινού το Γαλλικό Ινστιτούτο, η Société Générale και η Air France. Σας τη συνιστούμε ανεπιφύλακτα.

- Η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, διοργανώνει, σε συνεργασία με το Κοινωνικό Κέντρο Οικογένειας και Νεότητας σεμινάριο για την εκπαίδευση 1.000 Εμφυχωτών (στελεχών) κατασκηνούσεων

ηλικίας 18-25 ετών.

Το σεμινάριο θα πραγματοποιηθεί από τις αρχές Οκτώβρη μέχρι τα τέλη Δεκέμβρη 1986 και θα περιλαμβάνει θεωρητική κατάρτιση (150 ώρες) και πρακτική εξάσκηση (50 ώρες), που θα γίνει στη διάρκεια δυο Σαββατοκύριακων σε κατασκηνωτικό χώρο. Τα μαθήματα θα γίνονται πρωί και απόγευμα στις πόλεις: Αθήνα (500 άτομα), Θεσσαλονίκη (400 άτομα), Βόλος (100 άτομα). Για περισσότερες πληροφορίες οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να απευθύνονται:

1. Για την Αθήνα: Κέντρο Πληροφόρησης Νεότητας, Ακαδημίας 6, τηλ. (01)3644044 και Κοινωνικό Κέντρο Οικογένειας και Νεότητας, Βερανζέρου 13, τηλ. (01)3602178-3600121.

2. Για τη Θεσσαλονίκη: Κοινωνικό Κέντρο Οικογένειας και Νεότητας, Λεωφόρος Νίκης 1, τηλ. (031)270133.

3. Για το Βόλο: Κοινωνικό Κέντρο Οικογένειας και Νεότητας Βόλου, Τμήμα Κοινωνικής Πρόνοιας Νομαρχίας Μαγνησίας, τηλ. (0421)30333.

• Για μια ακόμα φορά και λόγω των τελευταίων γεγονότων στη Χιλή, το Ισπανικο-Λατινοαμερικάνικο Διδακτικό και Πολιτιστικό Κέντρο AL ANDAR, παρουσιάζει την έκθεση «Αρπιγιέρας» (κεντήματα με κομμάτια ύφασμα και κουρέλια) από τη Χιλή, δίνοντας έτσι το «λόγο» στις γυναίκες των πολιτικών κρατούμενων, των εξαφανισθέντων και των ανέργων της Χιλής.

Οι γυναίκες αυτές μέσα από τις «αρπιγιέρας» καταδικάζουν με εύγλωττο τρόπο τα 13 χρόνια δικτατορίας στη χώρα τους και

«αφηγούνται» κεντώντας τη ζωή και τους αγώνες τους. Η έκθεση περιλαμβάνει επίσης φωτογραφικά ντοκουμέντα που τράβηξε παράνομα στη Χιλή ο φωτογράφος Luis Garrido και άλλα πιο πρόσφατα, που προέρχονται από το φωτογραφικό αρχείο της «Ελευθεροτυπίας».

Η έκθεση του AL ANDAR (Χαριλάου Τρικούπη 170α) θα διαρκέσει από τις 22 Σεπτεμβρίου μέχρι τις 12 Οκτωβρίου και θα είναι ανοιχτή για τους επισκέπτες τις καθημερινές, απόγευμα 6-9 (εκτός Σαββάτου και Κυριακής).

• Και τελειώνουμε με την αναγγελία δυο ακόμη Εκθέσεων... Είπαμε, φθινοπωριάζει...

Στο Dracos Art Center, Ηροδότου 2 φιλοξενούνται δυο ατομικές εκθέσεις νέων καλλιτεχνών: Του **Κώστα Φωτόπουλου** και του **Μάρκου Χατζηπατέρα**.

Στην Γκαλερί «Χρυσόθεμις» στο Χαλάνδρι (Λεωφόρος 25ης Μαρτίου 20) εγκαινιάζεται την 1η Οκτωβρίου η έκθεση ζωγραφικής και σχεδίων της **Εύας Μελά**, που διαρκεί μέχρι τις 20 του ίδιου μήνα.

Και μη γκρινιάζετε που ξαναρχίσαμε να αφιερώνουμε πολύ χώρο σε εκθέσεις ζωγραφικής. Δεν είδατε που ο κύριος **Μιλτιάδης Έδεργι**, γνωρίζοντας ότι απευθύνεται σε ένα ευαίσθητο και φιλότεχνο κοινό, αντί του φωτογενούς προσώπου του, έδωσε προς αφισοκόλληση έργο νέου καλλιτέχνη; Και μη μου πείτε πως η μυστηριώδης αυτή ύπαρξη με τα άνθη, σας θυμίζει τη διάσημη προεκλογική μικρούλα του **ΠΑΣΟΚ**, γιατί κινδυνεύετε να σας πούνε και προκατειλημμένους και ακαλλιέργητους...

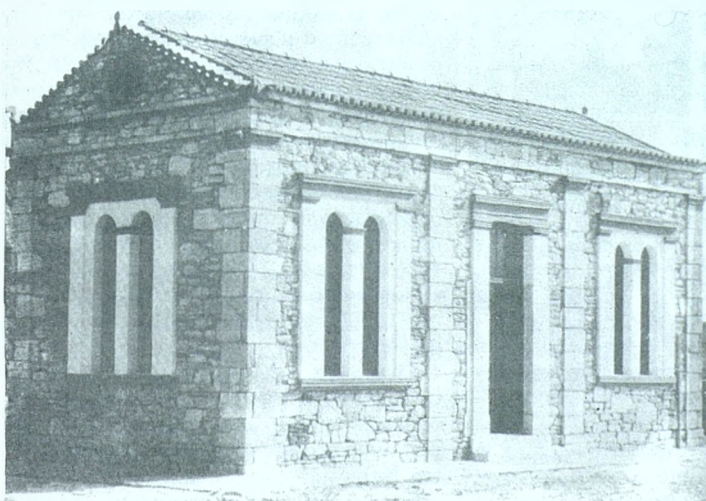
ΝΙΚΟΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

Στις 2 του Σεπτεμβρίου εγκαινιάστηκε στην Γκαλερί ZB (Zentralbuchhandlung) της Βιέννης έκθεση πολιτικής αφίσας και γελοιογραφίας του αγαπητού και πρόωρα χαμένου συνεργάτη μας Νίκου Σιδέρη.

Στις μικρές καθημερινές λεπτομέρειες που συνθέτουν μια ανθρώπινη, ζεστή παρουσία, όπως αυτή του Νίκου, στη ζωή, αναφέρεται με συγκίνηση ο αυστριακός Ernst Schwager μέσα απ' το τρίπτυχο αγγελτήριο της έκθεσης και μας τον ξαναφέρει ολοζώντανο ανάμεσά μας άλλοτε τρυφερό πατέρα και σύντροφο, άλλοτε φίλο, συνομιλητή και

πάντα έτοιμο και πρόθυμο όπου κι αν χρειασθεί ν' αγωνισθεί.

Τη συμβολή του στην κομματική ομάδα δουλειάς για την πολιτική αφίσα και τη βελτίωση των μέσων διαφήμισης του Κ.Ρ.Ö. (Κ.Κ. Αυστρίας) υπογραμμίζει ο στενός του συνεργάτης Ivo Hammer. Μνημονεύοντας τα χρόνια που ο Νίκος Σιδέρης υπήρξε καλλιτεχνικός υπεύθυνος της ομάδας σημειώνει: «...οι δικές μας αφίσες δεν ήταν δυνατόν να δανείζονται τα μέσα της αστικής αισθητικής ούτε να παραπλανούν, ούτε να ξεγελούν, ούτε να ρητορεύουν, αντίθετα να διαφωτίζουν ήθελαν, να διευκρινίζουν και να ξεκαθαρίζουν».

Το Ορυκτολογικό Μουσείο Λαυρίου

Το Σάββατο 20/9/1986 έγιναν τα εγκαίνια του Ορυκτολογικού Μουσείου Λαυρίου που δημιούργησε η Εταιρεία Μελετών Λαυρεωτικής, νεοσύστατο επιστημονικό σωματείο της πόλης.

Το Μουσείο στεγάζεται σε μικρό καλαίσθητο κτίριο του 1873, χαρακτηριστικό δείγμα βιομηχανικής αρχιτεκτονικής, που αναστηλώθηκε πρόσφατα με δαπάνη του Δήμου Λαυρεωτικής και με την επίδραση της Εταιρείας. Στο Μουσείο εκτίθενται ορυκτά και μεταλλεύματα από το πλούσιο υπέδαφος της Λαυρεωτικής που παρουσιάζουν ιδιαίτερο επιστημονικό ενδιαφέρον.

Μιλώντας στα εγκαίνια ο αρχαιολόγος κ. Ευάγγελος Κακαδογιάννης, Πρόεδρος της Εταιρείας Μελετών Λαυρεωτικής, υπογράμμισε μεταξύ άλλων ότι όλα τα εκθέματα του Μουσείου προέρχονται από δωρεές κατοίκων της περιοχής, παλαιών μεταλλωρύχων ή νέων συλλεκτών ορυκτών, και ότι η Εταιρεία εργάζεται συστηματικά για να καταστήσει το Μουσείο, σταδιακά Ορυκτολογικό Μουσείο όλης της Ελλάδας. Ας σημειωθεί ότι το Ορυκτολογικό Μουσείο Λαυρίου είναι το πρώτο του είδους του στη χώρα μας.

Περισσότερες πληροφορίες για τις ώρες και τις μέρες λειτουργίας του δίνονται στο τηλέφωνο: 0292/25225.

**27ο
ΦΕΣΤΙΒΑΛ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ**

Είναι δυνατόν ένα Φεστιβάλ Κινηματογράφου να μην έχει σασπένς; Είναι σαν κάτι να του λείπει. Αυτή την ένταση, λοιπόν, ήρθε να την προσφέρει η πληροφορία ότι κάποιες ταινίες κόπηκαν από την προκριματική Επιτροπή. Αυτή η είδηση —μαζί με το γεγονός ότι η Εταιρεία Σκηνοθετών απείλησε ότι θα αποσύρει από την Κριτική Επιτροπή το μοναδικό μέλος της— ανέβασε κάπως τον πυρετό. Ύστερα από λίγο όλα ξαναηρέμασαν όταν ένας δεύτερος σκηνοθέτης μήκε στην επιτροπή σαν σεναριογράφος. Κάτι είναι κι αυτά. Αλλιώς το Φεστιβάλ κινδύνευε να περάσει στα μουγκά.

Την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές (Τετάρτη 24/9) η Προκριματική Επιτροπή δεν έχει ακόμα τελειώσει το έργο της. Από τις 20 ταινίες μεγάλου και τις περίπου 60 μικρού μήκους είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι λιγότερες από τις μισές είναι αυτές που χρηματοδοτήθηκαν —με 460 περίπου εκατομμύρια— από το Κέντρο Κινηματογράφου. Οι υπόλοιπες έγιναν είτε από τους ίδιους τους σκηνοθέτες είτε από παραγωγούς. Δεν είναι και ασημαντό αν σκεφτεί κανείς ότι αυτού του είδους η επένδυση παρουσιάζει τον υψηλότερο κίνδυνο.

Σε λίγες μέρες, στις 29 Σεπτεμβρίου, αρχίζει το 27ο Φεστιβάλ Ελληνικού Κινηματογράφου. Ένα ακόμα Φεστιβάλ που θα γίνει ενώ ο κινηματογράφος περνά την πιο σοβαρή και χωρίς προφανή διέξοδο κρίση του. Ίσως η ενδόμυχη αισιοδοξία που μας συνόδευε μέχρι σήμερα είναι για πρώτη φορά εντελώς ουτοπική.

Ο κινηματογράφος και το κοινό του

Υπάρχει μέλλον για τον κινηματογράφο;

του Χρήστου Γ. Λάζου

Ο κινηματογράφος και ιδιαίτερα ο ελληνικός — δεν είναι πια το μεγάλο λαϊκό θέαμα. Ήδη είναι μια τέχνη που απευθύνεται είτε σ' ένα ειδικό νεανικό κοινό είτε σε προνομιούχα κοινωνικά στρώματα. Μελαγχολικό συμπέρασμα για όσους αγαπούν τον κινηματογράφο αλλά και σημείο τομής.

Τελευταίες κρύες μέρες ενός εκνευριστικά θερμού Σεπτεμβρίου. Στη Θεσσαλονίκη αρχίζει ένα ακόμα Φεστιβάλ Ελληνικού Κινηματογράφου. Από τις 29 Σεπτεμβρίου ως τις 5 Οκτωβρίου, το σκηνικό όπου παίζονται οι τελευταίες πράξεις του δράματος θα μεταφερθεί στη συμπρωτεύουσα και η αυξημένη αγωνία των κινηματογραφιστών θα αναμετρηθεί με το περιορισμένο ενδιαφέρον του κοινού.

Οι προβλέψεις δεν είναι διόλου ενθαρρυντικές. Η περσινή χρονιά ήταν καταστροφική και τίποτα δεν δείχνει πως η κινηματογραφική περίοδος που ήδη άρχισε θα ήταν καλύτερη. Αρκετές ταινίες του περσινού Φεστιβάλ δεν έχουν ακόμα βρει την αίθουσα που θα τις φιλοξενήσει, ενώ εκείνες που παίχτηκαν είδαν με δέος τα εισιτήριά τους να κυμαίνονται ανάμεσα στις 10 και τις 70 χιλιάδες.

Το τέλος του ελληνικού κινηματογράφου, που τόσες φορές έχει αναγγελθεί, είναι πλέον αναπότρεπτο; Το ερώτημα δεν έχει ρητορικό χαρακτήρα. Με αργό αλλά σταθερό ρυθμό ο κινηματογράφος γενικά, και ιδιαίτερα ο ελληνικός, χάνει κάθε χρόνο τους θεατές του. Αυτοί που πλέον δεν πηγαίνουν ποτέ στον κινηματογράφο αυξάνουν σταθερά κι αποτελούν σήμερα τα 3/4 του πληθυσμού. Αντίθετα, οι φίλοι του κινηματογράφου, αυτοί που πηγαίνουν τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα δεν ξεπερνούν το 10%.

Είναι πλέον πασίγνωστο ότι ο κινηματογράφος έχει πάψει εδώ και αρκετά χρόνια να αποτελεί το μεγάλο λαϊκό θέαμα που μες τη σκοτεινή αίθουσα συγχωνεύει τις κοινωνικές τάξεις και τις ενώνει μες τα κοινά θέματα μιας εθνικής μυθολογίας. Το λαϊκό κοινό που το Σαββατοκύριακο γέμιζε τις αίθουσες για να δει την Αλίκη Βουγιουκλάκη στη θρυλική - για την εμπορικότητά της - «Μανταλένα», μένει πια σπίτι μπρος στην τηλεόραση ή πηγαίνει στην ταβέρνα. Επιπλέον, είναι βέβαιο πως αυτή η αλλαγή στις καταναλωτικές του συνήθειες έχει παγιωθεί και δεν πρόκειται να ανατραπεί.

Ο κινηματογράφος, λοιπόν, ως λαϊκή τέχνη έχει πάψει να υπάρχει. Οι ταινίες που γυρίζονται απευθύνονται πλέον σε έ-

να ειδικό μέρος του κοινού ή τουλάχιστον βλέπονται από ένα κοινό που έχει αποκτήσει συγκεκριμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά: νεαρή ηλικία, ανώτερη εκπαίδευση, υψηλό σχετικά εισόδημα και χώρο κατοικίας τις κεντρικές συνοικίες της πόλης.

Αυτή τη ριζική αλλαγή και τους ρυθμούς με τους οποίους διαμορφώνεται μες στην τελευταία 20ετία, θα επιχειρήσουμε να περιγράψουμε σ' αυτό το σημείωμα. Ως αφετηρία έχει επιλεγεί το 1968, χρονιά σημαντική αφού τότε όλοι οι δείκτες της κινηματογραφικής βιομηχανίας φτάνουν στο μέγιστο, για να αρχίσουν από την επόμενη χρονιά τη σταθερή πτώση τους.

Σ' ένα προηγούμενο σημείωμα («Αυγή», 30 Σεπτεμβρίου 1984) είχαμε προσεγγίσει το ίδιο θέμα παίρνοντας ως δείκτη την καμπύλη των εισιτηρίων. Τώρα αυτή η εικόνα συμπληρώνεται με τα στοιχεία που προσφέρει η έρευνα για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης που διεξάγει κάθε χρόνο η I-CAP από το 1969 ως σήμερα. Για λόγους οικονομίας θα περιορίσουμε την παρουσίαση και το σχολιασμό αυτού του υλικού κρατώντας μόνον 4 χρονιές: το 1969, το 1975, το 1980 και το 1986.

1968 - 1978: η δεκαετία της κατάρρευσης

Αν κάποιος δήλωνε το 1969 ότι σε μια 20ετία ο ελληνικός κινηματογράφος θα κινδύνευε να μείνει χωρίς θεατές, σίγουρα θα τον θεωρούσαν ακαταλόγιστο. Την προηγούμενη χρονιά, το 1968, είχαν κοπεί περίπου 137,5 εκατομμύρια εισιτήρια και η συμμετοχή των ελληνικών ταινιών ήταν εντυπωσιακή: στις αίθουσες πρώτης προβολής καλύπτει το 25% περίπου ενώ στην περιφέρεια της πρωτεύουσας και στην επαρχία φτάνει αντίστοιχα στο 37% και το 40%. (Περιοδικό «Τα θεάματα» και Δελτίο «Συντονισμός»). Ακριβώς την ίδια χρονιά η ελληνική παραγωγή φτάνει στο μέγιστο με 108 ταινίες.

Είναι η στιγμή της απόλυτης ευφορίας. Ο κινηματογράφος στην Ελλάδα γνωρίζει το 1968 τη μέγιστη ανάπτυξη του. Είναι ένα λαϊκό θέαμα και μια αίθουσα βιομηχανία. Στην περιφέρεια της Αθήνας, στις επαρχιακές πόλεις αλλά και στα χωριά οι

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Απρίλιος 1969

		Σύνολο	Κατοικία						Εισόδημα		Ηλικία			
			Αθήνα	Θεσ/νίκη	50-100000	10-50.000	2-10.000	1-2.000	ΑΒΓ	ΔΕ	15-24	25-34	35-49	50 +
Άνδρες	Μέχρι πριν 7 μέρες	48	51	53	54	55	53	39	58	44	68	65	49	27
	Από 8 έως 30 μέρες	17	16	13	15	17	14	19	17	17	18	18	18	15
	Αργότερα/Δεν θυμάμαι	18	18	16	17	15	16	21	14	20	9	13	21	22
	Ποτέ	17	15	18	14	13	17	21	11	19	5	4	12	36
Γυναίκες	Μέχρι πριν 7 μέρες	35	39	43	44	45	37	28	47	31	50	44	31	20
	Από 8 έως 30 μέρες	18	18	15	14	18	16	18	17	18	23	16	20	11
	Αργότερα/Δεν θυμάμαι	25	22	21	25	24	22	29	21	26	19	28	29	20
	Ποτέ	22	21	21	17	13	25	25	15	25	80	12	20	49

Ερ. Πότε πήγατε για τελευταία φορά στον κινηματογράφο;

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

	Αθήνα	Κάτοχοι TV	Υπόλοιποι
Άνδρες	Πριν από 7 μέρες	36	54
	Πριν από 8 έως 30 μέρες	19	16
	Ποτέ	30	11
Γυναίκες	Πριν από 7 μέρες	19	44
	Πριν από 8 έως 30 μέρες	24	16
	Ποτέ	32	18

αίθουσες προβολής φυτρώνουν κυριολεκτικά σαν μανιτάρια.

Ιδιαίτερα στις αγροτικές και ημιαστικές περιοχές, αλλά και στις γειτονιές της Αθήνας, αυτή η μορφή διασκέδασης σηματοδοτεί την είσοδο και την επέκταση των αστικών προτύπων πολιτιστικής ζωής στην καθημερινότητα της επαρχιακής πόλης και του χωριού. Ο κινηματογράφος ταυτίζεται με την ανάπτυξη και την πρόοδο.

Ο Πίνακας 1 απεικονίζει καθαρά αυτή την πραγματικότητα. Στην ερώτηση «πότε πήγατε για τελευταία φορά στον κινηματογράφο» το 48% των ανδρών και το 35% των γυναικών ηλικίας πάνω από 15 ετών απαντά ότι πήγε στον κινηματογράφο την τελευταία εβδομάδα. Ενώ μόνον το 17% των ανδρών και το 22% των γυναικών δηλώνουν αντίστοιχα ότι δεν πηγαίνουν ποτέ στον κινηματογράφο. Παράλληλα, η γεωγραφική κατανομή και ιδιαίτερα το γεγονός ότι και σε χωριά κάτω των 2.000 κατοίκων περίπου ένας στους τρεις πηγαίνει τακτικά στον κινηματογράφο, αποδεικνύει ότι το δίκτυο αιθουσών και διανομής προσεγγίζει εκείνη την περίοδο το μέγιστο της ανάπτυξής του.

Ωστόσο, με τη «σοφία» που μας προσφέρει αναδρομικά η εξέλιξη, ήδη από το 1969 μπορούν να διαγνωσθούν εκείνα τα στοιχεία που θα προκύψουν με έμφαση στη συνέχεια. Το χαμηλό εισόδημα (κατηγορίες ΔΕ), η ηλικία άνω των 50 ετών και το φύλο (γυναίκες) —αργότερα στην έρευνα θα προστεθεί και η παράμετρος της εκπαίδευσης— προσδιορίζουν ήδη με σαφήνεια αυτούς που δεν πηγαίνουν στον κινηματογράφο. Και αντίστροφα, το υψηλότερο εισόδημα, η νεαρή ηλικία και η ζωή στην πόλη, αποτελούν χαρακτηριστικά του κινηματογραφόφιλου κοινού.

Ιδιαίτερη σημασία, επίσης, αποκτούν και τα ποσοστά που αναφέρονται στις πό-

λεις με πληθυσμό από 10 έως 50 χιλιάδες κατοίκους. Χοντρικά είναι οι πρωτεύουσες των νομών και τα υψηλότερα ποσοστά που εμφανίζονται εδώ, μας επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι οι εναλλακτικές δυνατότητες ψυχαγωγίας που προσφέρουν στους κατοίκους τους είναι μάλλον περιορισμένες.

Ωστόσο, αυτή η περίοδος της ευμάρειας συμπίπτει απόλυτα με την είσοδο της τηλεόρασης στην Ελλάδα. Το 1969 σύμφωνα πάντα με την έρευνα της ICAP, μόνον το 6% των νοικοκυριών διαθέτει τηλεόραση και οι δέκτες είναι συγκεντρωμένοι κυρίως στην Αθήνα (18%). Και οι απαντήσεις αυτών που δηλώνουν ότι διαθέτουν τηλεόραση αποκλίνουν από τους μέσους όρους του πίνακα 1. Ο πίνακας 2 α-

πεικονίζει αυτή την πτυχή και προδιαγράφει το μέλλον.

Τα επόμενα χρόνια, οι ρυθμοί διείσδυσης της τηλεόρασης στα νοικοκυριά είναι ανάλογοι με τους ρυθμούς συρρίκνωσης του κοινού του κινηματογράφου και εξίσου ραγδαίοι. Μέσα σε 5 χρόνια ο κινηματογράφος βλέπει τους θεατές του να μειώνονται σε λιγότερους από τους μισούς, ενώ το δίκτυο των αιθουσών που ανάμεσα στο 1969 και το 1972 συνεχίζει ακόμα να αναπτύσσεται, από το 1974 κι έπειτα αναδιπλώνεται ταχύτατα.

Η εικόνα που παρουσιάζει ο πίνακας 3 είναι κυριολεκτικά εκπληκτική. Μέσα σε 6 χρόνια (Απρ. 1969 - Οκτ. 1975) 50% των ανδρών και 67% των γυναικών δηλώνουν ότι δεν πηγαίνουν ποτέ στον κινηματογράφο. Στις επαρχιακές πόλεις που το 1969 σημειώνονται τα υψηλότερα ποσοστά παρακολούθησης (10 - 50.000 κάτοικοι), το 1975, το 66% δηλώνει ότι δεν πηγαίνει ποτέ στον κινηματογράφο, ενώ το ποσοστό αυτών που δηλώνουν ότι επισκέφτηκαν κάποια αίθουσα την προηγούμενη βδομάδα πέφτει στο 17%.

Τα βασικά χαρακτηριστικά του νέου πλέον κοινού του κινηματογράφου, όπως επίσης και τα χαρακτηριστικά αυτών των

«Καλή Πατρίδα σύντροφε» του Λευτέρη Ξανθόπουλου

πρώην θεατών που σταμάτησαν οριστικά να βλέπουν ταινίες στις αίθουσες προβολής εμφανίζονται αποκρυσταλλωμένα. Ήδη το 1975, το 81% των ενηλίκων άνω των 50 ετών, το 70% των χαμηλότερων εισοδημάτων, το 67% των γυναικών, το 62% των κατοίκων των πόλεων με πληθυσμό από 50 έως 120.000, δεν πρόκειται να επιστρέψουν ποτέ στον κινηματογράφο. Αντίστοιχα, η νεαρή ηλικία (15-24 και 25-34 ετών), το υψηλότερο εισόδημα και η ζωή στην Αθήνα ή τη Θεσσαλονίκη είναι τα μόνα χαρακτηριστικά του νέου κοινού.

Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτή η εικόνα που είναι ήδη διαμορφωμένη το 1975, δεν πρόκειται στη συνέχεια να αλλάξει. Αντίθετα, παγιώνεται και αποκτά εντονότερες αντιθέσεις.

Ανάλογη, όμως, είναι και η εξέλιξη της ελληνικής παραγωγής. Αν το 1971/72 η ελληνική ταινία «αντέχει» ακόμα την πίεση της τηλεόρασης και ο αριθμός των παραγωγών φτάνει τις 80 ταινίες μεγάλου μήκους, το 1974 γυρίζονται μόνον 44 και το 1978/79 η ελληνική παραγωγή αγγίζει το ναδίρ με 15 ταινίες. Παράλληλα, και η καμπύλη των εισιτηρίων αγγίζει την ίδια χρονιά το κατώτατο όριο με 34 περίπου εκατομμύρια εισόδους. Ο κινηματογράφος μέσα σε 10 χρόνια έχει χάσει τους 3 από τους 4 θεατές του.

1979-1984: σχετική σταθεροποίηση και αισιοδοξία

Από τον επόμενο χρόνο, όλοι οι δείκτες αρχίζουν πάλι να ανεβαίνουν, όχι βεβαίως θεαματικά αλλά σταθερά. Τα εισιτήρια αυξάνουν και η ελληνική παραγωγή ανασυγκροτείται. 27 ταινίες το 79/80, 25 το 80/81, 48 το 81/82 και το 82/83 φτάνουν τις 50. Τα εισιτήρια φαίνεται πως σταθεροποιούνται στο 1/2 περίπου εκείνων του 1968 και κάποιες ελληνικές ταινίες, όπως ο «Άνθρωπος με το γαρύφαλλο», κάνουν περίπου 600.000 εισόδους.

Σε πρώτη όψη, φαίνεται πως ο κόσμος κουράστηκε από την τηλεόραση κι επιστρέφει μαζικά στον κινηματογράφο. Η σχετική σταθερότητα των πρώτων χρόνων της δεκαετίας του '80 και οι αντίστοιχες ενδείξεις σε διεθνές επίπεδο δημιουργούν ανεπαίσθητα ένα κλίμα περιο-

Ελεονώρα Σταθοπούλου. Από την ταινία της Φρίντας Λιάππα «Ένας ήσυχος θάνατος».

ρισμένης αισιοδοξίας. Οι προβλέψεις για τον επικείμενο θάνατο του κινηματογράφου ακούγονται όλο και πιο αραιά, ενώ υπάρχουν αρκετοί παραγωγοί (Μιχ. Λεφάκης, Γ. Καραγιάννης) που επιχειρούν - με εμπορική επιτυχία - να νεκραναστήσουν την παλιά γνωστή φαρσοκωμωδία.

Ωστόσο, αν συγκρίνει κανείς τα μεγέθη που εμφανίζονται στους Πίνακες 1,3 και 4, μάλλον θα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι εκείνο που πραγματικά συμβαίνει είναι κάτι διαφορετικό: εμφανίζεται δηλαδή, έ- να προσωρινά εντονότερο ενδιαφέρον για τον κινηματογράφο από ένα περιορισμένο κοινό παρά μια χαρακτηριστική ανάπτυξη. Παρ' ό- τι αυτή η υπόθεση, για να αποδειχθεί, απαιτεί περισσότερα στοιχεία από όσα προσκομίζει αυτό το κείμενο, εν τούτοις αρκετές ενδείξεις πείθουν για την ορθότητά της. (Βλ. Πίνακα 4 Οκτ. 1980).

Κατ' αρχήν, όλα τα μεγέθη που απεικονίζουν το τμήμα εκείνο που δεν πηγαίνει στον κινηματογράφο είτε παραμένουν σταθερά είτε απλώς παρουσιάζουν ελαφρότατες και κατά συνέπεια μη χαρακτηριστικές αποκλίσεις. Αντίστοιχα εκεί όπου

εμφανίζονται κάποιες ουσιαστικές διαφορές είναι μάλλον στον κινηματογραφόφιλο κοινό. Έτσι οι νέοι, οι κάτοικοι των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης, και οι υψηλότερες εισοδηματικές τάξεις (ΑΒΓ) εμφανίζουν αισθητά υψηλότερα ποσοστά, που χοντρικά μπορούν να συναρτηθούν με τη σχετική αύξηση των εισιτηρίων, την ίδια περίοδο. Όμως είναι πλέον χαρακτηριστική μια πτυχή που ο πίνακας 3 δεν μας επέτρεπε να παρακολουθήσουμε: η κατάρρευση του δικτύου των επαρχιακών αιθουσών.

Αν το 1969, υπήρχε ένα πρόσφατα συγκροτημένο μεν, αλλά εξαιρετικά εκτεταμένο δίκτυο που έφθανε μέχρι σχεδόν και την τελευταία κωμόπολη, το 1980 αυτό έχει κυριολεκτικά εξαφανιστεί. Παρ' ό- τι αυτή η υπόθεση μόνον εμπειρικά μπορεί να αποδειχθεί, ωστόσο είναι σαφές ότι τα υψηλά ποσοστά των «μη-θεατών» στις πόλεις και τα χωριά από 10.000 κατοίκους και κάτω, σε συνδυασμό με τους υπόλοιπους δείκτες, (γυναίκες, ηλικία, εισόδημα) αποδεικνύουν - αν συγκριθούν με εκείνα του 1969 - ότι στο χωριό δεν υπάρχει πλέον αίθουσα προβολής. Αντίστοιχα, μπο-

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Οκτώβριος 1975	Κατοικία					Φύλο		Εισόδημα		Ηλικία				
	Σύνολο	Αθήνα	Θεσ/νίκη	50-120.000	10-50.000	Ανδρ.	Γυν.	ΑΒΓ	ΔΕ	15-24	25-34	35-49	50 +	Κάτοχοι TV
Πριν 1-2 μέρες	6	6	8	4	8	10	3	9	4	14	7	4	2	5
Πριν 3-4 μέρες	5	5	7	3	4	7	3	7	3	13	5	2	*	4
Πριν 5-6 μέρες	2	2	4	3	2	3	2	2	2	8	3	1	*	2
Πριν 1 βδομάδα	6	7	7	5	3	9	4	10	4	15	7	2	3	5
Πριν 2 βδομάδες	5	6	5	3	4	6	4	6	4	11	6	3	*	5
Πριν 3 βδομάδες	3	3	3	6	4	4	3	4	2	7	4	2	2	3
Πριν 4 βδομάδες	3	2	4	3	3	2	3	3	2	3	4	3	*	3
Περισσότερες από 4 βδομάδες	8	10	4	7	3	7	8	10	6	5	10	8	7	8
Δεν θυμάμαι	4	4	3	4	3	3	4	4	3	2	5	5	2	4
Ποτέ	58	55	57	62	66	50	67	43	70	26	50	70	81	61

ρούμε να υποθέσουμε ότι κάθε φορά που κάποιοι νεαροί επιθυμούν να δουν μια ταινία, πηγαίνουν στις ελάχιστες αίθουσες των κοντινών επαρχιακών πόλεων που συνεχίζουν να λειτουργούν.

Αυτή, ωστόσο, η σχετική αισιοδοξία δεν πρόκειται να συνεχιστεί. Από το 1983 κι έπειτα τα πράγματα επιδεινώνονται. Με ένα σχηματικό τρόπο, θα έλεγε κανείς πως, αν η δεκαετία '70-'80 χαρακτηρίζεται από την διείσδυση της τηλεόρασης, η δεκαετία '80-'90 θα είναι εκείνη του μαγνητοσκοπίου. Κι ο κινηματογράφος, που για μερικά χρόνια έδειχνε σαν να ξεπερνούσε την κρίση της τηλεόρασης, φαίνεται πως θα υποκύψει τελειωτικά κάτω από την πίεση αυτού του νέου δικτύου που τα δύο τελευταία χρόνια αναπτύσσεται με ραγδαίους ρυθμούς μπρος τα μάτια μας: των Videoclub.

Αν τη δεκαετία '70-'80 το δίκτυο που υλοποιούσε τη διείσδυση σε βάθος του κινηματογράφου στον ιστό της ελληνικής κοινωνίας άρχισε να αναδιπλώνεται ακριβώς από εκείνα τα σημεία όπου είχε επεκταθεί πρόσφατα - πολλά χωριά απόκτησαν και συντήρησαν αίθουσα προβολής μόνον για μια πενταετία, ανάμεσα στο 1967 και το 1973 - σήμερα η διείσδυση του μαγνητοσκοπίου προσβάλλει πλέον και τα ισχυρά σημεία αυτού του δικτύου.

Σύμφωνα με την πρόσφατη έρευνα της ICAP (Μάρτιος 1986) το 10% των νοικοκυριών διαθέτει μαγνητοσκόπιο και η κατανομή αυτών των συσκευών ως προς το μέγεθος της πόλης εμφανίζει την ακόλουθη εικόνα (Πίνακας 5).

Ο ακριβής αριθμός των καταστημάτων

που νοικιάζουν μαγνητοσκοπημένες ταινίες ή γεωγραφική κατανομή τους και το ύψος των ετήσιων εργασιών τους δεν είναι γνωστά, όμως αναμφίβολα αποτελούν μια πραγματικότητα αισθητή δια γυμνού οφθαλμού. Παράλληλα, αυτή η ιδιωτική κατανάλωση μαγνητοσκοπημένων ταινιών είναι μια συνήθεια που κατακτά οπαδούς εις βάρος του κινηματογράφου. Επιπλέον, οι ιδιοκτήτες αυτών των συσκευών παρουσιάζουν τα ίδια κοινωνικά χαρακτηριστικά με το κοινό των αιθουσών, πράγμα που επιτρέπει να υποθέσουμε ότι η κινηματογραφοφιλία τους βρίσκει νέες διεξόδους που ωστόσο τους απομακρύνουν από τις αίθουσες προβολής. Αν τώρα αυτά τα δεδομένα συνδυασθούν με την όλο και σε πιο σύντομο διάστημα κυκλοφορία σε κασέτες των νέων ταινιών και την παραγωγή «ταινιών» που προορίζονται να κυκλοφορήσουν αποκλειστικά σε κασέτες, τότε η ανάγνωση του πίνακα 6 (Μάρτιος 1986) μας επιτρέπει να διαβλέψουμε ότι το τέλος του κινηματογράφου ως μαζικού λαϊκού θεάματος που απευθύνεται στο εθνικό ακροατήριο έχει πλέον επέλθει.

Το κοινό που συνεχίζει να πηγαίνει στον κινηματογράφο έχει αποκτήσει και έχει παγιώσει τα χαρακτηριστικά μιας πολιτιστικής και οικονομικής ελίτ και είναι πλέον άμεσα συγκρίσιμο με το κοινό άλλων τεχνών —όπως το θέατρο ή η κλασική μουσική— που αφού κάποτε γνώρισαν μια περίοδο ευρύτατης διάδοσης συνέχισαν να λειτουργούν ως προϊόντα που η κατανάλωσή τους συνδέεται με τους τίτλους πολιτιστικής «ευγένειας» που οφεί-

λουν να διαθέτουν οι κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις. Ωστόσο, πάλι σ' αυτή την όψη της κινηματογραφικής πραγματικότητας συνυπάρχει και μια άλλη: οι ταινίες που απευθύνονται σε ένα πολύ ειδικό τμήμα του κοινού, στους μαθητές της μέσης εκπαίδευσης, τους «τηνς» δηλαδή, πληθαίνουν. Ίσως το κρίσιμο εδώ να είναι η ανάγκη των νέων να έχουν το δικό τους κοινοτικό και, συνεπώς, δημόσιο χώρο, που δεν μπορεί παρά να είναι διαφορετικός από τον ιδιωτικό χώρο της οικογενειακής κατοικίας. Κι ίσως η επιθυμία τους να βλέπουν στην οθόνη τις περιπέτειες που αντανακλούν τη δική τους ιδιαίτερη καθημερινότητα.

Ίσως, μέσα σ' αυτό το δίπολο θα παιχθεί το μέλλον του κινηματογράφου και θα αναζητηθούν οι διέξοδοι από την κρίσιμη σημερινή κατάσταση. Το βέβαιο —και σίγουρα μελαγχολικό για τους κινηματογραφόφιλους— συμπέρασμα είναι ότι κάθε απόπειρα που θα στόχευε την επιστροφή του λαϊκού κοινού στις σκοτεινές αίθουσες, είναι πλέον καταδικασμένη να ταιλάντεται ανάμεσα στην τραγική ή γελοία ουτοπία. Απομένει να δούμε πώς αντιμετωπίζουν οι Έλληνες κινηματογραφιστές τα σημερινά αδιέξοδα της τέχνης τους. Αυτό θα είναι, ίσως, και το πιο ενδιαφέρον στο φετινό Φεστιβάλ Ελληνικού Κινηματογράφου της Θεσσαλονίκης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Αθήνα	Θεσ/νίκη	50-150000	10-50000
13%	19%	18%	12%
2-10.000	500-2000	κάτω από 500	
7%	3%	4%	

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 Οκτώβριος 1980		Κατοικία							Φύλο		Εισόδημα		Ηλικία				
	Σύνολο								Ανδρ.	Γυν.	ΑΒΓ	ΔΕ	15-19	20-29	30-39	40-49	50 +
		Αθήνα	Θεσ/νίκη	50-130.000	10-50.000	2-10.000	500-2.000	1-500									
Πριν 1-2 μέρες	7	7	13	11	10	9	3	3	10	3	12	8	20	15	5	3	1
Πριν 3-5 μέρες	3	5	4	2	3	4	2	1	5	2	5	2	12	6	2	1	*
Πριν 1 βδομάδα	6	9	7	8	7	4	4	2	8	4	10	4	15	12	8	2	2
Πριν 2 βδομάδες	3	4	3	6	3	3	2	2	4	2	5	3	9	6	3	2	1
Πριν 3-4 βδομάδ.	5	8	5	*	5	3	2	4	6	4	7	3	8	8	5	4	2
Αργότερα	12	17	11	21	13	7	10	8	13	12	19	10	11	17	18	15	7
Δεν θυμάμαι	5	7	8	4	4	5	4	2	5	5	7	4	6	6	7	4	4
Ποτέ	60	45	48	46	54	63	72	77	50	68	35	68	20	30	51	70	82

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 Μάρτιος 1986	Σύνολο	Κατοικία							Φύλο		Ηλικία						Εκπαίδευση			Εισόδημα σε '000			
		Αθήνα	Θεσ/νίκη	50-150.000	10-50.000	2-10.000	500-2.000	1-500	Ανδρ.	Γυν.	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65 +	Στοιχ.	Μεσ.	Ανωτ.	-30	30-60	60-100	100 +
Πριν 1-2 μέρες	3	5	2	7	3	2	*	1	4	2	8	4	2	1	2	—	1	3	7	2	3	3	4
Πριν 3-5 μέρες	2	4	5	2	4	2	—	*	3	2	5	5	1	2	*	—	*	4	7	*	3	3	5
Πριν 1 βδομάδα	5	8	7	4	6	7	2	1	7	4	17	6	5	2	—	*	1	9	15	2	6	7	6
Πριν 2 βδομάδ.	6	9	7	5	6	3	3	3	8	4	14	9	4	3	1	—	2	10	9	2	5	6	8
Αργότερα	14	20	14	10	15	12	9	9	17	12	22	21	20	10	5	4	7	23	19	4	13	21	25
Δεν θυμάμαι	5	7	2	4	7	3	3	2	5	5	5	9	7	3	1	2	3	6	8	1	5	7	5
Ποτέ	65	47	62	69	58	71	83	84	56	73	29	47	60	79	91	94	85	45	34	99	65	51	48

«Η Ελλάδα δεν υπάρχει, είναι μια έννοια που τη συντηρούμε»

Συνέντευξη με τον Θ. Αγγελόπουλο

ΕΡ: Θα 'θελα να ξεκινήσουμε τη συζήτηση από τον «Μελισσοκόμο». Κλείνεις μια τελευταία σου συνέντευξη λέγοντας «Το φίλμ τελειώνει με μια αυτοκτονία». Η φράση είναι και κυριολεκτική ως προς την ταινία, αλλά και ευρύτερα μεταφορική σχετικά με μια εικόνα που εσύ έχεις για τα σημερινά πράγματα, για μερικά ζητήματα που νιώθεις ότι έχουν καταλήξει σε αδιέξοδο. Λες ότι είναι μια απελπισμένη ταινία.

ΑΠ: Ναι, είναι με μια ορισμένη έννοια μια ταινία πάνω σε μια οντολογική ρωγμή, η οποία όμως δεν είναι απλά οντολογική, ξεκινάει από ένα πρόσωπο που είναι συγκεκριμένο, έχει ένα πλαίσιο... Ο Θάνατος, το τέλος, ας μη το ονομάσουμε θάνατο, όλων αυτών των πραγμάτων που πλαισίωσαν κάποτε τη ζωή, που οριοθετούσαν μια πίστη και που χάνονται, εξαφανίζονται. Μένει αυτό που λέει ο Ρίλκε: Κύριε δώσε στον καθένα το δικό του θάνατο, που να 'χει νόημα ρυθμό κι ανάγκη.

ΕΡ: Το γεγονός ότι ο ήρωας της ταινίας κατατάγει το δικό του θάνατο είναι κι η πιο αισιόδοξη πλευρά της.

ΑΠ: Νομίζω ναι. Μ' αυτή την έννοια, δεν ξέρω αν είναι πεσιμιστική ή οπτιμιστική η ταινία, θεωρώ και λίγο γελοίους τους όρους, θεωρώ ότι είναι μια ταινία εγρήγορσης, μια ταινία αισθήσεων περισσότερο, παρά, αν θέλεις, αποδείξεων ή οτιδήποτε άλλο. Κι έπειτα δεν έχω καμία ανάγκη να καθορίσω, γιατί αυτό το πρόσωπο φτάνει εκεί. Θεωρημένο σαν τέτοιο, σαν ένας άνθρωπος που έχει κάποια ηλικία, κι είναι φυσικό να έχει ένα υπόβαθρο συγκεκριμένο, δεν ήταν έξω από το χώρο και τον χρόνο. Υπάρχει μια σύγκλιση διαφόρων πραγμάτων. Αυτό που λέγαμε αίσθηση του τέλους κάποιων πραγμάτων και η έλλειψη κάποιου συγκεκριμένου ορίζοντα μπροστά, τον πάει προς τα εκεί, αλλά όχι με μια αίσθηση απελπισίας που εκφράζεται... άμεσα, που δίνεται στο πιάτο.

ΕΡ: Μια φλύαρη, μελοδραματική

ας πούμε εκδοχή...

ΑΠ: Υπάρχει μια σειρά από πράγματα που θα τα έλεγα απελπισμένες προσπάθειες να κρατηθεί, να ξαναπιάσει κάποια νήματα, δεν ξαναπιάνονται αυτά τα νήματα... η ταινία ουσιαστικά είναι μια πορεία προς το θάνατο, με μια σειρά από αποχαιρετισμούς. Στο σπίτι του, στη γυναικά του, στα παιδιά του, στους φίλους του με τους οποίους ζήσανε όλη εκείνη την περίοδο μαζί, στη μεγάλη του κόρη που έχει φύγει από το σπίτι, στο χώρο και στα πράγματα που αγάπησε και τελειώνει πεθαίνοντας μέσα από το ίδιο το έργο του όπως ένας γλύπτης ρίχνει απάνω του το αγάλμα που φτιάχνει, όπως ο Σκλάβος ας πούμε... μόνο που αυτό που λες, τελικά, είναι ένας θάνατος αισιόδοξος και όχι απαισιόδοξος και από την άλλη μεριά, την τελευταία στιγμή χτυπάει με το χέρι κάτω, αυτό το 'χουμε δει σε μια προηγούμενη σκηνή, κάτι που κάνει ο Ρετζιανί μες στο νοσοκομείο, μιλάμε για τον κώδικα της φυλακής, τον κώδικα δηλαδή τον πίσω από τον τοίχο, και κάπου, χτυπώντας το χόμα είναι σαν να αναζητά αυτή την επικοινωνία την πίσω απ' τον τοίχο, την άλλη, αυτή που δεν ξέρουμε ακόμα

ΕΡ: Είναι κατά κάποιο τρόπο, δηλαδή, η δική του Νέκυια... η αναζήτηση της επικοινωνίας με κάτι που έχει χαθεί, και η αναζήτηση του νοήματος από αυτούς που έχουν πεθάνει.

ΑΠ: Ναι ακριβώς.

ΕΡ: Πώς υποδεχτηκε το κοινό κι οι κριτικοί την ταινία, δεν μιλάω αυτή τη στιγμή για τα παρασκήνια της κριτικής επιτροπής του Φεστιβάλ Βενετίας, πώς αντέδρασαν σ' αυτή την ατμόσφαιρα της απόγνωσης που περιβάλλει την ταινία και τον ήρωά της;

ΑΠ: Εγώ συνήθως δεν πάω στις προβολές. Μου είπαν, πάντως, ότι το κοινό χειροκροτούσε και στο τέλος και κατά τη διάρκεια της ταινίας. Ένα κοινό που ήταν άφωνο και μαγνητισμένο την ώρα που παρακολουθούσε την ται-

νία, πράγμα που συμβαίνει για πρώτη φορά μετά το «Θίασο».

Βέβαια, η ταινία είναι μια σκληρή ταινία... τόσο, που δημιουργεί μικροπανικούς, στιγμιαίους αν θέλεις, αλλά αυτή η εντύπωση έχει δημιουργηθεί σε όλους τους φίλους μου ή τους κριτικούς που με αγαπάνε. Προχτές που επικοινωνήσα με μια φίλη από το Παρίσι μου μετέφερε μέσα σε μια φράση τα σχόλια που άκουσε εκεί: «είναι μια απελπισία απόλυτη, που τρομάζει».

ΕΡ: Φαίνεται ότι συντονίζεσαι με μια διάχυτη ατμόσφαιρα, που δεν έχει ακόμα αποκρυσταλλωθεί με τη διαύγεια που εσύ την αποκρυσταλλώνεις στην ταινία.

ΑΠ: Νομίζω ότι είμαι ένας πολύ καλός καθρέφτης κάποιων εσωτερικών διεργασιών που γίνονται και αισθάνομαι πίσω από το θόρυβο και πίσω από τη βιτρίνα μια πολύ μεγάλη σιωπή. Αυτό μπορεί να διατυπωθεί και με πολύ απλά παραδείγματα. Σιωπή στο επίπεδο των ιδεών. Όταν έφθανα στο Παρίσι το '61 ήταν ο Γκοντάρ, ο Αντονιόνι, η ανακάλυψη καινούργιων πραγμάτων, καινούργιων προτάσεων. Πέρα απ' αυτό, πήγαινα στη Σορβόνη κι άκουγα τον Λέβι - Στρώς, υπήρχε ο Λακάν, ο Φουκώ, όλη αυτή η έκρηξη που έγινε το '68 με αυτούς τους ανθρώπους και που τώρα έχει σωπάσει και μες στο Παρίσι και που δεν βλέπω γιατί κανείς δεν μιλάει γι' αυτή τη σιωπή. Δεν υπάρχει καμιά καινούργια πρόταση. Δεν θέλω να πω ότι αυτό είναι οριστικό, καθόλου, όμως αυτή τη στιγμή αυτό είναι, αυτό είναι που εισπράττει κανείς...

ΕΡ: Καταλαβαίνω το κλίμα που περιγράφεις. Δηλαδή, αν η δεκαετία '60 - '70 είναι η δεκαετία του μαρξισμού, του στροκτουραλισμού, της ψυχανάλυσης, του διαλόγου μεταξύ τους...

ΑΠ: Ακριβώς...

ΕΡ: ...η δεκαετία του '80 είναι η απόλυτη σιωπή ως προς αυτά, μια αποσάθρωση των κοινωνικών ιστών που συνδέουν τους ανθρώπους και δημιουργούν μια κοινότητα, είτε είναι κόμματα πολιτικά, είτε είναι ιδέες...

ΑΠ: Άλλωστε τους φοβίζει ήδη αυτή η διαπίστωση κι άλλο το διαπιστώνουν μαζί με την ταινία. Αυτό που είναι τρομαχτικό είναι ότι σίγουρα πρόκειται για μια ταινία σημείο αμφιλεγόμενο, έχει προκαλέσει και θα προκαλέσει πολλές συζητήσεις. Στη Βενετία είχαν γίνει διάφορα πηγαδάκια, όπου κριτικοί έφταναν μέχρι του σημείου να πουν ότι ο Θόδωρος Αγγελόπουλος είναι σε πολύ κακή διάθεση, περνάει μια κακή φάση, όπως έγραψε και η Κοριέρε ντε λα Σέρα κι ας αντιμετωπίσουμε με σεβασμό την περίπτωση μιας προσωπικής κρίσης. Άλλοι πάλι έλεγαν ότι πρέπει να είμαστε κοντά στον Θόδωρο, μή-

πως φτάσει σε αυτοκτονία, άλλοι ήθελαν να εκδηλώσουν την τρυφερότητά τους και τη φροντίδα τους, μην τυχόν και μου συμβεί κάτι...

ΕΡ: Ωστόσο αυτή η «κρίση των πενήντα», συμπίπτει με την ωρίμανση ενός ανθρώπου, είναι μια εμπειρία πολύ ουσιαστική, και κάποτε συμπίπτει με το τέλος μιας εποχής.

ΑΠ: Θα μπορούσε να είναι κι έτσι. Είναι αυτό που λες. Είναι μια περίοδος που ωριμάζεις κι η οποία συμπίπτει με ένα κενό, με μια απουσία ερεθισμάτων, δηλαδή δεν έχεις από πού να κρατηθείς, και πια αρχίζεις και ανθρωπιάς πάνω σε σένα, πάνω στα πράγματα που ακουμπάς, πάνω σ' αυτό που είναι..., πάνω σ' αυτό τον τόπο και πάνω στην πορεία που έχει κάνει η γενιά μου, κι η γενιά η προηγούμενη, και στο ερώτημα «πού είμαστε τώρα» και «τι είναι αυτό που έρχεται». Κάπου σ' ένα σημείο η νεαρή ηθοποιός λέει «Κύριε θυμάμαι...» κι ύστερα από λίγο... «Εγώ δεν θυμάμαι τίποτα»... Η μετάβαση από τη μνήμη στη μη μνήμη, στην έλλειψη μνήμης... νομίζω ότι είναι μια πολύ καιρία στιγμή για την ταινία, για τη σύμπτωση αυτού που αποπνέει αυτός ο χώρος, αλλά, βέβαια, αυτό μπορεί να μην είναι διαπίστωση των άλλων...

ΕΡ: Μπορεί να πει κανείς ότι αυτό που αναδύεται τελικά από την ταινία, δεν εξαντλείται γύρω από μια φιγούρα καθορισμένη στο χώρο και στο χρόνο, αλλά ότι έχει να κάνει και με μια αντίστοιχη αίσθηση τέλους που αφορά και την τέχνη σου, δηλ. τον κινηματογράφο;

ΑΠ: Ναι. Πολλοί είπαν, ότι υπάρχει η ιδέα του τέλους του κινηματογράφου. Είναι το τέλος μιας μορφής κινηματογράφου, αυτού του κινηματογράφου που ξέραμε. Αυτό δεν θέλουν να το δουν οι κριτικοί, δηλαδή δεν συμφέρει να το ομολογήσουν αυτή τη στιγμή. Δεν ξέρω αλλά ο κινηματογράφος που ήταν κοινωνικό γεγονός, συμμετείχε στη διαμόρφωση μιας κοινωνίας, έχει πλέον τελειώσει. Αυτό έχει ειπωθεί κι από άλλους.

ΕΡ: Είχε διάλογο με το εθνικό ακροατήριο. Δεν έχει πια... Δεν ξέρω πόσο από τους σημερινούς σκηνοθέτες έχουν συνείδηση αυτού του γεγονότος. Ότι δηλαδή οι κινηματογραφικές αθούσες που παίζονται οι ταινίες τους φιλοξενούν ένα ειδικό κοινό. Ότι δεν υπάρχουν πια οι θεατές στους οποίους ο ελληνικός κινηματογράφος φιλοδοξεί να απευθυνθεί. Συχνά οι ταινίες παίζονται σε άδειες αίθουσες.

ΑΠ: Νομίζω πολύ λίγοι. Μερικοί εξακολουθούν να κάνουν ταινίες σαν να μην συμβαίνει αυτό, άλλοι σαν να μην τους ενδιαφέρει, ίσως να μην τους ενδιέφερε ποτέ, αυτή είναι μια άλλη πλευρά, κι άλλοι

νομίζουν ότι με περιττές αισιοδοξίες θα κάνουν τον κόσμο να επιστρέψει στις αϊθουσες, που είναι μια ουτοπιστική εντελώς επιδιωξη γιατί δεν παίρνει υπόψη της καθόλου, ούτε την εξέλιξη της τεχνολογίας, ούτε την πορεία της σημερινής κοινωνίας, ούτε τη διαμόρφωσή της, ούτε τη διαμόρφωση της νέας γενιάς, η οποία γίνεται με άλλους όρους.

ΕΡ: Από το 1973 κι έπειτα, ο κύριος όγκος της ελληνικής κινηματογραφικής παραγωγής είναι ανεξάρτητος από την εμπορικότητα της ταινίας, κι εννοώ με τον όρο «εμπορικότητα» αυτές τις οικονομικές και κοινωνικές παραμέτρους που όταν τις αντιμετωπίσεις με καθαρό

γώ έχω ήδη ένα συγκεκριμένο όγκο προς τα έξω, όποιος κι αν είναι αυτός. Είτε κάνω μια ταινία λίγο καλύτερη, είτε κάνω μια ταινία λίγο χειρότερη, υπάρχουν μέσα σε ένα διεθνές γίγνεσθαι στον κινηματογράφο...

ΕΡ: Έχεις ένα έργο που λειτουργεί πια σωρευτικά.

ΑΠ: Ακριβώς. Κι αυτό είναι ανθες το πρόβλημα του ελληνικού κινηματογράφου σήμερα. Για μένα η κάλυψη της παραγωγής γίνεται πριν ξεκινήσει η ταινία, όπως συμβαίνει με όλες τις ταινίες στο εξωτερικό, ενώ στην Ελλάδα γίνεται προσπάθεια να καλυφθεί η ταινία εκ των υστέρων. Εκ των υστέρων πια δεν καλύπτεται καμμία ταινία.

ΕΡ: Ποιά είναι η εκτίμησή σου

τε, αυτή τη σπασμένη αρμονία ενός χώρου κι ενός κόσμου που λεγόταν Ελλάδα. Κι αυτό κάνουν σχεδόν όλες μου οι ταινίες, σε μια προσπάθεια απεγνωσμένη πολλές φορές, γι' αυτό πολλές φορές η Ελλάδα που βλέπω δεν είναι η Ελλάδα, είναι μια ιδέα της Ελλάδας κι όχι η ίδια. Μόνο που η ταινία αυτή εδώ, ακριβώς γι' αυτό είναι σκληρή, γιατί βλέπει την Ελλάδα...

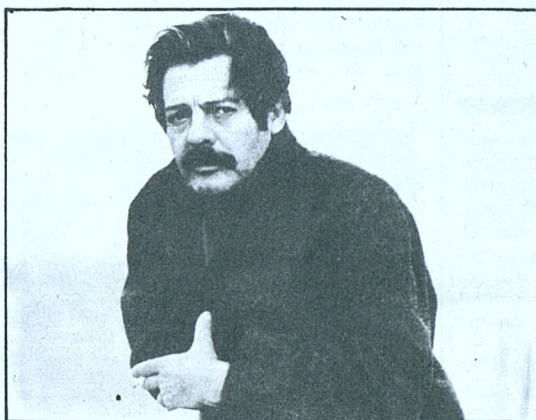
ΕΡ: Αυτό είναι τελικά το ενδιαφέρον της. Η τοποθέτησή της απέναντι σε μια έννοια και σε μια πραγματικότητα.

ΑΠ: Από αυτή τη σκοπιά είναι μια εξαιρετικά πολιτική ταινία και δεν είναι καθόλου αυτό που λένε οι άλλοι...

ΕΡ: Έλεγες πριν ότι αλλάζει ο

ρίσος που ζούμε είναι μια περίοδος στασιμότητας της γλώσσας. Γίνεται αυτή τη στιγμή στην Ιταλία και στη Γαλλία μια προσπάθεια επιστροφής σε ένα είδος κλασικής αφήγησης για να μπορέσει να κρατηθεί η επαφή με το κοινό. Πάνω σ' αυτή την αναγκαιότητα θυσιάζονται πάρα πολλά πράγματα: Πρώτον, τα αποτελέσματα των Φεστιβάλ, τα οποία είναι πια διαβλητά τελείως και στη Βενετία και στις Κάννες.

Ο Ταρκοφσκι πετάχτηκε έξω. Κι αν δεν ήταν ετοιμοθάνατος θα είχε πεταχτεί εντελώς έξω. Ούτε καν ειδικό βραβείο δεν θα του έδιναν. Το ίδιο συνέβη και με μένα στη Βενετία και με τον Ρομέρ. Γιατί ο Ρομέρ ήταν ένας ακόμη γάλλος. Δεν υπήρχε περίπτωση

Από το γύρισμα του «Μελισσοκόμου». Αγγελόπουλος - Μαστρογιάννι.

βλέμμα, αναδεικνύονται ως σημαντικότερα καλλιτεχνικά αισθητικά ζητήματα, ως συνάρτηση τελικά της ίδιας της απόπειρας επικοινωνίας. Έχω την εντύπωση ότι η αφαίρεση αυτής της παραμέτρου οδηγεί τον ελληνικό κινηματογράφο σε ένα είδος παρατεταμένης ερηβίας.

ΑΠ: Συμφωνώ απολύτως. Πάντα, πίστευα, από την εποχή που άρχισα να κάνω ταινίες ότι θα έρθει η στιγμή που αυτό θα συνέβαινε οπωσδήποτε... Τα πράγματα πηγαιναν ούτως ή άλλως προς την κατεύθυνση που μόλις επισημάνεις. Τελείωνε μια περίοδος με την είσοδο της τηλεόρασης, με διάφορα πράγματα που γίνονται τη δεκαετία του '70. Πίστευα πάντα ότι οι δυνατότητες που έχει ο ελληνικός κινηματογράφος είναι μόνο το πέρασμα του προς τα έξω. Δηλαδή το να απευθύνεται σε περισσότερο από ένα κοινό, μπορεί να μην είναι μεγάλο εδώ, μεγάλο εκεί, μεγάλο παραπέρα, αλλά στο σύνολό του είναι μεγάλο. Αυτή ήταν η προσπάθειά μου κι αυτό έκανα μέχρι τώρα. Και, ίσως, είμαι ο μόνος. Δεν ξέρω αν δεν έγινε μπορεί από άλλους, για λόγους συμπτωματικούς ή τυχαίους... Κάπου-κάπου συμβαίνει αυτό. Και με κάποια άλλη ταινία ελληνική. Σποραδικά όμως. Δεν γίνεται στη βάση ενός έργου, μιας πορείας, η οποία είναι πια σηματοδευμένη, δηλαδή ε-

για τη γενικότερη πολιτιστική κατάσταση, τι σημαίνει σήμερα να είσαι Έλληνας;

ΑΠ: Για μένα η Ελλάδα πια είναι μια έννοια, δεν είναι μια πραγματικότητα. Η Ελλάδα δεν υπάρχει, είναι μια έννοια που προσπαθούμε να συντηρήσουμε, σ' αυτό συμφωνώ απολύτως μ' ένα άρθρο που έγραψε ο Χρήστος Γιανναράς, στο «Βήμα», νομίζω το καταλαβαίνεις από χίλια πράγματα πια πως η Ελλάδα είναι μια έννοια ξοδεμένη, μια έννοια που έχει αντικατασταθεί από επιφάνειες, μια πραγματικότητα, αν θέλεις, που έχει αντικατασταθεί από επιφάνειες και παραμένει μια έννοια τελείως θεωρητική στο μυαλό κάποιου.

ΕΡ: Έχω την εντύπωση, ωστόσο, ότι αυτή την έννοια αναζητούσες στις ταινίες σου. Δεν μπόρεσες να συμφιλιωθείς με την ιδέα της Ελλάδας - Αθήνας... Είσαι στραμμένος προς την ύπαιθρο, την επαρχία, το ξεχασμένο χωριό, αναζητώντας, ίσως, αυτό που εσύ θεωρείς ως έννοια της Ελλάδας, μακριά από τη φθαρμένη καθημερινότητα της μεγαλούπολης, που έχουν όλοι ανακαλύψει...

ΑΠ: Νιώθω πολλές φορές σαν μελετητής χειρογράφων, και προσπαθώ να ανακαλύψω πίσω από τις σβησμένες γραφές, την πρωτογενή γραφή, αυτό το ολοκληρω, το όλο που υπήρχε κάπο-

κινηματογράφος και δεν είναι πια κοινωνικό γεγονός.

Πιστεύεις ότι η αντικατάσταση ενός εθνικού ακροατηρίου με ένα ευρωπαϊκό ή με ένα παγκόσμιο θα του δώσει αυτή τη διάσταση;

ΑΠ: Όχι, κοίταξε, για μένα ο κινηματογράφος οδηγείται αυτή τη στιγμή προς μια μορφή που θα τη λέγαμε σχεδόν μουσειακή, δηλαδή, περίπου όσο μουσειακή είναι και η Όπερα. Είναι ένα είδος που πρέπει να συντηρείται με εθνικές καταβολές και κρατικές επιχορηγήσεις για να υπάρχει. Ερήμην όμως της γνωστής σχέσης: δίνω και μου επιστρέφεται για να ξαναδώσω. Παραμένει ένα καθαρά πολιτιστικό γεγονός το οποίο αφορά κάποιες ελίτ, όλο και περισσότερες, γιατί η μάζα εξαντλείται στην τηλεόραση και το βίντεο.

ΕΡ: Υπάρχει το πρόβλημα, στον κινηματογράφο αυτόν που δεν έχει πια το μεγάλο λαϊκό κοινό, να συνδυάσει κάποιες πειραματικές μορφές με την ανάγκη της αφήγησης. Εσύ είσαι από τους ανθρώπους που πιάνεις κάθε φορά το πρόβλημα αυτό, σε κάθε καινούργια σου ταινία.

ΑΠ: Υπάρχει μια αντίφαση στους σκηνοθέτες που έχουν συνειδηση της γλώσσας, αλλά που από την άλλη πλευρά βλέπουν αυτή τη διαρροή του νοήματος και είναι δίχασμένοι ανάμεσα στη δουλειά πάνω στη γλώσσα και στη διαρροή. Θεωρώ ότι η πε-

να πάει το βραβείο εκτός Γαλλίας. Ο διευθυντής του Φεστιβάλ με είχε προειδοποιήσει με διπλωματικό τρόπο, ότι καλύτερα θα ήταν να συμμετείχα, αλλά εκτός συναγωνισμού. Εγώ όμως επέμενα, αλλά ήξερα ποιο είναι το κλίμα και τι θα είχα να αντιμετωπίσω. Θέλω να πω λοιπόν ότι υπάρχει μια θυσία της γλωσσικής αναζήτησης, σε όφελος της προσπάθειας επαφής με το κοινό.

ΕΡ: Ας τελειώσουμε με μια ερώτηση επίκαιρη και κάπως καθιερωμένη. Πώς βλέπεις το Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης. Τι ρόλο θα μπορούσε να παίξει;

ΑΠ: Πιστεύω ότι αν αυτό το Φεστιβάλ έχει μια σκοπιμότητα, αυτή δεν είναι άλλη από την ανάδειξη νέων κινηματογραφιστών. Θεωρώ άχρηστη και χωρίς νόημα τη συμμετοχή παλιών κινηματογραφιστών. Όταν ένας άνθρωπος έχει πάρει πέντε, δέκα, δεκάπεντε βραβεία στο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, τι νόημα έχει να διεκδικήσει κι άλλα. Το να παρουσιάζονται σαν μόστρα και οι άλλες ταινίες της χρονιάς δεν κάνει κακό. Απλώς στο διαγωνιζόμενο τμήμα του Φεστιβάλ έχει νόημα να συμμετέχουν οι νέοι. Ο στόχος του είναι ακριβώς η προβολή και η ανάδειξή τους. Πρέπει να ανοίξουμε χώρο για να φανούν, και να πολιτογραφηθούν στο χώρο του κινηματογράφου.

Τη συνέντευξη πήρε ο Χ. Γ. Λάζος.

Η «επιστροφή» ως θέμα στην ποιητική μυθολογία του Νικηφόρου Βρεττάκου και η «εξέλιξη» της στη νέα του ποιητική συλλογή

Ο Θανάσης Γκοτοβός γράφει για το βιβλίο του Νικηφ. Βρεττάκου: «Εκκριμής Λωρεάς», ποιήματα, εκδόσεις «Τρία Φύλλα», Αθήνα, 1986, σ.88.

Ο Μακρυγιάννης, όταν αντιμετώπιζε δυσκολίες και αξεπέραστα εμπόδια στη ζωή του, κατάφευγε για βοήθεια στους αγίους. Άλλοτε παζαρεύει, όπως γράφει, με τον Αι Γιάννη, τα «βρίσκουν» και κλείνουν συμφωνία¹, άλλοτε κάθεται και γράφει τα παράπονά του στο Θεό και του ζητάει δικαίωση².

Με τον ίδιο περίπου τρόπο, σε διαφορετικό όμως επίπεδο, φαίνεται πως λειτουργεί ποιητικά και ο Βρεττάκος. Στις κρίσιμες στιγμές της ζωής του, όταν απομονώνεται από τον περίγυρό του είτε γιατί στροβιλίζεται στη δίνη των κυμάτων ως «Αρχάγγελος»³ είτε γιατί παρασύρεται από το ρεύμα των «Θολών ποταμιών»⁴ είτε τέλος γιατί αποκαρδιώνεται από τις αλλοτριωτικές συνθήκες της ξενιτιάς, τον καιρό της αυτοεξορίας του, κατορθώνει, τελικά, την έσχατη ώρα, να καταφύγει στον «εντολέα» του: «Επιστρέφει» και σώζεται.

Το θέμα της «επιστροφής», που ο ίδιος το συνδέει στην ποίησή του με ένα είδος συμβολικής νίκης⁵, φαίνεται πως παίζει καθοριστικό ρόλο στην ψυχολογική ενδυνάμωση του ποιητή, γιατί συντελεί αποφασιστικά στην επαναβεβαίωση της ιδεολογικής του ταυτότητας και επισημαίνεται σε χαρακτηριστικές «στιγμές» της ποίησής του.

Η πρώτη του «επιστροφή» είναι προσφυγή στο μυθικό κόσμο των παιδικών του χρόνων, μέσα από το σύμβολο της «Μαργαρίτας», γύρω στα 1938, και σηματοδότη την πρώτη του ποιητική του μυθολογία.

Το θέμα επανέρχεται «δειλά» με το ποίημα «Η επιστροφή της Μαργαρίτας» και πιο θαρραλέα με τα ποιήματα «Χτές τη νύχτα ξαναγύρισα στον Ταύγετο» και «Πλουμίτσα» που γράφονται μετά την «κρίση ταυτότητας» του ποιητή, (1949).

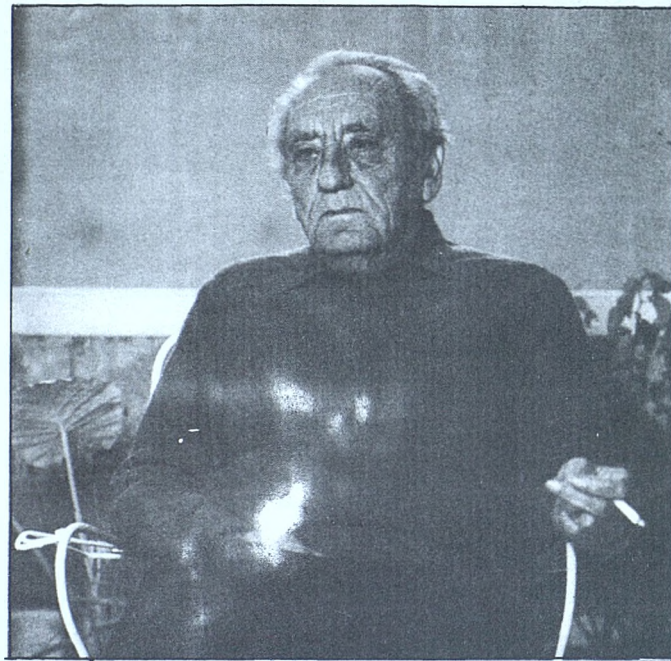
Ένα τρίτο και σημαντικότερο είδος «επιστροφής», διπλή αυτή

τη φορά, στην Ελλάδα και στην ιδιαίτερη πατρίδα, γίνεται με την παλιννόστηση του ποιητή, το 1974⁶.

Κάθε μια από τις παραπάνω «επιστροφές» γίνεται προϋπόθεση για μια προσωπική νίκη στο ιδεολογικό πεδίο, νίκη που τη βιώνει σαν «αναγέννηση» ή επαναβεβαίωση της ιδεολογικής του ταυτότητας, σαν απο-αλλοτριώση και «ανακάλυψη» του αυθεντικού εαυτού του. Έργα όπως «Το Μεσουράνημα της Φωτιάς», 1940, «Έξοδος με το άλογο», 1951 και «Το ποτάμι Μπύες», 1975, είναι καρποί των παραπάνω «επιστροφών», που συνιστούν τομές - σταθμούς στην ποιητική του μυθολογία και αφετηρίες για νέους αγώνες. Πρόκειται σε κάθε περίπτωση για μια μορφή «ανάληψης αποστολής», μια «σύναψη συμβολαίου» με τον «εντολέα» του —τη συνειδήσή του—,

την καινούργια «επιστροφή» —επαναβεβαίωση της ιδεολογικής του ταυτότητας—, που γίνεται με τρόπο πανηγυρικό και δοξαστικό στους πρώτους στίχους της «Ωδής στον Ήλιο» (σ.7).

Πρόκειται εδώ για «επιστροφή» στον κατ' εξοχήν «εντολέα» και σύμβολο του ποιητή, το Κεντρικό Υποκείμενο της μυθολογίας του, τον «ήλιο», ύστερα από μια περίοδο πέντε χρόνων, που εγκαινιάστηκε με μια πραγματική φυγή, τον εκπατρισμό του ποιητή, που στο επίπεδο της ποίησης εκφράστηκε ως «εγκατάλειψη συμβόλου», με το ωραίο ποίημα «Αποχαιρετισμός στον Ελληνικό Ήλιο», γραμμένο μετά την επιβολή της απριλιανής δικτατορίας, που τον «υποχρέωσε» να αναχωρήσει στο εξωτερικό, επειδή ως άνθρωπος και ποιητής δεν μπορούσε να συνυπάρξει με τη νέα κατάσταση πραγ-

Ο ποιητής Νικηφόρος Βρεττάκος.

σύμβαση που διαρκεί όσο το «επιτρέπουν» οι αντιμαχες δυνάμεις, δηλαδή οι περιστάσεις, η «πραγματικότητα».

Ένα παρόμοιο είδος καταφυγής στον «εντολέα» και διαπραγμάτευση για αποκατάσταση του «εκ...», για «επιστροφή» του πλαισίου «Οδυσσέα»⁷, αποτελεί το μικρό εξομολογητικό λυρικό κείμενο «Συννομιλία μ' έναν Μοναχικό τόπο»⁸, που γράφτηκε σε δύσκολους, τον καιρό της αυτοεξορίας του ποιητή, στο Παλέρμο, στις 28-9-1972, τον ίδιο πάνω-κάτω καιρό που έγραφε τα «Εφτά Ελεγεία» και τα ποιήματα της «Διαμαρτυρίας», έργα που δημοσιεύτηκαν αργότερα στην Αθήνα, μετά την επιστροφή του ποιητή στην Ελλάδα.

Το παραπάνω κείμενο είναι διαπραγματεύση - προοίμιο για

μάτων: «Εμπειρογνώμονες με ψυχές από νάυλον, / πραιτωριανοί σπουδασμένοι στο Άουσβιτς / πυροβολούν την αλήθεια, τραυματίζουν τον Παρθενώνα / και τους «τ ήδε κειμένους», δεν επιτρέπουν / να υπάρχουν ποιητές στο χώρο της δόξης, / σβήνουν τα γράμματα του αλφαβήτου... / Μέσα σε όλα τα όνειρα των Ελλήνων / στρατωνιστήκανε οι βάρβαροι»⁹.

Δεκατέσσερα χρόνια από τότε, και ενώ ο ποιητής έχει επιστρέψει, όχι ποιητικά αλλά πραγματικά και οριστικά, στην Πλουμίτσα —από το 1978— εξακολουθεί να γράφει και να τυπώνει νέες ποιητικές συλλογές «καλλιπώντας», πάντα «τη φωνή του Κυρίου» του, όπως περιέγραψε πρόσφατα την ποιητική του¹⁰.

Όλα τα ποιητικά έργα που έδωσε ο ποιητής μετά τη μεταπολίτευση, εκτός από τον «Προμηθέα» που είναι διαφορετική δουλειά και τη «Λειτουργία», που αποτελεί, κατά τη γνώμη μου ιδεολογική παρέκκλιση, αποτελούν ξαναδούλεμα των ιδίων θεμάτων με μια έξοχη πάντα τεχνική που του την εξασφαλίζει, όχι τόσο η «έμφυτη ποιητική», αλλά, κυρίως η πολύχρονη θητεία του στο «ποίειν».

Το ερώτημα που ανακύπτει φυσιολογικά, ερώτημα που μπορεί να τεθεί γενικά για κάθε ποιητή, είναι: γιατί γράφει ακόμη ο Βρεττάκος;

Η απάντηση του Ρίλκε φαίνεται πως καλύπτει απόλυτα το Βρεττάκο σαν πραγματικό δημιουργό: «από ανάγκη για να μην πεθάνει». Πραγματικά ο Βρεττάκος δεν εννοεί τη ζωή του, παρά σαν ποιητής¹¹. Έχει ταυτίσει το αγαθό, τη «δωρεά» της ζωής με την αγάπη και την ποίηση, έτσι που η ιδιότητά του ως ποιητή δεν είναι άλλο από τρόπος εκδήλωσης της αγάπης του για τον κόσμο. Γι' αυτό η ποίηση στο έργο του ταυτίζεται με τη «μοίρα» του. Αποτελεί «δωρεά προς δωρεάν»¹².

Στη λυρική εξομολόγηση που ανάφερα παραπάνω, ο ποιητής πραγματεύεται αυτή τη «μοίρα» του. Η Πλουμίτσα, μυθολογημένη στο κείμενο, του αποκαλύπτει πως ό,τι συνέβη στη ζωή του δε θα μπορούσε να αποτραπεί, γιατί πήγασε από την ίδια τη φύση του: «Θέλησες να γίνεις ιστορία, του λέει αδίστακτα. Είχες φιλοδοξίες, υπέρμετρες μάλιστα. Έκανες τον ταπεινό - υποκρινόσουν δηλαδή - ενώ κατά βάθος δε σκεπτόσουν τίποτα άλλο από το να κάνεις ένα λαμπρό όνομα, να ξαφνιασείς»¹³. Αμφισβητώ τη δικαιολογία σου —όλα χρειάζονται μια δικαιολογία— πως ο,τι έκανες θα το έκανες για το καλό του κόσμου». Ξεσκεπάζει το «πάθος» του και του αποκαλύπτει την αδυναμία του να βγει από τη φύση του: «Έτσι έζησες. Έτρωγες ψωμί έπινες νερό και δεν έγραφες... Θέλω να ειπώ πως το αίμα σου δε θα μπορούσε να κυκλοφορήσει άνετα μέσα σου. Θα πέθαινες (...) Είπαμε: Δεν είναι κανείς ελεύθερος μέσα στη μοίρα του». Τότε ο ποιητής σε μια προσπάθειά του να «οικονομήσει» τα πράγματα δίνει κάποιες εξηγήσεις, υποσχετεί κάποιους συμβιβασμούς: «Μα θα προσπαθήσω, αν όχι να βγω έξω από τη μοίρα μου, να κινηθώ τουλάχιστον πιο ελεύθερα μέσα σ' αυτήν. Να παραδείγματος χάριν: Όταν θα αισθάνομαι πως χαλάει το αίμα μου, θα κάνομαι θα περιγράφω έναν θερανό, μια βροχή, ένα τοπίο, ένα ηλιοβασίλεμα. Δε θα πρέπει άλλωστε να ξεχάσω και τις λέξεις μου. Υστερα αυτά τα χειρόγραφα θα τα ρίχνω στη φωτιά»¹⁴. Μάταια λόγια ειλικρινή στην ανειλικρινειά τους...

Από τότε, 1972, όχι μόνο επέστρεψε ο ποιητής στην Πλουμισία, αλλά και τύπωσε οχτώ ακόμη έργα επιβεβαιώνοντας την αδυναμία του να «κινήσει έξω από τη μοίρα του», ουσιαστικά να περιορίσει τις «φιλοδοξίες» του. Το τελευταίο έργο του, γραμμένο, όπως όλα μετά το 1975 έργα του, στο «ησυχαστήριό» του της Πλούμισας, κυκλοφόρησε στα μέσα Μαΐου, από τις εκδόσεις «Τρία Φύλλα», με τίτλο «Εκκρεμής Δωρεά» και με δεκαεξί χαλκογραφίες του Περικλή Παντελεάκη.

Και η παραπάνω ποιητική συλλογή, το τόνισα κιόλας, κινείται στην ίδια και από χρόνια γνωστή θεματική περιοχή κι έχει δεσπόζουσες την αγάπη, το φως, την ομορφιά της ζωής, την ειρήνη, την πληρότητα της περιουσιολογίας και γενικότερα τη στάση του ποιητή απέναντι στον άνθρωπο και τα σύμπαντος αδιέξοδα, που συνιστούν το αντίπαλο δέος, τον επαπειλούμενο πυρηνικό όλεθρο, το έρεβος.

Ο ρόλος του φωτός, που από παλιά έχει επισημανθεί στο έργο του¹⁵, είναι κι εδώ κυρίαρχος. Η διχοτομία Φώς / Σκοτάδι, με τις ομόλογες υποδηλώσεις της ειρήνης / πόλεμος, αγάπη / μίσος, αλήθεια / πλάνη, ζωή / θάνατος, αντιθέτει τους δυο κυρίαρχους και εναλλασσόμενους κατά περιόδους πυρήνες του μυθικού του σύμπαντος που συνιστούν τις κατηγορίες «Μύθος / Πραγματικότητα», υπάρχει και τώρα στο ποίημα «Ερεβος», σ. 55 το πιο πολυστιχο της συλλογής¹⁶.

Η νέα συλλογή αποτελείται από 56, ολιγοστίχα κατά κανόνα, ποιήματα, που κατά τη συνήθεια του ποιητή εντάσσονται σε ενότητες, πέντε αυτή τη φορά: «Άνοση», «Διερεύνηση», «Πληρότητα στη μοναξιά» και «Εσωτερικό ημερολόγιο».

Είναι δύσκολο να καταγράψει κανείς τις ιδέες της νέας ποιητικής συλλογής χωρίς να ανατρέξει στην προηγούμενη ποίηση του Βρεττάκου. Ο αυτοβιογραφικός χαρακτήρας του έργου του εντάσσεται και τη νέα συλλογή στην όλη ποιητική «μυθιστορία» του σαν ένα ακόμα κεφάλαιο, όπου προωθείται η «δράση», λύνονται απορίες, συμπληρώνονται κενά, επαληθεύονται προβλέψεις, προοπτικές, προσδοκίες και κλείνουν ανοίχτοι, από χρόνια, λογαριασμοί. Έτσι παλιοί και αγαπημένοι στόχοι του ποιητή επανέρχονται: η καθιέρωση του Ταύγετος ως κέντρου της οικουμένης («Ο Βράχος μου», σ. 63) ή η ένταξη του ποιητή στο σύμπαν («Συμμετοχή στο Γαλαξία», σ. 61). Η ιδέα της «επιστροφής» δίνεται τώρα σαν η ολοκλήρωση ενός κύκλου ζωής που με την άρση της διαβίου στέρησης, που χαρακτηρίζει το Βρεττάκο σ' όλη του την ποίηση, οδηγεί τον «έκπτωτο» στην οριστική αποκατάσταση: «Κάλλιστε φίλε, σου γράφω από την / πολιτεία της αθωότητας, σήμερα πέντε / του Απριλίου».

Περιπλανήθηκα, ξόδεψα / το βίο μου να τη βρώ. Όσπον τέλος / επέστρεψα εδώ, απ' όπου ξεκίνησα» (Σύντομη επιστολή, σ. 59).

Επανέρχονται ακόμη μνήμες παλιές (σ. 64), μνήμες του για την ειρήνη χυμένου, αλλά αδικαιώτου αίματος (σ. 67), η ενότητα του κόσμου (σ. 17), η αγάπη ως έμπρακτη προσφορά (σ. 65 και 69) και ακόμη υπάρχουν δυο έξοχα επιγράμματα: «Η περίληψη» (σ. 32) και το «Μονόγραμμα» (σ. 79).

Επανέρχονται ακόμη θέματα όπως η «μυθική» «αέναη επιστροφή», η καταδίκη του μίσους, η ποίηση και η γλώσσα, η εσωτερική πληρότητα και προπάντων η ιδιότυπη «στράτευση» του ποιητή που είναι ταυτόχρονα η επιμονή στο «μύθο» του: «Θα παλαίψω να μείνω υπήκοος πιστός / του απάνω κόσμου, ως το τέλος. / Να μείνω ως το τέλος στρατευμένος του σμπαντος / εν στολή αγάπης και ποίησης. Ν' ακολουθώ / πορευόμενος τον ήλιο ως το τέλος»¹⁷ («Ο άλλος στρατιώτης», σ. 22).

Η παλιά συνήθεια του ποιητή που σχετίζεται με την κατηγορία «πραγματικότητα» και οφείλεται σε αμφισβήτηση της προσφοράς του από τον ίδιο υπάρχει στην ενότητα «Κάτοψη», όπου αναμετρά και την τύχη του έργου του: «...Σε λάμπουσες μάταιες τροχίες / τα ουράνια βέλη της ποίησης δεν / παραιτούνται, αλλά είναι μια άβυσσος όπου / το σκοτάδι ισχυρότερο, πίνει / τον ήλιο και τον κάνει σκοτάδι» (σ. 57). Το αποτέλεσμα της άνισης αναμέτρησης των δυνάμεων του φωτός και του σκότους δίνεται συμβολικά στο ποίημα «Αδειανή λέξη»: «Η ειρήνη δεν έμεινε πια παρά μόνο / στη λέξη της, στο άδειο της ρούχο», (σ. 48).

Η απουσία επικοινωνίας και η απέραντη μοναξιά που βαραίνει τον τόσο κατακλυζόμενο από μηνύματα κόσμο μας δίνεται παραδειγματικά με την καταφυγή του ποιητή στο μύθο του. Δεν έχει άλλη επιλογή, προκειμένου να μην αποστεί από τις ιδεολογικές επιλογές του: «Να μην κλονιστεί ο υπαρκτικός άξονάς του: Εκείνο το όρθιο μέσα του φως: η Αγάπη, (Η καταστροφή των προσώπων», σ. 50).

Ποιήματα όπως το «Νεφέλωμα» (σ. 53), «Το χορικό και το όνειρο», (σ. 54), «Η παρακμή των χειρών» (σ. 51) υποδηλώνουν αγωνία και έναν αδιόρατο φόβο παρά τις έξοχες «βιβλικές», αλλά μόνο φραστικές, αστραπές που υποστηλώνουν (;) την αισιοδοξία του: «Την ώρα που γύρω μου δεν έμενε τίποτε να / σημαίνει ζωή, κινούμαι, υπάρχω, άστραψεν άξαφνα»... (Κι εφοβήθη ο φόβος και διαλύθη της νύχτας το αντίπαλο τίποτα) «Χαμηλωμένο σκοτάδι», σ. 52).

Η μέριμνα του ποιητή για τον «κόσμο» του υπάρχει και στη νέα συλλογή, που περιλαμβάνει και «υποθήκες» στην κόρη του Τζένη και τον εγγονό του Νική-

φόρο. Ο ποιητής, στα 75 του πια, ανακεφαλαιώνει το έργο του, τονίζει το λυτρωτικό χαρακτήρα της τέχνης, την πάλη του με τη «μοίρα», που ακόμη δεν έχει κριθεί τελεσίδικα (σ. 77), τον αγώνα του για αυτογνωσία (σ. 78) και προβάλλει σεμνά την «ανταπόκριση» του (σ. 81). Στο έξοχο «Μονόγραμμα» του, που υφολογικά θυμίζει ένα άλλο του πολύ γνωστό και τραγουδισμένο επιτέγμα από το «Χρόνο και το Ποτάμι», 1957, «Το Μεγαλυνάρι», συμπυκνώνει λιτά και απερίττα το έργο μιας ζωής και την αμετακίνητη πίστη στον «υπαρκτικό του άξονα»:

«Το μικρό μου μονόγραμμα στον παιδικό σακακιού μου το πέτο: αγάπη.

Το μικρό μου μονόγραμμα στο νεο-ντικού μου παλτού το πέτο: αγάπη.

Το μικρό μου μονόγραμμα πάνω στην εντάφια πλάκα μου: αγάπη» («Το Μονόγραμμα», σ. 79).

Η συλλογή περιέχει, τέλος, όπως και οι δυο προηγούμενες¹⁸, ένα είδος αναφοράς¹⁹ στον «εντολέα» του, τον οποίο ετοιμάζεται να αντικρύσει ήρεμος, με την πεποίθηση ότι έχει εξοφλήσει το «χρέος» του: «Το σχέδιο ήτανε μεγαλύτερο, Κύριε. / Αλλά δεν εξετέλεσα παρά μόνο / αυτό που μου επέτρεψε ο χρόνος / και το ψωμί μου» («Από το περίσσευμα», σ. 80).

Είναι η πρώτη φορά που ο ποιητής φτάνει στην ιδέα του «περίσσευματος», της «εξόφλησης». Το απροσμέτρητο «χρέος» του αγαθού της ζωής, που την έταξε ως «μέγα καλό και πρώτο», αντίληψη που τον έκανε να στρατευθεί στο πλευρό του πάσχοντος ανθρώπου, «παραστάτης του ήλιου», και να αυτοαναλωθεί, όπως το πρότυπό του, ο ήλιος, μετουσιώνοντας τη ζωή του, το φως, σε ποίηση, δηλαδή σε αγάπη, φαίνεται πως επί τέλους «ξεχρεώνεται». Είναι η ώρα της μεγάλης «επιστροφής», όπως την έδωσε στην «28η στον ήλιο»²⁰.

Έχοντας πια αναλώσει το «χρόνο και το ψωμί του», αλλά χωρίς να έχει εξαντλήσει την αγάπη και την ποίηση, και ενώ πλησιάζει η στιγμή της οριστικής επιστροφής, ετοιμάζεται να καταθέσει την «εντολή», τη «δωρεά» του, στον «εντολέα - δωρεοδότη» του, καταθέτοντας ταυτόχρονα και το «περίσσευμα», της αγάπης του: «Τα Σα εκ των Σων»: «...Κι απ' το ψιχούλο ακόμη, / μπορείς να έχεις περίσσευμα. / Και το τίποτα, δεν είναι τίποτα, / Κύριε. Θα ιδείς. Όταν έρθω / κ ο ν τ ά σ ο υ, θα σου φέρω λουλούδια»²¹. («Από το περίσσευμα», σ. 80).

Η ανταπόκριση του Κεντρικού Υποκειμένου στο άτομο που εγκαλείται ως υποκείμενο του²² είναι και γνωστή και οφειλόμενη: «Ευ, δούλε αγαθέ. «Αξίος ο μισθός σου Νικηφόρε...»

Σημειώσεις

1. Στρατηγού Μακρυγιάννη, «Απομνημονεύματα», εκδόσεις Μπάουρον, χ. χ. σ. 95.
2. ό. π. σ. 78-79.
3. Νικηφόρου Βρεττάκου (Ν. Βρ.), «Το ταξίδι του Αρχαγγέλου», 1938.
4. Ν. Βρ. «Τα Θολά Ποτάμια», 1950.
5. «Κι όταν έφυγα για πρώτη φορά / και κάθε που μ' έβλεπε να χάνομαι / έπειτα μες τον ορίζοντα, ή στη φωτιά με περιμενε. (...) «έφυγε». «Γύρισε». «Έφυγε». «Γύρισε». / άκαυτος κι αυτή τη φορά». (Ν. Βρ. «Ηλικός λύχνος», «Τρία Φύλλα», 1984, σ. 26).
6. Ο ποιητής επέστρεψε από το εξωτερικό, όπου είχε αναχωρήσει στις 9-10-1967, στις 9-8-1974.
7. βλ. Ν. Βρ. «Απογευματινό ηλιοτρόπιο», «Διογένης», 1976, σ. 35.
8. «Τόπος στη Λακωνία, όπου έζησε ο ποιητής τα παιδικά του χρόνια», περ. «Τομές», τχ. 3, Μάρτιο 1975, σ. 36.
9. Ν. Βρ., «Διαμαρτυρία», «Διογένης», 1974, σ. 12,13.
10. βλ. συνέντευξη του ποιητή στο Θαν. Ντόκο, περ. «Διαβάζω», τχ. 97/27-6-1984, σ. 68-69.
11. βλ. Ν. Βρ. «Εκλογή από το έργο του», «Θεμέλιο», 1964, σ. 25.
12. βλ. το ποίημα «Δωρεά», αφιερωμένο στο Μάνο Κατράκη, Ν. Βρ. «Διακεκριμένος πλανήτης», «Τρία Φύλλα», 1983, σ. 53. Πρβ. και «Και εκ του πληρώματος αυτού ημεκί πάντες ελάβομεν και χάριν αντί χάριτος (Ιωά. 1. 16).
13. βλ. το ποίημα «Οι δυστυχισμένοι», Ν. Βρ. «Οι Γκρμάτσες του ανθρώπου», 1935, σ. 15-18.
14. ό. π. σημ. 8.
15. βλ. Στ. Γεράνη, Ένα κεφάλαιο για το «Βάθος του Κόσμου», στον τόμο «Ν. Βρ. Μελέτες για το έργο του», «Διογένης», 1976, σ. 39-59, και Τατιάνας Γκρίτση-Μιλλίε: «Φως στο σκοτάδι», περ. «Τομές», τχ. 9, 1977, σ. 10-11.
16. Ο ποιητής είχε διαλέξει αρχικά ως τίτλο της νέας του συλλογής τον τίτλο «Ακτινοβολία και Έρεβος», που θυμίζει έντονα, κατά σχήμα χιαστό, τον πρώτο του τίτλο «Κάτω από σκιές και φωτά», 1929. Επανέρχεται έτσι, μετά από 57 χρόνια, στην πρώτη του δυαδική αντίθεση προτάσσοντας τώρα στο σκότος το φως. Τελικά ο τίτλος εγκαταλείφθηκε, όπως εγκαταλείφθηκε και ο τίτλος «Διπλός Κόσμος», για την τελευταία επιλογή του ποιητή: «Εκκρεμής Δωρεά».
17. Πρβ. «Ας φύγουμε ανεβαίνοντας και τέλος / Ας κάμνουμε τα σύνορα του Κόσμου, / Καθώς εκείνος μ' αναμμένα ρόδα», Ν. Βρ. «Μαργαρίτα - Εικόνες από το ηλιοβασιλέμα», 1939, σ. 19. βλ. και το ποίημα «Επιτάφιο» στον «Ηλικό λύχνος», ό. π. σ. 84.
18. βλ. τα ποιήματα των συλλογών «Διακεκριμένος πλανήτης» και «Ηλικός λύχνος» με τίτλους «Αντιπαρατάξη» και «Επιτάφιο», σ. 74 και 84 αντίστοιχα.
19. Με την έννοια που χρησιμοποιεί τον όρο ο Ν. Καζαντζάκης στην «Αναφορά στον Γκρέκο».
20. Πρβ. «Σε σένα παραδίνονται όλα. Κ' εγώ το ίδιο: Όλα όσα έχω και όσα είμαι θα στα παραδώσω. / Θα προσθέσω το βλέμμα μου στο λαμπρόν ωκεάνειον / οφθαλμό σου, με την παρακλήση: φέγγοντας / προς όλες τις γύρω σου διευθύνσεις τα σύμπαντα, / τις δυο του αχίνες να τις ρίχνεις στη γη. / Αλληλούια, Κύριε», Ν. Βρ. «Ωδή στον ήλιο», «Διογένης», 1974, σ. 28.
21. Η υπογράμμιση δική μου.
22. βλ. την ανάλυση της λειτουργίας της θρησκευτικής ιδεολογίας από τον Αλτουσέρ στο άρθρο του «Η ιδεολογία και οι ιδεολογικοί μηχανισμοί του Κράτους» στις «Θέσεις», «Θεμέλιο», μτφ. Ξ. Γιαταγάνας, 1981.

«Το ερώτημα για την ουσία αφυπνίζεται εκάστοτε τότε μόνο, όταν εκείνο, για την ουσία του οποίου τίθεται το ερώτημα, συσκοτίζεται και συγχέεται, όταν συνάμα η συσχέτιση του ανθρώπου με το διερωτώμενο έχει γίνει ανεμμάτιστη ή ακόμα έχει κλονιστεί».

MARTIN HEIDEGGER
Τι είναι φιλοσοφία;

Εισαγωγή, μετάφραση και σχόλια: Βαγγέλης Μπιτσώρης
Εκδ. Άγρα, 1986, σελ. 298.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ
Η οντολογία του Μάρτιν Χάιντεγκερ

Εκδ. Νεφέλη, 1983, σελ. 212.

Μάρτιν Χάιντεγκερ

Αν εξαιρέσει κανείς μια μικρή μερίδα των νεο-ορθοδόξων που επιλεκτικά άντλησαν από τον Χάιντεγκερ μερικά από τα θέματά τους —και κυρίως την κριτική του σύγχρονου ορθολογικού και τεχνοκρατικού πολιτισμού που κατηγορείται για την αναυθεντικότητα και τη φλυαρία στην οποία οδηγεί την ύπαρξη του ανθρώπου— το έργο του μεγάλου γερμανού φιλοσόφου αγνοήθηκε συστηματικά στη χώρα μας. Η βιβλιογραφία είναι εξαιρετικά ισχνή και η επιρροή του σχεδόν μηδενική.*

Σ' αυτό το κενό καλούνται να τοποθετηθούν δυο εργασίες που με διαφορετικό ή κάθε μια τρόπο επιχειρούν να αναμετρηθούν με το φιλοσοφικό στοχασμό του Χάιντεγκερ.

Αρχικά, η πρόσφατη έκδοση μιας μικρής διάλεξης που φέρει τον τίτλο «Τι είναι η φιλοσοφία;», σε μετάφραση του Βαγγέλη Μπιτσώρη, η οποία συνοδεύεται από εξαιρετικά εκτεταμένα σχόλια.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η μετάφραση αντιπαράκειται στο γερμανικό κείμενο, πράγμα σπάνιο για ελληνικές εκδόσεις, και ότι, αν εξαιρέσει κανείς κάποιους νεολογισμούς στην ελληνική απόδοση του τεχνικού λεξιλογίου του Χάιντεγκερ που είναι δυνατόν να θεωρηθούν αντικείμενο συζήτησης, είναι εξαιρετικά ακριβής και νοηματικά άρτια. Επίτευγμα διόλου αμελητέο αν συνυπολογισθεί πόσο ακαλλιέργητη φιλοσοφικά είναι η δημοτική γλώσσα. Εξίσου πολύτιμα είναι και τα σχόλια που δεν περιορίζονται σε μια, σε πρώτη όψη, επεξήγηση του νοήματος. Αλλά συνδέουν το κείμενο της διάλεξης με το σύνολο του έργου του Χάιντεγκερ, αποδεικνύοντας τόσο τη συστηματικότητα και τη συνοχή του στοχασμού του όσο και την εσωτερική εξέλιξη της προβληματικής του.

Ο Χάιντεγκερ εκφώνησε αυτή τη διάλεξη το Σεπτέμβριο του 1955 στο Σεριζύ Λα Σαλ της Γαλλίας επιχειρώντας μέσα από την άμεση παρουσία του να ανοίξει έναν πραγματικό διάλογο με τη γαλλική φιλοσοφική διανοηση. Το κρίσιμο ερώτημα που έθεσε αναμένοντας τη συνομιλία αφορούσε την ίδια την ουσία της φιλοσοφίας. «Η οδός λοιπόν των συνομιλιών μας πρέπει να έχει τέτοια κατεύθυνση, ώστε αυτό που πραγματεύεται η φιλοσοφία να αφορά εμάς τους ίδιους, να μας προσθίγει (nous touche), και μάλιστα στην ουσία μας».

Αυτό το ερώτημα λοιπόν, για την ουσία της φιλοσοφίας και την ποιότητα ότι η ουσία της φιλοσοφίας έχει συσκοτισθεί, θέτει ως αφετηρία του στοχασμού του και ως αντικείμενο της συνομιλίας. Με θαυμαστό τρόπο συνοψίζει τη δική του φιλοσοφική προβληματική και συνδιαλέγεται με την παράδοση της φιλοσοφίας, όχι ως ιστοριογράφος, αλλά ως φιλόσοφος. «Η διαπίστωση και η περιγραφή των απόψεων των φιλοσόφων είναι η μια διάσταση. Εντελώς άλλη είναι αυτή, να διαλεγόμαστε μαζί τους γι' αυτό που λένουν, με άλλα λόγια, γι' αυτό απ' όπου λένουν».

Απ' αυτή τη σκοπιά, η μικρή σε έκταση αλλά εξαιρετικά πυκνή και συνάμα διαυγής διάλεξη μπορεί να αποτελέσει μια γόνιμη οδό για το φιλοσοφικό στοχασμό του Χάιντεγκερ, ενώ παράλληλα τα εκτεταμένα σχόλια που συνοδεύουν το κείμενο να λειτουργήσουν ως σταθερό εφόδιο και για τις επόμενες φιλοσοφικές περιπλανήσεις στο τεράστιο έργο του.

Στην ίδια κατεύθυνση αναπτύσσεται και η παλιότερη έκδοση της μελέτης του Κωστή Παπαγιώργη «Η οντολογία του Μάρτιν Χάιντεγκερ». Με αυθεντικό οίστρο, με σπάνια —για τη σύγχρονη ελληνική φιλοσοφική ρητορική— γλαφυρότητα, ανασυνθέτει με σαφήνεια τη διαδικασία μέσα από την οποία ο Χάιντεγκερ επιχειρεί την αποδόμηση της μεταφυσικής, ενώ παράλληλα, σε πρώτο πρόσωπο, περιγράφει τη δική του φιλοσοφική εμπειρία. «Διάβασα ένα σωρό βιβλία στη σειρά, ένα πλήθος ημέρες στη σειρά, ένα πλήθος ανθρώπους, άσπρισαν τα μαλλιά μου για να φτάσω να παραδεχτώ, όχι μόνο με το νου αλλά και με την καρδιά και το στομάχι, ότι αυτό που έκανε ο Χάιντεγκερ είναι θεμιτό. Πράγματι μπορείς να περάσεις ολόκληρη την ιστορία και τον πολιτισμό από δίκη». Και τούτο όχι άσκοπα, όχι ιστοριογραφικά, αλλά για να ξανοίξει το ξέφωτο όπου λάμπει το Είναι, για να φανεί ότι «...μέσα στη φωτεινή νύχτα του μηδενός αποδειχνεται εντέλει η αρχέγονη εκδήλωση του όντος ως τέτοιου: ότι το *ον* είναι - και όχι το *τίποτα*» (Μ. Χάιντεγκερ «Είναι και Χρόνος»).

* Θα ήταν παράλειψη να μην υπενθυμίσουμε δύο κείμενα του Χάιντεγκερ που κυκλοφορούν από τις εκδόσεις «Δωδώνη»: την «Εισαγωγή στη Μεταφυσική» μετ. Χ. Μαλεβίτη και το «Είναι και Χρόνος» μετ. Γ. Τζαβάρα, που ο δεύτερος τόμος του κυκλοφόρησε πέρσι.

ΠΟΙΗΣΗ Μικρό ανθολόγιο

ΜΙΛΤΟΥ ΣΑΧΤΟΥΡΗ

Εκτοπλάσματα

Εκδ. Στιγμή, 1968, σελ. 33

Κι όταν εφάνη το φλυτζάνι του καφέ μου / η γοργόνα η μαύρη / όλη τη νύχτα αδιέξοδα και εξορίες / έξαλλος λέω στίχους του Hölderlin / στίχους του Charles Cros / και πώς λυπάμαι τον άνθρωπο με το καρτσάκι / γυρίζει / πουλάει γλυφειζούρια - γεωμετρικά τοποθετημένα / το ένα πλάι στο άλλο στη σειρά - κανένας δεν τα αγοράζει / κι έτσι κι αυτός είναι τώρα χρόνια πεθαμένος / τα ρούχα του έχουν λιώσει πάνω του / και πίσω του τρέχει ο άγγελός του.

Όμως παρ' όλ' αυτά ο Πόρος υπάρχει / και μ' όλα τα χαϊμαλιά του / με την παλιά του άγκυρα μπηγμένη / στην αμμουδιά / τις όμορφες τουρίστριες με τα καταπληκτικά πόδια / και πόσους έφαγε το χώμα αυτά τα χρόνια / πάει ο Σκλάβος κι ο Καχίτσης / Ο Ιωάννου, η Μέλλω Αζιότη / ο Αλεξάνδρου και τόσοι άλλοι.

Θεέ μου, δώσε μας ένα θάνατο / ειρηνικό.

(«Πόρος 1985»)

ΤΑΣΟΣ ΔΕΝΕΙΓΡΗΣ

Ακαριαία

Θάνατος στην πλατεία Κάνιγγος. / Το αίμα του λύκου -Θειάφι κι αποθέωση - Ακαριαία.

Εκδ. Ύψιλον, 1985, σελ. 173

Κόκκινο μισό φεγγάρι / Νοτιοδυτικά / Σ' ένα μπαλκόνι βλέπω / Τρεις αποστόλους / καθώς με πρόσκινους χιτώνες / Μπαμπακερούς / Στα πόδια τους επάνω καθισμένοι / Στα μουλωχτά, για να τους κρύβει το στηθαίο, / Σε να κρώνουν / Ή να είναι φοβισμένοι.

Όμως δεξιά / Τα τουρκοβούνια / Γκαμήλα μέσα στο σκοτάδι / Σαν σχήμα, σαν υπομονή.

Η μια εικόνα δεν χαλάει / την άλλη ούτε και την αναιρεί / Απειναντίας τις ενώνει / Σε μια πραγματικότητα καινή / Εκείνη που το ποίημα παρουσιάζει / Τους αποστόλους και τους λόφους μας μαζί.

(«Φεγγάρι τον Σεπτέμβρη» από τη συλλογή Ακαριαία)

Δ.Π. ΠΑΠΑΔΙΤΣΑΣ

Ποίηση, 1

Το φρέαρ με τις φόρμιγγες - Εντός παρενθesis - Η περιπέτεια - Το παράθυρο - Νυχτερινά - Ουσία.

Εκδ. Στιγμή, 1985, σελ. 162.

Υπάρχει ένας τόπος από τραγούδι / Υπάρχουν για τη φωνή μας υποσχέσεις / Όχι από θάνατο ούτε από ρέμβη / Χέρια αγαπημένα καθώς ακουμπούν στο μέτωπό μας / Βλέμματα που σαλεύουν μέσα μας όπως πουλιά στον ουρανό / Αφήνοντας το ρίγος μιας τωρινής ευτυχίας.

Αν αύριο μ' εύρισκες αμίλητον / Στερημένο κι από σκιά δέντρου ακόμα / Στο δέρμα μου θα κάρπι-

ζε ο αλλοτινός καιρός / Θα με πλησίαζες και θα έφευγες με την αμάνησή μου.

Να γιατί τα βήματά μου τ' ακούς σε κάθε σκάλα / Και πίσω από κάθε πόρτα / Στέκομαι χτυπώντας.

(«Πίσω από κάθε πόρτα» από τη συλλογή *Ουσίες*)

ΑΘΩΣ ΔΗΜΟΥΛΑΣ

Τα ποιήματα (1951-1985)

Ποιήματα - Νέα ποιήματα - Σο-νέττα - Χωρίς τίτλο - Ορφεύς - Ένδον - Αυτή η πραγματικότητα και η άλλη - Περί μνήμης - Άλλοτε κι άλλου - Ο αγρός της τύχης - Η μοίρα των πεπρωμένων - Μια πρόθεση στο χάος

Εκδ. Στιγμή, 1986, σελ. 206

Η διαίσθηση δέσμη πνοές είναι, / που ξεκινούν όλες μαζί να μ' εϋ-ρουν / απ' κοινή πηγή. Πνοές γρήγορες / και πειθαρχημένες, τι μεταφέρουν / ένα μήνυμα εύθραστο. Που πάντα / σπάει σ' άλλα πολλά μηνύματα, / κι αυτά σε άλλα και σε άλλα, / χωρίς οδό ή δύ-ναμη επιστροφής / στο ένα μήνυ-μα, το νόημα του κόσμου.

Μια θορυβώδης έκρηξη / που αποτρέπει, με υποσχέσεις / προε-κτάσεων, αυτό που είναι / να εί-ναι μόνο αυτό. Να είναι καθαρό και λείο, συμπαγές / στο σήμερα, σθεναρό στις επιθέσεις / του ά-γνωστου που, πριν απ' το χρόνο, το διαπερνά και το αποσυνθέτει / με τις διαισθήσεις μας

Αυτό

Που είναι, να είναι μόνο αυτό.

(«Αυτό που είναι» από τη συλλο-γή *Ο αγρός της τύχης*)

ΜΑΡΚΟΣ ΜΕΣΚΟΣ

Στον ίσκιο της γης

Εκδ. Ύψιλον, 1986, σελ. 54

XV

Και μην ξεχνάς τη θάλασσα που υ-πάρχει καθημερινά / κάποια κα-ράβια στο πήγαινε-έλα του διαβό-λου / για το βυθό και τα σκοτάδια του ακριβώς δεν ξέρεις ιστορία συνήθισες τη γλώσσα της στεριάς στον ανήφορο / πασιδήλες ω! ε-ποχές του παγωμένου ήλιου / κ' με το μάλαμα που τρώει τα χέρια τέλος - τέλος / μένει το χρώμα βροχή ματωμένη και τα λουλού-δια ανθίζουν

γλώσσα της ανάγκης —έτσι θα σβήσεις / το σούρουπο που λαγα-ρίζουν τα χρώματα / πουλι κρυ-μένο θάνατο νοσταλγικά / και με τη γλώσσα δροσερή προτού το κάμα πέσει

συνήθισες τη γλώσσα της στε-ριάς με τα μωρά στον ώμο / λόφο το λόφο δρασκέλας και η κεφαλή στον ουρανό / από τα έγκατα της γης ένα εκατομμύριο χρόνια σ' α-γαπώ.

XVI

Πάντα στο κάστρο ένα λουλούδι σκονισμένο τρεμίζει.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΖΕΡΒΑΣ

Ο μετανάστης

Εκδ. Άγρα, 1968, σελ. 71

Εδώ η θάλασσα και οι φωλιές του ύπνου. Σκυμμένα σύννεφα σαν θυμωμένα βρέφη πάνω απ' τους αστερισμούς των ανθρώπων αυτών που φλογισμένοι σαν κο-μήτες διαμελίστηκαν στη σύντομη τροχιά τους / ή αυτών που έπνιξαν την οργή τους και έφθιναν θλιμμέ-νοι σαν αστρικές ουρές. Που δεν αποπλανήθηκαν στη νύχτα και τέ-λειωσαν τη ζωή τους με ξένους ή-χους.

Εδώ ένα πλεούμενο απ' το σκληρό μου δέρμα. Ανοίγει δρόμο μέσα απ' τις ημιτελείς τροχιές του κόσμου. Μέσα από βράχους που πριονίζουν το φως πλέει προς τον αόρατο βράχο στα βαθιά

(«Το ταξίδι», 11)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΡΒΕΡΗΣ

Ο θάνατος το στρώνει

Εκδ. Ύψιλον, 1986, σελ. 90

Όμως μπορείς και να 'σαι τρυφε-ρός / μπορεί να μοιάζεις με τις ά-σχημες του κόσμου / γεμάτες πό-νο κλειδωμένες μια ζωή / πίσω α-πό τα παντζούρια / γιατί φοβούν-ται αν βγουν στο φως / την έκ-φραση στο πρόσωπό μας / Μπο-ρεί να μοιάζεις με τις σιωπηλές αυτές / που αν μας μιλούσαν / δεν θα γράφαμε πια ποιήματα / που αν μας φιλούσαν το φιλί τους / δε θα στέγνωνε στους αιώνες / που αν κάναμε έρωτα ποτέ / θα 'τανε για να γίνουμε / ολόκληρη έρωτας για πάντα. / Κάτι μου λέει πως εί-σαι σαν αυτές / κι απόψε έχεις τολμήσει / ω αποτρόπαιη σιωπη-λή μου Δεσποινίς / και τρέχεις τώρα στην απέναντι λωρίδα / με τα εκτυφλωτικά Σου φώτα μες στη νύχτα / κάτι μου λέει / γιατί μια δύναμη αρωματική σπρώχνει το χέρι μου / να στρίψει το τιμόνι και να 'ρθώ / μετωπικά να τσακι-στώ / στην αγκαλιά σου.

(«Εθνική Οδός»)

ΑΘΗΝΑ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

γη και πάλι

Εκδ. Υάκινθος, 1986, σελ. 95

Άσπρη βατίστα και γενέθλια / η μακρινή εποχή των φουντουκιών / αλλάζοντας το σώμα σε καρ-πούς / απ' την πολλή αγάπη και το χάδι. /

Οι άσπροι φιόγκοι, τα μεθυστι-κά πουλιά. / Τρίζοντας και ανά-βοντας τα μαλλιά / έτσι για να φέγκουν στον ύπνο των αγοριών / σαν μια ασπίδα από μετάξι. / Φλεβάρης ήτανε / σαν έφθασαν οι συγγενείς / Η θεία Ρόζα με τη Μί-να

(«Γενέθλια μνήμη»)

ΜΕΜΗ ΣΠΥΡΑΤΟΥ

Αγαπητή μιας Χάβισαμ

Ελδ. Ερμής, 1985, σελ. 31

Πνίγηκε ψάχνοντας να βρει / το φεγγάρι / στο βυθό του ποταμού / ο γιος του μικρού θανάτου. / Μου 'πανε πως είχε μεθύσει / μασών-τας φύλλα κοκαίνης. / Μα / εγώ πιστεύω / πως ακολουθούσε τη διαδρομή της Οφηλίας / όταν / μασώντας τσίκλα, στολισμένη με φύλλα δάφνης / ευπρεπής και έ-

τοιμη / βυθίστηκε για πάντα / ξε-χασμένη απ' το Θεό. / Εγώ / δυ-σπιστώ στους θανάτους από τύχη / και συνήθως ξεσχίζω ανακοι-νωθέντα του τύπου: / «Έπασχε α-πό μελαγχολία». / (Εξάλλου είχε βαρεθεί και κουραστεί από μια ζωή που / όλα ήτανε σχετικά κι έ-τσι / πέθανε απόλυτα).

(«Κίνα 700 π.Χ.»)

ΜΕΛΕΤΗ

ΔΟΚΙΜΙΟ/ΕΡΕΥΝΑ

ΚΩΣΤΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ο Όμηρος

Πρόσωπα πράγματα και ιδέες στην Ιλιάδα και την Οδύσσεια

Αθήνα 1986, σελ. 140

Το πρώτο μέρος της ογκώδους αυτής συνεργασίας περιλαμβάνει βιογραφία του Ομήρου και νοη-ματική και αισθητική ανάλυση των έργων του ποιητή, αναπτύσ-σονται οι ιδέες που περιέχουν και τονίζεται η επίδραση που άσκη-σαν τα ομηρικά έπη στην τέχνη και στον πολιτισμό γενικότερα, τόσο των Ελλήνων, όσο και των άλλων λαών.

Στο β' μέρος καταχωρείται με απόλυτη λεξιλογική σειρά ότι σχετίζεται με πρόσωπα, πράγμα-τα και ιδέες, που συναντά ο μελε-τητής στην Ιλιάδα και την Οδύ-σεια. Ο συγγραφέας, με την αλ-φαβητική παράθεση των ομηρι-κών λημμάτων και τον πίνακα λέξεων της νεοελληνικής γλώσ-σας, που ταυτίζονται με τις ομη-ρικές ή συγγενεύουν ετυμολογικά και μ' αυτές, αναδεικνύει την α-διάσπαστη γλωσσική μας παρά-δοση και ανιχνεύει τις ρίζες της εθνικής μας ταυτότητας.

ΑΝΤΡΕΑ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ

Μια φωτογραφία και μια εποχή

Πρόλογος Δ.Π. Παπαδίσσα

Εκδ. Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, 1985, σελ. 150

Το βιβλίο περιλαμβάνει μια σειρά κριτικών και δοκιμίων του κριτικού της γενιάς του '30 Αν-τρέα Καραντώνη που αναφέρον-ται όλα στο έργο ενός εκπροσώ-που της ίδιας γενιάς του πεζογρά-φου κριτικού και διευθυντή του περιοδικού «Νέα Εστία» Πέτρου Χάρη. Τα κείμενα του Αντρέα Καραντώνη είναι χωρισμένα σε ε-νότητες, αντιστοιχείς με το είδος των έργων στα οποία αναφέρον-ται: 1) Ο διηγηματογράφος, 2) Ο Ταξιδιώτης, 3) Ο μυθιστοριογρά-φος 4) Ο Δοκιμιογράφος και ο κριτικός. 5) Χαιρετισμός σε μια παρουσία. Τον πρόλογο της έκ-δοσης έχει γράψει ο ποιητής Δ.Π. Παπαδίσσας.

ΔΗΜΗΤΡΗ ΣΤΑΜΕΛΟΥ

Ο θάνατος του Καραϊσκάκη

Εκδ. Εστία, 1985, σελ. 172

Ο συγγραφέας ανατρέχοντας στις πηγές της εποχής, αλλά και μελετώντας όσες εργασίες περι-στρέφονται γύρω από τις συνθή-κες του θανάτου ενός από τους ε-πιφανέστερους ήρωες της ελληνι-κής επανάστασης του 1821, επι-

χειρεί να διαλευκάνει ένα ιστορι-κό πρόβλημα. Ήταν ο θάνατος του Καραϊσκάκη συμπτωματικό γεγονός ή αποτέλεσμα μιας καλά οργανωμένης συνωμοσίας με στόχο τη δολοφονία του και για-τί;

Με κύριο άξονα το ερώτημα αυτό, η εργασία του Δημ. Σταμέ-λου αναφέρεται στο γενικότερο πλαίσιο των γεγονότων της επο-χής, σε συσχετισμό με τις ξeni-κές επεμβάσεις που είχαν στόχο τους την αλλοίωση των σκοπών των Αγών, την επεκτατική πολι-τική και την υποστήριξη της Τουρκίας.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΠΕΓΚΥ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Λόγοι της νύχτας (ποίηση)

Εκδ. Όμβρος, 1986, σελ. 37

ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΑΓΙΑΝΟΥ

Το μυστικό ημερολόγιο της Μί-νας (πεζογράφημα)

Αθήνα 1986, σελ. 51

Η ΝΤΑΜΜΑΠΑΝΤΑ

(Βουδδικό κείμενο)

Μετάφ. Ξένη Σκαρπή

Εκδ. Όστρακο, 1985, σελ. 46

ΡΗΓΑ ΚΑΠΠΑΤΟΥ - ENRIQUE

LIHN

Τα ποιήματα του Αθηνούλη

(ποίηση και σχέδια)

Εκδ. Π. Χιωτέλη, 1984, σελ. 75

ΑΝΤΩΝΗ ΣΩΧΟΥ

Η λαϊκή τέχνη στην Τήνο

(μελέτη)

Εκδ. Φιλινόπη, 1986, σελ. 80

ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΗ

Ο αργοναύτης του νότου (ποίηση)

Αθήνα 1986, σελ. 192

ΑΓΓΕΛΟΥ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

Κραυγές (διηγήματα)

Αθήνα 1986, σελ. 147

ΑΓΓΕΛΟΥ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

Ο δειλός (μυθιστόρημα)

Αθήνα 1985, σελ. 140

ΑΓΓΕΛΟΥ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

Ξαφνικά τον είπανε τρελό

Αθήνα 1983, σελ. 230

ΤΑΚΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Δόκτωρ Βλαχούστους

Εκδ. Εποπτεία, 1986, σελ.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΤΟ ΜΟΝΟΤΟΝΙΚΟ ΚΑΙ Ο ΚΟΠΟΣ

● Από τον καθηγητή κ. Δ. Λουκάτο πήραμε το γράμμα που ακολουθεί και δημοσιεύουμε σήμερα με κάποια καθυστέρηση:

Αξιότιμε, κ. διευθυντά Ευχαριστώ τό «Αντί» και τόν εκλεκτό συνεργάτη σας, κ. Σωφρόνη Χατζησαββίδη, για τήν τιμητική άναφορά που έκαναν στο όνομά μου, στο τεύχος 322 (18.7) με αφορμή τήν ενδιαφέρουσα έρευνα για τίς «ιδεολογικές αναζητήσεις στον χώρο των τονικών συστημάτων».

Πολύ σκόπιμα ό κ. Χατζησαββίδης έπρόσεξε, και ιστορικοπολιτιστικά, τό θέμα και τό μελέτησε μέ στατιστική δειγματοληψία, πού όδηγει σέ συμπεράσματα και για τή μελλοντική του διάρκεια.

Τό όνομά μου σημειώνεται, από τόν Ιούλιο τοῦ 1984 όταν, ύστερ' από κάποιες τονικές δυσχέρειες των ύποψηφίων στίς Γενικές Έξετάσεις, έγραψα ότι είναι παραδοσιακά απαραίτητη και ή γνώση του πολυτονικού.

Βέβαια, άρχική άποψή μου, ως παλαιού φιλόλογου μέ εκπαιδευτική πείρα (και άγάπη) ήταν, ότι δέν υπήρχε λόγος νά φθάσει σέ νομοθέτημα, για τήν παιδεία και τήν όλη γραφή τοῦ έθνους, ή έλεύθερη γνώμη ικανών έστω φιλόλογων, για τό μονοτονικό. Είχε ήδη λυθεί τό ουσιαστικό θέμα τοῦ δημοτικού μας λόγου, και θα μπορούσε νά παραμείνει ή παραδοσιακή γραφή (και «σημειωτική» του) πού θα διευκόλυνε πε-

ρισσότερο τή ροή και τή μορφολογία του, άπ' ό,τι τοῦ έπιτρέπει σήμερα τό μονοτονικό. (Βεβαιώνω, ως λαογράφος, ότι ό λαός μας έχει χάσει τώρα τό θάρρος τής ελεύθερης γραφής του: οί γραφομεσάζοντες ξανάρχισαν τίς «χρυσές» τους δουλειές). Τό λεγόμενο, ότι αφαιρέσαμε κόπους από τά παιδιά, μέ τό μονοτονικό, είναι άσήμαντο, μπροστά στίς άλλες χρονοφθόρες τώρα άπασχολήσεις τους, ενώ τά στερούμε κι από μία «σημειωτική» άσκηση τοῦ μυαλοῦ τους. (Κόπους αφαιρέσαμε μάλλον από τούς διδάσκοντες).

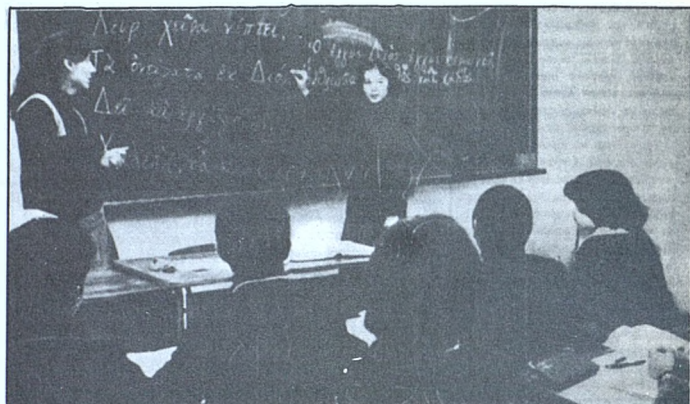
Τώρα όμως, έτσι κι άλλως, (χωρίς εύρύτερο διάλογο αλλά και μέ τό βάρος οικονομικών ύπολογισμών) έχουμε περάσει στο νομοθέτημα, μέ τό όποιο μαθητές και διδάσκαλοι και δημόσιοι υπάλληλοι, μπήκαμε στον νέο «χορό». Η συνείδηση, όπως τό διαπιστώνει ό κ. Χ. δέν είναι γενική: ή δυσφορία θα συνεχίζεται, αλλά τό σύστημα πιά μπήκε στον δρόμο των νέων γενεών.

Δέν έξήγησα λοιπόν επιστροφή στο πολυτονικό, όπως θα μπορούσε κανείς νά σκεφθεί από τήν αναφορά στ' όνομά μου. Έπρότεινα, ως «ύστατη περίσωση», νά διδάσκουμε στα παιδιά μας δείγματα της παλαιάς τους γραφής, και νά παραθέτουμε στα σχολικά τους βιβλία νησιδες πολυτονικού, ώστε και τά άρχαία κείμενα, άν χρειαστεί, νά πλησιάζουν, και τά μεσαιωνικά, τά εκκλησιαστικά, τά λογοτεχνικά και επιστημονικά των προ-μονοτονικών άλλων, νά μήν τούς ξαφνίζουν. Θα ήταν άπαράδεκτο, οί σπουδαστές μας τοῦ έξωτερικού νά μαθαίνουν από ξένους για τούς τό-

νους των κειμένων μας. Άλλά και τί θα γίνουν οί ως τώρα θησαυροί των Λεξικών μας, τής Έπιστήμης και τής Λογοτεχνίας μας (σήμερα μάλιστα, πού οί φωτοτυπικές εύκολίες όλοένα θα τά διατηρούν);

Έφιστώ τήν προσοχή τής Κρατικής Παιδείας μας σέ κάτι αντιδημοκρατικό, πού άθελά της καλλιεργεί, μέ τίς υπεραπλου-

πού έχουν γονείς και περιβάλλον μέ παλιότερη μόρφωση (βιβλία, λεξικά, συζήτηση) και νά μή παραμένουν στη μισή ή άνύπαρκτη γνώση τοῦ ιστορικοῦ συνόλου τής γραμματείας μας, στίς όποιες πιά περιορίζεται τό σχολείο. Στην άτυχη στή κατηγορία θα άνήκουν κι οί πομπήφιοι φοιτητές πού δέν θα έχουν τήν άρωγή και τήν εύδοκίμηση, πού δέν θα πιάνουν εύκολα τήν έλληνική Μυθολογία, πού θα νομίζουν

Πολυτονική η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών στα βουλγαρικά σχολεία. (Από το βουλγαρικό περιοδικό Rodolindie — «Ροντολιόμπιε» της Σόφιας, αρ. 5/1986).

στεύσεις των (φιλολογικών ιδιαίτερα) μαθημάτων, στα σχολεία μας (παραχωρήσως στην ήσωνα προσάθεια των σύγχρονων μαθητών).

Παλιότερα, άγρότες και άστοί μαθητές, παιδιά άμόρφωτων ή μορφωμένων γονέων, μάθαιναν τά ίδια ύψηλότερα γράμματα και προχωρούσαν, μέ τό μυαλό και τόν ζήλο τους, στα ίδια άποτελέσματα. Σήμερα, μέ τή χαμηλότερη (τουλάχιστον φιλολογικά) γενική παιδεία, είναι φυσικό νά ξεχωρίζουν προνομιακά οί μαθητές

τό (φερ' εῖπειν) κάποιο φάρμακο (φεριπίν) και θα μπερδεύουν τήν ιταλική παρόλα, μέ τό έμπρόθετο «παιρ' όλα» μας.

Κάτι τέτοιο θα συμβαίνει και μέ τό μονοτονικό. Τό παιδί τοῦ άβιβλου σπιτιοῦ θα νομίζει άραβικά τά πολυτονικά κείμενα, όπου τ' άντικρύσει, και άναγνώστη δοκιμάζει καν νά τά διαβάσει. Άλλά μέ ποιο δικαίωμα, μια γενία, πού έμορφώθηκε γλωσσικά πλήρως (οί βουλευτές μας, ως τώρα) θα κλείσει τήν ίδια πόρτα στίς έπομενες γενεές;

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«ΚΟΜΜΟΥΝΑ»

Σουλίου 9
3602.644

Κυριαρχία
και
Σαμποτάζ
Οι νέοι χώροι
της
ελευθερίας

ΑΠΟ ΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟ

ANTONIO NEGRI

ΦΕΛΙΞ ΓΚΟΥΑΤΤΑΡΙ

Κομμούνια / Θεωρία 9

ΑΝΤΡΕ ΓΚΟΡΖ

ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ
ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΥ

Κομμούνια / Θεωρία 8

σωστά γερμανικά
από καταξιωμένο
επιτελείο
καθηγητών

Το ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
FRANK - ΓΚΡΙΤΖΑΛΗ - ΛΙΜΠΕΡΜΑΙΣΤΕΡ - ΜΑΝΩΛΑ Ε.Π.Ε.
με τους καταξιωμένους Γερμανούς και
Ελληνες Φιλολόγους καθηγητές προετοιμάζει
υπεύθυνα σε όλες τις βαθμίδες τους μαθητές
για τις ακόλουθες εξετάσεις του
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ GOETHE.

● GRUNDSTUFE ● MITTELSTUFE
● OBERSTUFE ● VORBEREITUNGSKURS
KLEINES UND GROSSES SPRACHDIPLOM.
ΕΓΓΡΑΦΕΣ:

από 1 Σεπτεμβρίου
ΣΟΛΩΝΟΣ 136 ΤΗΛ.: 3640078-79 - 3628646

“Ας διδάσκουμε λοιπόν και τις παλιότερες φάσεις της γλώσσας μας (ως νησίδες, στά σχολικά κείμενα) με τό τονικό σύστημα που μας παραδόθηκαν (αυτό κάνει στά βιβλία του και ο πρωτεργάτης του μονοτονικού, καθηγητής 'Ι. Θ. Κακριδής) κι ας κρατούν, οι έπιστήμονες και οι λογοτέχνες και τά πνευματικά περιδικά μας, ανάμεσα στά μονοτονικά κείμενα πού θά προτιμήσουν, τίς νησίδες αυτές των *αρχαίων* τουλάχιστον ρητών. (Καταλαβαίνω, βέβαια, τίς οικονομικές ή τυπογραφικές δυσχέρειες)...

Θά έλεγα, τελειώνοντας, ότι μπορούσε και νομοθετικά νά είχε παραμείνει *έλευθερη* ή έξω από τό σχολείο χρησιμοποίηση (στίς δημόσιες και τίς ιδιωτικές σχέσεις) του τονικού συστήματος, σύμφωνα και μέ όσα διαπιστώνει, γιά τήν ποικιλία του, ό κ. Χ. Σημασία ψυχολογική άλλωστε έχει και ή *χειρόγραφη* έλευθερία του καθενός, πού τόν βοηθάει στην έκφραση.

Σās συγχάρω κ. διευθυντά, γιά τό ζωντανό, και πολυόμοιο περιόδικό σας, πού τό διαβάζουμε μ' ενδιαφέρον. Οί καλές *συνεργασίες* του ευθυγραμμίζονται μέ τή δημιουργική και δραστήρια έννοια τής πρόθεσης «*άντί*» πού γιά σās σημαίνει *άντίλογο* και όχι *άντιλογία*.

Μέ τιμή
Δημήτριος Σ. Λουκάτος

ΟΙ ΤΙΜΕΣ ΤΗΣ ΡΑΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

● Από τον Α. Αραβαντινό πήραμε την επιστολή που ακολουθεί.

Αναφέρεται στο άρθρο του Δ. Ψυχολογίου «Θα πούμε το ψωμί, ψωμάκι;» (ΑΝΤΙ τχ. 322)

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»,

Είμαι τακτικός αναγνώστης σου και συμμερίζομαι απόλυτα τον τρόπο και την προσπάθεια που καταβάλλουν οι συνεργάτες σου για να καλυφθούν σωστά τα θέματα που ενδιαφέρουν.

Αφορμή για να σου γράψω στάθηκε το κείμενο του κ. Δ. Ψυχολογίου «Θα πούμε το ψωμί, ψωμάκι;» το οποίο βρίσκεται στο τελευταίο τεύχος (322) και αναφέρεται στις επιπτώσεις της ραδιενέργειας στην Ελλάδα από το πυρηνικό ατύχημα στο Τσερνομπίλ. Στο κείμενο αυτό αναφέρονται αρκετές επιστημονικές ανακρίβειες τις οποίες θέλω να επισημάνω.

Αρχικά δηλώνεται ότι: «πριν από το ατύχημα η ραδιενέργεια στην ατμόσφαιρά μας ήταν περίπου 7 μπεκερέλ κατά λίτρο». Η τιμή αυτή ισοδυναμεί βέβαια με 7.000 μπεκερέλ το κυβικό μέτρο και εάν υποθέσω ότι αναφέρεται στη ραδιενέργεια του αέρα θα πρέπει να σημειώσω ότι η σωστή τιμή είναι 100.000 φορές μικρότερη και δεν υπερβαίνει τα 0,1 μπεκερέλ το κυβικό μέτρο. Υπενθυμίζω εξάλλου ότι μετά το πυρηνικό ατύχημα (4-5-86) η μέγιστη ραδιενέργεια ιωδίου 131 —που ήταν το κυρίαρχο στοιχείο στο συγκεκριμένο πρόβλημα— μετρήθηκε στην ατμόσφαιρα της Αττικής σε 13 μπεκερέλ το κυβικό μέτρο.

Ακόμη οι τιμές ραδιενέργειας που αναφέρονται στο πίτουρο, το άχυρο και το τριφύλι (που σίγουρα δεν μετριώνται σε μπεκερέλ ανά λίτρο μια και δεν είναι υγρά!) ίσως είναι ενδεικτικές κάποιων προβληματικών περιοχών πάντως σίγουρα απέχουν από το

Ήταν μαθηματικός ο Μαρξ;

Ο Μαρξ δεν ήταν μαθηματικός. Πίστευε, όμως, σύμφωνα με τον Πωλ Λαφάργκ, ότι «μια επιστήμη δεν είναι πραγματικά αναπτυγμένη αν δεν έχει μάθει να χρησιμοποιεί τα μαθηματικά». Γι' αυτό προώθησε την άποψη της δυνατότητας εφαρμογής των μαθηματικών μεθόδων στην έρευνα των κοινωνικών επιστημών και ιδιαίτερα στην έρευνα της πολιτικής οικονομίας.

Από το 1863, το ενδιαφέρον του Μαρξ στράφηκε στη μελέτη του διαφορικού λογισμού, όχι μόνο ως μαθηματικής τεχνικής, αλλά και από την άποψη της φιλοσοφικής του δάσης. Μέχρι το 1881, είχε ήδη ετοιμάσει κάποιο σχετικό υλικό, που αποτελούνταν από 1.000 χειρόγραφες σελίδες. Φαίνεται όμως ότι δεν το προόριζε για δημοσίευση, αλλά μόνο για τις μελέτες του ίδιου και του Ένγκελς.

Αυτά ακριβώς είναι τα *Μαθηματικά χειρόγραφα* του Καρλ Μαρξ και τα κυριότερα από τα χειρόγραφα αυτά που περιέχουν τις απόψεις του πάνω στις αρχές του διαφορικού λογισμού, εκδόθηκαν για πρώτη φορά το 1933 στη Σοβιετική Ένωση. Το 1983, με την ευκαιρία των εκατό χρόνων από το θάνατο του Μαρξ, τα *Μαθηματικά χειρόγραφα* εκδόθηκαν και στην Αγγλία. Προς το τέλος της τρέχουσας χρονιάς, έπειτα από τη φιλόδοξη προσπάθεια δύο νέων επιστημόνων, του *Μανώλη Κωνσταντινίδη* και του *Νίκου Λιλή*, θα προστεθεί στην ιστορία των «χειρογράφων» και η ελληνική έκδοση. Η πρωτοβουλία για την έκδοση αυτή ανήκει στις εκδόσεις *Γλάρος*, που συνεργάστηκαν και με τους Άγγλους μελετητές και μεταφραστές των μαθηματικών χειρογράφων.

Ο Ένγκελς σημειώνει ότι «η δουλειά του Μαρξ πάνω στα μαθηματικά ήταν μέσα στη γενικότερη προσπάθεια του να πλουτίσει το διαλεκτικό υλισμό μέσα από τη μελέτη των θετικών επιστημών». Και συμπληρώνει στο σημείο αυτό ότι ο Μαρξ «ακόμα και στον τομέα των μαθηματικών έκανε ανεξάρτητες ανακαλύψεις».

Μερικά από τα βασικά θέματα που περιέχονται στα *Μαθηματικά χειρόγραφα* του Μαρξ είναι:

- Η έννοια της παραγώγου συνάρτησης
- Για το Διαφορικό
- Η ιστορική πορεία ανάπτυξης του διαφορικού λογισμού
- Θεώρημα Ταίιλορ, θεώρημα Μακ Λώριν και θεωρία των Παραγώγων Συναρτήσεων του Λαγκρόνζ.
- Σχετικά με την ασάφεια των όρων «όριο» και «οριακή τιμή».

Τα *Μαθηματικά χειρόγραφα* του Μαρξ δεν πρέπει να εξεταστούν σαν ένα αξιοπερίεργο γεγονός στην ιστορία των μαθηματικών, αλλά σαν μια σημαντική συνεισφορά στην ανάπτυξη του διαλεκτικού υλισμού.

27
ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
27 ΧΡΟΝΙΑ ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ο Μανώλης
Μπαρμπουνάκης
και οι συνεργάτες του
σας περιμένουν στα βιβλιοπωλεία

1 ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 4, ΤΗΛ. 228 682

2 ΕΓΝΑΤΙΑ 150, ΤΗΛ. 235 916

3 ΤΟ ΚΑΤΩ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 6, ΤΗΛ. 271 853

4 ΤΟ ΣΠΙΤΑΚΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΤΗΛ 3, ΤΗΛ. 239 746
το μοναδικό παιδικό βιβλιοπωλείο

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΓΙΑ COMPUTERS

ΒΙΒΛΙΑ ΣΧΟΛΙΚΑ - ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΞΕΝΑ

με βιβλία, χιλιάδες βιβλία για σας και τα παιδιά σας από 30 δρχ. Εγκυκλοπαίδειες, παιδικές και μεγάλες με τις καλύτερες τιμές

ΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ
ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗΣ

Πάρτε τα μέτρα σας... ...και μετρήστε σωστά!

- Μετρήστε: την ποιότητα, τη συνέπεια, την οργάνωση
- Μετρήστε τη μέθοδο και προπαντός το οικονομικό σας όφελος.
- Για μαθητές Α' και Β' Λυκείου: Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία, Έκθεση, Ιστορία.
- Για μαθητές Γ' Λυκείου, προετοιμασία για 1η, 2η και 4η δέσμη.
- Για μαθητές Γυμνασίου ειδικά τμήματα προετοιμασίας.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΣΥΣΤΗΜΑ

ΠΡ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ 14 - ΤΗΛ. 220 963

ΕΝΑΡΞΗ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ 1η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

να είναι αντιπροσωπευτικές και να χαρακτηρίζουν κάθε φορά το συγκεκριμένο είδος.

Η δήλωση στο κείμενο του κ. Δ. Ψυχολογίου ότι όλοι οι πολιτικοί και οι επιστήμονες συμφώνησαν να κρύψουν πράγματα από τον λαό είναι τρομακτική κατηγορία γεγονός που θα έπρεπε αναγκαστικά να συνοδεύεται και από μερικά ατράνταχτα στοιχεία που να την αποδεικνύουν. Χωρίς να θέλω να υποστηρίξω ότι η ενημέρωση του δικαιολογημένα τρομοκρατημένου κοινού έγινε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο πιστεύω ότι οι αρμόδιοι φορείς στην Ελλάδα χειρίστηκαν το δύσκολο αυτό θέμα πολύ καλύτερα απ' ό,τι άλλες χώρες που θα έχουν στο μέλλον και τη μερίδα του λέοντος στις επιπτώσεις από το συγκεκριμένο πυρηνικό ατύχημα. Γεγονός παραμένει πως η χώρα μας υπήρξε αρκετά τυχερή σ' αυτό το καταστροφικό μοίρασμα της ραδιενέργειας σκόνης και προσωπικά πιστεύω πως οι συνέπειες θα είναι πολύ μικρές και δεν θα απέχουν κατά πολύ απ' αυτές που επίσημα ανακοινώθηκαν.

Θεωρώ αχαρακτήριστο το μέρος εκείνο του κειμένου στο οποίο υποστηρίζεται πως κυβέρνηση και αντιπολίτευση ηθελήμενα «ξέχασαν» να ενημερώσουν σωστά λόγω δημοτικών εκλογών ή και ακόμη ότι θεώρησαν πως ο «ΘΑΝΑΤΟΣ» μερικών εργατών —από ραδιενέργεια— στις σημε-

ρινές περιόδους ανεργίας «δεν θα πρέπει να είναι γεγονός βλαπτικό για την εθνική μας οικονομία». Ειλικρινά οι παραπάνω θέσεις μόνο σκόπιμη σύγχυση και απογοήτευση μπορεί να προσφέρουν σε ένα κοινό που πραγματικά ζητάει από κάποιον υπεύθυνο να το ενημερώσει σωστά για το συγκεκριμένο πρόβλημα. Ίσως η κατάσταση που θέλει να δημιουργήσει το σχετικό κείμενο είναι η καλλιέργεια και μεγιστοποίηση του προβλήματος εμπιστοσύνης ανάμεσα στον πολίτη και στους κρατικούς φορείς ή και τους άλλους πολιτικούς παράγοντες με ανυπολόγιστες συνέπειες στο μέλλον.

Το Τσερνομπίλ πέρα από μια γερή δοκιμασία στο οικολογικό σύστημα ήταν σίγουρα και μια δοκιμασία στους φορείς όλων των μέσων ενημέρωσης. Πιστεύω στην Ελλάδα ο δημοσιογραφικός χώρος —στη δυστυχώς μεγάλη του πλειοψηφία— θα πρέπει να διδάχεται πολλά ακόμα στον τρόπο με τον οποίο οφείλει και πρέπει να ενημερώνει το αναγνωστικό κοινό του.

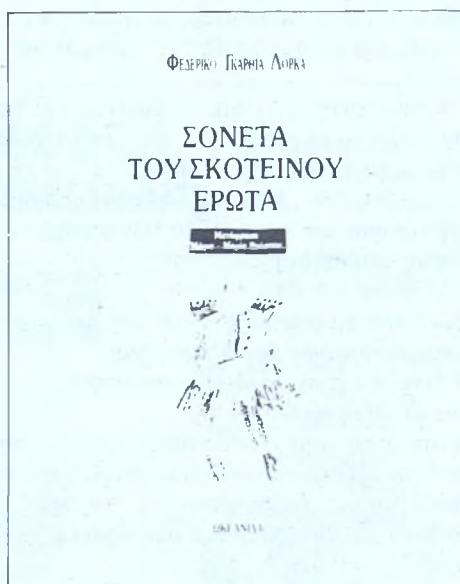
Αλήθεια, πόσα δημοσιογραφικά Τσερνομπίλ ρυπαίνουν ανεμπόδια εδώ και χρόνια τον άμοιρο Έλληνα αναγνώστη;

Φιλικά
Α. Αραβαντινός
Δρ. Φυσικός

ΓΑΒ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΩΚΕΑΝΙΔΑ

Φεδερίκο Γκαρθία Λόρκα

ΣΟΝΕΤΑ ΤΟΥ ΣΚΟΤΕΙΝΟΥ ΕΡΩΤΑ και άλλα 8 ΣΟΝΕΤΑ

Για πρώτη φορά
συγκεντρωμένα σ' ένα βιβλίο
παρουσιάζονται
όλα τα γνωστά μέχρι σήμερα
σονέτα
του Φεδερίκο Γκαρθία Λόρκα
με σχέδια του ίδιου

Αφιέρωμα για τα 50 χρόνια
από το θάνατο του ποιητή.

● Θέσαμε υπόψη του συντάκτη μας Δ. Ψυχογιού την επιστολή που παρατηρεί τα εξής:

1. Ο δρ. Αραβαντινός σωστά συνάγει ότι 7.000 μπεκερέλ κατά κυβικό μέτρο είναι λάθος τιμή. Πρόκειται για 7.000 μπεκερέλ κατά τετραγωνικό μέτρο και αναφέρεται στη ραδιενέργεια στην επιφάνεια του εδάφους. Το λάθος οφείλεται στο ότι από φωτοτυπία γερμανικού κειμένου (Frankfurter Allgemeine Zeitung, 28.5.86, σ.6: αναφερόταν σε διαχρονικές μετρήσεις του Πανεπιστημίου του Μονάχου) τα m^2 αναγνώστηκαν ως m^3 . Πάντως η *Νέα Οικολογία* (τ.21-22, σ.30) δίνει δεκαπλάσιες τιμές για τη συνήθη ραδιενέργεια του ατμοσφαιρικού αέρα (περίπου 1 μπεκερέλ κατά λίτρο) απ' αυτή του δρ. Αραβαντινού. Επιπλέον, η σύγκριση με τις κατοπινές τιμές των μερικών χιλιάδων μπεκερέλ γίνεται ακόμη χειρότερη - κι απ' αυτή την άποψη η παρέμβαση του δρ. Αραβαντινού είναι εποικοδομητική, έστω κι άθελά του.

2. Ότι τα δημοτικά, ο σανός και το τριφύλλι δεν είναι υγρά το

γνωρίζουν και οι μη εκπονήσαντες διδακτορικές διατριβές. Πολλοί γνωρίζουν επίσης ότι τα δημοτικά μετρούνται διεθνώς και κατ' όγκο (bushels) και ότι το τριφύλλι και ο σανός συνήθως με τον όγκο (μπάλες) μετρούνται. Τέλος, οι πρωτοετείς φοιτητές των εμπειρικών επιστημών γνωρίζουν ότι κατά κανόνα η ογκομέτρηση είναι απλούστερη από τη ζύγιση και ότι μπορεί να περάσει κανείς από τον όγκο (λίτρα) στη μάζα (χιλιόγραμμα) αν γνωρίζει την πυκνότητα. Φαίνεται ότι για τους παραπάνω λόγους οι μετρήσεις στο *Δημόκριτο* έγιναν με αναφορά στον όγκο (λίτρα) - τουλάχιστον μ' αυτή τη μορφή διέρρησαν. Το ότι οι τιμές που αναφέρονταν αφορούσαν ιδιαίτερα «προβληματικές» περιοχές αναφερόταν ρητά στο κείμενό μου —κι ονομαστικά οι συγκεκριμένες περιοχές— και προφανώς οι τιμές αυτές είναι αντιπροσωπευτικότερες για τα μέρη από τα οποία προέρχονται, δυστυχώς για τους συγκεκριμένους κατοίκους τους.

Επί της ουσίας τώρα:

Απέκρυσαν ή όχι οι πολιτικοί και οι επιστήμονες ότι τα γαλακτοκομικά προϊόντα που τώρα καταναλώνουμε ήσαν (και είναι) επιβαρυνμένα και με καίσιο που δεν «εξαφανίζεται» σε τρεις μήνες; Ισχυρίστηκαν ή όχι οι διάφοροι επίσημοι ότι μετά τρεις μήνες

το τυρί θα είναι εξίσου αγαθό με το προ-Τσερνομπίλ παρασκευαζόμενο; Η δήλωση ότι οι πολιτικοί και οι επιστήμονες απέκρυσαν στοιχεία σ' αυτό το γεγονός αναφερόταν - τιμά τον δρ. Αραβαντινό το ότι πρόκειται για τρομακτικό γεγονός, δεν τον τιμά όμως ο τρόπος με τον οποίο σπεύδει να τους καλύψει.

Αν υπάρχει κάτι αχαράκτηριστο στην όλη υπόθεση είναι το ότι ο δρ. Αραβαντινός προσποιείται ότι αγνοεί (ή πράγματι αγνοεί, οπότε απαλλάσσεται για γνωστούς λόγους) με ποια κριτήρια τα πολιτικά κόμματα γενικώς και οι κυβερνώντες ιδιαιτέρως καθορίζουν τη στάση τους. Γιατί το ΚΚΕ (και από τις εφημερίδες κυρίως η *Πρώτη*) προσπάθησαν να υποβαθμίσουν τις συνέπειες του «ατυχήματος»; Χάριν της επιστημονικής αλήθειας; Γιατί ο κ. Ποττάκης έδωσε μάχη στις Βρυξέλλες να καθοριστούν υψηλά όρια ραδιενέργειας για τα αγροτικά προϊόντα; Ενδιαφερόταν για την υγεία, τη ζωή και το θάνατο των καταναλωτών ή για τα οικονομικά προβλήματα που θα δημιουργούσε η μη απορρόφηση της αγροτικής παραγωγής; Και το μολυσμένο στάρι που δεν θέλουν ούτε κι οι Σοβιετικοί ν' αγοράσουν (παρά μόνο σε εξευτελιστική τιμή) θα καεί, θα καταστραφεί —ή θα το καταναλώσουν εμείς ως ζυμαρικά και ψωμάκι

αφού δεν μπορούμε ή δεν συμφέρε οικονομικά να το πουλήσουμε; Γιατί δε λέει κάτι ο δρ. Αραβαντινός, ως ειδικός επιστήμων, για τη γελοιότητα της ιδέας της ανάμιξης των δημοτικών με άλλα «υγιέστερα»; Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα μόνο να επιηκουθεί στο χρόνο η κατανάλωσή τους: όμως οι επιπτώσεις της ραδιενέργειας είναι αθροιστικές, τελικά τα ίδια «τσερνομπίλια» θα εισπράζουμε. Γιατί δεν βγήκε με επιστολή, τότε να καταγγείλει την ιδέα και την πρόταση; Και γιατί ο δρ. Αραβαντινός (που κάτι θα πρέπει να έχει μάθει από τις σπουδές του για την υποχρέωση να μην δίνει κανείς ψευδείς αναφορές) παραποιεί τη φράση μου που έλεγα επί λέξη ότι «σε περίοδο που η ανεργία ανεβαίνει, η απώλεια εργατικών χεριών λόγω ασθένειας ή θανάτου μάλλον δεν θα πρέπει να είναι, με οικονομικά κριτήρια, βλαπτική για την εθνική οικονομία»; Έχει μήπως την εντύπωση ότι τα οικονομικά κριτήρια πάνε στην άκρη όταν πρόκειται για το θάνατο;

Του εύχομαι να μην προσβληθεί από αρρώστια που απαιτεί θεραπεία στο εξωτερικό. Θ' αναγκαστεί να δημοσιεύει τη φωτογραφία του στις εφημερίδες ζητώντας την ενίσχυση του κοινού για να ταξιδέψει - γιατί ο κ. Κατσάνβας θα πρέπει να μειώσει το έλλειμμα του ΙΚΑ. Και όφειλε

Ισπανικά

**Εταιρεία Ισπανικών Σπουδών
- ΜΙΓΚΕΛ ΝΤΕ ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ -**

Καποδιστρίου 2, Τηλ. 3628880

Πρόγραμμα Σπουδών

Βασικός Κύκλος Γλώσσας
Κανονικά & εντατικά τμήματα
Τμήματα Λογοτεχνίας - μετάφρασης & προφορικής άσκησης.

**ΔΙΠΛΩΜΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΒΑΡΚΕΛΩΝΗΣ**

**Διδάσκουν Ισπανοί καθηγητές
πτυχιούχοι ισπανικών πανεπιστημίων.**

Πληροφορίες - εγγραφές: Από 8 Σεπτεμβρίου
πρωί: 10.00 - 1.30

απόγευμα: 5.30 - 8.30 καθημερινά

**Πήρες σήμερα
τον ΜΙΚΡΟ ΗΡΩΑ;**

**Ο Μικρός
ΗΡΩΑΣ**

ΚΑΘΕ ΠΕΜΠΤΗ
ΕΝΑΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ
ΤΟΜΟΣ

ΠΡΟΣΦΟΡΑ:

Αναπαραγωγές

**8 ΑΥΘΕΝΤΙΚΑ
ΕΞΩΦΥΛΛΑ**

της πρώτης έκδοσης

ΕΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
Ο Τρίτος Δρόμος

Η πρώτη περίοδος της «Αλλαγής» και του «Τρίτου Δρόμου» προς το σοσιαλισμό κατά την ελληνική εκδοχή, από τον Γιάννη Ιωάννου.

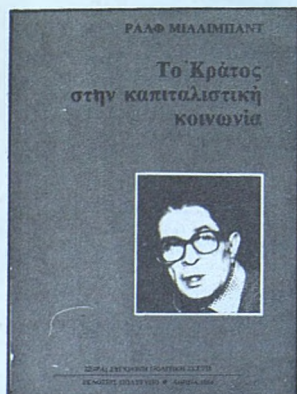

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ
Τσιγγάνικη Ορχήστρα

Ο Γιάννης Καλαϊτζής εικονογραφεί το σύνολο από τις καθημερινές πιέσεις ενός ανθρώπου που ζει και κινείται στη μεταπολιτευτική Αθήνα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΠΟΛΥΤΥΠΟ**
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

να γνωρίζει ο δόκτωρ ότι η ανθρώπινη ζωή αποτιμάται στην αγαθή επιστήμη της *Οικονομίας της Υγείας* όταν κάνουν cost / benefit ανάλυση - και μάλιστα με διαφορετικά μεγέθη, ανάλογα με το αν βρισκόμαστε σε φάση ανεργίας ή πλήρους απασχόλησης. Και έτσι, με οικονομετρικά κριτήρια, μπορεί σήμερα να κριθεί πως δεν πρέπει να επεκταθεί η *Σωτηρία*, πως πρέπει να καταναλώσουμε το ραδιενεργό στάρι - ίσως δέκα χρόνια πριν να είμαστε τυχερότεροι. Ο δόκτωρ Αραβαντινός τα αγνοεί όλα αυτά ή προσποιείται πως τα αγνοεί γιατί είναι υπέρ της «ειρηνικής χρήσης» της πυρηνικής ενέργειας; Ή μήπως η διδακτορική έπαρση του τον εμποδίζει να παραδεχθεί ότι οι απρόσωποι θεσμοί της πολιτικής και της οικονομίας του αντιμετωπίζουν ως «κυμαινόμενο ψηφοφόρο» και ως «παραγωγικό δυναμικό» και όχι ως άτομο με συγκεκριμένη οντότητα;

Ο δρ. Αραβαντινός αποτελεί πρότυπο παράδειγμα του φαινομένου που στο κείμενό μου αποκαλούσα «η υποτακτικότητα των ειδικών». Εμφανίζεται να τον ενδιαφέρει το να μη μεγιστοποιηθεί το πρόβλημα «εμπιστοσύνης» ανάμεσα στον πολίτη και τους ειδικούς φορείς ή και τους άλλους πολιτικούς παράγοντες με ανυπολόγιστες συνέπειες στο μέλλον». Σε συνδυασμό με τη δήλωσή του ότι «οι αρμόδιοι φορείς στην Ελλάδα χειρίστηκαν το δυσκολο αυτό θέμα πολύ καλύτερα

απ' ό,τι άλλες χώρες (sic)», αναδεικνύεται η εικόνα ενός δόκτορος που τρέφει τυφλή εμπιστοσύνη σ' όσα οι διάφορες εξουσίες (πολιτικές και επιστημονικές) πράττουν. Δικαιολογημένος, αφού ένας δόκτωρ έχει αρκετές πιθανότητες να ενταχθεί σ' αυτές.

Δεν έχω καμία πρόθεση να υπερασπιστώ τη «ρυπαρότητα» του δημοσιογραφικού χώρου - αλλά πρέπει να επισημάνω πως αυτή τουλάχιστον είναι διαφανής, καθημερινά ορατή. Ευτυχώς που κάπου-κάπου εμφανίζονται δημόσια και οι επιστήμονες, διδάκτορες και μη, και διαπιστώνουμε πως ο αποστειρωμένος χώρος τους έχει αθεράπευτα προσβληθεί από τη δουλικότητα προς την πολιτική και την οικονομική εξουσία. Η απομυθοποίηση του χώρου της επιστήμης θα συμβάλει στην προστασία όλων μας (και των επιστημόνων) από τα μελλοντικά Τσερνομπίλ.

Καθόλου φιλικά
Δ. Κ. Ψυχogiός

ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ ΣΕ «ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ»

Στο προηγούμενο ANTI (τχ. 326, σ. 25) επανόρθωση προηγούμενης επιστολής του Ν. Κυριαζιδη έπρεπε να διαβαστεί ορθά ως εξής:

«Ο Ταχυδρόμος ΕΧΑΣΕ και ΟΧΙ ΕΛΑΒΕ, κάπου 45.000 φύλλα από το '84, το ΕΝΑ δεν πήρε ούτε ένα από τα χαμένα αυτά φύλλα».

ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΑ: Διακοπές με βιβλία

πλακά • βυρωνος 9 • τηλ. 32.22.394

ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΒΙΛΧΕΛΜ ΡΑΪΧ

5ος χρόνος

Το Κέντρο Β. Ράιχ στα πλαίσια της δουλιάς του για την πρόληψη της νεύρωσης οργανώνει:

- Ομάδες για γυναίκες εγκύους
- Ομάδες αυτοέκφρασης για παιδιά
- Ομάδες αυτογνωσίας
- Σεμινάρια.

Στο Κέντρο επίσης λειτουργεί Συμβουλευτικός σταθμός.

Έναρξη 1.10.86

Μεγ. Σπηλαίου 3
Τηλ. 9345128

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοκράτους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Υπεύθυνος, σύμφωνα με το νόμο:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Σπαρτάκου 9, Καλλιθέα
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φίλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ Α.Ε.
Πειραιώς 52 — Μοσχάτο
Τηλ. 48.16.322

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξαμ. 1.100 δρχ. - Ετήσια 2.200
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 7.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

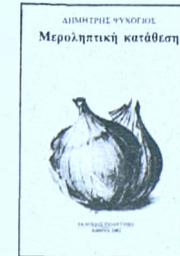
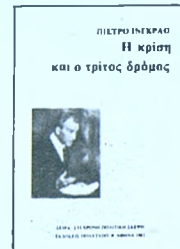
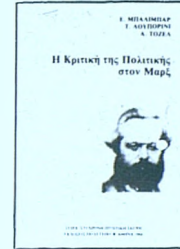
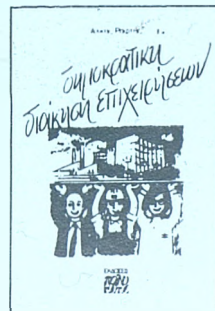
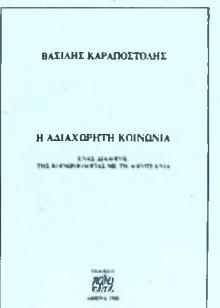
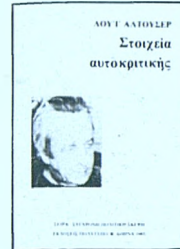
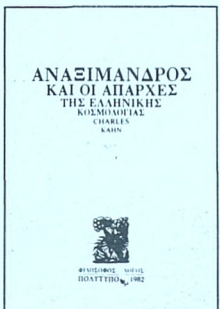
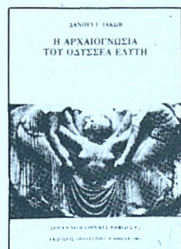
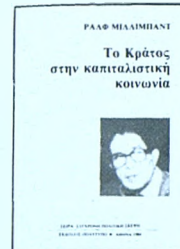
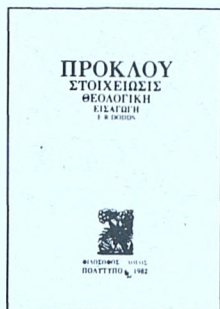
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 14
ετήσια: δολ. 28
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αυσ. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 17
ετήσια: δολ. 34

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοκράτους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 100
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 150

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ANTI»
Δημοκράτους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ», Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. Κοτζιά και Σία», Τσιμισκή 78

και τώρα... 3 μαγικά βιβλία - παιχνίδια που θα γοητέψουν τα παιδιά σας (και εσάς...)

Τι είναι;

...Είναι η **Ιστορία μιας γραμμής!** Ναι! Μια γραμμή που ξεκινάει γοητευτικές, συναρπαστικές περιπέτειες με τα παιδιά! τι κάνει; Και τι δεν κάνει!

Αλλάζει μορφές... αλλάζει σχήματα και ρυθμούς... αλλάζει χρώματα... παραστάσεις... γίνεται τετράγωνο... γίνεται τρίγωνο... γίνεται κύκλος... ένας κόσμος ολόκληρος από εικόνες, παραμυθένιος μα και αληθινός!

Η «**Ιστορία μιας γραμμής**», είναι τρία βιβλία για παιδιά σε πανέμορφα σχέδια του **Μίλτου Σκούρα**. Τρία μαγικά βιβλία - παιχνίδια που θα γοητέψουν τα παιδιά, θα κεντρίσουν τη φαντασία τους και θα αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους.

Πραγματικά «μαγική» ιδέα για δώρο!

Η «**Ιστορία μιας γραμμής**» υπάρχει σε όλα τα βιβλιοπωλεία και διατίθεται σε ειδικό σετ, σε χαρούμενη, εορταστική συσκευασία.

μαζί με κάθε σετ προσφορά
για τα παιδιά.
μαζί με κάθε σετ προσφορά
για τα παιδιά.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.29.237

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ